

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ BİLİM DALI

KIRSAL ÖRGÜTLENMELERİN KADININ GÜÇLENMESİ
ÜZERİNE ETKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ:
SAİTABAT KÖYÜ KADINLARI DAYANIŞMA DERNEĞİ
ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Melike KUKLEN

Danışman

Dr. Öğretim Üyesi Dilek EROĞLU

BOLU 2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Melike KUKLEN'e ait "Kırsal Örgütlenmelerin Kadının Güçlenmesi Üzerine Etkilerinin Değerlendirilmesi: Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği Örneği" adlı çalışma jürimiz tarafından **Sosyoloji** Anabilim Dalı'nda **Yüksek Lisans** tezi olarak oybirliğiyle / oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

10.05.2019

Unvan, Adı Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Dr. Öğretim Üyesi Dilek EROĞLU

Üye : Prof. Dr. Bülent GÜLÇUBUK

Üye : Doç. Dr. Nahide KONAK

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

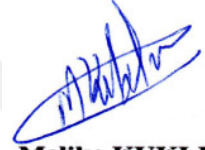

Doç. Dr. Yaşar AYYILDIZ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK UYGUNLUK BEYANI

Yüksek Lisan Tezi olarak sunduğum, “**Kırsal Örgütlenmelerin Kadının Güçlenmesi Üzerine Etkilerinin Değerlendirilmesi: Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği Örneği**” başlıklı çalışmanın yazılmasında, bilimsel ve etik kurallara uyulduğunu, başvuru kaynaklardan yapılan alıntılarının adlarının bilimsel kurallara uygun olarak metin içinde, dipnotlarda ve kaynaklarda gösterildiğini, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin tamamının ya da bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Melike KUKLEN

10.05.2019

ÖN SÖZ

Gerçekleştirilen araştırma ile Türkiye'de kırsal alanda yaşayan kadınların kurmuş oldukları örgütlenmelerin örgüt üyesi olan kadınların güçlenmesi ile olan ilişkisinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda yapılan literatür taramasının ardından Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği'nde, derneğin kuruluş aşamasından bugüne kadar örgütlenme içerisinde yer alan 15 dernek üyesi ile derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmanın konusunun belirlenmesinde ve hazırlanma sürecinin her aşamasında değerli bilgilerini benimle paylaşan, tecrübelerini ve kıymetli zamanını benden esirgemeyerek sabırla ve ilgiyle bana faydalı olabilmek için elinden gelenin fazlasını yapan, yönlendirme ve bilgilendirmeleriyle çalışmamı bilimsel temeller ışığında şekillendiren ve bu zorlu süreçte güler yüzünü ve samimiyetini benden esirgemeyerek manevi olarak her zaman yanımda olan tez danışmanım, değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Dilek EROĞLU'na sonsuz minnet ve teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmanın gerçekleştirilmesinde maddi ve teknik yardım sağlayarak tecrübelerini benimle paylaşan TÜRKİYE KALKINMA VAKFI'na ve Rıfat DAĞ'a teşekkürlerimi sunarım.

Araştırma kapsamında deneyimlerini benimle paylaşan Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği üyelerine teşekkürlerimi sunarım.

Her zaman yanımda olarak bana güç ve destek veren sevgili annem Sevim KUKLEN, abilerim Aykut ve Koray KUKLEN ile yeğenim Burak Baran KUKLEN'e en büyük destekçilerim oldukları için teşekkür ederim. Çalışmamın her aşamasında yanımda olarak bana inanan ve güvenen Gültekin GÖK'e verdiği destekten dolayı teşekkür ederim.

Melike KUKLEN

10.05.2019

ÖZET

KIRSAL ÖRGÜTLENMELERİN KADININ GÜÇLENMESİ ÜZERİNE ETKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ: SAİTABAT KÖYÜ KADINLARI DAYANIŞMA DERNEĞİ ÖRNEĞİ

Melike KUKLEN

Yüksek Lisans Tezi

Sosyoloji Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Dilek EROĞLU

Mayıs 2019, 215 + xviii Sayfa

Dünya genelinde hakim olan ataerkil toplumsal yapı içerisinde erkek hegemonyası altında ezilen kadınlar kamusal alanda erkeklere sağlanan pek çok imkandan yoksun kalmanın yanı sıra hem kamusal hem de özel alanda erkeklerin iktidar mücadelesi içerisinde sömürülen ve üzerinde hakimiyet kurulmaya çalışılan kesim olarak ikincil bir konumda yer almaktadırlar. Toplum içerisinde ikincil konumda olan kadınları merkezine alan güçlenme yaklaşımı, eşit ve adil bir toplumsal kalkınmanın sağlanabilmesi için cinsiyetler arası güç eşitsizliklerine neden olan toplumsal yapıların dönüştürülerek dezavantajlı konumda olan kadınların özgürlük alanlarının genişlemesi sürecini işaret etmektedir.

Bu araştırma ile sosyalist feminist kuram çerçevesinde, Türkiye’de kırsal alanda kadınlar tarafından kurulan ilk örgütlenme olan Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği üzerinden, Türkiye’de kırsal alanda kadınlar tarafından kurulan örgütlenmelerin, örgüt üyesi olan kadınların güçlenmesi üzerindeki etkileri analiz edilmiştir. Gerçekleştirilen araştırma çerçevesinde araştırmaya konu olan örgütlenme içerisinde örgütün kuruluş aşamasından bugüne kadar her aşamada ve görevde yer alan 15 dernek üyesi kadınla gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler ışığında; örgütlenme

süreci sonrasında kadınların edindikleri deneyimlerin, günlük yaşam pratiklerinde meydana gelen değişimlerin ve kendilerinde meydana gelen ekonomik, sosyal ve psikolojik değişimlerin, onların anlatımları üzerinden analiz edilmesi amaçlanmıştır. Nitel araştırma olarak tasarlanan araştırmada belirlenen amaç doğrultusunda araştırmacıya zengin veriler sunarak çok boyutlu bir güçlenme analizi gerçekleştirilebilmesini mümkün kılan nitel etki analizi tekniği kullanılmıştır.

Gerçekleştirilen araştırma sonucunda elde edilen veriler, araştırma öncesinde belirlenen güçlenme göstergeleri çerçevesinde değerlendirildiğinde, araştırmaya konu olan örgütlenme içerisinde örgütsel güçlenmenin gerçekleştiğini göstermektedir. Görüşmecilerin anlatımları üzerinden gerçekleştirilen betimsel analiz sonucunda örgütlenmenin, örgüt üyesi olan kadınların kamusal alanda, ekonomik, sosyal ve psikolojik güçlenmeleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Ancak ataerkil değerlerin kemikleşmiş olduğu özel alanda herhangi bir güçlenme belirtisine rastlanmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Kırsal Alan, Kırsal Kadın, Güçlenme Yaklaşımı, Güçlenme Boyutlar, Güçlenme Göstergeleri, Kamusal ve Özel Alan.

ABSTRACT**EVALUATION OF THE EFFECTS OF RURAL ORGANISATIONS ON THE
EMPOWERMENT OF WOMEN: SAITABAT VILLAGE WOMEN
SOLIDARITY ASSOCIATION EXAMPLE****Melike KUKLEN****Master Thesis****Department of Sociology****Advisor: Assist. Prof. Dr. Dilek EROĞLU****Nisan 2019, 215 + xviii Pages**

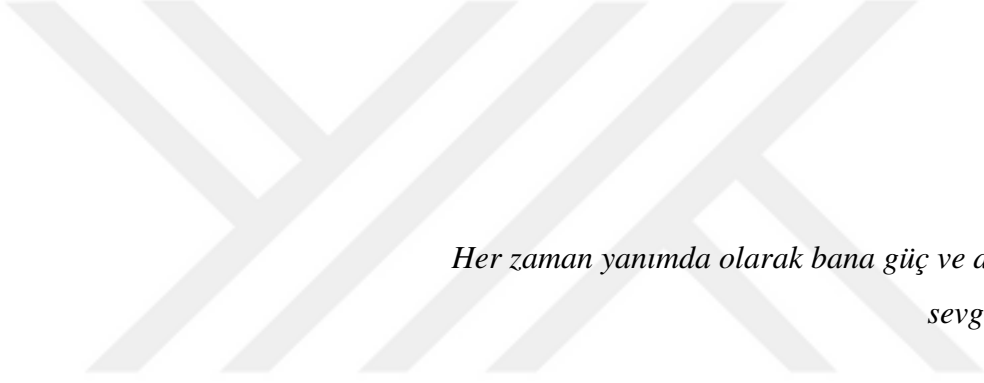
In the patriarchal social structure that predominates across the world, the women overwhelmed by the hegemony of men are not only devoid of many opportunities provided for men but are also subordinated as a group exploited and tried to be dominated throughout men's power struggle both in public and private space. The empowerment approach that makes women who are subordinated in the society its focal point indicates the process where social structures causing power inequalities among sexes are transformed and the disadvantaged women's realm of freedom is broadened in order to ensure an equal and just community development.

With this research, the effects of organizations established by women in rural areas in Turkey on the empowerment of women who are members of the organization are analyzed within the context of feminist theory and on the basis of Saitabat Village Women Solidarity association, which is the first organization formed by women in a rural area in Turkey. As part of the research conducted, 15 female members who took part in every phase and duty of the research object association since its establishment were interviewed thoroughly. In the light of these interviews, the aim was to analyze the experiences of women following the association process, the changes that occurred in

their daily life practices and their economic, social and psychological changes through their own accounts. In the research designed as qualitative research, the technique used was qualitative impact analysis, which made possible a multidimensional empowerment analysis by offering the researcher rich data, in line with the set objective.

The evaluation of data obtained as a result of the research conducted within the scope of the empowerment indicators determined ahead of research show that organizational empowerment is realized within the research object association. The descriptive analysis performed based on the accounts of interviewers reveal that the association has an important effect on the economic, social and psychological empowerment of its female members. However, there was no sign of empowerment in the private sphere where patriarchal values are rooted.

Key words: Rural Area, Rural Woman, Empowerment Approach, Dimensions of Empowerment, Indicators of Empowerment, Public and Private Area.

*Her zaman yanımda olarak bana güç ve destek veren
sevgili aileme...*

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI	ii
ETİK UYGUNLUK BEYANI	iii
ÖN SÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İTHAF SAYFASI	ix
İÇİNDEKİLER	x
TABLOLAR LİSTESİ	xvii
RESİMLER LİSTESİ	xvii
KISALTMALAR LİSTESİ	xviii
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

1. KIRSAL ALANDA TOPLUMSAL CİNSİYET İLİŞKİLERİ VE KADININ

MEVCUT DURUMU	8
1.1. Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyete Dayalı İş Bölümünün Tanımlanması	8
1.1.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet	8
1.1.2. Toplumsal Cinsiyete Dayalı İş Bölümü	10
1.2. Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kırsal Alanda Yaşam	12
1.2.1. Kırsal Alanın Tanımlanması	12
1.2.2. Kırsal Alanda Kadının Mevcut Durumu	15
1.2.3. Kırsal Alanda Dayanışma	18
1.2.4. Kırsal Alan Örgütlenmeleri	21
1.2.4.1. Kooperatifler	21
1.2.4.1.1. Kooperatifler ve Türkiye’de Kooperatifleşme Hareketi	21

1.2.4.1.2. Kırsal Alanda Kooperatifleşme.....	23
1.2.4.1.3. Kooperatifleşme Hareketi İçerisinde Kadın.....	25
1.2.4.2. Dernekler	29
1.2.4.2.1. Dernekler ve Türkiye’de Dernekleşme Hareketi	29
1.2.4.2.2. Dernekleşme Hareketi İçerisinde Kadın	31

II. BÖLÜM

2. KALKINMA VE KALKINMA YAKLAŞIMLARI	33
2.1. Kalkınma ve Kalkınma Düşüncesinin Ortaya Çıkışı	33
2.2. Kadınların Kalkınmaya Dahil Edilmesi	35
2.3. Kalkınma Yaklaşımları.....	39
2.3.1. Kalkınmada Kadın Yaklaşımı (WID	39
2.3.2. Kadın ve Kalkınma Yaklaşımı (WAD.....	43
2.3.3. Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma Yaklaşımı (GAD	44

III. BÖLÜM

3. KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	47
3.1. Güçlenme Yaklaşımı	47
3.1.1. Farklı Feminist Yaklaşımların Güç Yorumlamaları	48
3.1.2. Farklı Teorisyenlerin Güç ve Güçlenme Anlayışları	49
3.1.3. Güçlenmenin Boyutları	54
3.1.4. Güçlenme Göstergeleri	59

IV. BÖLÜM

4. YÖNTEM	64
4.1. Araştırma Deseni	64
4.2. Evren ve Örneklem.....	65
4.3. Veri Toplama Teknikleri	67
4.4. Veri Analizi	69

V. BÖLÜM

5. BULGULAR.....	71
5.1. Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği	71
5.1.1. Derneğin Vizyonu	72
5.1.2. Derneğin Misyonu	73
5.1.3. Dernek Bünyesinde Üretilen Ürünler	73
5.2. Görüşmecilerin Demografik Verileri	74
5.3. Dernekleşme Süreci ve Görüşmecilerin Derneğe Üye Olma Süreçleri	78
5.3.1. Dernekleşme Süreci	78
5.3.1.1. Dernek Kurma Fikrinin Ortaya Çıkışı	78
5.3.1.2. Derneğin Kuruluş Amaçları	79
5.3.1.3. Derneğin Kuruluş Süreci	87
5.3.1.4. Derneğin Yapılanma Süreci.....	89
5.3.2. Görüşmeciler İle İlgili Bilgiler	97
5.3.2.1. Görüşmecilerin Derneğe Üye Olma Süreçleri	97
5.3.2.2. Görüşmecilerin Derneğe Üye Olma Nedenleri.....	101
5.3.2.3. Üyelerin Dernek İçerisinde Üstlendiği Görevler	104
5.4. Örgütsel Güçlenme.....	107
5.4.1. Örgütsel Güçlenme Üzerinde Pozitif Etki Yaratan Beşeri Faktörler.....	107
5.4.1.1. Karizmatik Bir Liderin Varlığı	107
5.4.1.2. Grup Kimliği.....	108
5.4.1.3. Üye Profili.....	109
5.4.2. Dernek Bünyesinde Gerçekleştirilen Üretim ve Hizmetlerin Kalitesinin Arttırılması İçin Alınan Eğitimler.....	111
5.4.3. Dernek Bünyesinde Gerçekleştirilen Etkinliklere Katılımın Grup Kimliğinin Oluşumu Üzerindeki Etkileri	114
5.4.4. Eşitlikçi Karar Alma Mekanizmalarının Varlığı	117
5.4.5. Dernek Üyelerince Geliştirilen Çatışmayla Baş Etme Yöntemleri	120
5.4.6. Dernek Gelirlerinin Değerlendirilmesi ve Hesap Verebilirlik.....	123
5.4.7. Derneğin Diğer Örgütlenmelerle Kurduğu Sosyal Ağlar	125
5.5. Ekonomik Güçlenme	128
5.5.1. Ekonomik Özgürlüğün Elde Edilmesi	130

5.5.2. Bireysel Gelir Kaynakları Üzerinde Kontrol Yeteneği.....	130
5.5.3. Hane İçi Ekonomik Karar Alma Süreçlerine Katılım.....	131
5.6. Kamusal Alanda Güçlenme.....	133
5.6.1. Kamusal Alanda Serbest Dolaşım	133
5.6.2. Kurumlarla Kurulan İlişkiler	135
5.7. Özel Alanda Güçlenme	138
5.7.1. Hane İçi Görev Paylaşımında Meydana Gelen Değişimler	138
5.7.2. Boş Zaman Aktiviteleri.....	147
5.8. Sosyal Güçlenme	149
5.8.1. Sosyal Alanda Görünürlük Kazanmak	149
5.8.2. Hane Dışı Sosyal Gruplara Katılım	150
5.8.3. Sosyal Ağlara Katılım.....	151
5.9. Bireysel ve Psikolojik Güçlenme	154
5.9.1. Özgüven Kazanmak.....	154
5.9.2. İletişim Becerilerinin Gelişimi.....	156
5.9.3. Kendini Rahat ve İyi Hissetmek	157
5.9.4. Sosyo-Kültürel Değişim	159
5.9.5. Özerklik Kazanmak	160
5.9.6. Seslerini Duyurabilme	162
5.9.7. Görüşmecilerde Meydana Gelen Davranış Değişiklikleri	163
5.10. Güçlenmeyi Engelleleyen Dışsal Faktörler.....	164
5.11. Derneğin Sürdürülebilirliği	167
5.12. Elde Edilen Bulguların Güçlenme Göstergeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi.....	171

VI. BÖLÜM

6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	174

KAYNAKLAR	188

EKLER

EK 1: 2016 Yılı Faaliyet Alanlarına Göre Kooperatif ve Kooperatif Ortak Sayıları	207
EK 2: 2017 Yılı Faaliyet Alanlarına Göre Dernek ve Dernek Üyesi Sayıları	208
EK 3: Görüşme Formu	209
EK 4: Etik Kurul Onayı.....	213
ÖZ GEÇMİŞ	214

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1: Yıllara göre il/ilçe merkezleri ve belde/köy nüfusu, 2000-2017	14
Tablo 1.2: 2016 yılı tarımsal alanda faaliyet gösteren kooperatif ve kooperatif ortak sayıları.....	25
Tablo 1.3: 2014 yılı kadın kooperatifleri ve kooperatif sayıları	27
Tablo 1.4: Kadın kooperatiflerinin kurulma amaçları	28
Tablo 3.1: Farklı teorisyenlerin güçlenme anlayışları	54
Tablo 3.2: Anonuevo ve Bochynek'in güçlenme indikatörleri sınıflandırması.....	60
Tablo 3.3: Malhotra, Schuler ve Boender tarafından derlenen güçlenme boyutları ve potansiyel göstergeler	62
Tablo 3.4: Ekonomik güçlenmenin ölçülmesinde kullanılan göstergeler.....	63
Tablo 4.1: Araştırma çerçevesinde belirlenen güçlenme göstergeleri	70
Tablo 5.1: Görüşmeciler ile ilgili demografik veriler	74
Tablo 5.2: Görüşmecilerin ifadeleriyle derneğin kuruluş amaçları	80
Tablo 5.3: Görüşmecilerin derneğe üye olma nedenleri	101
Tablo 5.4: Görüşmecilerin ekonomik gelirlerinde meydana gelen değişim	129
Tablo 5.5: Hane içi ekonomik karar alma süreçlerine katılım.....	132
Tablo 5.6: Görüşmecilerin kamusal alanda serbest dolaşımı.....	134
Tablo 5.7: Kurumlarla kurulan ilişkilerin seviyesinde meydana gelen değişimler	136
Tablo 5.8: Hane içi ihtiyaçların giderilmesinde eşlerinin görüşmecilere yardımcı olduğu noktalar	140
Tablo 5.9: Hane içi ihtiyaçların giderilmesinde kız çocukların görüşmecilere yardımcı olduğu noktalar	142
Tablo 5.10: Hane içi ihtiyaçların giderilmesinde oğlan çocukların görüşmecilere yardımcı olduğu noktalar	144
Tablo 5.11: Görüşmecilerin ev işlerinden arta kalan zamanlarında gerçekleştirdikleri faaliyetler	147
Tablo 5.12: Görüşmecilerin katıldıkları sosyal ve kültürel aktiviteler	149

Tablo 5.13: Görüşmecilerin sosyal çevresinde meydana gelen değişim	151
Tablo 5.14: Görüşmecilerin sosyal medya kullanımı	152
Tablo 5.15: Öz güven kazandığını dile getiren görüşmeciler	154
Tablo 5.16: İletişim becerilerinin geliştiğini dile getiren görüşmeciler.....	156
Tablo 5.17: Erkeklerle iletişim kurma becerilerinin geliştiğini dile getiren görüşmeciler.....	157
Tablo 5.18: Kendini rahat ve iyi hissettiğini dile getiren görüşmeciler.....	158
Tablo 5.19: Görüşmecilerde meydana gelen sosyo-kültürel değişimler.....	159
Tablo 5.20: Özerklik kazandığını dile getiren görüşmeciler	161
Tablo 5.21: Seslerini duyurabildiklerini dile getiren görüşmeciler	162
Tablo 5.22: Davranış değişikliklerinin gerçekleştiğini dile getiren görüşmeciler.....	163
Tablo 5.23: Derneğin kapatılması durumunda görüşmecilerin vereceği tepkiler.....	168
Tablo 5.24: Elde edilen verilerin kadınların güçlenmesinin ölçülmesinde kullanılan güçlenme göstergeleri çerçevesinde değerlendirilmesi	172

RESİMLER LİSTESİ

Resim 5.1: Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği Lokal Binası	83
Resim 5.2: Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği Lokali İç Dizaynı	83
Resim 5.3: Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği Üyeleri.....	85

KISALTMALAR LİSTESİ

bk.	: bakınız
bt.	: belirtilmemiş
DP7T	: Devlet Planlama Teşkilatı
GAD	: Gender and Development/Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma Yaklaşımı
GTB	: Gümrük ve Ticaret Bakanlığı
ICA	: International Co-operative Alliance/ Uluslararası Kooperatif Birliği
KKİA	: Kadın Kooperatifleri İletişim Ağı
KSGM	: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development/Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNDP	: United Nations Development Program/Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
vb.	: ve bunun gibi
vd.	: ve diğerleri
WAD	: Women and Development/Kadın ve Kalkınma Yaklaşımı
WID	: Women in Development/Kalkınmada Kadın Yaklaşımı
ZMO	: Ziraat Mühendisleri Odası

GİRİŞ

Amartya Sen Özgürlükle Kalkınma adlı kitabında temel özgürlüklerin genişlemesi çerçevesinde ele aldığı kalkınmayı “birbiri ile bağlantılı temel özgürlüklerin bütünleşerek genişlemesi süreci” olarak tanımlamaktadır (Sen 2004: 58). Sen’e göre “özgürlüğün genişlemesi” kalkınmanın hem amacı hem de en önemli aracıdır. Bu çerçevede sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için özgürlükleri kısıtlayan başlıca nedenlerin ortadan kaldırılarak “özgürlük yoksunluğu”nun giderilmesi gerekmektedir. Bu noktada bireysel özgürlükler üzerinde etkili olan güç ilişkilerinin tanımlanması oldukça önemlidir (Sen 2004: 13-125).

Dünya genelinde hakim olan ataerkil toplumsal yapı içerisinde var olan erkek egemen güç ilişkileri; kadının hem sınırlı olarak katılım sağlayabildiği ya da katılım sağlayamadığı kamusal alanda hem de kendileri ile özdeşleştirilen özel alanda ikincil olarak konumlanmasına neden olmaktadır. Bu nedenle kadınlar erkeklere sağlanan birçok imkandan yoksun kalmakta ve “özgürlük yoksunluğu”nu derinden yaşamaktadırlar.

Brezilyalı eğitimci Paulo Freire’nin “ezenler” ve “ezilenler” arasındaki toplumsal güç ilişkilerinin değiştirilmesi amacıyla tasarlanmış olduğu eğitim sistemi; 1980’lerden itibaren kalkınma yaklaşımlarınca benimsenen ve mevcut güç ilişkilerinin dönüştürülmesi yoluyla toplumsal adaletin sağlanması üzerinde temellenen güçlenme yaklaşımının teorik çerçevesinin oluşturulmasında önemli bir yol gösterici niteliği taşımaktadır. Freire’nin tasarlanmış olduğu eğitim sisteminin temelini oluşturan ve Türkçe’ye eleştirel bilincin uyanması olarak çevrilen yaklaşımı genel olarak bireylerin toplumsal düzen içerisinde var olan güç ilişkilerini kavrayarak bu güç ilişkilerinin insanları “ezen” koşullarını dönüştürmek için harekete geçme süreci olarak tanımlanmaktadır. Freire’ye göre “ezilenler” ezilme durumunun üstesinden

gelebilmeleri için öncelikle bunun nedenlerini eleştirel bir bakış açısıyla ele almalıdırlar (Freire 2016: 30).

Aradhana Sharma 1980’li yıllarda Hindistan’da uygulanan ve Freire’nin eleştirel bilincin uyanması yaklaşımı üzerinde temellenen Kadın Kalkınma Programları çerçevesinde güçlenmeyi “eşit ve adil bir kalkınma sürecinin önünde engel oluşturan toplumsal hiyerarşileri ve cehaleti ortadan kaldırmaya dönük, kolektif bir bilgi üretimi ve mücadele süreci” olarak tanımlamaktadır (Sharma 2008, Aktaran: Beşpınar Karaoğlu 2012: 65). Sharma’nın yapmış olduğu tanımlama üzerinden güçlenme yaklaşımının en önemli amacının “ihtiyacın karşılanmasından çok, ihtiyacın giderilememesi durumuyla başa çıkma kapasitesinin geliştirilmesi” olduğu anlaşılmaktadır. Bu çerçevede “yoksullukla değil, yoksunlukla mücadele” edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Sharma 2008, Aktaran: Beşpınar Karaoğlu 2012: 70-71).

Araştırmanın Konusu

Yoksulluk tanımı yapılırken farklı kavramsallaştırmalara ihtiyaç duyulması ve yoksulluğun toplumdan topluma değişen göreceli ölçütler çerçevesinde algılanması, üzerinde uzlaşılmış, evrensel ve objektif bir yoksulluk tanımı yapılmasını zorlaştırmaktadır. Bulunulan coğrafi konuma, içerisinde yaşanan topluma, toplumun gelişmişlik düzeyine, orada yaşayan bireylerin yaşam standartlarını etkileyen kültürel değerlere ve bireylerin önceliklerine bağlı olarak değişiklikler gösteren göreceli ölçütler çerçevesinde, aynı doğrultuda ancak farklı bileşenleri barındıran birbirinden farklı birçok yoksulluk tanımı yapılmaktadır. En genel anlamı ile yoksulluk bireyin beslenme, giyinme, barınma, güvenlik, sağlık, eğitim, altyapı hizmetleri gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli olan maddi olanaklardan ve yaşamını devam ettirebilmesi için gerekli olan minimum yaşam standartlarından yoksun olması durumudur (Kan 2015: 52; KSGM 2008: 5 ve Şener 2009: 1). Yoksulluk bireylerin maddi olanaklardan yoksun olmasının yanı sıra karar alma süreçleri ile ekonomik, sosyal ve kültürel yaşama katılımdan da yoksun olması olarak da tanımlanmaktadır (KSGM 2008: 5).

Yoksulluk olgusu, zamana ve bulunulan mekana bağılı olarak, aynı coğrafyada yaşayan çeşitli etnik grupları, sosyal sınıfları ve bunlara mensup olan kadın ve erkekleri farklı biçimlerde etkilemektedir. Tüm bu farklılıklar göz önüne alındığında kırsal alanda yaşayan kadınların yoksulluğu ve yoksunluğu daha derin bir şekilde yaşadığı görülmektedir. Dünya genelinde yoksulluk sınırının altında yaşayan bireylerin %70'i kadındır (GTHB 2012: 34) ve yoksul kadınların büyük bir çoğunluğu kırsal alanda yaşamaktadır. Kırsal alanda yaşayan kadınların yoksulluğu ve yoksunluğu derinden yaşamalarının en önemli nedeni; ataerkil düzen içerisinde var olan cinsiyete dayalı iş bölümü ve omuzlarına yüklenen kadınlık rolleri nedeniyle özel ve kamusal alanda karşı karşıya kaldıkları cinsiyet eşitsizlikleridir.

Kırsal alanda yaşayan kadınlar genellikle tarımsal üretimde ücretsiz aile işçisi olarak çalıştıklarından işsiz olarak nitelendirilmekte, herhangi bir ücretli işte çalışmadıklarından dolayı sosyal güvence sahibi olamamakta ve bu nedenle sağlık hizmetlerinden kısıtlı olarak yararlanabilmektedirler. Kadınlar geleneksel toplumsal yapı itibarıyla eğitime katılamamakta ya da sınırlı bir katılım sağlayabilmekte, arazi ve mülkiyet sahibi olamamakta, hane içi ve hane dışı karar alma süreçlerine dahil edilmemekte ve kendi hayatlarıyla ilgili tercih yapabilme özgürlüğüne sahip olamamaktadırlar. Bütün bu nedenlerden dolayı kırsal alanda yaşayan kadınlar yoksulluğu ve yoksunluğu daha derin ve şiddetli olarak yaşamaktadırlar.

1995 yılında Pekin'de düzenlenen Dördüncü Dünya Kadın Konferansında kadın yoksulluğu ve yoksunluğu başlı başına bir sorun olarak gündeme getirilmiştir. Konferansta özellikle kadın ve çocukları etkileyen yoksulluğun ortadan kaldırılması ile kadınların ve kız çocuklarının, kaynaklara eşit ulaşımının sağlanabilmesi için, güçlenmesi konuları üzerinde durulmuştur (Özbudun 2014: 278). Dördüncü Dünya Kadın Konferansından sonra hazırlanan kırsal kalkınma proje ve programlarında, hem ulusal hem de uluslararası seviyelerde, cinsiyetler arası adaletin ve eşitliğin sağlanması için güçlenme yaklaşımı temel alınmaya başlanmıştır. Güçlenme yaklaşımı çerçevesinde dezavantajlı konumda olan kadınların sosyal yaşam ile ekonomi ve politika alanlarında dezavantajlı konumlarının iyileştirilmesi ve özgürleşmelerinin

sağlanması amaçlanmaktadır. 90'lı yıllardan itibaren hazırlanan kalkınma proje ve programlarında kadınların güçlenmesi önemli bir hedef olarak yer almaktadır.

Güçlenme; bireylerin veya grupların kendi kapasitelerinin farkına varmaları, seçim yapabilme özgürlüğünü elde etmeleri veya var olan özgürlüklerini genişletmeleri, kendi yaşamlarını etkileyen kaynaklar ve kararlar üzerinde yetki ve kontrolü arttırmaları ile hem kamusal hem de özel alanda var olan eşitliklerin giderilmesi süreci olarak tanımlanmaktadır. Deepa Narayan güçlenmeyi “yoksul insanların kendi hayatlarını şekillendirmek için seçim yapabilme ve eylem özgürlüğünü sağlayabilmesi” olarak tanımlamaktadır (Narayan 2005: 4).

Güçlenme; yoksul ve yoksun olan bireylerin, hem kamusal hem de özel alanda, çevreleri ile olan etkileşimleriyle ortaya çıkan ilişkiyel bir süreci ifade etmektedir. Bireyler çevreleriyle kurdukları ilişkiler neticesinde kişisel deneyimlerini birbirleriyle paylaşarak yeni bir gerçeklik inşa ederler. Dezanatajlı bireylerin bir araya gelerek tabandan kurmuş oldukları örgütlenmeler bu süreci hızlandıran önemli bir katalizör olarak değerlendirilmektedir. Bireylerin kendi aralarında kurmuş oldukları örgütlenmelerin çatısı altında kolektif bir şekilde gerçekleştirdikleri organizasyonlar güçsüzlüğün ve sessizliğin aşılmasında büyük öneme sahiptir (Narayan 2005: 6).

Bu çalışma ile örnek bir örgütlenme üzerinden Türkiye’de kırsal alanda yaşayan kadınların bir araya gelerek kurdukları örgütlenmelerin çatısı altında edindikleri deneyimlerin, onların hem günlük yaşam pratikleri hem de bireysel gelişimleri üzerinde ne derece etkili olduğu sorgulanmaktadır.

Araştırmanın Genel Amacı ve Araştırma Soruları

Gerçekleştirilen araştırma ile kırsal alanda kadınlar tarafından kurulan ilk örgütlenme niteliği taşıyan Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği örneği üzerinden Türkiye’de kırsal alanda yaşayan kadınların kurmuş oldukları örgütlenmelerin kadınların güçlenmesi ile olan ilişkisinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Araştırma dahilinde araştırmaya konu olan örgütlenme içerisinde örgütün kuruluş aşamasından

bugüne kadar her aşamada ve görevde yer alan dernek üyesi kadınlarla gerçekleştirilen görüşmeler ışığında; örgütlenme süreci sonrasında kadınların edindikleri deneyimlerin, günlük yaşam pratiklerinde meydana gelen değişimlerin ve kendilerinde meydana gelen ekonomik, sosyal ve psikolojik değişimlerin, onların anlatımlarıyla, detaylandırılarak elde edilen bulguların betimsel analiz yöntemi ile analiz edilmesi amaçlanmaktadır.

Belirtilen amaç doğrultusunda gerçekleştirilen araştırmada genel hatlarıyla aşağıda yer alan sorulara cevap aranmaktadır:

- Türkiye’de kırsal alanda toplumsal cinsiyet ilişkileri çerçevesinde kadınların mevcut durumu nedir?
- Araştırmaya konu olan örgütlenmenin mevcut durumu nedir?
- Örgütlenme içerisinde aktif olarak yer alan kadınların örgüt içerisinde edindikleri deneyimlerin örgütsel güçlenme üzerindeki etkileri nelerdir?
- Örgütlenme içerisinde aktif olarak yer alan kadınların kamusal hayata katılımı ve kurumlarla kurdukları ilişkilerin düzeyinde nasıl bir değişim gözlemlenmektedir?
- Örgütlenme içerisinde aktif olarak yer alan kadınların örgütlenmeye katılım sağlamaları ekonomik güçlenme üzerinde nasıl bir etki yaratmaktadır?
- Örgütlenme içerisinde aktif olarak yer alan kadınların bu süreçte edindikleri deneyimler hane içi ilişkilerde toplumsal cinsiyet rollerinin değişimi üzerinde nasıl bir etki yaratmaktadır?
- Örgütlenme içerisinde aktif olarak yer alan kadınların örgüt içerisinde edindikleri deneyimler sosyal ve psikolojik güçlenme üzerinde nasıl bir etki yaratmaktadır?

Araştırmanın Yöntemi

Görüşmecilerin elde ettikleri deneyimler ve bu deneyimler sonucunda davranışlarını nasıl biçimlendirdiklerinin anlaşılması yapılan araştırma için oldukça önemlidir. Bu nedenle araştırmada “araştırılan konuyu, ilgili bireylerin bakış açılarından görebilmeye ve bu bakış açılarını oluşturan sosyal yapıyı ve süreçleri ortaya koymaya” olanak sağlayan nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek 2011: 40).

Bursa ili Kestel ilçesine bağlı Saitabat Köyü'nde¹ yaşayan kadınlar tarafından 2002 yılında kurulan ve kırsal alanda kadınlar tarafından kurulan ilk örgütlenme niteliği taşıyan Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği, 2018 yılı itibariyle 113 üyesi ile araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Araştırma dahilinde Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği'nin kuruluş aşamasından bugüne kadar geçen süreçte, her aşamada ve görevde, yer alan ve dernek bünyesinde aktif olarak faaliyet gösteren 15 dernek üyesi ile görüşme gerçekleştirilmiştir.

2018 yılında 21 Ekim – 16 Aralık tarihleri arasında derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak gerçekleştirilen görüşmelerde önceden hazırlanmış açık uçlu toplamda 48 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış soru formu kullanılmıştır (bk. Ek 3). Dört ana bölümden oluşan soru formu görüşme gerçekleştirilen bireylerin demografik bilgilerini öğrenmek için sorulan soruların yanı sıra derneğin yapılanması ve bireyin dernek içerisindeki konumunun, kamusal alana katılma durumunun ve özel alanda cinsiyete dayalı rollerin değişiminin ölçülmesine yönelik soruları içermektedir. Görüşmeler ortalama 1 saat sürmüştür. Araştırma dahilinde gerçekleştirilen görüşmelerde elde edilen veriler nitel veri analiz yöntemlerinden biri olan betimsel analiz tekniği kullanılarak analiz edilmiştir.

Araştırmanın Önemi

Araştırma sorusunun belirlenmesi aşamasında yapılan literatür taraması neticesinde dünya genelinde kırsal kalkınma çerçevesinde kadınların güçlenmesi konusunda gözlem ve görüşme tekniklerine dayalı pek çok nitel araştırmanın gerçekleştirildiği ancak Türkiye özelinde bu tip araştırmaların sayısının oldukça az olduğu saptanmıştır. Bu nedenle yapılan araştırma, Türkiye'de kırsal alanda kurulan kadın örgütlenmelerinin kadınların güçlenmesi üzerindeki etkilerini konu alan sınırlı sayıda çalışmaları arasında yer alması nedeniyle önem taşımaktadır.

Ataerkil sistem içerisinde var olan toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri nedeniyle özellikle kırsal alanda yaşayan kadınlarda “özgürlük yoksunluğu”nun hem kamusal hem

¹ Kırsal alan özellikleri gösteren yerleşim yeri, 2012 yılında çıkartılan 6360 Sayılı Büyükşehir Belediyeleri Kanunu ile mahalle adını almıştır.

de özel alanda, erkeklere oranla, daha fazla olduğu gözlemlenmektedir. Gerçekleştirilen araştırma Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği örneği üzerinden Türkiye’de kırsal alanda yaşayan kadınlar tarafından kurulan örgütlenmelerin, örgüt üyesi olan kadınların güçlenerek özgürlük alanlarının genişlemesi üzerindeki etkilerinin açığa çıkarılması açısından büyük önem taşımaktadır. Ayrıca bu araştırma Türkiye’de kadınların güçlenmesi konusunda gerçekleştirilen araştırmalara farklı bakış açıları kazandırması, bu alanda yapılan çalışmalarını çeşitlendirmesi ve güçlenme konusunda çalışacak kişi veya kişilere veri kaynağı oluşturması açısından da önemlidir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma dahilinde gerçekleştirilen saha çalışmasında sınırlılıklar mevcuttur. Gerçekleştirilen görüşmeler Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği’ne ait olan ve dernek merkezinin yanı sıra aynı zamanda dernek lokali olarak da kullanılan binada gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın hedef kitlesini oluşturan dernek üyelerinin dernek lokalinde 7-8 kişilik gruplar halinde dönüşümlü olarak görev alması, turistik bir bölgede yer alan dernek lokalinin görüşmelerin gerçekleştirildiği tarihlerde yoğun olması ve yine o tarihlerde dernek bünyesinde üyeler tarafından üretim faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi saha çalışması için ayrılan sürenin uzamasına neden olmuştur. Belirtilen nedenlerden dolayı görüşmeler en az bir hafta öncesinden randevu olarak gerçekleştirilmiştir.

Araştırma Ön Kabulleri

Güçlenme literatüründe tabandan kurulan örgütlenmelerde, örgüt içerisinde yer alan bireylerin ihtiyaçları ve dinamikleri konusunda bilincin var olmasından dolayı, bireylerin ve nihai olarak kurdukları örgütlenmenin gelişebilmesi için en uygun stratejilerin belirleneceği ön görülmektedir. Bu doğrultuda yapılan araştırma tabandan kurulan kadın örgütlenmelerinin kadınların yaşam koşullarını ve sosyo-ekonomik konumlarını değiştirebileceği ön kabulüne dayanmaktadır. Ancak güçlenme sürecinin doğrusal bir süreç olmadığı unutulmamakta, örgütlenme içindeki çeşitli karmaşık güç dinamiklerinin kadınların deneyimlerini şekillendirebileceği ve güçlenme sürecini zorlaştırabileceği göz önünde bulundurulmaktadır.

I. BÖLÜM

1. KIRSAL ALANDA TOPLUMSAL CİNSİYET İLİŞKİLERİ VE KADININ MEVCUT DURUMU

1.1. Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyete Dayalı İş Bölümünün Tanımlanması

1.1.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet

Cinsiyet genel olarak kadın ve erkek arasındaki anatomik ve fizyolojik farklılıkların baz alınarak belirlendiği “demografik bir kategori”dir (Dökmen 2014: 20). İnsan bedeni anatomik ve fizyolojik olarak doğuştan gelen ve insan tarafından kontrol edilemeyen ya da değiştirilemeyen kromozom yapısındaki farklılıklar, hormonların ve üreme sistemlerinin farklılaşması ve bedensel farklılıklar temelinde kadın ve erkek olmak üzere iki farklı kategoriye ayrılmaktadır (Adaçay 2014: 3; Dökmen 2014: 21; Ertürk 1996: 342 ve Hepşen 2010: 13).

Kadın ve erkek olmak, anatomik ve fizyolojik özelliklerin dışında, toplumsal bir anlam da taşımaktadır. Kadınlık ve erkekliğe dair yapılan tanımlamalar cinsiyetin ötesinde büyük oranda toplumun kadınlık ve erkeklik algılarıyla ilişkilidir. Toplumun kadınlığa ve erkekliğe yüklediği anlamlar ve bu anlamlar çerçevesinde kadından ve erkekten bekledikleri kalıplaşmış davranış pratikleri toplumsal cinsiyet (gender) kavramı altında tanımlanmaktadır.

İngilizce “gender” kelimesinden Türkçe’ye uyarlanan “toplumsal cinsiyet” kavramı ilk olarak Ann Oakley tarafından kullanılmıştır. Ann Oakley 1972 yılında yayınladığı Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet ve Toplum (Sex, Gender and Society) adlı

kitabında ilk kez kullandığı toplumsal cinsiyet kavramı ile kadınlar ve erkekler arasındaki farklılıkların toplumsal boyutuna dikkat çekerek kadınlık ve erkeklik arasındaki toplumsal bölünmeye işaret etmektedir (Marshall 1999: 98). Ann Oakley'e göre "Toplumsal cinsiyet, cinsiyeti olan bir bedene zorla kabul ettirilmiş bir toplumsal kategoridir." (Oakley 1972, Aktaran: Adaçay 2014: 10).

Toplumsal cinsiyet; kadın veya erkek cinsiyetine sahip olan bireylere içinde yaşadıkları ve bir parçası oldukları toplum tarafından, söylem ve davranış pratikleri yoluyla, toplumsallaşma süreci içerisinde, atfedilen roller ve onlardan beklenen davranışlar çerçevesinde, suni olarak oluşturulan kadınlık ve erkeklik kimliklerini tanımlamak için kullanılmaktadır (Adaçay 2014: 9; Bingöl 2014: 109; Dökmen 2014: 20 ve Hepşen 2010: 14). Toplumsal cinsiyet insanların, kültürel normlar ve içinde yaşadıkları toplumun onlara atfettiği değerler çerçevesinde kadın ve erkek olarak kategorileştirildiğini savunmaktadır. Kadınlar ve erkekler arasındaki anatomik ve fizyolojik farklılıklar toplumsallaşma süreci ile birlikte toplumsal cinsiyet kavramı altında kategorik farklılıklara dönüştürülmektedir. Toplumsal cinsiyet "kişinin çeşitli biçimlerde müdahil olduğu karmaşık ilişkileri içerir ve bir yandan kişisel düzeyde kadınlık ve erkeklığe, diğer yandan toplumsal düzeyde bir cinsiyet rejimine işaret eder." (Bora ve Üstün 2005: 41).

Cinsiyet rolleri kavramı anatomik ve fizyolojik olarak kadın veya erkek cinsiyetine sahip olan bedenlere toplum tarafından yüklenen ve bireylerce yerine getirilmesi beklenen, cinsiyetler ile özdeşleşmiş davranış kalıplarını ve kültürel beklentileri ifade etmek için kullanılmaktadır. Ancak kadın ve erkek bedenine yüklenen cinsiyet rolleri toplumların kültürel yapılarına, etnik kökenlerine ve geçirdiği tarihsel evrime göre toplumdan topluma değişiklik gösterebilmektedir.

Cinsiyet rolleri kadınlık ve erkeklik kategorilerine toplum tarafından tanımlanan normları ve kalıplaşmış davranışları ifade etmektedir. Cinsiyet rolleri çerçevesinde erkeklik kendine güvenen, güçlü, bağımsız, rekabetçi, saldırgan ve duygularını gizleyen özelliklere sahip kategori olarak tanımlanırken kadınlık nazik, yardımsever, duygusal, sahiplenici, besleyen, ev işlerinden sorumlu ve annelik iç gülerine sahip kategori olarak

tanımlanmaktadır (Helgeson 2004: 82). Bireyleri cinsiyet rolleri beklentilerini karşılama düzeylerine göre erkeksi ve kadınsı olarak tanımlayan toplum, bireylerden cinsiyetleriyle özdeşleştirilen vb. kadınlık ve erkeklik cinsiyet rolleri çerçevesinde davranmasını ve hayatını bu yönde idame ettirmesini beklemektedir.

Bireyler doğduğu andan itibaren giydikleri kıyafetler, oynadıkları oyunlar, izledikleri çizgi filmler ve ebeveynleri başta olmak üzere yakın çevreleriyle kurdukları ilişkiler yoluyla biyolojik cinsiyetleri üzerine tanımlanan cinsiyet rollerini öğrenmeye başlamaktadırlar. Bireyler çocukluk dönemlerinden itibaren toplumsallaşma süreci içerisinde kültürün, toplumun ve kitle iletişim araçlarının etkileriyle öğrendikleri cinsiyet rollerini kendilerinden beklenen şekillerde uygulama ve içselleştirme eğilimindedirler (Çavdar 2013: 12 ve Dökmen 2009: 22). Cinsiyet rollerine ait kalıp yargılar bireyler tarafından “toplumsallaşma sürecinde öğrenme yoluyla pekişen ve aktarılan bilinçdışı kabullenilmişliklerdir.” (Kurt Topuz ve Erkanlı 2016: 302).

Toplum tarafından kadın ve erkek bedenine yüklenen cinsiyet rolleri aynı toplumsal yapı içerisinde kadın ve erkeklerin farklı konumlanmalarına neden olmaktadır. Ataerkil sistem içerisinde toplumsal cinsiyet bakış açısı çerçevesinde kadın ve erkeğe atfedilen cinsiyet rolleri toplum içerisinde hiyerarşik olarak erkeği üstte ve önde, kadını ise erkeklerden ayrı ve öteki olarak konumlandırmaktadır. Toplumsal cinsiyete dayalı oluşan eşitsizlikler nedeniyle dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadınlar erkeklere oranla ikincil konumda konumlanmakta ve bu nedenle eğitim, sağlık, istihdama katılım vb. olanaklardan kısıtlı olarak yararlanmaktadırlar (Bingöl 2014: 114 ve Demirgöz Bal 2014: 18).

1.1.2. Toplumsal Cinsiyete Dayalı İş Bölümü

Kadınlar ve erkekler arasındaki, toplumsallaşma süreci içerisinde içselleştirdikleri kadınlık ve erkeklik kimliklerinin bir sonucu olarak, özel ve kamusal alanda yaşanan rol farklılaşmaları iş bölümü olarak adlandırılmaktadır. Cinsiyete dayalı iş bölümü, toplumsal cinsiyet yaklaşımı çerçevesinde kadın ve erkeğe içinde yaşadıkları toplum tarafından atfedilen cinsiyet rolleri üzerinde temellenmektedir (Şentürk 2016:

197-198). Cinsiyete dayalı iş bölümü çerçevesinde belirli iş tipleri, toplum tarafından, kadın ve erkek cinsiyetine sahip bireyler arasında paylaştırılmaktadır. Bu rol paylaşırması ile kadın ve erkeğin biyolojik cinsiyetleri ve toplum içindeki konumları arasındaki farklılıklar doğallaştırılmaktadır.

Cinsiyete dayalı iş bölümünün kökeni kadınların toplayıcılık, erkeklerin ise avcılık rollerini üstlendiği avcı-toplayıcı toplumlara dayanmaktadır. Avcı-toplayıcı toplumlardaki kadınlar ve erkekler arasındaki cinsiyete dayalı iş bölümü, geçimlik besin maddesi temin yolları üzerinden gerçekleşmektedir. Avcı-toplayıcı toplumlardan modern toplumlara geçiş ile birlikte ev ile iş yerinin birbirinden ayrılması sonucunda kadınlar üretim faaliyetlerinin dışında kalmışlardır. Modern toplumlarda değişime uğrayan cinsiyete dayalı iş bölümü çerçevesinde erkekler ev dışında çalışarak “eve ekmek getiren” kadınlar ise ev içerisinde kalarak ev işleri ile “erkeklerin ve çocukların bakımını üstlenen” olarak konumlanmaktadır (Bora 2011: 4-5).

Toplumsal hayatın cinsiyete dayalı iş bölümü çerçevesinde düzenlenmesi, kadın ve erkek kategorileri üzerine tanımlanan cinsiyet rollerinin bireyler tarafından doğallaştırılmasına ve içselleştirilmesine neden olmaktadır. Yetişkin bireyler duygu ve düşüncelerini yansıtmada, diğer insanlarla olan etkileşimlerinde ve hatta meslek seçimlerinde cinsiyet rollerine uygun davranma eğilimi göstermektedirler (Dökmen 2009: 29). Ev idaresi, bakım ve yeniden üretim rolleri ile karakterize edilen kadın, cinsiyetine toplum tarafından yüklenen bu rolleri içselleştirerek, çalışma hayatında da üzerine tanımlanan bu rollerin uzantısı olan sektörleri tercih etmektedir (Şentürk 2016: 198). Bu doğrultuda çocukluk döneminden itibaren annelik ve ev kadınlığı rollerini içselleştiren kadınların, sabır ve şefkat gerektiren hemşirelik, öğretmenlik, çocuk ve yaşlı bakıcılığı gibi mesleklere yönelmeleri doğal karşılanmaktadır. Kadınların özel alan içerisinde tanımlanan cinsiyet rollerinin uzantısı olan meslekler vasıtasıyla kamusal alanda kendilerine yer edinmeleri, aynı zamanda toplumsallaşma süreciyle öğrendikleri ve içselleştirdikleri cinsiyet rollerinin meşrulaşmasına ve yeniden üretilmesinin devamlılığının sağlanmasına neden olmaktadır.

Aynı toplumsal yapı içerisinde modernleşme ve küreselleşme süreçleri ile bağlantılı çeşitli faktörlerin etkileriyle kalıplaşmış cinsiyet rollerinde ve bu cinsiyet rollerine göre düzenlenen cinsiyete dayalı iş bölümünde çözümler ve değişimler meydana gelebilmektedir. Kadınların, çalışma hayatına girmesi ve eğitim seviyesinin yükselmesi, toplumsallaşma süreci içerisinde öğrendikleri ve içselleştirdikleri kalıplaşmış cinsiyet rollerini sorgulamalarına ve bu doğrultuda kadına ve erkeğe yüklenen cinsiyet rollerinin yeniden şekillenmesiyle cinsiyete dayalı iş bölümünün değişmesine neden olan önemli etkenlerdir (Tallichet and Willits 1986: 219-220).

1.2. Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kırsal Alanda Yaşam

1.2.1. Kırsal Alanın Tanımlanması

Fiziki ve beşeri özellikler ile ekonomi başta olmak üzere birçok faktörü içinde barındıran kırsal alan; bunun bir sonucu olarak ülkeden ülkeye farklılık göstermesi nedeniyle evrensel düzeyde tanımlanması oldukça güç bir kavramdır. 1988 yılından itibaren kırsal alan üzerine çalışmalar yürüten Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü kırsal alan tanımlaması yaparken; ülkeler arasında yapılan karşılaştırmalarda büyüklük farklılıklarının olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak amacıyla insan ile mekan ilişkisini temel alan ve kilometrekareye düşen kişi sayısı olarak tanımlanan nüfus yoğunluğunu ölçüt olarak kullanmaktadır (OECD 1994: 22-24).

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'nün nüfus yoğunluğunu temel alarak yaptığı tanımlamaya göre kilometrekareye düşen kişi sayısının 150'den az olduğu bölgeler "Aşırı Derecede Kırsal Alan", 150-300 arasında değiştiği bölgeler ise "Orta Derece Kırsal Alan" olarak nitelendirilmektedir (OECD 2011: 3). Avrupa Birliği'ne göre ise kilometrekareye düşen kişi sayısının 150'den az olduğu bölgeler kırsal alan olarak tanımlanmaktadır (Esen 2013: 108). Avrupa Birliği'nde yer alan ülkelerin tamamı göz önüne alındığında Avrupa Birliği toplam nüfusunun %25'inin kırsal alanda yaşadığı görülmektedir (European Communities 2003: 3). Nüfus yoğunluğu temel alınarak yapılan kırsal alan tanımlamaları çerçevesinde, 2016 yılı verilerine göre, dünya

üzerinde yaşayan yaklaşık 7,5 milyar insanın %45,1'i kırsal alanda yaşamaktadır (<http://nufus.mobi/dunya/nufus>, 23 Mayıs 2018'de erişildi).

Türk Dil Kurumu tarafından kırsal “az insanın barındığı, genellikle kır durumunda olan yer” olarak tanımlanırken kırsal alan “üretim etkinlikleri tarıma dayalı olan, kırsal nüfusun yaşadığı ve çalıştığı alan” olarak tanımlanmaktadır (TDK 2005: 1164). Bu iki tanımdan da anlaşılacağı üzere Türkiye’de kırsal alan tarıma dayalı ekonomi ve düşük nüfus sayısı ile karakterize edilmektedir.

Türkiye’de kırsal alan tanımlanırken Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü’nün kırsal alan tanımlamasında temel aldığı nüfus yoğunluğu “ülkeminin coğrafi büyüklüğü ve yerleşim birimlerinin idari sınırlarının (il-ilçe) bu değere göre büyük olması nedeniyle anlamlı sonuçlar üretmemektedir” görüşü çerçevesinde kabul edilmemektedir (DPT 2000b: 11). Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanan Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı dahilinde kırsal alan tanımlanırken nüfus yoğunluğunun aksine nüfus büyüklüğü kriteri göz önünde bulundurulmuştur. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu’nda kırsal alan en yalın ifade ile “kentsel yerleşmeler dışında kalan yerler” olarak tanımlanmaktadır (DPT 2000b: 2). Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda 1982 yılında gerçekleştirilen Kent Eşiği Araştırması dahilinde kentsel alanın alt sınırı olarak kabul edilen 20000 nüfus baz alınarak 20000 nüfusun altında kalan yerleşim bölgeleri kırsal alan olarak tanımlanmaktadır (Kayıkçı 2009: 25). Bu çerçevede kentsel niteliklere ve yönetim birimlerine sahip pek çok ilçe merkezi nüfusu 20000 altında olması nedeniyle kırsal alan olarak kabul edilmektedir.

Tablo 1.1: Yıllara göre il/ilçe merkezleri ve belde/köy nüfusu, 2000-2017

Yıl	Toplam Nüfus	Kent Nüfusu	Kent Nüfus Oranı (%)	Kır Nüfusu	Kır Nüfus Oranı (%)
2000	67 803 927	44 006 274	64,9	23 797 653	35,1
2007	70 586 256	49 747 859	70,5	20 838 397	29,5
2008	71 517 100	53 611 723	75	17 905 377	25
2009	72 561 312	54 807 219	75,5	17 754 093	24,5
2010	73 722 988	56 222 356	76,3	17 500 632	23,7
2011	74 724 269	57 385 706	76,8	17 338 563	23,2
2012	75 627 384	58 448 431	77,3	17 178 953	22,7
2013	76 667 864	70 034 413	91,3	6 633 451	8,7
2014	77 695 904	71 286 182	91,8	6 409 722	8,2
2015	78 741 053	72 523 134	92,1	6 217 919	7,9
2016	79 814 871	73 671 748	92,3	6 143 123	7,7
2017	80 810 525	74 761 132	92,5	6 049 393	7,5

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu - Yıllara ve cinsiyete göre il/ilçe merkezleri ve belde/köyler nüfusu 1927-2017, 2017

Türkiye’de 2008 yılına kadar toplam nüfus içerisinde kırsal alan nüfusu %30’larda seyretmektedir. 2008 yılında çıkartılan 5747 sayılı “Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması Ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ile 2012 yılında çıkartılan 6360 sayılı “On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi Ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” çerçevesinde yapılan idari değişikliklerden sonra 2013 yılında kırsal alan nüfusu, bir önceki yıla göre yaklaşık %60 oranında bir düşüş göstererek, %22,7’den %8,7’ye düşmüştür. 2016 yılı verilerine göre ise Türkiye’de yaşayan yaklaşık 79,8 milyon insanın %7,7’si kırsal alanda yaşamaktadır (TÜİK 2017).

2010 yılı itibariyle kırsal alan tanımlaması yapılırken, daha sağlıklı bir tanımlama yapabilmek amacıyla, nüfus yoğunluğunun yanı sıra insanların yaşam koşulları da göz önüne alınmaya başlanmıştır. Bu çerçevede kırsal alan sınırları belirlenirken tarım arazisi varlığı ve tarımsal ürün deseni; tarımsal üretimde istihdam edilen aktif nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranı; yol, elektrik, su, kanalizasyon vb. altyapı hizmetlerinin varlığı; sağlık ve eğitim hizmetlerinin niteliği ve bu hizmetlere erişebilirlik; kentsel alanlara yakınlık; rekreasyon alanlarına veya tesislerine ulaşım vb. çeşitli kriterler önem kazanmaya başlamıştır (Dijkstra ve Poelman 2014: 7-10; OECD 2011: 5-13 ve ZMO bt.: 1-3). Bu doğrultuda her ülke kendi yaşam standartları dahilinde belirlediği kriterler üzerinden kendi kırsal alan tanımlamasını üretmektedir.

Belirtilen kriterler göz önüne alındığında Türkiye’de; nüfus ve nüfus yoğunluğunun az, doğal kaynakların ise bol olduğu, bireylerin doğa ile doğrudan etkileşim içerisine girdiği, toplumsal kuralların gelenekler ve töreler etrafında şekillendiği, ekonomik faaliyetlerin ağırlıklı tarımsal faaliyetler olmak üzere el sanatları, turizm, küçük ile orta ölçekte sanayi gibi iktisadi faaliyetlere dayandığı, eğitim, sağlık, haberleşme gibi sosyal imkanlarının yeterince gelişmediği ve toplumsal, kültürel, ekonomik veya teknolojik gelişim süreçlerinin nispeten yavaş ilerlediği alanlar kırsal alan olarak tanımlanmaktadır (DPT 2000b: 2; Urry 1999: 115 ve ZMO bt.: 1). Bu çerçevede Türkiye’de kentsel alan olarak nitelendirilen bazı il ve ilçe merkezlerinin ekonomisinin ağırlıklı olarak tarıma dayanması nedeniyle kırsal alan niteliği gösterdiği; kırsal alan olarak nitelendirilebilecek yerleşim yerlerinin ise gelişmiş sanayi ve turizm faaliyetlerinden dolayı kentsel alan niteliği gösterdiği gözlemlenmektedir.

1.2.2. Kırsal Alanda Kadının Mevcut Durumu

Türkiye 2016 yılında Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi’nde 159 ülke arasında 71. sırada ve 2017 yılında Dünya Ekonomi Forumu tarafından hazırlanan Küresel Toplumsal Cinsiyet Uçurumu Raporu’nda ise 144 ülke arasında 128. sırada yer almaktadır (Kavas 2018: 3). Türkiye’de hakim olan ataerkil toplumsal yapı ile kadın ve erkeklere yüklenen cinsiyet rolleri kadın ve erkek arasında keskin farklılaşmalara neden olmaktadır. Birçok alanda kadını erkeğe göre ikincil olarak konumlandıran ve iki cinsiyet arasında hem kamusal hem de özel alanda eşitsizliklere neden olan kültürel ve toplumsal yapının etkileri, kırsal alanda, kentsel alanlara oranla, daha belirgin olarak hissedilmektedir.

Kırsal alanda yaşayan kadınlar ev temizliği, yemek yapımı, çamaşır yıkama, yakacak odun temini, ekmek yapımı, su taşıma, çocuk ve yaşlı bakımı gibi rutin ancak yoğun iş gücü gerektiren işleri yerine getirmektedirler. Erkekler ise bitkisel üretimde tarımsal makinelerin kullanımını üstlenmekte, hayvansal üretimde ise sürünün otlatılması ile elde edilen süt, yumurta, peynir, yoğur vb. hayvansal ürünlerin satışını gerçekleştirmektedirler. Kırsal alanda kadın ve erkeğe yüklenen cinsiyet rolleri, genel

olarak, kadınların hane içerisinde gerçekleştirilen tüm işlerden, erkeklerin ise gelir getirici faaliyetlerden sorumlu tutulduğunu göstermektedir.

Kırsal alanda yaşayan kadınlar ev içerisinde gerçekleştirdikleri işlerin yanı sıra bitkisel üretimde tohum ekilmesi, fidelerin dikilmesi, sulama, çapalama, toplama, yabancı otların temizlenmesi ve ürünlerin kurutulması ile hayvansal üretimde hayvanlara su ve yem verilmesi, ahır ve ağıl temizliği ve hayvanların sağımı ile elde edilen hayvansal ürünlerin işlenmesi gibi yoğun iş yükü gerektiren pek çok işi yerine getirmektedirler. Ancak tarımsal üretim içerisinde üstlendikleri bu aktif rol kadınların ekonomik sistem içerisinde erkeğe olan yardımı ya da ev içerisinde gerçekleştirdikleri yemek yapma görevlerinin bir uzantısı olan gıda temini olarak değerlendirildiği için iş gücü istatistiklerine yansıtılmamaktadır.

Türkiye İstatistik Kurumu 2015 Mayıs Ayı İş Gücü İstatistikleri'ne göre kadınların tarımsal üretimdeki istihdam oranı %46,9'dur. Ancak tarımsal üretimde istihdam edilen kadınların %95'i ücretsiz aile işçisi statüsünde, kayıt dışı çalışmaktadır (Gülçubuk 2015: 7). Tarımsal üretimdeki emeğini ekonomik gelire dönüştürebilen kadınların emeği ise, erkeklerle aynı işi yapmalarına rağmen, erkeklerinkinden daha az değerli görülmekte ve kadınlar, erkeklere oranla, daha düşük ücretler almaktadırlar. Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2017 yılında yapmış olduğu Tarımsal İşletmeler Ücret Yapısı Araştırması sonucuna göre; Türkiye'de sürekli tarım işçisi olarak çalışan kadınların aylık ortalama gelirleri 1.576 TL, erkeklerin ise aylık ortalama gelirleri 1.921 TL iken; mevsimlik işçi olarak çalışan kadın tarım işçilerinin ortalama günlük ücretleri 60 TL, erkek işçilerin ortalama günlük ücretleri ise 73 TL'dir (TÜİK 2018).

Kırsal alanda yaşayan kadınlar genellikle ücretsiz aile işçisi olarak çalıştıklarından işsiz olarak nitelendirilerek ekonomik kazanç sağlayamamakta, herhangi bir ücretli işte çalışmadıklarından dolayı sosyal güvence sahibi olamamakta ve bu nedenle sağlık hizmetlerinden kısıtlı olarak yararlanabilmektedirler. Kırsal alanda yaşayan kadınların sağlık hizmetlerinden yeterli bir şekilde yararlanamadığının en önemli göstergesi gebelik sırasında ve sonrasında yaşanan anne ölümleridir. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü'nün 2005 yılında gerçekleştirdiği Türkiye Ulusal

Anne Ölümleri Çalışması'nın verilerine göre; gebeliğe bağlı kadın ölümlerinin %53,7'si, doğum sonrası kadın ölümlerinin ise %40,3'ü kırsal alanda gerçekleşmektedir (Koç vd. 2005: 52-53). Aynı raporda gebelik ve sonrası gerçekleşen kadın ölümlerinin nedenleri; doğum öncesi, sırası ve sonrası gerçekleşen ve durdurulamayan kanamalar, ödem oluşumu, hipertansiyon ve hayati organların fonksiyonlarını yitirmesi olarak sıralanmaktadır (Koç vd. 2005: 56-61). Kırsal alanda yaşayan gebelik dönemindeki kadınlar, sağlık güvencelerinin olmaması ve yaşadığı yerde herhangi bir sağlık biriminin bulunmaması gibi nedenlerle, gebelik sürecinde ve sonrasında gerekli tıbbi desteği alamamaktadırlar.

Kadınların erkeklere oranla dezavantajlı konumda olmasında toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle sınırlı olarak katılabildiği örgün ve yaygın eğitim önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle kırsal alanda kadınlar erkeklere göre örgün ve yaygın eğitim olanaklarından kısıtlı olarak yararlanmakta ya da yararlanamamaktadırlar. Türkiye İstatistik Kurumu 2011 yılı verilerine göre Türkiye genelinde okuma-yazma bilmeyen her on kişiden sekizi kadındır. Genel olarak okuma-yazma bilmeyenlerin oranı, her iki cinsiyette de, genç yaş grubundan ileri yaş grubuna ve kentsel alandan kırsal alana gidildikçe artış göstermektedir. 2011 yılında kırsal alanda okuma-yazma bilmeyen kadınların oranı %30,8'dir (Gelişli 2014: 10-11). Kırsal alanda kadınlar ve kız çocukları eğitim alma konusunda daha istekli olmalarına rağmen yetersiz kaynaklar ve ataerkil toplumsal yapı nedeniyle eğitimlerini sürdürememektedirler. Aileler eğitim sürecinde çocukları arasında tercihlerini çoğunlukla oğlan çocuktan yana kullanmakta, kız çocuklar temel ve mesleki eğitimden yoksun kalmaktadırlar.

Türkiye'de, geleneksel toplumsal yapı itibariyle kırsal alanda yaşayan kadınlar eğitime katılamamakta ya da sınırlı bir katılım sağlayabilmekte, arazi ve mülkiyet sahibi olamamakta, karar alma süreçlerine katılamamakta ve kendi hayatıyla ilgili tercih yapabilme özgürlüğüne sahip olamamaktadırlar. Kırsal alanda yaşayan, bitkisel ve hayvansal üretimi kapsayan tarımsal faaliyetlerle uğraşan ve kendi ürettiği üzerinde hak sahibi olamayan kadınlar; kentsel alanda yaşayan bireylerin sahip oldukları yeterli beslenme, barınma, korunma, giyinme, temiz suya erişim vb. birçok imkana sınırlı da olsa erişim sağlayabilmekte ancak nitelikli eğitim ve sağlık hizmetleri, temel kamusal

hizmetler, teknolojik araç gereçlere erişim ve kullanım, kültürel faaliyetlere katılım vb. imkanlara sahip olamamakta ya da bu imkanlara kısıtlı olarak erişebilmektedirler (Kan 2014: 219-223 ve 2015: 54). Bütün bu nedenlerden dolayı kırsal alanda yaşayan ve erkeklere göre varlıklara ulaşamama ve onları kontrol edememe ile cinsiyete dayalı iş bölümünden kaynaklanan omuzlarına binen yükün fazlalığı nedeniyle dezavantajlı konumda olan kadınlar yoksulluğu ve yoksunluğu, erkeklere oranla, derin bir şekilde yaşamaktadırlar.

1.2.3. Kırsal Alanda Dayanışma

Yardım; kendi başına karşılayamayacağı bir durum karşısında bireyin ya da topluluğun başka bir birey ya da topluluğa, geçici olan bu durumun giderilebilmesi amacıyla, mal veya para ile ya da bedenen destek olması olarak tanımlanmaktadır (Özcan 2007: 1 ve Yasa 1962: 91). Türk Dil Kurumu ise yardımı “kendi gücünü ve imkanlarını başka birinin iyiliği için kullanma” olarak tanımlamaktadır (TDK 2005: 2134). Yardımlaşma ise bireylerin karşılıklı olarak birbirlerine yardımda bulunmaları durumudur. İlkel toplumlardan bugüne kadar bireyler tek başlarına altından kalkamayacakları maddi ve manevi sorunlarla baş edebilmek ve amaçlarına ulaşabilme için güçlerini birleştirerek birlikte hareket etmekte ve birçok konuda yardımlaşarak birbirlerine destek olmaktadır. Yardımlaşma bireyler ve topluluklar arasındaki dayanışma duygusunu arttıran en önemli unsurdur.

Fransız sosyolog Emile Durkheim 1893 yılında yayınladığı *Toplumsal İşbölümü* adlı kitabında ahlaki temelde ele aldığı dayanışmayı farklı toplum tipleri üzerinden analiz ederek dayanışmanın tarihsel evrimi içerisinde bireyleri ve toplumları birbirine bağlayan bağları incelemektedir (Swingewood 2010: 119-120). Durkheim mekanik ve organik dayanışma olmak üzere, evrimsel olarak birbirini takip eden iki farklı dayanışma türünden bahsetmektedir. Mekanik dayanışma; ortak geçmişe sahip insanların küçük gruplar halinde yaşadığı, toplumsal yaşamın örf, adet ve geleneklere göre düzenlendiği, topluluğa dahil olan bireylerin benzer yaşam standartlarına sahip olduğu, yüz yüze ilişkilerin kurulduğu ve değişimin çok yavaş gerçekleştiği geleneksel yapıdaki topluluklarda kendiliğinden ve kolektif bir biçimde gerçekleşen dayanışma

türüdür (Özyurt 2007: 100-101; Ritzer 2011: 85 ve Swingewood 2010: 120). Organik dayanışma ise; yüksek nüfus oranına sahip, farklı sınıf ve statüdeki insanların bir arada yaşadığı, farklılaşan ve bireyselleşen insanlardan oluşan, kentsel alanlarda yaşayan sanayileşme sürecindeki topluluklarda bireysel farklılıkların gelişmesi ve bireyin belli bir alanda uzmanlaşması sonucu iş bölümü çerçevesinde gerçekleşen dayanışmadır (Özyurt 2007: 102-104; Ritzer 2011: 85 ve Swingewood 2010: 120-121).

Durkheim'in Toplumsal İşbölümü adlı kitabında bahsettiği organik dayanışmanın görüldüğü topluluklar geleneksel yapıdaki kırsal alan topluluklarıyla aynı nitelikleri taşımaktadır. Türkiye'de kırsal alanda yaşayan topluluklarda görülen yardımlaşma ve dayanışma ise "imece" olarak adlandırılmaktadır. Eski zamanlardan beri Türk köylerinde görülen ve geleneksel bir dayanışma biçimi olan imece; "bir köy topluluğu içinde işlerin gönüllü ya da zorunlu olarak ortaklaşa ve elbirliği içinde yapılması, köyün ya da köylünün herhangi bir sorununun giderilmesi hususunda gerekli bedeni ve maddi iş gücünün el birliği ile karşılanması" olarak tanımlanmaktadır (Macit 2010: 178). Türk toplumunda köy veya küçük kasabalarda yaşayan topluluk üyeleri tarafından bir yaşam biçimi olarak benimsenen imece; maddi karşılık beklemeden elbirliği ile çalışmanın ve dayanışmanın simgesi haline gelmiştir (Kara 2016: 379-380; Macit 2010: 178 ve Özcan 2007: 20).

Türkiye'de kırsal alanda yaşayan topluluklarda bitkisel ve hayvansal üretimden hane içi tüketim için yiyecek hazırlamaya, ortak alanların düzenlenmesi ve yapılandırılmasından sosyal hayatın düzenlenmesine kadar pek çok alanda imece usulü dayanışma gerçekleşmektedir. Belirli bir süre zarfında yoğun iş gücü gerektiren tarım arazisi açmak, yabancı otların temizlenmesi, tarlanın sürülmesi, ekilmesi, çapalanması ve hasat edilmesi gibi bitkisel üretim faaliyetlerinin yanı sıra hayvansal üretim ile ilgilenenler tarafından sürülerin sıra ile güdülmesi aynı topluluk içerisinde tarımsal üretim gerçekleştiren kadın ve erkekler tarafından imece usulüyle gerçekleştirilmektedir (Kara 2016: 379-381; Türk 1990: 495-501 ve Yasa 1962: 94-97). İşlerin imece usulü ile ortaklaşa gerçekleştirilmesi yapılan işin süresini kısaltırken işgücü maliyetini de düşürmektedir (Yücer ve Yıldırak 2002: 452).

Türkiye’de kırsal alanda kanalizasyon alt yapısının oluşturulması, su kanallarının yapılması, köy içerisindeki yolların yapımı, okul ve ibadethane binalarının yapımı vb. kamu hizmetlerinin sağlanamaması durumunda ihtiyaçlar topluluk üyelerince imece usulü karşılanmaktadır. Kamu hizmetlerinin yanı sıra su deposunun yapılması, ortak meranın bakımının yapılması, okul, ibadethane, sağlık ocağı, köy odası, taziye evi vb. ortak kullanım alanlarının ihtiyaçlarının giderilmesi ve durumu olmayan aileler için konut yapımı gibi pek çok iş topluluk içerisinde yaşayan erkekler tarafından imece usulü gerçekleştirilmektedir.

Bedenen yapılan yardımların yanı sıra ihtiyaç sahiplerine, yaşlılara, asker ailelerine ve kimsesizlere yapılan maddi yardımlar ile evlilik çağına gelmiş ve durumu olmayan genç kadın ve erkeklerin düğünlerinin yapılması veya çeyizlerinin hazırlanması, yardıma muhtaç ailelerin çocuklarının sünnet edilmesi, doğum, ölüm ve hastalık gibi durumlarda yemek yapılması ve misafir ağırlanması gibi durumlarda topluluk üyeleri tarafından yapılan maddi ve manevi yardımlar da imece içerisinde yer almaktadır (Kara 2016: 380-382; Özcan 2007: 20; Türk 1990: 502-503 ve Yasa 1962: 95).

Kırsal alanda genel olarak hane içi tüketime yönelik ürünlerin hazırlanması kadınlar arasında yaşanan dayanışma sonucunda gerçekleşmektedir. Tarımsal üretim sonucu elde edilen meyve ve sebzelerin kurutulması, mısırın soyulması ve ayıklanması, süpürge bağlamasının yapılması, kırkılan yünlerin eğirilmesi, üzüm yaprağının salamura yapılması, pekmez kaynatılması, salça, tarhana, erişte, yufka ve ekmek yapılması, çeşitli meyve ve sebzelerden konserve ve reçel yapılması gibi pek çok yöntemle gıda maddelerinin hazırlanması topluluk içerisinde yaşayan kadınlar tarafından imece usulü gerçekleştirilmektedir (Kara 2016: 383; Türk 1990: 501; Yasa 1962: 100 ve Yücer ve Yıldırak 2002: 455). Kadınlar gıda işleme sürecinde gereksinim duydukları ve kendilerinde olmayan elek, hamur teknesi, kazan, sac vb. araç gereçleri komşularından değiş-tokuş usulüyle temin etmektedirler.

Kırsal alanda yaşayan bireylerin iş birliği içerisinde olmaları karşılaştıkları ekonomik ve sosyal sorunlara hızlı ve kolay çözümler üretebilmeleri açısından oldukça

önemlidir. İmece çerçevesinde topluluk üyeleri tarafından bedenen ve madden gerçekleştirilen yardımlar toplumsal eşitsizliklerin giderilmesinde önemli bir rol üstlenmektedir (Yücer ve Yıldırak 2002: 449). Ancak tarımsal üretimde teknolojik araçların daha aktif bir şekilde kullanılıyor olması, topluluğu oluşturan bireyler arasındaki bağların zayıflaması ve aktif genç nüfusun kentsel alanlara göç etmesi gibi nedenlerle imece usulü yardımlaşma geleneği yok olmaya yüz tutmuş durumdadır.

1.2.4. Kırsal Alan Örgütlenmeleri

1.2.4.1. Kooperatifler

1.2.4.1.1. Kooperatifler ve Türkiye’de Kooperatifleşme Hareketi

Fransızca “cooperer” kelimesinden türeyen ve kelime anlamı itibariyle birlikte iş görmek ya da iş birliği anlamına gelen kooperatif Uluslararası Kooperatif Birliği tarafından ekonomik, sosyal ve kültürel istek ve ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla gönüllü olarak bir araya gelen bireylerin ortak katılım, eşitlik, adalet, demokrasi ve iş birliği çerçevesinde oluşturdukları özerk birlik olarak tanımlanmaktadır (Çetin 2009: 36-37 ve ICA, <https://www.ica.coop/en/cooperatives/what-is-a-cooperative>, 10 Eylül 2018’de erişildi). Kooperatifler; karar alma süreçlerine katılan eşit oy hakkına sahip bireylerce yönetilen ve denetlenen; gönüllülük, şeffaflık, birlikte hareket etme, dayanışma ve sorunlara ortak çözüm bulma anlayışları üzerinde temellenen demokratik ve özerk kuruluşlardır (GTB 2017: 3-4 ve Markell 2004: 3).

Toplum içerisinde dezavantajlı konumda olan bireyler, kendi iradeleriyle bir araya gelerek oluşturdukları tabandan örgütlenme niteliği gösteren ve iktisadi bir yapılanma olan kooperatif çatısı altında karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma ile, doğrudan ya da dolaylı olarak, ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarını giderme fırsatı yakalayabilmektedirler. Kooperatifler kendi bünyesinde düzenlemiş olduğu kurs ve seminerler vasıtasıyla ortaklarının yeteneklerinin geliştirilmesine katkı sağlayarak onlara istihdam olanakları yaratabilmektedirler. Kooperatifler yarattığı istihdam olanakları ile mikro düzeyde ortaklarının ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarını

sağlarken makro düzeyde bireyler arasındaki gelir eşitsizliklerinin dengelenmesine yardımcı olmaktadır. Bunun yanı sıra kooperatifler etnik, politik ya da dinsel nedenlerden dolayı birbirinden kopan birey ve toplulukları bir çatı altında toplayarak sosyal dayanışmayı ve bütünleşmeyi güçlendirmektedir (Çetin 2009: 38-39; Er Ülker 2011: 37-38 ve Tutar vd. 2014: 505-506).

Modern anlamda kooperatifçilik kavramı, ülkemize yerleşmeden önce Osmanlı Devleti döneminde Anadolu'nun her yerinde kurulan vakıflar, esnaf ve zanaatkarların oluşturdukları lonca örgütlenmeleri, ahilik teşkilatlanması ile imece usulü yapılan işler, çeşitli özel günlerde verilen hediyeler ve bahşişler ülkemizde kooperatifçilik geleneğinin öncüllerini oluşturmaktadır (Bilgin ve Tanıyıcı 2008: 137-138 ve Tutar vd. 2014: 512). Osmanlı Devleti döneminde 1863 yılında, çiftçilerin kredi temin etme konusunda karşılaştıkları güçlükleri önlemek amacıyla bugün Sırbistan sınırları içerisinde yer alan Pirot kasabasında Mithat Paşa tarafından kurulan Memleket Sandıkları modern kooperatifçiliğin ilk uygulaması olarak kabul edilmektedir (Özdemir 2016: 45). Takip eden yıllarda ülkenin farklı bölgelerinde önde gelen devlet adamlarının öncülüğünde tarım satış ve tüketim kooperatiflerinin kurulduğu görülmektedir. Ancak Osmanlı Devleti döneminde kurulan kooperatifler halkın katılımı olmaksızın devlet adamları ve aydınlar öncülüğünde kurulmuş olmaları, kooperatifçilik konusunda bilgi ve tecrübe yetersizliği, kooperatiflerin sadece ekonomik amaçlı kurulmuş olmaları, devletin ciddi kayıplar verdiği uzun yıllar süren bir savaş ortamı içerisinde bulunması, gelişme sürecini diğer ülkelere göre geriden takip ediyor olması vb. pek çok nedenden dolayı hem nicel hem de nitel olarak gerekli gelişimi gösterememişlerdir (Bilgin ve Tanıyıcı 2008: 141).

Kooperatifçilik alanında ilk önemli gelişmeler, Atatürk önderliğinde 1920 ile 1938 yılları arasında Cumhuriyet Döneminde gerçekleşmiştir. Maddi ve manevi pek çok kayıp verilerek kazanılan Kurtuluş Savaşının ardından 1923 yılında cumhuriyetin ilanı ile birlikte tarım sektöründe verimliliği arttırarak halkı içinde bulunduğu yoksulluktan kurtarabilmek için kooperatifleşme hareketlerine önem ve hız verildiği görülmektedir (Gülpak 1997: 64). Cumhuriyetin ilanından önce çıkartılan “Üretim, Alım-Satım Kooperatifleri Tüzüğü” hükmüne dayanılarak ilk beş yıl içerisinde çeşitli türlerde 40'a

yakın kooperatif kurulmuştur (Çıkın 2003: 3 ve Hazar 1970: 248). Atatürk'ün ölümünden sonra 1938-1961 yılları arasında kooperatifçilik konusunda önemli bir çalışma yapılmamıştır. 1961 Anayasasında kooperatifçilik ile ilgili hükümlerin yer alması ile kooperatifçilik ilk defa anayasal düzlemde kendine yer edinebilmiştir. Kooperatifçilik 1963 yılından itibaren uygulanan beş yıllık kalkınma planlarında ve bu planlar çerçevesinde hazırlanan politika ve programlarda yer almaya başlamıştır (GTB 2017: 4-5). 2000 yılına kadar kooperatifçilik ile ilgili çıkarılan kanunlar ve uygulanan politikalar kooperatifçiliğin devlet eliyle yürütüldüğünü ve devletin bizzat kooperatiflerin içinde yer aldığını göstermektedir (Duymaz vd. 1994: 9-10). 2000 yılında Avrupa Birliği görüşmelerinin başlaması ile birlikte çıkarılan yasalar çerçevesinde devletin kooperatifler üzerinde var olan etkisinin kaldırılarak kooperatifleri özerk ve mali açıdan bağımsız kılmak amaçlanmaktadır (Bilgin ve Tanıyıcı 2008: 143-144). Avrupa Birliği süreci ile birlikte çıkarılan yasalarla kooperatiflerin nitelikleri değişirken sayılarının da her geçen yıl artış gösterdiği gözlemlenmektedir. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığının verileri baz alınarak 2017 yılında Gümrük ve Ticaret Bakanlığı tarafından hazırlanan Türkiye Kooperatifçilik Raporu verilerine göre 2016 yılı itibarıyla Türkiye'de 37 farklı alanda faaliyet gösteren 53.259 kooperatif ve 7.422.994 kooperatif ortağı bulunmaktadır (GTB 2017: 13) (bk. Ek 1).

1.2.4.1.2. Kırsal Alanda Kooperatifleşme

Kırsal alanda üreticilerin bir araya gelerek oluşturdukları ve diğer kooperatiflere göre daha uzun ömürlü bir yapıya sahip olan tarımsal kooperatifler; bireylerin tek başlarına çözemedikleri ekonomik ve sosyal sorunların ortaklaşa çözülmeye çalışıldığı, yöresel ve bölgesel kalkınmanın gerçekleştirilmesine katkı sağlayan önemli bir örgütlenme biçimidir. Kırsal alanda kurulan tarımsal kalkınma kooperatifleri, sulama kooperatifleri, tarım kredi kooperatifleri, su ürünleri kooperatifleri, tarım satış kooperatifleri, pancar ekicileri kooperatifleri ve yaş sebze meyve kooperatiflerinden bahsederken genel olarak tarımsal kooperatifler terimi kullanılmaktadır.

Çiftçilerin ekonomik haklarını korumak, üretimlerinin devamlılığını ve daha fazla kar elde etmelerini sağlamak amacıyla kurulan tarımsal kooperatifler; ortaklarının ihtiyaç duyduğu tohum, gübre, zirai ilaç ve araç-gereçleri en uygun fiyata bulmalarını sağlarken onların ürettikleri ürünlerin saklanması ve pazarlanması konusunda ortaklarının en büyük destekçisi konumundadırlar. Tarımsal kooperatiflerin çatısı altında güçlerini birleştiren kırsal alandaki üreticiler; daha verimli çalışarak gelirlerini ve kooperatifin onlara sunduğu olanaklar sayesinde zirai bilgilerini geliştirerek üretimde verim ve kaliteyi arttırabilmekte ve yeni iş olanakları yaratabilmektedirler (Aydın Can, Engindeniz ve Can 2017: 123-124; Başaran ve İnan 2014: 276; GTB 2017: 3-4 ve Özalp ve Yılmaz 2014: 1266-1267).

1900 yılında İzmirde Vali Kamil Paşa önderliğinde üretici konumunda olan köylüler tarafından, köylüleri gayrimüslim tüccar ile esnafın sömürsünden kurtarmak ve köylülere doğrudan ürünlerini satma imkanı sağlamak amacıyla kurulan Köy Bakkalları kırsal alanda tüketim kooperatifçiliğinin ilk örnekleri olma özelliğini göstermektedir (Arıkan 1989: 31-32 ve Yıldırım Kocabaş 2003: 17). 1913 yılında, Aydın'da üretilen ve satış fiyatları oldukça düşük olan incirin dış piyasada pazar bulması amacıyla Kazım Nuri ve Topçuoğlu Nazmi önderliğinde 45 incir ihracatçısının bir araya gelmesiyle Kooperatif Aydın İncir Müstahsilleri İşletmesi adıyla kurulan ve 1924 yılından sonra Aydın İncir Müstahsilleri Kredi ve Satış Kooperatifi adını alan işletme ise ilk tarım satış kooperatifidir (Hazar 1970: 272; Mülayim 1992: 43-44 ve Tutar vd. 2014: 513).

Cumhuriyetin ilanından sonra tarım sektöründe verimliliği ve ekonomik kazancı arttırabilmek amacıyla üst düzey devlet memurlarının öncülüğünde kırsal alanda kooperatifleşme hareketi önem ve hız kazanmıştır. 1930'lu yıllarda kooperatifçilik ile ilgili yapılan yasal düzenlemeler ve devlet teşvikleri ile kırsal alanda kurulan kooperatiflerin sayılarında ciddi artışlar meydana gelmiştir (Bilgin ve Tanıyıcı 2008: 153).

Tablo 1.2: 2016 yılı tarımsal alanda faaliyet gösteren kooperatif ve kooperatif ortak sayıları

Kooperatifler	Kooperatif Sayısı	Ortak Sayısı
Pancar Ekicileri Kooperatifi	31	1.448.171
Tarım Kredi Kooperatifi	1.625	1.001.418
Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	7.201	775.563
Tarım Satış Kooperatifi	306	323.596
Sulama Kooperatifi	2.523	303.586
Su Ürünleri Kooperatifi	553	30.889
Yaş Sebze ve Meyve Pazarlama Kooperatifi	31	3.128
Tarımsal Faaliyet Gösteren Kooperatif Toplamı	12.269	3.886.321
Tarımsal Faaliyet Gösteren Kooperatiflerin Payı	%23	%52,3

Kaynak: GTB 2017: 13

2017 yılında Gümrük ve Ticaret Bakanlığı tarafından hazırlanan Türkiye Kooperatifçilik Raporu verilerine göre 2016 yılı itibariyle kırsal alanda Gıda Tarım Hayvancılık Bakanlığı ile Gümrük ve Ticaret Bakanlığı görev alanında bulunan toplamda 7 farklı konuda faaliyet gösteren 12.269 kooperatif ve 3.886.321 kooperatif ortağı bulunmaktadır. Türkiye genelinde kurulan kooperatiflerin %23'ünü oluşturan kırsal alanda kurulan ve tarımsal alanda faaliyet gösteren kooperatiflerin ortak sayıları da toplam kooperatif ortak sayısının %52,3'ünü oluşturmaktadır (GTB 2017: 31).

Ekonomik ve sosyal bir örgütlenme kimliğine sahip olan kooperatifler; 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren özellikle gelişmekte olan ülkelerin kırsal alanlarında demokratik ortamın ve yeni istihdam olanaklarının yaratılması, dağınık, düzensiz ve atıl durumda olan kaynakların birleştirilerek harekete geçirilmesi, yeni yatırım olanaklarının sağlanması, yaşam standartlarının iyileştirilmesi, göçün önlenmesi ve yoksullukla mücadele konularında katkı sağlayan alternatif kalkınma bileşeni olarak önemli bir yere sahiptir (Aydın Can, Engindeniz ve Can 2017: 123; Çetin 2009: 41-49 ve Tutar vd. 2014: 507).

1.2.4.1.3. Kooperatifleşme Hareketi İçerisinde Kadın

Yoksulluktan en çok etkilenen ve erkeklere göre dezavantajlı konumda olan kadınlar, yoksulluk kısılacından ve içinde buldukları dezavantajlı konumlarından kurtulabilmek amacıyla kooperatif çatısı altında birleşme eğilimi göstermektedirler. Üyelerinin tamamının kadınlardan oluştuğu kadın kooperatifleri Kadın Kooperatifleri

Birliği (Simurg) tarafından “ihtiyaçları ve öncelikleri temelinde hizmet geliştirmek üzere yerel kadın grupları tarafından oluşturulan yapılar” olarak tanımlamaktadır (Duguid, Durutaş ve Wodzicki 2015: 23). Kooperatifler kadınların ekonomi içerisinde kendilerine yer edinmeleri vasıtasıyla girişimcilik, sosyal güvence, özgüven, kamusal alanda kendini gösterebilmeleri ve etkin bir şekilde yer alabilmelerini sağlaması açısından önemli bir örgütlenme biçimidir (Özdemir ve Yılmaz 2010: 76; Serinikli 2016: 603 ve Tutar vd. 2014: 518).

Türkiye’de 1990’lı yılların sonlarına doğru kadınlar arasında kooperatifleşme eğilimleri görülmeye başlanmıştır. 1998 Marmara depreminin ardından deprem bölgesi olan Kocaeli ve İzmit başta olmak üzere İstanbul ile Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde kadınlar kooperatif çatısı altında örgütlenmeye başlamışlardır (Özdemir ve Yılmaz 2010: 74). Deprem bölgesinde kurulan kadın kooperatifleri Kadın Emeği Değerlendirme Vakfı’nın desteği ile kadınlar tarafından kurulurken; Doğu ve Güneydoğu’da kurulan kadın kooperatifleri Avrupa Birliği fonlarından yararlanılarak hazırlanan projeler dahilinde kurulmuştur (Özdemir ve Yılmaz 2010: 74 ve Özdemir, Yılmaz ve Er Ülker 2015: 224). Birçok devlet dairesi, kurum, kuruluş ve vakıf kooperatiflerin kuruluşunda ve gelişiminde destek olmuştur ve olmaya da devam etmektedir. Kadın kooperatiflerinin çeşitli kurum ve kuruluşlarca desteklenmesi, kaynak yaratılması ve istihdam sağlanması açısından oldukça önemlidir.

1999 yılından 2004 yılına kadar Türkiye’deki kadın kooperatiflerinin sayılarında hızlı bir artış gözlemlenmektedir. Kadınların kooperatif çatısı altında birleştiği en yoğun dönem 2004 yılıdır. Kadınların kooperatifleşme konusundaki bilgi ve deneyim eksiklikleri, kaynak ve sermaye yetersizlikleri, kooperatif yönetimi ve ortaklığından doğan yasal zorunluluklar ve giderlerin karşılanmasında yaşanan zorluklar, piyasa koşullarını bilmemek ve pazara ulaşımda güçlükler yaşanması, aile içi ve bakım sorumlulukları ve sosyo-kültürel normlar nedeniyle birçok kadın kooperatifinin kapanmasına rağmen kadınların sahibi olduğu ve işlettiği kooperatiflerin sayısı son 10 yıl içinde 3 katına çıkmıştır (Duguid, Durutaş ve Wodzicki 2015: 37; Özdemir ve Yılmaz 2010: 76-77 ve Özdemir, Yılmaz ve Er Ülker 2015: 223-224). 2014 yılı itibariyle Türkiye’de 101’i işletme, 43’ü tarımsal kalkınma, 6’sı küçük sanat, 4’ü üretim

ve pazarlama, 3'ü tüketim, 2'si yardımlaşma, 1'i yardımlaşma ve 1'i temin tevzi olmak üzere 161 kadın kooperatifi ve 1 tane kadın kooperatifleri tarafından kurulan İşletme Kooperatifleri Birliği bulunmaktadır (Özdemir, Yılmaz ve Er Ülker 2015: 224). 161 kadın kooperatifi içerisinde tamamı tarımsal kalkınma kooperatifi olan 49 kooperatif kırsal alanda kurulmuştur. Tarımsal kalkınma dışında kalan kadın kooperatifleri kentsel alanda kurulan kooperatiflerdir (Duguid, Durutaş ve Wodzicki 2015: 35).

Tablo 1.3: 2014 yılı kadın kooperatifleri ve kooperatif sayıları

Kadın Kooperatifi Türü	Kooperatif Sayısı
İşletme Kooperatifleri	101
Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri	43
Küçük Sanat Kooperatifleri	6
Üretim ve Pazarlama Kooperatifi	4
Tüketim Kooperatifi	3
Yardımlaşma Kooperatifi	2
Yayıncılık Kooperatifi	1
İşletme Kooperatifleri Birliği	1
Temin Tevzi Kooperatifi	1
TOPLAM	162

Kaynak: Özdemir, Yılmaz ve Er Ülker 2015: 224

Dünya Bankasının 2015 yılında yayınladığı Türkiye'de Kadın Kooperatiflerinin Mevcut Durumu raporunda Türkiye'deki kadın kooperatiflerinin 63'ünün aktif olarak faaliyet gösterdiği belirtilmiştir. 63 aktif kadın kooperatifinin 42'si kadınlar tarafından kurulmuştur. Geri kalan kadın kooperatifleri ise ya bir projenin sonucunda faaliyete başlamışlardır ya da bir sivil toplum kuruluşu veya kamu kurumu desteğiyle kurulmuş kooperatiflerdir (Duguid, Durutaş ve Wodzicki 2015: 44).

Kadınlar; kooperatif bünyesinde verilen çeşitli eğitimler sayesinde üretime yönelik bilgi ve beceri kazanmak, kazandıkları beceriler sayesinde ürettikleri ürün ve hizmetlerin satışının sağlanması ile ekonomik özgürlüklerini elde edebilmek ve yeni istihdam olanakları sağlamak, daha düşük fiyatlı ürünlere ulaşmak, daha güvenli ve iyi çalışma koşullarına ulaşmak, finansal hizmetlere erişim ve toplumsal hayata aktif katılım sağlamak, toplumsal cinsiyete dayalı şiddete çözüm üretebilmek, özgüven kazanmak ve güçlenebilmek amacıyla kooperatif çatısı altında örgütlenmektedirler (Majurin 2012: 23-30; Nippierd 2012: 1; TBKGM 2012: 3-5 ve Özdemir 2013: 302). Dünya Bankasının 2015 yılında 101 kadın kooperatifi üyesi ile gerçekleştirdiği

görüşmelerden elde edilen veriler ışığında hazırlanan Türkiye’de Kadın Kooperatiflerinin Mevcut Durumu raporunda kadınların kooperatif çatısı altında birleşmesinin ilk üç nedeninin yeni iş olanakları sağlamak (%81), sosyal açıdan güçlenmek (%79) ve ortak sorunlarına çözüm bulmak (%56) olduğu belirtilmektedir (Duguid, Durutaş ve Wodzicki 2015: 45).

Tablo 1.4: Kadın kooperatiflerinin kurulma amaçları

Kadın Kooperatiflerinin Kurulma Amacı	Aktif Kooperatifler				İnaktif Kooperatifler			
	Birincil (%)	İkincil (%)	Üçüncül (%)	Toplam (%)	Birincil (%)	İkincil (%)	Üçüncül (%)	Toplam (%)
Kadınlara iş sağlama	59	17	5	81	55	13	0	68
Kadınları sosyal açıdan güçlendirmek	17	38	24	79	11	39	18	68
Ortak kadın sorunlarına çözüm üretmek	16	8	32	56	13	29	47	0
Çocuk bakım hizmetleri	6	3	2	11	3	5	0	8
Ortakların örgütlenmesi ve güçlenmesi	5	10	14	29	13	18	21	53
Topluma hizmet sağlamak	5	2	5	11	0	11	11	0
Topluma ürün sağlamak	2	5	3	10	3	3	5	11
Enformel topluluğun/örgütün kurumsallaşması	6	6	5	17	5	0	5	11

Kaynak: Duguid, Durutaş ve Wodzicki 2015: 45

Kadın kooperatiflerinin çatısı altında kadınlar sahip oldukları becerilerine dayanarak “kadınların geleneksel işleri” arasında sayılabilecek ürün veya hizmetler üretmektedirler. Kadınlar kooperatiflerin bünyesinde açılan lokantalarda hazırladıkları ev yemeklerinin, yöresel yemeklerin ve unlu mamullerin; hediyelik eşya dükkanları ve stantlarında ise ürettikleri sabun, mum, takı, hediyelik kutu, ahşap oyuncak ile tekstil ürünlerinin satışını gerçekleştirmektedirler. Bunun yanı sıra kooperatif bünyesinde açılan güzellik merkezleri, çocuk bakım ve eğitim merkezleri ile pansiyonlarda kadınlar tarafından kooperatif ortak ve yararlanıcılarına çeşitli hizmetler verilmektedir (Duguid, Durutaş ve Wodzicki 2015: 62; KKİA 2010: 2-3; Özdemir ve Yılmaz 2010: 74; Özdemir, Yılmaz ve Er Ülker 2015: 224 ve Serinikli ve İnan 2012: 343).

Kadın kooperatifleri kadınların sosyal ve ekonomik hayata katılmalarını sağlayan, ekonomik, sosyal ve kültürel olarak yeni fırsatlara erişmelerine ve yaşam standartlarını iyileştirmelerine olanak sağlayan önemli bir faktör olarak görülmektedir. Kooperatif çatısı altında örgütlenen kadınlar kooperatiflerin üretim ve işletme olanakları sayesinde çalışma, üretme ve para kazanma fırsatı yakalamaktadırlar. Kadınlar

kooperatif bünyesinde istihdama katılım imkanı bulurken yeni edindikleri bilgi ve beceriler sayesinde gerçekleştirdikleri üretimler ve verdikleri hizmetler karşılığında gelir elde ederek aile ekonomisine katkıda bulunmakta, ilk kez evleri dışında işgücü piyasasına erişim sağlamak ve ekonomik özgürlüklerini kazanmaktadırlar. Bunun yanı sıra kooperatif bünyesinde ortaklara verilen kadın hakları, kadın sağlığı, aile planlaması, kadına yönelik şiddet, çocuk bakımı, girişimcilik ve benzeri eğitimler kadınların daha bilinçli, kendine güvenen, kendi ayakları üzerinde durabilen ve sosyal hayata katılım sağlayan bireyler olabilmelerine yardımcı olan önemli yol göstericilerdir. Kooperatifler sağladığı istihdam olanağı ile kadınların ekonomik özgürlüklerini kazanmalarına yardımcı olurken bünyesinde vermiş olduğu eğitimler sayesinde kadınlara sosyal bir çıkış noktası yaratmaktadır (Duguid, Durutaş ve Wodzicki 2015: 83-91; Özdemir ve Yılmaz 2010: 77-78; Özdemir, Yılmaz ve Er Ülker 2015: 225-226; Serinikli ve İnan 2012: 342-343 ve Tutar vd. 2014: 518).

Kadın kooperatifleri; dezavantajlı konumda olan kadınların istihdam edilmesi ile birlikte ekonomik ve sosyal hayata katılmalarına olanak sağlayarak kalkınmanın ve büyümenin gerçekleşmesinde önemli bir rol üstlenmektedir. Kadın kooperatifleri kalkınmanın önemli bir bileşeni olmasının yanı sıra kadınların kaynaklara ulaşımını, yeni bilgi ve beceriler edinerek ekonomik özgürlüklerini kazanmalarını, seçim yapabilme özgürlüğü elde ederek ev içinde ve dışında hayatlarını kontrol edebilmelerini, ev dışına çıkarak sosyalleşmelerini, kendilerine değer vermelerini, özgüven kazanmalarını ve özgürleşmelerini sağlayarak güçlenmeleri için gerekli olan ortamı oluşturmaktadır. Kadınlar kadın kooperatifine katılarak toplum içerisinde ikincil konumda konumlanmalarına neden olan anne ve eş kimliklerinden sıyrılarak kendi ayakları üzerinde durabilen bireyler olarak toplumun bir parçası haline gelmektedirler.

1.2.4.2. Dernekler

1.2.4.2.1. Dernekler ve Türkiye’de Dernekleşme Hareketi

Fransızca "société civile"den gelen “sivil toplum” kelimesi kelime anlamı itibariyle yurttaşlar toplumunu işaret etmektedir (Talas 2011: 389-390). Kavrama

yüklenen anlam zaman içinde değişikliğe uğramış olsa da düşünsel boyutunun gelişmesi 17. ve 18. yüzyıla dayanmaktadır. Modern dönemde “Sivil toplum kavramı, devlet denetiminin veya baskısının ulaşamadığı veya belirleyici olmadığı alanlarda bireylerin devletten izin almadan, sorgulanma korkusu taşımadan ve ekonomik ilişkilerin baskısından büyük ölçüde bağımsız hareket ederek tutum belirleyebildikleri, gönüllü ve rızaya dayalı ilişkilerin ve kurumların oluşturulabildiği bir toplumu ifade eder” (Öztürk 2003, Aktaran: Şen 2008: 35). Sivil toplum kuruluşları ise “toplum yararına çalışan ve bu yönde kamuoyu oluşturan, kar amacı gütmeyen, sorunların çözümüne katkı sağlayarak çoğulculuk ve katılımcılık kültürünü geliştiren, demokratik işleyişe sahip, bürokratik donanımdan yoksun ve gönüllü bir araya gelen bireylerden oluşan örgütlenmeler”dir (Kocacık 2003: 189). Demokratikleşme, çağdaşlaşma gibi temel hak ve özgürlükleri korumayı amaçlayan sivil toplum kuruluşları gönüllü olarak kurulmuş örgütlenmeleri anlatan bir kavramdır. Türkiye’deki sivil örgütlenmeler daha çok hayır kurumları, dernek ve vakıflar şeklinde örgütlenmektedir.

Türk Dil Kurumunca ifade edildiği üzere dernekler “belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek için kurulan yasal topluluk”lardır (TDK 2005: 507). Dernekler; ortak fayda sağlamak, sorumluluk almak ve ortak sorunların çözülebilmesi için kamuoyu oluşturmak vb. amaçlarla gönüllülük çerçevesinde aynı düşünce yapısına sahip en az yedi kişinin bir araya gelerek oluşturduğu kar amacı gütmeyen sivil toplum kuruluşudur (Erkan 2012: 244 ve Toprakçı ve Akçay 2016: 30). Bireyler tek başına çözümleyemedikleri problemlerle başa çıkmak için aynı problemlerle karşı karşıya kalan farklı toplumsal sınıflara mensup olan ve farklı statülerdeki bireylerle dernek çatısı altında bir araya gelerek bir güç birliği oluşturmaktadırlar.

1908 yılında II. Meşrutiyetin ilanı ile birlikte modernleşme sürecine giren Osmanlı Devleti’nde toplumsal hareketler görülmeye başlamış ve bununla ilintili olarak örgütlenme hız kazanmıştır (Özkiraz ve Arslanel 2015: 4). İttihat ve Terakki yönetimi ile birlikte II. Meşrutiyet sonrasında yapılanan ve devlet ile halk arasında bir köprü görevi gören örgütlenmeler aktifliklerini yitirerek homojen toplum yapısı içerisinde eriyip kaybolmuşlardır (Aslan 2010: 266).

29 Ekim 1923'te Cumhuriyetin ilanından sonra 1923-1946 yılları arasındaki Tek Parti döneminde "laik, merkeziyetçi ve pozitivist ideoloji" temelinde (Hira-Şan 2009, Aktaran: Aslan 2010; 267) toplum içerisinde homojenliği sağlamak amacıyla yönetime muhalif olan veya siyasi niteliklere sahip olan pek çok sivil toplum örgütü kapatılarak sosyal ve siyasal bütünlük sağlanmaya çalışılmıştır (Aslan 2010: 267 ve Özkiraz ve Arslanel 2015: 4). 1945 yılında çok partili hayata geçiş ile birlikte Tek Parti döneminde yasaklanmış olan sivil toplum örgütleri tekrar aktif hale gelmiş ve o dönemde yaşanan toplumsal değişim süreci ile birlikte yeni sivil toplum örgütleri kurulmaya başlamıştır (Aslan 2010: 268 ve Özkiraz ve Arslanel 2015: 8). Ancak bu dönemde batılı anlamda devletten bağımsız ve sivil hak ve özgürlüklerin korunmasını talep edebilecek bir sivil toplum yapılanmasından söz etmek mümkün değildir. 1960 yılından itibaren batılı anlamda ve gönüllü üyeliğe dayalı dernekler kurulmaya başlamıştır ve her geçen yıl kurulan dernek sayılarında artış gözlemlenmektedir (Aslan 2010; 268). İç İşleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre 2017 yılı itibariyle Türkiye'de 21 farklı alanda faaliyet gösteren 106.957 dernek ve 11.081.497 dernek üyesi bulunmaktadır (<https://www.dernekler.gov.tr/tr/AnasayfaLinkler/derneklerin-faaliyet-alanina-gore.aspx>, 2 Ekim 2018'de erişildi) (Bk. Ek 2).

1.2.4.2.2. Dernekleşme Hareketi İçerisinde Kadın

Kadınların dernek çatısı altında bir araya gelmeleri Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Dönemine kadar dayanmaktadır. Osmanlı Devleti'nde ilk kadın dernekleri 1860'lı yıllarda Rum ve Ermeni kadınları tarafından kurulmuştur. İlk Müslüman kadın örgütlenmeleri ise Balkan topraklarında gerçekleşen Osmanlı-Sırp savaşı sırasında yaralanan askerlere yardımda bulunmak amacıyla 1876 yılında Mithat Paşanın eşi tarafından Yaralılara Yardım Komitesi (Os 2000, Aktaran: Eker Karadağ 2011: 129) ile 1897 yılında Osmanlı-Yunan savaşında şehit olanların ailelerine yardım etmek amacıyla Fatma Aliye tarafından kurulan Nisvan-ı Osmaniye İmdat Cemiyeti'dir (Eker Karadağ 2011: 101). Tanzimat Dönemi'nden itibaren kadınlar karşılaştıkları sorunlara özgür iradeleri ile kurdukları dernekler vasıtasıyla çözüm aramaya başlamışlardır.

Osmanlı Devleti'nde II. Abdülhamit döneminde 1908 yılında ilan edilen II. Meşrutiyetin beraberinde getirdiği özgürlük ortamında kadın-erkek eşitliği, kadın hakları, kadın eğitimi vb. konuların serbestçe tartışılmaya başlanması ile birlikte kadınların örgütlenmesi hız kazanmıştır (Eker Karadağ 2011: 58 ve Yuva 2005: 13). 1908 – 1920 yılları arasında kadınların sosyal statüsünün yükseltilmesini sağlamak, eğitim, kültür ve ekonomi alanlarında kadın haklarını korumak, kadınlara istihdam olanağı sağlamak, toplumsal sorunlara çözüm aramak, fakirlere yardım etmek ve hayır işleri gerçekleştirmek amacıyla yaklaşık olarak 50 civarında kadın derneği kurulmuştur (Eker Karadağ 2011: i-ii). 1918-1923 yılları arasında gerçekleşen Kurtuluş Savaşı sırasında büyük şehirlerde işgal kuvvetlerine karşı gösteriler düzenleyen aynı zamanda cephelerde fiilen savaşa katılan ve cephe arkasında hizmet vermiş olan kadınlar Anadolu'nun pek çok yerinde Müdafaa-i Hukuk derneklerine paralel olarak Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan adıyla pek çok dernek kurmuşlardır (Kurnaz 1990: 77-86). 1923 yılında Cumhuriyetin ilanından sonra parti kurma talepleri kabul edilmeyen kadınların 1924 yılında siyasal haklarını elde edebilmek, sosyal yaşama aktif katılım sağlayabilmek, kadın ve erkeğin toplumsal, ekonomik, siyasal eşitliğinin sağlanması vb. amaçlar çerçevesinde kurmuş oldukları Türk Kadınlar Birliği Derneği Türkiye Cumhuriyeti'nde kurulan ilk kadın derneğidir (Kendirci Uğurman, <http://www.turkkadınlarbirliği.org/tr/kurumsal/1/Tarih%C3%A7e>, 28 Mayıs 2018'de erişildi).

1980 sonrasında Türkiye'de uygulanan liberal politikaların yarattığı nispi özgürlük ortamında kadınların hak arayışları pek çok kadın hareketlerinin zeminini oluşturmuştur. Bu dönemde ideoloji ve toplumsal hareketlerin ivme kazanması ile kadınlar tarafından pek çok dernek kurulmuştur. Kadınların hayatın her alanında karşılaştıkları zorluklara çözüm önerileri üretmek amacıyla kurulan kadın derneklerinin bazıları, hükümetler üzerinde bir baskı unsuru oluşturacak kadar güçlü olabildiği gibi, bazıları ise yerel sınırlar içinde kalabilmektedir (Tekin Önür 2010: 427-428).

Yapılan birçok çalışmada Türkiye'de kurulan kadın derneklerinin sayılarının her geçen yıl arttığına belirtilmesine rağmen kadın derneklerinin mevcut durumunu ortaya koyabilecek herhangi bir çalışmaya rastlanılmamaktadır.

II. BÖLÜM

2. KALKINMA VE KALKINMA YAKLAŞIMLARI

2.1. Kalkınma ve Kalkınma Düşüncesinin Ortaya Çıkışı

Kalkınma kavramı bir ülkenin iktisadi, siyasal, sosyal ve kültürel hayattaki nicel ve nitel değişimlerini ifade etmek için kullanılan genel bir kavramdır. Kalkınmanın; niceliksel gelişimden çok niteliksel gelişim ile ilgili olması, farklı bileşenler içermesi ve bağlama özgü açıklanabilir ve tanımlanabilir bir kavram olması nedeniyle üzerinde uzlaşmış nihai ve kapsayıcı bir kalkınma tanımlamasından söz etmek mümkün değildir (Hettne 1995, Aktaran: Toksöz 2011: 11 ve Yavilioğlu 2002: 60).

En genel anlamı ile kalkınma; bir ülkede sınıf, cinsiyet, ırk, etnik köken, din vb. farkı gözetmeksizin yaşayan bütün bireylere, insani bir yaşam sürdürebilmeleri için eşit istihdam olanakları ile adaletli gelir dağılımı gibi parasal ve eğitim, sağlık, kültür, siyasi ve toplumsal katılım gibi parasal olmayan imkanların sağlanması yolu ile ülkenin içinde bulunduğu konumdan daha iyi bir konuma erişebilmesi için uygulanan politikalar ve uygulanan bu politikalar sonucunda ortaya çıkan dönüşümü ifade etmektedir (Aysan ve Dumludağ 2014: 9-10; Toksöz 2011: 7 ve Yücel 2016: 86). Devlet Planlama Teşkilatı kalkınma kavramını, genel bir ifade ile “ekonomik büyüme, sanayileşme, bilim ve teknikte gelişme ve bireyin yaşam kalitesinin iyileştirilmesi” olarak tanımlamaktadır (DPT 2000b: 2).

Kalkınma düşüncesi, İkinci Dünya Savaşı sonrasında savaştan dolayı maddi ve manevi kayıplar veren Avrupa ülkelerinde, bağımsızlığını kazanan sömürge halklarının kurmuş olduğu ülkelerde ve diğer az gelişmiş ülkelerde var olan yoksullukla mücadele

etme düşüncesi etrafında şekillenmektedir (Baltacı 2011: 11 ve Kama Özelkan 2014: 434). Bu amaçla Amerika Birleşik Devletleri tarafından uygulanan, Harry Truman'ın konuşmasının dördüncü noktası olması nedeniyle 22 Mayıs 1947 yılında Dört Nokta Programı adını alan ve az gelişmiş ülkelere tarım, sağlık ve eğitim alanlarında yapılan ekonomik ve teknik yardımları içeren Dört Nokta Programı (Kalyon 2010: 11; <https://www.history.com>, 23 Ocak 2018'de erişildi ve <https://www.britannica.com>, 23 Ocak 2018'de erişildi) ile George Marshall'ın 5 Haziran 1947 yılında Harvard Üniversitesi'nde yapmış olduğu konuşma çerçevesinde 1948 - 1952 yılları arasında yapılan yiyecek, gübre ve hayvan yemi yardımları ile Avrupa ülkelerinde tarımın yeniden canlandırmasını amaçlayan Marshall Yardımları (Erhan 1996: 279 ve Köymen 2012: 79) kalkınma politikalarının temelini oluşturmaktadır.

Marshall Planı ve Dört Nokta Programı çerçevesinde yapılan yardımların ardından Birleşmiş Milletler tarafından 1961 - 1970 yıllarını kapsayan ilk Birleşmiş Milletler Kalkınma On Yılı ilan edilmiştir. 1961 - 1970 yılları dahilinde yapılan çalışmalarda kalkınma uzmanları kadınları görmezden gelerek erkekleri hedeflemişlerdir (Parpart ve Marchand 1995: 13). Birleşmiş Milletler Kalkınma On Yılı çerçevesinde hazırlanan programlar dahilinde erkeklere verilen bilgi, girdi ve araçlardan erkeklerin vasıtasıyla kadınların da otomatik olarak ve eşit şekilde yararlanacağı düşünülmektedir. Kadınlar yalnızca anne ve çocuk bakıcısı kimlikleriyle haneden bağımsız olarak hesaba katılmaktadırlar. Hazırlanan programlar dahilinde hane ihtiyaçlarının karşılanması ve çocuk yetiştirme konularında hedef kitle olan kadınlara yönelik ev ekonomisi, beslenme, sağlık ve hijyen konularında bilgi ve eğitim verilmesi hedeflenmiştir (Young 1993, Aktaran: Baltacı 2011: 15).

1950'lerden 1970'lere kadar Marshall Planı, Dört Nokta Programı ve Birleşmiş Milletler Kalkınma On Yılı dahilinde uygulanan politika ve programlar çerçevesinde elde edilecek gelişmelerin Damlama Teorisi'ne göre zaman içerisinde kendiliğinden yukarıdan aşağıya yani zenginden fakire ve yana doğru erkekten kadına ve çocuğa aşamalı olarak yayılacağı görüşü dönemin kalkınma anlayışını oluşturmaktadır (Ertürk 1996: 347). Ancak gerçekleşen ekonomik büyüme ile teknolojik ilerlemeler ve onların beraberinde getirdiği daha iyi yaşam koşulları, Damlama Teorisi'nin ön gördüğü gibi

yukarıdan aşağıya (trickle- down) yani zenginden fakire, aynı sınıf içerisinde doğrusal olarak (trickle-across) erkekten kadına ve çocuklara ulaşamamıştır. Dönemin cinsiyet körü kalkınma projeleriyle gerçekleşen gelişmelerin yararlanıcıları erkekler olmuş, kaynaklara erişimden yoksun olan kadınların ise hem ekonomik hem de gündelik hayata katılımı daha da kısıtlanmıştır (Ertürk 1996: 347 ve Escobar 1994: 22).

2.2. Kadınların Kalkınmaya Dahil Edilmesi

1960'lerde hakim olan geniş hedef kitleli kalkınma politikalarının uygulandığı ülkelerde iktisadi göstergelerde düzelmeler ve artışlar, sosyal refah ve insani göstergelerde ise düşüşler gözlemlenmektedir. Bu nedenle 1970'li yıllara gelindiğinde kalkınma anlayışında değişimler meydana gelmiştir. 1970'li yıllardan itibaren geniş kitleleri hedef alan projelerden birey ya da grup odaklı kalkınma projelerine geçilmiştir. İnsan merkezli gelişme anlayışıyla bireylerin ya da grupların güçlenmesini hedefleyen bu projelerde yoksulluk, işsizlik, gelir dağılımındaki eşitsizlikler, temel ihtiyaçların karşılanması ve sosyal refahın yükseltilmesi vb. konular göz önüne alınmaya başlanmıştır (Kama Özelkan 2014: 434 ve Zafir 2014: 244).

1970'lerin başında Ester Boserup'un, Asya ve Afrika kıtalarında farklı üretim sistemleri içerisinde kadın emeğini incelediği karşılaştırmalı çalışmalar sonucunda elde ettiği bulgular ve istatistiksel veriler ışığında tarımsal üretimde kadınların rolünü ortaya koyduğu Ekonomik Kalkınmada Kadınların Rolü adlı çalışmasının yayınlaması ile birlikte dönemin kalkınma anlayışı sorgulanmaya başlamıştır (Baltacı 2011: 15; Danielsson ve Jakobson 2008: 25 ve Toksöz 2011: 49). Boserup, Asya ve Afrika kıtalarında gerçekleştirdiği araştırmalar sonucunda dönemin kalkınma programları içerisinde yer alan cinsiyet eşitliğinden yoksun eğitim politikaları sonucunda tarımsal üretimde erkeklerin modern tarımsal yöntem ve araçlar ile ticari tarımsal üretim gerçekleştirirken, kadınların geleneksel yöntemlerle aile içi tüketim amaçlı tarımsal faaliyetlerde bulduklarının altını çizmektedir (Danielsson ve Jakobson 2008: 25-26 ve Vijayamohan, Asalatha ve Ponnuswamy 2009: 3). Boserup'a göre kadınlara oranla eğitim imkanlarından daha fazla yararlanan ve bu sayede yeterli bilgi birikimine sahip olan erkekler özellikle tarımsal üretimde kalifiye işgücü haline gelirken, kadınlar

genellikle enformel sektörde ücretsiz aile işçiliğinde ve niteliksiz işlerde yoğunlaşmaktadırlar. Kadın ve erkekler aynı işlerde çalışıyor olsalar bile aralarındaki eğitim farkı nedeniyle birbirlerinden farklı gelirler elde etmektedir. Bu ve benzeri durumlar kadın ile erkek arasındaki ekonomik uçurumu genişletmektedir (Danielsson ve Jakobson 2008: 26 ve Toksöz 2011: 50-51).

Boserup'un Ekonomik Kalkınmada Kadınların Rolü adlı çalışması tarımsal üretimde var olan cinsiyete dayalı iş bölümünü gözler önüne seren ilk çalışma olması nedeniyle önem taşımaktadır (Rathgeber 1989: 3). Boserup çalışmasında 1970'lere kadar uygulanan ve kadınları göz ardı ederek erkekleri hedef alan kalkınma politikalarının erkeklere sunulan imkanları ve erkeklerin istihdama katılımını arttırırken kadınların teknolojiye erişimleri ile istihdam olanaklarını kısıtladığını ve tarımsal üretimde kadın emeğinin ücretsiz aile işçiliği olarak nitelendirilmesi nedeniyle görünmez kılındığını vurgulamaktadır (Baltacı 2011: 16 ve Connely vd. 2000: 56). 1970'lerin başında Boserup'un çalışmasının yayınlamasıyla birlikte kalkınma literatüründe kadınlar erkeklere bağlı pasif nesnel olmaktan çıkarak haneden bağımsız bireyler olarak anılmaya başlamıştır.

1970 yılında Boserup'un büyük ses getiren ve mevcut kalkınma politikalarının toplumsal cinsiyet penceresinden değerlendirilmesine olanak sağlayan Ekonomik Kalkınmada Kadınların Rolü adlı çalışmasının yayınlanmasının ardından 1971-1980 yıllarını kapsayan İkinci Birleşmiş Milletler Kalkınma On Yılı dahilinde yapılan çalışmalar ile hazırlanan kalkınma politika ve programlarında, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, "tüm kalkınma çalışmalarına kadınların tam katılımı" amaçlar arasında yerini almaya başlamıştır (Baltacı 2011: 17). İkinci Birleşmiş Milletler Kalkınma On Yılı ile birlikte kalkınma program ve politikaları içerisinde erkeklerin yanı sıra bir aktör olarak kadınlar da anılmaya başlamıştır. Bu dönemde Amerika Birleşik Devletleri ve diğer ülkelerdeki aktivistler gelişmekte olan ülkelerdeki kadın sorunları üzerine birçok kuramsal ve uygulamaya yönelik çalışma gerçekleştirerek kadınların mevcut durumlarını ortaya koymuşlardır (Salem-Murdock 1995, Aktaran: Baltacı 2011: 17).

Kadınların içinde buldukları ikincil konumun iyileştirilmesi ve kalkınmaya dahil edilmesi konuları üzerinde çalışan aktivistler ve kadın örgütlerinin baskıları sonucu 9 Haziran – 2 Temmuz 1975 tarihleri arasında Mexico City’de ilk Dünya Kadın Konferansı düzenlenmiştir (Baltacı 2011: 17; Ertürk 1996: 347-348 ve Özbudun 2014: 277). Kadınların sorunları bu konferans ile birlikte Birleşmiş Milletler’in kalkınma politikalarında görünür hale gelmiştir. Kadın ve erkeklerin eşit hak ve özgürlüklere sahip olduğu düşüncesi temelinde hem kamusal hem de özel alanda toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, kadınların kalkınma proje ve programlarına her seviyede erkeklerle eşit oranda katılımın sağlanması ve kadın emeğinin kalkınmaya dahil edilmesi Birinci Dünya Kadın Konferansı’nın temel gündem maddelerini oluşturmaktaydı (United Nations 1976: 2-7). Konferans sonrasında eylem planı oluşturularak kadınların ücretsiz emeğinin tanınması talep edilmiş ve geleneksel olarak kadın ve erkeğe atfedilen toplumsal cinsiyet rollerinin tekrar değerlendirilmesi gerektiği kararı alınmıştır (Young 1993, Aktaran: Baltacı 2011: 17).

Mexico City’de düzenlenen Dünya Kadın Konferansı’nın genel kurulu konferanstan 5 ay sonra ana teması “barış, eşitlik ve kalkınma” olan ve 1976 – 1985 yıllarını kapsayan Birleşmiş Milletler Uluslararası Kadın On Yılı’nı ilan etmiştir (Ertürk 1996: 348; Özbudun 2014: 277 ve United Nations 1980: 4). Birleşmiş Milletler Uluslararası Kadın On Yılı çerçevesinde gelişmekte olan ülkelerdeki kadınların mevcut durumlarını ortaya koyan kuramsal ve uygulamaya yönelik çalışmalar hız kazanmıştır. Yürütülen bu çalışmalarda toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve cinsiyet ayrımcılığının ortadan kaldırılması, kadınların kalkınmaya katılımı ve dünya barışının güçlendirilmesine kadınların katkısının artırılması temel hedefler olarak yer almaktadır (Salem-Murdock 1995, Aktaran: Baltacı 2011: 17-18).

Mexico City’de düzenlenen Dünya Kadın Konferansı ile hemen arkasından ilan edilen ve 1976 – 1985 yıllarını kapsayan Birleşmiş Milletler Uluslararası Kadın On Yılı kadın çalışmalarında önemli dönüm noktalarındandır. Devam eden dönemde 1980 yılında Kopenhag’da, 1985 yılında Nairobi’de ve 1995 yılında Pekin’de Birleşmiş Milletler Uluslararası Kadın Konferansları düzenlenmiştir (Baltacı 2011: 18 ve Özbudun 2014: 277-278). Mexico City’de düzenlenen ilk kadın konferansından o güne

kadar gerçekleşen ilerlemeyi gözden geçirmek ve değerlendirmek amacıyla 1980 yılında Kopenhag'da düzenlenen İkinci Dünya Kadın Konferansı'nda kadınların kaynaklara sınırlı erişiminin giderilmesi, yasal düzlemde kadın ile erkek arasındaki eşitliğin sağlanması ve özellikle istihdam, eğitim ve sağlık alanlarında kadın erkek eşitliğinin sağlanması konuları üzerinde durulmuştur (United Nation 1980: 91). 1985 yılında Nairobi'de düzenlenen Üçüncü Dünya Kadın Konferansı'nda ilk kez kadın yoksulluğundan söz edilmiştir. Konferansta az gelişmiş ülkelerdeki yoksulluğun kadınların gelişmesinin önündeki en büyük engel olduğu, kadınların her alanda maruz kaldıkları eşitsizliklerin temelinde az gelişmişliğin ve yoksulluğun yattığı, ulusal gelirin kadın ve erkekler arasında adil dağılımı ile fırsat eşitliğinin sağlanması ve kırsal alanda gün geçtikçe artan yoksulluğun önlenmesi konuları üzerinde durulmuştur (United Nation 1986: 68). Kadın yoksulluğunun başlı başına bir sorun olarak gündeme getirildiği 1995 yılında Pekin'de düzenlenen Dördüncü Dünya Kadın Konferansı'nda ise özellikle kadın ve çocukları etkileyen yoksulluğun ortadan kaldırılması ile kadınların ve kız çocuklarının kaynaklara eşit ulaşımalarının sağlanabilmesi için güçlendirilmesi konuları üzerinde durulmuştur (United Nation, 1996: 3-11).

2.3. Kalkınma Yaklaşımları

1970'lerin başında Boserup'un Ekonomik Kalkınmada Kadınların Rolü adlı çalışmasının yayınlanmasının ardından dünya genelinde yaşanan gelişmeler sonrasında kalkınma yaklaşım, program ve politikalarında kadınlar lehine önemli değişimler gerçekleşmiştir. Dünya genelinde gerçekleşen bu değişimler neticesinde kalkınma literatüründe 1970'lere kadar görünmez olan kadınların sorunlarını dile getiren ve kalkınma yaklaşımı çerçevesinde bu sorunlara çözüm üretmek amacıyla politikalar üreten alternatif kalkınma yaklaşımları ortaya çıkmıştır.

2.3.1. Kalkınmada Kadın Yaklaşımı (WID)

Boserup 1970'lerin başında yayınlamış olduğu Ekonomik Kalkınmada Kadınların Rolü adlı çalışmasında modernleşme ile birlikte, özellikle tarımsal üretimde,

teknoloji ve makine kullanımının erkeklerin kontrolüne geçmesiyle üretkenliğe en çok katkıda bulunan kadınların ikincil konuma itildiğini belirterek geleneksel iş bölümü olarak adlandırılan cinsiyete dayalı iş bölümünün oluştuğunu ileri sürmektedir (Beneria ve Sen 1981: 279-280; Moser 1993: 159 ve Rathgeber 1989: 8-11). Cinsiyete dayalı iş bölümü nedeniyle üretim faaliyetlerinden uzaklaşan kadın nüfus marjinalize olmuş ve uzun vadede ekonomi kadın iş gücünden yoksun kalmıştır. 1950-1970 yılları arasında hakim olan Kalkınmada Kadın Yaklaşımı Boserup'un ve diğer araştırmacıların Üçüncü Dünya Ülkeleri'nde gerçekleştirdiği çalışmaların bulgularından yola çıkarak şimdiye kadar uygulanan kalkınma politikalarında kadınların katkılarının yok sayıldığı ve bu yüzden kalkınmanın gerçekleşemediği düşüncesi üzerinde temellenmektedir (Baltacı 2011: 19).

Kalkınmada Kadın Yaklaşımı'nın temel çıkış noktası ekonomik büyüme ve modernleşmedir. Mevcut sosyal yapıları kabul eden Kalkınmada Kadın Yaklaşımı eğitimin önemine vurgu yaparak erkeklere ait deneyimlerin ve kazanımların kadınlar için de geçerli olduğunu ve ekonomik büyüme ve modernleşme ile ortaya çıkan iyileşmelerden herkesin eşit bir şekilde yararlanacağını varsaymaktadır. Bu yaklaşıma göre istihdama katılan kadınlar yalnızca ekonomik kazanımlardan değil aynı zamanda kalkınma ile elde edilen tüm kazanımlardan faydalanarak çok yönlü bir gelişme sağlayabileceklerdir (Kabeer 2003: 202; Rathgeber 1989: 2-8 ve Rowlands 1997: 131-133).

Kalkınmada Kadın Yaklaşımı, kalkınma politika ve uygulamalarında kadınlara daha fazla önem verilmesi gerektiğini ve kadınların kalkınma sürecine entegre edilmelerinin daha verimli ve etkili bir kalkınmaya yol açacağını vurgulamaktadır (Parpart ve Marchand 1995: 13-14 ve Simojoki 2003: 59). Liberal feminist araştırmacı ve teorisyenler Kalkınmada Kadın Yaklaşımı çatısı altında kadınların ekonomik sisteme daha iyi entegre olabilmelerini sağlamak için ekonomik sistem içerisinde kadınların verimliliğinin artırılması, dezavantajlarının en aza indirilmesi ve cinsiyete dayalı ayrımcılığın ortadan kaldırılması amacıyla stratejiler geliştirmektedirler (Danielsson ve Jakobson 2008: 29 ve Rathgeber 1989: 4). Kadınların ekonomik sisteme entegre edilmesi odaklı stratejiler geliştirilmesi ve bu stratejilerin yaygın hale getirilmesinin

altında yatan neden ise bir üretim faktörü olarak değerlendirilen kadınların potansiyel işgücünü ekonomide aktif hale getirmektir.

Caroline Moser 1993 yılında yayınladığı *Toplumsal Cinsiyet Planlaması ve Kalkınma (Gender Planning and Development)* adlı kitabında Kalkınmada Kadın Yaklaşımı'nın refah yaklaşımı (welfare approach), eşitlik yaklaşımı (equity approach), yoksullukla mücadele yaklaşımı (anti-poverty approach), verimlilik yaklaşım (efficiency approach) ve güçlenme yaklaşımını (empowerment approach) içerdiğini belirtmektedir. Caroline Moser ve Maxine Molyneux farklı yaklaşımlar çerçevesinde kadınlara yönelik hem strateji ve politika üretirken hem de üretilen politikalar ışığında kalkınma teorilerini analiz ederken öncelikle kadınların pratik ve stratejik ihtiyaçlarının tanımlanması gerektiğini belirtmektedirler (Molyneux 1985: 241 ve Moser 1993: 87). Moser'in sınıflandırdığı Kalkınmada Kadın Yaklaşımları'na geçmeden önce yaklaşımların daha iyi kavranabilmesi için pratik ve stratejik ihtiyaçların ne olduğunun tanımlanması gerekmektedir.

Pratik ihtiyaçlar; bir birey olan kadınların yaşadıkları toplum içerisinde varlığını sürdürebilmesi ve hayatta kalabilmesi için gerekli olan, ataerkil toplumsal düzen içerisinde var olan cinsiyete dayalı iş bölümü çerçevesinde kendilerinden beklenen görev ve sorumlulukları yerine getirebilmeleri için gerekli olan ihtiyaçlardır. Bu ihtiyaçlar kadınlar tarafından var olan koşullarda, içinde buldukları bağlama göre belirlenmektedirler (Molyneux 1985: 234 ve Moser 1993: 91). Pratik ihtiyaçlar "belirli bir bağlamda kadınlar tarafından belirlenen acil gereksinimlere bir cevap" niteliği taşımaktadır (Moser 1993: 40). Pratik ihtiyaçlar barınma, temiz yiyecek ve su sağlama, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim, çocuk bakımı ve eğitimi, yaşlı bakımı, sosyal çevre ile kurulan ilişkilerin yürütülmesi vb. konuları içermektedir (Beşpınar Karaoğlu 2012: 59; Molyneux 1985: 255 ve Moser 1993: 40).

Stratejik ihtiyaçlar ise; kadınların içinde yaşadıkları ataerkil toplumsal düzende erkeklerin ayrıcalıklı konumlarının ve cinsiyete dayalı iş bölümünün sonucunda ortaya çıkan ihtiyaçlar olarak tanımlanmaktadır (Moser 1993: 88). Stratejik ihtiyaçlar; var olan ataerkil düzen ile onun sonucu olan cinsiyete dayalı iş bölümü neticesinde ikincil

konumda olan kadınların konumlarının iyileştirilmesi için gerekli olan ihtiyaçlarının giderilmesi, kurumsal düzeyde kadınlar ve erkekler arasındaki ayrımcılığın kaldırılması, siyasi hayata katılımında eşitliğin sağlanması, erkekler tarafından uygulanan her türlü şiddet için gerekli önlemlerin alınması, aynı işi yapan kadın ve erkeklere eşit ücret verilmesi, kadınların mülkiyet ve arazi sahipliği, kadınlara çocuk sahibi olma konusunda seçim hakkının tanınması, kadınların bedenleri üzerinde kendilerinin söz sahibi olmasının sağlanması vb. konuları içermektedir (Molyneux 1985: 237 ve Moser 1993: 142).

Moser'in sınıflandırdığı yaklaşımların en eskisi olan ve 1950'lerde ortaya çıkan refah yaklaşımının amacı kadınları, yeniden üretim rollerini göz ardı etmeden, kalkınma politikaları içerisine dahil etmektir. Anneliğin kadınların toplum içerisindeki en önemli görevi olduğunu belirten refah yaklaşımı; kadınların beslenme, gıda yardımı ve aile planlaması gibi pek çok konudan erkekler aracılığıyla yararlanarak pratik ihtiyaçlarını karşılayabileceği görüşünü benimsemektedir (Moser 1993: 58). Refah yaklaşımı, modernleşme ve kalkınma ile erkeklerin gelirlerinin artması sonucu kadınların da yaşamlarının değişeceğini ve kalkınmanın nimetlerinden kadın ve erkeklerin eşit olarak yararlandığını düşünerek kadınların ihtiyaçlarının erkeklerden farklı olduğunu göz ardı etmektedir (Parpart ve Marchand 1995: 32-33).

1970 sonrasında ortaya çıkan eşitlik yaklaşımı hem kamusal hem de özel alanda ve farklı sosyo-ekonomik gruplar içerisinde, erkekler ve kadınlar arasındaki eşitliğin sağlanması fikri üzerinde temellenmektedir. Eşitlik yaklaşımı kadınların hem üretim hem de yeniden üretim yoluyla ekonomik büyümeye katkı sağladığını savunarak kadınları kalkınma politikalarının aktif katılımcıları olarak tanımlamaktadır. Eşitlik yaklaşımının amacı; kalkınma politikaları çerçevesinde kadınların ekonomik sistem içerisine dahil ederek ücretli ve ücretsiz emeklerinin görünür kılınmasını, ekonomik özgürlüklerini kazanmalarını ve hem kamusal hem de özel alanda kadın ile erkek arasındaki eşitsizliklerin giderilmesini sağlamaktır (Moser 1993: 19). Eşitlik yaklaşımı haneye giren gelirin artmasının tüm hane halkına eşit yansıtacağını varsayarak kadınların ya da kız çocuklarının kaynaklara eşit erişemediğini ve haneye giren gelirden eşit pay alamadığını göz ardı etmektedir (Beşpınar Karaoğlu 2012: 56-57).

1970'ler ve sonrasında ortaya çıkan yoksullukla mücadele yaklaşımı kadınlar ile erkekler arasındaki ekonomik eşitsizliklerin kadınların, kaynaklara erişim fırsatlarının kısıtlı olması, mülkiyet hakkının bulunmaması ve cinsiyet ayrımcılığı nedeniyle işgücü piyasalarına erişiminin kısıtlı olması gibi pek çok nedenle, yoksul olmasından kaynaklandığı görüşü üzerinde temellenmektedir. Kadınların yoksulluğunun nedenini az gelişmişlik olarak gören yoksullukla mücadele yaklaşımının amacı; küçük ölçekli gelir getirici projeler yoluyla kadınların üretkenliklerini arttırmaktır. Yoksullukla mücadele yaklaşımının temelinde hanenin pratik ihtiyaçları yer almaktadır. Yoksullukla mücadele yaklaşımı kadınların güçlenmesinde önemli olanın kaynaklara erişimde eşitliğin sağlanmasından çok pratik ihtiyaçların sağlanması olduğunu vurgulamaktadır. Yoksullukla mücadele yaklaşımı çerçevesinde uygulanan projeler kadınların istihdama katılımını sağlayarak pratik ihtiyaçların giderilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Ancak yalnızca kadınları hedef alan ve kadınlara cinsiyete dayalı olarak yoğunlaştığı mesleklerde istihdam sağlamayı hedef alan bu projeler kadınların özerkliğine yol açmamakta ve stratejik ihtiyaçları karşılayamamaktadır (Moser 1993: 68).

1980'ler ve sonrasında ortaya çıkan verimlilik yaklaşımı, verimli kalkınmanın kadınların tam katılımını gerektirdiği varsayımını temel almaktadır. Kadınları kalkınma politikaları içerisinde aktif katılımcılar olarak tanımlayan verimlilik yaklaşımı; kadınların, ekonomik anlamda üretkenliğinin artırılarak, pratik ihtiyaçlarının karşılanmasını amaçlamaktadır (Moser 1993: 69-70). Bu doğrultuda politikalar üreten verimlilik yaklaşımı, kadın ve erkeğin ekonomik yaşama katılma süreçlerinde toplumsal cinsiyetle ilişkili olarak gelişen farklılıkları dikkate almaktadır (Beşpınar Karaoğlu 2012: 64).

Kalkınmada Kadın Yaklaşımı, toplumsal cinsiyet körü olması ve cinsiyete dayalı iş bölümünü doğal olarak karşılaması yüzünden eleştirilmektedir. Kalkınmada Kadın Yaklaşımı yoksulluğu, kadınların dezavantajlı konumlarının temel nedeni olarak görmektedir. Bu yaklaşım aynı zamanda kadınların ikincil konumları üzerinde doğrudan etkiye sahip olan sınıf ve ırk ilişkileri ile sömürü ilişkilerini göz ardı etmektedir. Kalkınmada Kadın Yaklaşımı, var olan sosyal yapının kabulüne dayandığından kadınların toplumsal yaşama katılımlarını engelleyen nedenleri ve kadınların

ezilmesinin nedenlerini sorgulamamaktadır. Kadınları sadece iş gücü olarak gören Kalkınmada Kadın Yaklaşımı kadını kalkınmanın bir aracı olarak görmektedir.

2.3.2. Kadın ve Kalkınma Yaklaşımı (WAD)

1970'lerin ikinci yarısından itibaren ortaya çıkan Kadın ve Kalkınma Yaklaşımı kadınları kalkınmaya entegre etmenin yanı sıra kadınlar ve kalkınma süreci arasındaki ilişkiye de vurgu yapmaktadır (Rathgeber 1989: 8-9). Kadın ve Kalkınma Yaklaşımı'nın temellerini; merkez ülkenin gelişmesinin çevre ülkenin geri kalmasına neden olduğu varsayımına dayanan Bağımlılık Teorisi ve ekonomik sistem içerisinde kadın erkek eşitsizliklerinin boyutu ve derinliğini araştıran Marksist Teori oluşturmaktadır. Kadın ve Kalkınma Yaklaşımı düşünce temelini oluşturan Bağımlılık Teorisi ile Marksist Teoriyi toplumsal cinsiyete duyarlı bakış açısıyla harmanlayarak ekonomik düzlemde kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsizliklerin nedenlerini ortaya koyarak eşitsizlikleri yok edebilmek için politika üretmeye çalışmaktadır (Toksöz 2011: 56-58).

Kadın ve Kalkınma Yaklaşımı kalkınma sürecinde gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler arasındaki eşitsizlikler ile kadınların yoksulluğuna ve marjinalleşmesine odaklanarak bu zamana kadar yürütülen kalkınma politikalarını eleştirmektedir (Young 1993, Aktaran: Baltacı 2011: 23-24). Kadın ve Kalkınma Yaklaşımı ataerkil düzenin hakim olduğu toplumlarda büyüyen kapitalist sistem içerisinde cinsiyete dayalı iş bölümü baz alınarak kadınların ev içi üretim ile tüketim süreçlerine yönlendirildiğinin ve ücretsiz ya da düşük ücretli işlerde çalıştırıldıklarının altını çizmektedir (Kabeer 2003: 78). Kadınların yaşadıkları toplum içerisindeki ikincil konumlarının iyileştirilmesi için verdikleri mücadele ile sınıfsal mücadelenin eş zamanlı yürüyen süreçler olduğunu öne süren Kadın ve Kalkınma Yaklaşımı kadınların konumunun iyileştirilmesi için emek gücü olarak ekonomik sistem içerisine entegre edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Beşpınar Karaoğlu 2012: 61).

Kadın ve Kalkınma Yaklaşımı kadınları homojen bir grup olarak değerlendirdiği ve ataerkil sistem, farklı üretim biçimleri ve kadınların ezilmesi arasındaki ilişkiyi ihmal ettiği için eleştirilmektedir. Kadın ve Kalkınma Yaklaşımı kadınların iş ve özel

yaşamdaki yeniden üretici rolünü görmezden gelerek yalnızca üretici rolüne odaklanmaktadır. Kadınların dezavantajlılığının kaynağında yatan kapitalist sistemin sınıfsal sorunlarından her iki cinsiyetin de olumsuz etkilendiğini savunan Kadın ve Kalkınma Yaklaşımı, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ancak kapitalist sistemin ortadan kalmasıyla sonlanabileceğini vurgulamaktadır (Beşpınar Karaoğlu 2012: 52; Rathgeber 1989: 10 ve Vijayamohanan, Asalatha ve Ponnuswamy 2009: 12).

Kalkınmada Kadın ile Kadın ve Kalkınma Yaklaşımlarının her ikisi de kadınları homojen bir grup olarak görmekte ve bütün kadınların sorunlarının aynı olduğu varsayımı üzerine odaklanmaktadır. Kalkınmada Kadın ile Kadın ve Kalkınma Yaklaşımlarının her ikisi de kadınların üretim rolüne odaklanarak gelir getirici faaliyetleri kadınlar için bir kurtarıcı olarak görmüş ve kadınların özel hayatlarındaki yeniden üretici rollerini göz ardı etmişlerdir.

2.3.3. Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma Yaklaşımı (GAD)

1980'lerin sonlarında ortaya çıkan Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma Yaklaşımı'yla kalkınmada kadınlara yapılan vurgu yerini toplumsal cinsiyete bırakmıştır. Biyolojik bir ifade olan cinsiyet, akademik yazında, kadın ya da erkek olarak dünyaya gelen bireylerin biyolojik olarak sahip oldukları ve doğuştan getirdikleri genetik, fizyolojik ve biyolojik özellikleri olarak tanımlanmaktadır. İngilizce "gender" kelimesinden dilimize "toplumsal cinsiyet" olarak çevrilen kavram ise biyolojik cinsiyetten farklı olarak, "bireyin biyolojik cinsiyeti üzerine toplum tarafından inşa edilen, şekillendirilen, dayatılan cinsiyet özellikleri ve beklentileri" olarak tanımlanmaktadır (Adaçay 2014: 9). Toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetle açıklanamayan sosyal sınıf, siyaset, ataerkillik ve toplumdaki üretim biçimiyle bağlantılı bir anlama sahiptir ve kadınlar ile erkekler arasındaki farklılıkların toplum tarafından belirlendiğine işaret eder.

Kalkınmada Kadın Yaklaşımı'na karşı bir eleştiri olarak ortaya çıkan ve teorik temellerini sosyalist feminist kuramdan alan Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma Yaklaşımı, kadınlar arasındaki ve kadınlarla erkekler arasındaki eşitsiz güç ilişkilerini

vurgulayarak kalkınmaya toplumsal cinsiyet perspektifi getirmiştir (Rathgeber 1989: 12). Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma Yaklaşımı cinsiyete dayalı iş bölümünün, hane içindeki kadın ve erkek arasındaki güç ilişkilerinin ve toplumsal gerçekliğin toplumsal cinsiyete dayalı inşasının altını çizerek kadınların ve erkeklerin birlikte yer aldıkları toplumsal yapı içerisindeki toplumsal cinsiyet ilişkileri ve toplumsal cinsiyetin sosyal ilişkiler üzerindeki etkilerini ve bunların kalkınma ile olan ilişkisi üzerine odaklanmaktadır (Danielsson ve Jakobson 2008: 29-31; Rathgeber 1989: 11-12 ve Simojoki 2003: 19).

Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma Yaklaşımı kadınlar ve erkekler arasında ekonomik düzlemde kazanç ile kaynaklara erişim ve kontrol konularında eşitsizliklerin toplumsal olarak inşa edilen toplumsal cinsiyet ilişkilerinden kaynaklandığını belirtmektedir. Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma Yaklaşımı kadın ve erkekler arasındaki eşitsizliklerin yanı sıra kadınların ve erkeklerin arasında tek bir sınıf olmadığını, her bir cinsiyetin içerisinde sınıf, etnik, dinsel ve kültürel pek çok güç ilişkilerinin olduğunu ve bu konuların pek çok eşitsizlik barındırdığını da altını çizmektedir (Kama Özelkan 2014: 437 ve Yücel 2016: 98-99). Kalkınmaya yönelik tam bir analizin yapılabilmesi için sosyal yapılar ile ekonomik ve politik hayatın tamamına hem kadınlar hem de erkekler açısından bütünsel bir çerçeveden bakılması gerekmektedir. Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma Yaklaşımı bu nedenle hem kamusal hem de özel alanda kadın erkek ilişkilerinde ekonomik, siyasi, kültürel ve sosyal faktörlerin dikkate alınarak kadın ve erkeğin bir arada oluşturduğu toplumsal cinsiyet ilişkilerinin sorgulanması gerektiğini vurgulamaktadır (Danielsson ve Jakobson 2008: 34 ve Porter 1999: 10).

Kadınları kalkınmanın pasif yararlanıcıları olarak tanımlayan mevcut kalkınma politikalarını eleştiren Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma Yaklaşımı'nda kadınlar; kalkınma sürecinde yer alan pasif alıcılar değil, kalkınma sürecinin aktif temsilcileridir (Danielsson ve Jakobson 2008: 43-44; Rathgeber 1989: 13 ve Simojoki 2003: 43). Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma Yaklaşımı kalkınma politikaları ile kadınların var olan sistem içerisine dahil edilmesinden çok dezavantajlı konumunu iyileştirmesini ve var olan sosyal yapı ve kurumlarda çeşitli reformlar gerçekleştirilerek bu yapıların

dönüştürülmesi yoluyla kadın ve erkeklerin kültürel, sosyal ve ekonomik kaynaklardan eşit bir şekilde yararlanabileceğini belirtmektedir (Rathgeber 1989: 13-14).

Kadınları kalkınmanın aktif temsilcileri olarak gören Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma Yaklaşımı güçlendirme yoluyla kadınların toplumda erkeklerle eşitliğinin sağlanmasıyla kalkınmanın gerçekleşebileceğini savunmaktadır. Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma Yaklaşımı'na göre kadın ile erkek arasında eşitsizlik yaratan güçlerin farklı boyutlarının toplumsal cinsiyet ile ilişkisi kurulmalı ve bu bağlamda politikalar üretilmelidir.

Kalkınmayı bireylerin ve toplumların sosyal, ekonomik, politik ve kültürel olarak daha iyi konuma gelmesi olarak tanımlayan Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma Yaklaşımı kadınların güçlenmesini sağlamak için kadınların bilinç düzeyi ile özgüvenini arttıracak eğitimleri ve kadınların tabandan kurdukları örgütlenmeleri güçlendirecek tüm müdahaleleri desteklemektedir. Daha adil ve eşitlikçi bir kalkınma anlayışı çerçevesinde kadınların özgürleşmesini destekleyen Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma Yaklaşımı kadınların var olan ekonomik sistem içerisinde kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri, seslerini duyurabilmeleri ve siyasal anlamda kazanımlar elde edebilmeleri için tabandan kurulan örgütlenmelerin önemine vurgu yapmaktadır (Danielsson ve Jakobson 2008: 38; Rathgeber 1989: 21 ve Simojoki 2003: 19).

Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma Yaklaşımı'nın amacı hazırladığı program ve politikalarla kadınların güçlenmesini sağlayarak toplum içerisinde erkekler ile eşit bir konuma gelmelerini sağlamaktır. Bu nedenle Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma Yaklaşımı, kadınların kalkınma sürecine entegre edilebilmesi için pratik ihtiyaçlarının karşılanması gerektiğini savunan Kalkınmada Kadın Yaklaşımı'nın kısa vadeli çözümler ürettiğini ileri sürerek kadınların toplum içerisindeki konumunu iyileştirmek için, özel ve kamusal alanda pratik ihtiyaçlarının yanı sıra uzun vadeli hedefleri olan stratejik ihtiyaçlarının da karşılanması gerektiğini savunmaktadır (Danielsson ve Jakobson 2008: 77 ve Simojoki 2003: 15-19).

III. BÖLÜM

3. KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

3.1. Güçlenme Yaklaşımı

Güçlenme (empowerment) kavramı ilk olarak 1970'lerde ataerkil-kapitalist sistemi ve anaakım kalkınma paradigmasını eleştirel olarak ele alan feminist teorisyenler ve kadın örgütleri tarafından geliştirilen ve pratikte özel olarak kadınların güçlenmesi şekliyle kullanılan bir kavramdır (Karaçay, Zülfikar ve Aydın 2014: 19 ve Simojoki 2003: 20). 1995 yılında Birleşmiş Milletler tarafından yayınlanan İnsani Gelişme Raporu'nda güçlenme; bireylerin kendi yaşamlarını şekillendiren kararlar üzerinde söz sahibi olması ve süreçlere tam katılımı olarak tanımlanmaktadır (UNDP 1995: 5).

1980'lerde ve 1990'larda güçlenme yaklaşımı kadınların güçlenmesi şekliyle ataerkil toplumsal düzen içerisindeki hem ulusal hem de uluslararası düzeyde kadınlar ve erkekler arasındaki eşitliğin sağlanması ile ekonomik, sosyal ve politik yapılar içerisindeki mevcut güç ilişkilerinin dönüştürülmesi yoluyla toplumsal adaletin ve kalkınmanın sağlanması amacıyla kalkınma plan ve politikalarının içerisinde yer almaya başlamıştır (Cornwall 2016: 343 -344; Karaçay, Zülfikar ve Aydın 2014: 21 ve Simojoki 2003: 27).

Bu bölümde ilk olarak farklı feminist yaklaşımların güç tanımlamaları ile özellikle son yıllarda anaakım kalkınma politikaları içerisinde önemli bir yere sahip olan kadınların güçlenmesi yaklaşımının farklı teorisyenler tarafından nasıl tanımlandığına yer verilecektir. Farklı güç ve güçlenme tanımlamalarının ardından

farklı teorisyenler tarafından sınıflandırılan güçlenme boyutlarına ve güçlenmenin ölçülmesinde kullanılan göstergelere değinilecektir.

3.1.1. Farklı Feminist Yaklaşımların Güç Yorumlamaları

Güçlenme yaklaşımının merkezinde yer alan “güç” kavramı açıkça tanımlanamayan ve farklı feminist yaklaşımların benimsedikleri anlayışlara göre, anlam bakımında değişkenlik gösteren bir kavramdır. Bu nedenle feminist yaklaşımların her biri farklı güç tanımlarında bulunmaktadır. Araştırmanın kuramsal çerçevesinin anlaşılabilmesi için üç temel feminist yaklaşım olan liberal, radikal ve sosyalist feminist yaklaşımlarda güç tanımlamalarının incelenmesi önem taşımaktadır.

Kadınların erkeklerle eşit ekonomik ve siyasi haklara sahip olması gerektiğini savunan liberal feministler gücü bir kaynak olarak tanımlamaktadır (Dikici 2016: 524). Liberal feministler ataerkil toplumsal yapı içerisinde gücü elinde bulunduran erkekler göre ikincil konumda konumlanan kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olabilmesi için var olan sistem içerisinde gücün cinsiyetler arasında yeniden dağıtılması gerektiğini ileri sürmektedirler (Young 1990; Aktaran: Allen 2016: 4-5).

Kadın bedeninin sömürülmesine odaklanan radikal feministler ataerkil toplumsal yapı içerisinde kadınların; etnik, ırksal ve sınıfsal farklılıkları göz ardı edilerek sadece kadın oldukları için erkek baskısına maruz kaldığını ifade etmektedirler (Atan 2015: 3-8). Radikal feminist teorisyenlerden Catharine MacKinnon biyolojik olarak cinsiyetler üzerine yüklenen kadınlık ve erkeklik kimliklerinin toplumsal olarak kurgulandığını ve güç ilişkileri tarafından şekillendirildiğini savunmaktadır. Bu çerçevede MacKinnon diğerleri üzerinde baskı kurmanın ve zorbalığın cinsiyet farklılıklarıyla açıklandığı bir düzlemde; egemenlik sahibi olan erkeklerin güçlü, üzerlerinde baskı uygulanan kadınların ise güçsüz olarak değerlendirildiğini öne sürmektedir (Allen 2016: 8).

Araştırmanın kuramsal çerçevesini oluşturan sosyalist feminizm; üretim ilişkileri üzerine odaklanan Marksist feminizm ile kadın bedeninin sömürülmesi üzerine odaklanan radikal feminizmin kesiştiği noktada konumlanmaktadır. Sosyalist

feministler farkı toplumsal ilişki biçimleri olan kapitalizmin ve ataerkilliğin bir araya gelerek, gücü elinde bulunduran erkekler tarafından, kadınlar üzerinde baskı ve hakimiyet oluşturduğunu ileri sürmektedirler. Ataerkil toplumsal yapıda var olan toplumsal ilişkilerin, ideolojilerin ve zihniyet yapılarının hem kamusal hem de özel alanda kadınların emekleri ve bedenleri üzerinden sömürülmelerine neden olduğunu savunan sosyalist feministler gücün cinsiyetler arasında yeniden dağıtılması yoluyla kadınları ikincil konumda konumlandıran ataerkil toplumsal yapıların dönüştürülmesi gerektiğinin altını çizmektedirler (Berktaş 2013: 11 ve Ecevit 2011: 16-18).

3.1.2. Farklı Teorisyenlerin Güç ve Güçlenme Anlayışları

1970'lerde ataerkil-kapitalist sistemi ve anaakım kalkınma paradigmasını eleştirel olarak ele alan Üçüncü Dünya feministleri ve kadın örgütleri tarafından ortaya atılan güçlenme kavramı hem ulusal hem de uluslararası düzeyde ekonomik, sosyal ve politik yapıların dönüştürülmesi yoluyla toplumsal adaletin ve kadınların eşitliğinin sağlanması için verilen mücadele olarak tanımlanmaktadır.

Üçüncü Dünya Ülkeleri'nde özellikle kırsal alanda yaşayan kadınların sorunlarını ele alan ve gerçekleştirdikleri çalışmalarla Üçüncü Dünya kadınlarının hayatlarını çok yönlü olarak iyileştirmeye çalışan Üçüncü Dünya feministleri tarafından kavramsal çerçevesi oluşturulan güçlenme yaklaşımı, kadınların mevcut baskıcı yapı ve süreçlere hem bireysel hem de kolektif olarak meydan okuması düşüncesi üzerinde temellenmektedir (Alptekin 2008: 29-31; Mishra 2013: 129-134 ve Simojoki 2002: 20). Güçlenme yaklaşımının amacı uygulanan politika ve programlarla kadınların özgüven kazanarak temel ihtiyaçlarının yanı sıra stratejik toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarını da karşılayabilir konuma gelmesinin sağlanmasıdır (Moser 1993: 74).

Son yıllarda çeşitli uluslararası kuruluşların ve kalkınma ajanslarının ilgi odağında olan güçlenme kavramı, bağlama özgü açıklanabilir olması nedeniyle, sosyal bilimciler tarafından üzerinde uzlaşılmış bir tanım ve kavramsal çerçeveye sahip değildir. 1990'lardan itibaren güçlenme alanında çalışan teorisyenler, çalışma alanları

çerçevesinde birbirinden farklı güçlenme tanımlamalarında ve çözümlenmelerinde bulunmaktadır.

Srilatha Batliwala gücü “maddi varlıklar, entelektüel kaynaklar ve ideoloji üzerinde denetim” olarak tanımlamaktadır (Batliwala 1994, Aktaran: Cornwall 2016: 343). Batliwala güç tanımında yer alan maddi varlıklar ile; fiziksel, beşeri ya da finansal kaynaklara, entelektüel kaynaklar ile; bilgi, enformasyon ve fikirlere, ideoloji ile de belirli inanç, değer, tutum ve davranış yaratma, yayma, devam ettirme ve kurumsallaştırma becerisine işaret etmektedir. Gücü elinde bulunduranlar; hem kamusal hem de özel alanda toplumsal ilişkileri yöneten, maddi kaynakların, bilginin ve ideolojinin paylaşımını kontrol edebilen veya etkileyebilenlerdir (Simojoki 2003: 20-21). Batliwala yaptığı güç tanımlamasının doğrultusunda güçlenmeyi “mevcut güç ilişkilerine meydan okuma ve iktidar kaynakları üzerinde daha fazla kontrol sahibi olma süreci” olarak tanımlamaktadır (Batliwala 1994, Aktaran: Cornwall 2016: 343). Batliwala'nın yapmış olduğu güç tanımlaması çerçevesinde güçlenme; bireylerin kendi yaşamları üzerinde kontrol kazanmaları sürecini işaret etmektedir.

Zoe Oxaal ve Sally Baden tahakküm ve tahakküm ilişkilerini içeren bir şeyin üzerinde gücü olma (power over), karar verme yetkisine sahip olmayı içeren bir şeyi yapmaya gücü olma (power to), ortak hedeflere ulaşmak için ortak bir amaç veya ortak bir anlayışla örgütlenmeyi içeren birlikte gücü olma (power with) ile kendine güven, öz saygı ve öz farkındalığı içeren içten gelen güç (power within) olmak üzere dört farklı güç tanımlamasında bulunmaktadır (Oxaal ve Baden 1997: 1). Oxaal ve Baden yaptıkları farklı güç tanımlamalarından yola çıkarak güçlenmeyi “seçim yapabilme kabiliyeti” olarak tanımlamaktadırlar. Seçim yapabilme özgürlüğünü kazanmış olan kadınların, yaşadıkları toplum içerisinde var olan mevcut güç yapılarına meydan okuduklarında güçlenmeden söz etmek mümkün olmaktadır (Oxaal ve Baden 1997: 3).

Nelly Stromquist kültürel ve toplumsal yapı tarafından belirlenen toplumsal cinsiyet ilişkilerinin hem kamusal hem de özel alanda tartışılan bir konu olması nedeniyle güçlenmenin sosyo-kültürel bir kavram olduğunu belirtmektedir (Simojoki 2002: 22). Stromquist'e göre güçlenme; kalıplaşmış toplumsal cinsiyet ilişkilerinin,

toplum içerisinde dezavantajlı konumda olan kadınlar lehine pozitif yönde değiştirilmesini kapsayan bir süreçtir. Bunun mümkün olabilmesi için toplumsal kurumlar tarafından içselleştirilip doğallaştırarak kamusal alanda meşru kılınan toplumsal cinsiyet rollerinin, siyasi düzlemde hazırlanan politika ve programlar çerçevesinde yeniden düzenlenerek hem kamusal hem de özel alanda gücün cinsiyetler arasında yeniden dağıtılması gerekmektedir. Stromquist bu bağlamda güçlenmeyi; kişiler ve kurumlar arasındaki iktidarın yeniden dağıtılması süreci olarak tanımlamaktadır (Stromquist 1995: 13-14)

Jo Rowlands gücü “bir şeyin üzerinde gücü olma” şeklinde tanımlayarak; özel alan ve kamusal alanda sosyal, politik ve ekonomik güce sahip olan erkeklerin bu gücü marjinalleştirilen kadınlar üzerinde kullandığına dikkat çekmektedir. Rowlands güçlenmeyi ise, karar verme yetkisine sahip olan bireylerin kendilerine sunulan fırsatları en üst seviyeye çıkararak hem kendi çıkarlarının farkında oldukları hem de başkalarının çıkarları ile ilişkilerinin nasıl gerçekleştiğini kavradıkları bir süreç olarak tanımlamaktadır. Bu çerçevede kadınların ekonomik, siyasi ve politik alanda karar alma süreçlerine katılması sonucunda güç ilişkilerinin tersine dönmesi ile gerçekleşen kadınların güçlenmesi aynı zamanda erkeklerin güç kontrolünü ve iktidarı kaybetmesi anlamını taşımaktadır. Bu nedenle kadınların güçlenmesi erkek iktidarı için ciddi bir tehdit unsuru oluşturmaktadır (Rowlands 1997: 9-14).

Naila Kabeer’e göre seçim yapabilme kapasitesindeki eşitliklere odaklanan ve niceliksel verilerle ortaya konamayan bir toplumsal değişim süreci olan güçlenme; “insanların seçim yapabilme kabiliyetlerinin daha önce kendine reddedilen bir bağlamda genişlemesi” olarak tanımlanmaktadır (Kabeer 2001: 19). Güçlenmeden bahsedilebilmesi için bireylerin ilk etapta güçsüz olması yani seçme kabiliyetinden yoksun olması gerekmektedir (Kabeer 2003: 170). Bu bağlamda bireyin temel ihtiyaçlarını dahi karşılayamayacak durumda olması ile karakterize olan yoksulluk ve güçsüzleşme arasında bir ilişkinin varlığından söz etmek mümkündür. Güçlenmenin yolunun açılabilmesi için güçsüzleşmeye neden olan toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ortadan kaldırılması ve bireylerin seçim yapabilme özgürlüğünü elde edebilmesi sağlanmalıdır (Kabeer 2001: 22-23).

Seçim yapabilme kabiliyetinin genişlemesi üzerine odaklanan Naila Kabeer, bu genişlemenin ölçülmesinde kaynaklar, aktörler (ajans) ve başarılar olmak üzere aynı bağlamda birbiri ile bağlantılı üç boyuttan bahsetmektedir. Kaynaklar; bireyin güçlenme sürecinde ulaşabileceği ve yararlanabileceği maddi, sosyal ve beşeri kaynaklara işaret etmektedir. Çeşitli kurumlar tarafından dağıtılan kaynaklara erişim farklı kurumsal alanlarda geçerli olan kurallar, normlar ve uygulamalar ile gerçekleşmektedir (Kabeer 2001: 20). Aktörler; diğer kişilerin müdahalelerine rağmen insanların kendi yaşam tercihlerini tanımlama ve kendi hedeflerini gerçekleştirme kapasitesini içermektedir (Kabeer 2001: 21-22). Aktörler; bireylerin kendi hayatları ile ilgili tanımladıkları hedefleri gerçekleştirmek için kendisinde yeterli gücü ve motivasyonu elde ederek protesto ve mücadelelerle eşitsizliği meşrulaştıran inanç ve değerlere karşı koyma gücünü elde etmesidir (Kabeer 2003: 171-172). Başarılar ise; bireylerin, kaynaklar ve aktörleri kullanarak, kendi seçimleri doğrultusunda hayatları üzerindeki hakimiyeti sağlamada ne ölçüde başarılı olduklarını ifade etmektedir. Bireyin kendi hayatı üzerinde hakimiyeti sağlamakta başarılı olması durumunda güçlenmeden bahsedilebilmektedir (Kabeer 2003: 173). Bu bağlamda kaynaklara erişim ve onlardan yararlanma ile bireylerin seçimlerine işlerlik kazandırdığı aktörler güçlenme sürecine, başarılar ise güçlenmenin çıktıklarına işaret etmektedir. Seçim kabiliyetinin genişlemesinden bahsedilebilmesi için bu üç boyuttan her birinin aynı bağlam içerisinde sırayla gerçekleşmesi ve birbiri ile etkileşim içerisinde olması gerekmektedir (Kabeer 2003: 171).

Hatice Karaçay, Berna Şafak Zülfikar ve Derya Güler Aydın, güçlenme kavramının altında yatan temel kavramın; “bireyin herhangi bir baskı altında kalmadan kendi yaşam kurallarını oluşturması, kendi kendini yönetebilmesi” olarak ifade edilen özerklik olduğuna dikkat çekmektedirler (Karaçay, Zülfikar ve Aydın 2014: 16-17). Bu bağlamda güçlenme “özerk bireyin kendi ‘iyi yaşam’ını gerçekleştirmesi için gerekli faktörler setinin sağlanması ve geliştirilmesi” olarak tanımlanmaktadır (Karaçay, Zülfikar ve Aydın 2014: 17). Karaçay vd. bireyin ‘iyi yaşam’ını gerçekleştirmesi için gerekli faktörler setinin çerçevesini, Martha C. Nussbaum’un Yoksulluk ve İnsan İşleyişi: Temel Haklar Olarak Yetkinlikler (Poverty and Human Functioning: Capabilities as Fundamental Entitlements) adlı çalışmasında listelemiş olduğu insanın

gelişimindeki temel ölçütler doğrultusunda belirlemektedir. Nussbaum'un çalışmasında belirttiği insanın gelişiminde göz ardı edilmemesi gereken temel ölçütler şu şekilde sıralanmaktadır;

- Yaşam (life): Bireyin normal bir yaşam süresinin sonuna kadar yaşayabilmesi.
- Vücut Sağlığı (bodily health): Üreme sağlığı dahil olmak üzere iyi bir sağlığa sahip olmak.
- Bedensel Bütünlük (bodily integrity): Bir yerden bir yere özgürce hareket edebilmek, cinsel saldırı ve aile içi şiddet dahil olmak üzere şiddet içeren saldırılara karşı kendini koruyabilmek ile evlilik ve üreme konularında seçim yapabilmek.
- Duyular, Hayal Gücü ve Düşünce (senses, imagination and thought): Duyularını kullanabilmek, hayal kurabilmek ve düşünebilmek. Bunların gerçekleşebilme için eğitim olanaklarına sahip olabilmek. Bireyin hayal gücünü ve düşünme yetisini kendi seçtiği kültürel, dini ve sanatsal alanlarda deneyimleyebilmesi ile politik ve sanatsal alanda ifade özgürlüğüne sahip olması.
- Duygular (emotions): Bireyin kendi dışındaki insanlarla ve varlıklarla sevgi bağı kurabilmesi ve onların yokluğunda özlem ve öfke hissetmesi.
- Muhakeme-Pratik Akıl (practical reason): Bir iyilik anlayışı oluşturabilmek ve kişinin hayatının planlanmasıyla ilgili iyice düşünüp karar verebilmesi.
- Yakın İlişki (affiliation): Diğer insanlarla birlikte yaşayabilmek, sosyal etkileşim biçimlerine girmek ve empati kurabilmek ile kendine saygı duyabilmek ve herkesle eşit haklara sahip olmak.
- Diğer Türler (other species): Hayvanlarla, bitkilerle ve doğa ile yakın ilişki kurmak ve onlar adına endişe duymak.
- Oyun (play): Eğlence aktivitelerinden zevk almak, gülmek, oynamak.
- Bir Ortamın Kontrolü (control over one's environment): Siyasi seçimlere etkin bir şekilde katılabilmek, siyasi katılım hakkına sahip olmak ve serbestçe konuşma hakkına sahip olmak ile mülk sahibi olabilmek, diğerleriyle eşit mülk haklarına sahip olmak, diğer insanlarla eşit haklar çerçevesinde iş arayabilmek, iş yerinde insan yerine konmak ve diğer işçilerle karşılıklı tanıma içerisinde anlamlı ilişkiler kurabilmek (Nussbaum 2006: 58-59).

Karaçay vd. Nussbaum'un çalışmasında belirttiği insanın gelişiminde göz ardı edilmemesi gereken temel ölçütler çerçevesinde kadınların güçlenmesini "kadınların kendi özgür iradesiyle belirlediği 'iyi yaşam'ını gerçekleştirebilmesi için gerekli koşulların kadınlarca elde edilebilmesi süreci" olarak tanımlamaktadırlar (Karaçay, Zülfikar ve Aydın 2014: 17).

Tablo 3.1: Farklı teorisyenlerin güçlenme anlayışları

Çalışmalar	Güçlenme Tanımlamaları
Susan Appleyard (2002)	Güçlenme insanları inanışları nedeniyle tercihler yapan pasif objeler olmaktan çıkarır ve kendi kararlarını alan bireyler haline getirir.
Linda Mayoux (2000)	Kadınların güçlenmesi bireylerin düşünme, özgürce davranma, tercihlerini yapabilme, kendi potansiyelini gerçekleştirme gücünü elde etmek olarak tanımlanır.
Gita Sen ve Caren Grown (1987)	Güçlenme aslında egemen sistemin rekabetçi, agresif ve sert ruhunu yakalama çabası değildir. Bunun yerine erkekleri ve sistemi, sorumluluk, fiziksel ve duygusal bakım, açık sözlülük ve hiyerarşinin reddi yönünde dönüştürme gayretidir.
Steven Brown (2003)	Bir bireyin potansiyel gerçeklikleri değiştirmesi/başkalaştırması ve temel ihtiyaçlar çerçevesinde kendi yaşamını daha iyi hale getirmesi adına fırsatlar oluşturmasını amaçlamaktadır.
Deepa Narayan (2005)	Güçlenme yoksul insanların katılımları, etki ve kontrolleri ile kendilerini etkileyen kurumların hesap verebilirliğini sağlamak konusundaki varlık ve yapabilirliklerini genişletme olarak ifade edilmektedir.

Kaynak: Baltacı 2011: 35 ve Ibrahim ve Alkire 2007: 7-8

Güçlenme kavramı bir süreç içerdiği ve bağlama göre değişim gösterebildiği için farklı teorisyenler tarafından, farklı unsurlar ele alınarak açıklanmakta ve yorumlanmaktadır. Bu nedenle güçlenme kavramı sınırları çizilmiş bir kavramsal çerçeveye sahip değildir. Ancak farklı bileşenler üzerinden güçlenme tanımlamalarında bulunan güçlenme teorisyenleri; gücün başkaları tarafından bir hediye olarak bireylere verilmediği, bireylerin özel ve kamusal alanda gerçekleştirdikleri hak mücadeleleriyle elde ettikleri haklar ve bu hak mücadelesi sürecinin birey üzerinde yarattığı benlik, özgüven ve özsaygı neticesinde gerçekleşebileceği konusunda hemfikirdirler.

3.1.3. Güçlenmenin Boyutları

Güçlenme, içerisinde pek çok boyut barındıran bir süreçtir. Güçlenmenin sağlıklı bir şekilde ölçülebilmesi için içerisinde barındırdığı farklı boyutların irdelenmesi ve detaylı bir şekilde analiz edilmesi büyük önem taşımaktadır. Güçlenme üzerinde çalışan

teorisyenler, çalışma gerçekleştirdikleri alanın sosyo-kültürel özellikleri bağlamında, farklı güçlenme boyutlarından bahsetmektedirler. En yaygın kullanılan güçlenme boyutları; ekonomik, sosyal, politik, yasal ve psikolojik güçlenmedir.

John Friedmann'ın 1992 yılında yayınladığı Alternatif Kalkınma Politikalarını Güçlendirmek (Empowerment the Politics of Alternative Development) adlı kitabında geliştirdiği, katılımcı demokrasi ve deneyimsel sosyal öğrenmeyi içeren alternatif kalkınma ve güçlenme modeli, kendisinden sonra güçlenme alanında çalışan pek çok teorisyene yol gösterici olmuştur. Friedmann sosyal, politik ve psikolojik olmak üzere üç farklı güçlenme boyutundan bahsetmektedir (Lennie 2002: 227). Friedmann'a göre sosyal güçlenme; bireylerin bilgiye ulaşmaları ve beceri elde etmeleri, finansal kaynaklara ulaşım sağlaması ve sosyal örgütlere katılımı ile güç elde etmeleri sonucunda meydana gelmektedir. Sosyal güçlenmenin gerçekleşmesiyle birlikte, bireylerin kendi geleceklerini etkileyen karar alma süreçlerine katılımı, oy kullanma hakkını elde etmesi ve kolektif eylemlerde bulunarak seslerini duyurmaları ile güçlenmenin ikinci boyutu olan politik güçlenme gerçekleşmektedir. Psikolojik güçlenme ise sosyal ve politik güçlenme sonrasında bireyin özgüven ve özsaygı kazanması ile meydana gelen kişilik duygusu olarak tanımlanmaktadır (Friedmann 1992, Aktaran: Lennie 2002: 227-228).

Anju Malhotra, Sidney Ruth Schuler ve Carol Boender, güçlenme üzerine yapılmış 45 ampirik çalışmanın incelemesini yaptıkları Uluslararası Kalkınmada Değişken Olarak Kadının Güçlenmesinin Ölçülmesi (Measuring Women's Empowerment as a Variable in International Development) adlı çalışmalarında, güçlenme alanında çalışan farklı teorisyenlerin güçlenmenin ölçülmesinde belirledikleri güçlenme boyutlarını ele almaktadırlar. Malhotra vd. gerçekleştirdikleri incelemeler sonucunda ekonomik, sosyo-kültürel, aile içi/kişiler arası, yasal, politik ve psikolojik olmak üzere güçlenmenin ölçülmesinde kullanılan altı güçlenme boyutundan bahsetmektedirler. Yaptıkları incelemeler dahilinde Malhotra vd. tarafından ekonomik güçlenme; "ekonomik değişim/maddi kazanç ve artan pazarlık gücü ve/veya kadınların ekonomik kazanımlarını güvenli bir şekilde sürdürebilmelerini sağlayan yapısal değişim" olarak tanımlanmaktadır (Malhotra, Schuler ve Boender 2002, Aktaran:

Baltacı 2011, 43). Aynı çalışma çerçevesinde yasal güçlenme; mikro düzeyde kadınların hakları üzerine bilgi sahibi olması, makro düzeyde ise kadınların kaynaklara ve seçeneklere erişimini destekleyen yasaların var olması durumunda meydana gelen güçlenmeye işaret etmektedir (Malhotra, Schuler ve Boender 2002, Aktaran: Baltacı 2011, 44).

Nelly Stromquist 1995 yılında yayınladığı Güçlenme İçin Kuramsal Uygulamalar (The Theoretical and Practical Bases For Empowerment) adlı çalışmasında daha önce bahsedilen güçlenme boyutlarına ek olarak güçlenmenin bilişsel boyutunu ele almaktadır. Bilişsel güçlenme kadınların, toplum içerisinde, erkeklere göre, ikincil olarak konumlandırılmalarının koşullarını ve nedenlerini hem mikro hem de makro düzeyde algılamalarını ve anlamlandırmalarını içermektedir. Kadınların içinde yaşadıkları toplumun onlara yüklemiş oldukları rollerin ve onlardan beklediği davranış kalıplarının dışına çıkarak özgürce seçim yapabildiği durumlarda bilişsel güçlenmeden söz edilebilmektedir (Stromquist 1995: 14).

Fatemeh Allahdadi 2011 yılında yayınlanan Kırsal Kalkınma için Kadınların Güçlenmesi (Women's Empowerment for Rural Development) adlı çalışmasında kırsal alanda yaşayan kadınların güçlenmesinin ölçülmesinde, John Friedmann'ın tanımlamış olduğu sosyal, politik ve psikolojik güçlenmenin yanı sıra, örgütsel güçlenmeden bahsetmektedir. Allahdadi örgütsel güçlenme ile; kırsal kalkınmanın sağlanabilmesi için tarımsal kooperatiflerin geliştirilmesi ve kadınların kooperatifleşme hareketi içerisinde teknoloji kullanımıyla yeni bilgi ve farkındalık kazanması süreçlerine işaret etmektedir (Allahdadi 2011: 40-41).

1997 yılında yayınlanan Honduras'ta Kadınlarla Gerçekleştirilen Çalışmalarla Güçlenmenin Sorgulanması (Questioning Empowerment Working with Women in Honduras) adlı çalışmasıyla örgütsel güçlenmeden bahseden ilk teorisyen Jo Rowlands'dır. Rowlands bireylerin iş birliği içerisinde gerçekleştirdikleri kolektif eylemler yoluyla politik alanlara katılımının sağlanabileceğini belirtmektedir (Rowlands 1997: 15).

June Lennie 2002 yılında yayınlanan Bir İletişim Teknolojisi Projesinde Kırsal Kadınların Güçlenmesi: Bazı Çelişkili Etkiler (Rural Women's Empowerment In A Communication Technology Project: Some Contradictory Effects) adlı çalışmasında, 1996-1997 yılları arasında Queensland kırsalında yaşayan 350 kadın ile gerçekleştirilen “Kırsal Kadınların İnteraktif İletişim Teknolojilerine Erişiminin Geliştirilmesi” adlı projenin bulgularını değerlendirirken kadınların güçlenmesinin boyutlarının ölçülmesinde John Friedmann'ın tanımlamış olduğu sosyal, politik ve psikolojik güçlenmeyi kullanmaktadır. Lennie bu üç güçlenme boyutuna ek olarak proje kapsamında geliştirdiği teknolojik güçlenmeyi de kadınlar için bir güçlenme boyutu olarak kabul etmektedir. Lennie teknolojik güçlenmeyi; kadınların Bilgi ve İletişim Teknolojileri hakkında bilgi sahibi olması, farkındalık geliştirmesi ve teknoloji kullanımı konusunda yeterlilik kazanması sonucunda özgüven geliştirmesi olarak tanımlamaktadır (Lennie 2002: 226-228).

Joy Deshmukh-Ranadive 2005 yılında yayınladığı Toplumsal Cinsiyet, İktidar ve Güçlenme: Ev ve Aile Dinamiğinin Analizi (Gender, Power, and Empowerment: An Analysis of Household and Family Dynamics) adlı çalışmasında ele aldığı “alan” kavramıyla güçlenmenin boyutlarının ölçülmesine farklı bir bakış açısı getirmektedir. Güçlenmenin ölçülmesinde aile içerisindeki iktidar ilişkilerine odaklanan Deshmukh-Ranadive fiziksel, ekonomik, sosyo-kültürel, siyasi ve zihinsel olmak üzere beş farklı alandan bahsederek, kadınların güçlenmesinin ölçülmesinde bu alanların genişlemesinin ve kadının bu alanlar içerisindeki hareket özgürlüğünün belirlenmesinin gerektiğini savunmaktadır (Deshmukh-Ranadive 2005: 103-110).

- Fiziksel alan (physical space); kadınların özel alanda ve kamusal alanda varlık gösterebildikleri fiziksel mekanları ifade etmektedir. Fiziksel alanda genişleme; kadınların özel alanda, özellikle yeniden üretim rolleri içerisinde, söz sahipliğini arttırması, kamusal alanda ise mülkiyet hakkını elde edebilmesi ile mümkün olmaktadır (Deshmukh-Ranadive 2005: 110-111).
- Ekonomik alan (economic space); kadınların gelir getirici mal ve hizmetlere ulaşabileceği ve bu sayede gelir elde ederek ekonomik özgürlüğünü kazanabileceği alandır. Kadınların gelir elde edebilmesinin yanı sıra geliri

üzerinde kontrol sağlaması durumunda ekonomik alanda genişlemeden söz edilebilmektedir (Deshmukh-Ranadive 2005: 111).

- Kadının, özel alanda, akrabalık temelli hiyerarşi içerisindeki konumunu ifade eden sosyo-kültürel alanda genişleme kadının konumunun olumlu yönde değişmesi ile mümkün olmaktadır. Yaş, evlilik ilişkileri, doğurganlık, din, toplumsal sınıf ve etnik köken sosyo-kültürel alandaki değişimi ve bu alandaki kontrolü belirleyen önemli etkenlerdir (Deshmukh-Ranadive 2005: 111-112).
- Siyasi alan (political space); özel ve kamusal siyasi alan olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Özel siyasi alan sosyo-kültürel alanla ve kadının hiyerarşideki konumunun belirlenmesiyle ilgilidir. Kamusal siyasi alan ise kadının yerel veya ulusal düzeyde siyasete katılımını içermektedir. Siyasal alandaki genişleme ve özgürleşmesi, özel alan ile sınırlandırılan kadının kamusal alan ile özel alan arasındaki uçurumu en aza indirmesi ve her iki alanda da karar alma süreçlerine katılabilmesi ile mümkündür (Deshmukh-Ranadive 2005: 112).
- Zihinsel alan (mental space) ise; kadınların düşünmesine ve harekete geçmesine izin veren ve içindeki gücü harekete geçiren özgürlük duygusundan oluşmaktadır. Kadınların zihinsel güçlenmesine etki eden iki önemli faktör bulunmaktadır. Bunlardan ilki olan bilgiye erişim kadınların, hayatın içerisinde gömülü olan iktidar yapıları ile hak ve görevler hakkında bilgiye ulaşmasını sağlamaktadır. Bu bilgiye erişim kadınların algılarını değiştirerek ezilmişliğinin doğası hakkında farkındalığa erişmesine olanak sağlamaktadır. İkinci önemli faktör ise kadınların kendileriyle ilgili konularda bir araya gelerek kolektif olarak hareket etmeleridir. Zihinsel alanın genişlemesi, kadınların bilgi ve kolektif eylem yoluyla algılarında meydana gelen değişim sonucunda kendilerinde hissettikleri güç ile ilgilidir (Deshmukh-Ranadive 2005: 112-114).

Deshmukh-Ranadive alanların genişlemesinin her zaman güçlenmeye yol açmadığını belirtmektedir. Herhangi bir alandaki genişleme kadınların algılarında bir değişim yarattığı ve kendilerine olan güvenlerini arttırdığında bir güçlenme sürecinin başladığından söz edilebilir. Bu nedenle Deshmukh-Ranadive'in ele aldığı bu beş alan

içerisinde zihinsel alanın genişlemesi, kadınlar üzerinde yarattığı farkındalık ve bu farkındalık sonucunda kadınların güç elde etmesi nedeniyle, güçlenmenin ölçülmesinde önemli bir yere sahiptir.

Güçlenmeden bahsederken farklı teorisyenler tarafından tanımlanan güçlenme boyutlarını birbirinden bağımsız olarak ele almak mümkün değildir. Güçlenmenin her bir boyutu birbiriyle ilişki içerisindedir ve herhangi bir boyutta gerçekleşen gelişme bir diğerini tetiklemektedir. Bir boyutta gerçekleşen gelişim kadınların her alanda güçlenme sağlayacağı sonucunu doğurmamaktadır. Tam bir güçlenmeden bahsedilebilmesi için belirtilen tüm güçlenme boyutlarında bir değişimin olması gerekmektedir.

3.1.4. Güçlenme Göstergeleri

Güçlenmenin bir süreç olması ve bağlama göre farklı bileşenler içermesi, güçlenmenin ölçülmesinde kullanılan göstergelerin de farklılaşmasına neden olmaktadır. Hangi göstergeler ele alınıralsa alınsın güçlenmenin tam anlamıyla ölçülemeyeceğini ifade eden Naila Kabeer'e göre; ölçüm için belirlenen göstergelerin birbirlerini tamamlaması ve bireylerin hayatlarındaki değişimlerin yönünü açığa çıkarabilecek nitelikte olması güçlenmenin ölçülmesinde önemli noktalar (Kabeer 2001: 52). Güçlenme alanında çalışan teorisyenler araştırma gerçekleştirdikleri toplumların dini, etnik ve sosyo-kültürel yapılarını göz önünde bulundurarak bu çerçevede güçlenmenin ölçülmesinde birbirinden farklı göstergeler belirlemektedirler.

Syed Hashemi, Sidney Ruth Schuler ve Ann Riley, Bangladeş kırsalında bulunan 6 köyde 1248 kadın ile yapılan görüşmeler çerçevesinde gerçekleştirdikleri etnografik araştırma verilerini sundukları Bangladeş'te Kırsal Kredi Programları ve Kadınların Güçlenmesi (Rural Credit Programs and Women's Empowerment in Bangladesh) adlı çalışmalarında, kadınların güçlenmesini ölçmek amacıyla 7 adet güçlenme göstergesi belirlemişlerdir. Araştırma çerçevesinde Hashemi vd. kullandıkları güçlenme göstergeleri şu şekilde sıralanmaktadır;

- Kadınların kamusal alanda var olan fiziksel mekanlarda hareket özgürlüğü

- Kadınların taşınmaz mallar ve tüketim malları alım-satımı yapabilmesi
- Kadınların üretken varlıklar üzerinde söz sahibi olması ve nakit tasarrufu yoluyla ekonomik güvenlik sağlaması
- Kadınların karar alma süreçlerine katılımı
- Kadınların özel alanda özgürleşmesi
- Kadınların siyasi alanda farkındalığı
- Kadınların politik kampanyalara ve protestolara katılımı (Hashemi, Schuler ve Riley 1996: 638-639)

Carolyn Medel-Anonuevo ve Bettina Bochynek, 1975 yılında Mexico-City’de gerçekleştirilen Dünya Kadın Konferansı’nda ele alınan konuları güçlenme üzerinden yorumladıkları, 1995 yılında yayınlanan Kadınların Eğitimi ve Güçlenmesi İçin Uluslararası Seminer (The International Seminar On Women's Education And Empowerment) adlı çalışmalarında, konferans katılımcıları tarafından dile getirilen kadınların güçlenmesinin ölçülmesinde kullanılabilecek göstergeleri; Bireysel ve Hane İçi, Topluluk veya Kurumsal/Örgütsel ve Ulusal olmak üzere üç farklı düzeyde sınıflandırmaktadırlar (Anonuevo ve Bochynek 1995: 9).

Tablo 3.2: Anonuevo ve Bochynek’in güçlenme göstergeleri sınıflandırması

Bireysel ve Hane İçi Düzeyinde Güçlenme Göstergeleri	Topluluk veya Kurumsal/Örgütsel Düzeyde Güçlenme Göstergeleri	Ulusal Düzeyde Güçlenme Göstergeleri
- Karar verme süreçlerine katılım - Ev içi sorumlulukların kadınlar ve erkekler arasında eşit olarak paylaşılması - Kadının üreme fonksiyonlarını denetlemesi ve aile büyüklüğüne karar vermesi - Kadının kendi kazandığı para üzerinde harcama kontrolünün olması - Kadının yaptığı işte gurur ve değer hissetmesi ve bunu ifade etmesi - Özgüven ve benlik saygısı geliştirme - Şiddeti önleme becerisi geliştirme	- Kadın örgütlerinin varlığı - Kadınlara ve kadınlarla ilgili projelere fon ayrılması - Köy, ilçe, il ve ulusal seviyelerde kadın liderlerinin artan oranı - Teknolojinin tasarım, geliştirme ve uygulama süreçlerine kadınların katılımı - Kadınların programlara, girişimlere, politika ve sanata katılımı - Kadınların geleneksel olmayan işlerde yer almaları - Kadınlara yönelik eğitim programlarının artırılması - Yasal hakların kullanımı	- Toplumsal ve siyasi haklar konusunda farkındalık - Ulusal kalkınma planlarına kadınların entegrasyonu - Kadın ağlarının ve yayınlarının varlığı - Kadınların kamusal alanda görünür olması - Medyanın toplumsal cinsiyete duyarlı bir politikasının olması

Kaynak: Anonuevo ve Bochynek, 1995: 9

Anju Malhotra, Sidney Ruth Schuler ve Carol Boender, güçlenme üzerine yapılmış 45 ampirik çalışmanın incelemesini yaptıkları Uluslararası Kalkınmada Değişken Olarak Kadının Güçlenmesinin Ölçülmesi (Measuring Women's Empowerment as a Variable in International Development) adlı çalışmalarında, güçlenme alanında çalışan farklı teorisyenlerin güçlenmenin ölçülmesinde belirledikleri güçlenme boyutlarını ve bu güçlenme boyutlarının ölçülebilmesi için belirlenen göstergeleri ele almaktadırlar. Malhotra ve arkadaşları güçlenme boyutlarının ölçülmesinde kullanılan güçlenme göstergelerini; hane içi, topluluk düzeyi ve daha geniş alanlar olmak üzere üç farklı düzeyde sınıflandırmaktadırlar (Malhotra, Schuler ve Boender 2002: 13).

Tablo 3.3: Malhotra, Schuler ve Boender tarafından derlenen güçlenme boyutları ve potansiyel göstergeler

Boyut	Hane İçi	Topluluk Düzeyi	Daha Geniş Alanlar
Ekonomik	- Gelirler üzerindeki kontrol - Aile bütçesine katkısı - Aileye ait kaynaklara erişim ve bu kaynakların kontrolü	- İstihdama erişim - Mal ve toprak sahipliği - Krediyeye erişim - Piyasalara erişim - Yerel ticari örgütlenmelere katılım ve temsiliyet	- Kadınların yüksek ücretli işlerde temsiliyeti - Kadın CEO'lar - Makro ekonomik politikalarda ve devlet bütçelerinde kadınların ekonomik çıkarlarının temsil edilmesi
Sosyo-Kültürel	- Kadınların hareket özgürlüğü - Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik ayrımcılığın olmaması - Kız çocuklarının eğitimi konusunda kararlılık	- Kadınların sosyal alanlarda görünürlüğü ve bu alanlara erişimi - Modern ulaşım erişim - Hane dışı gruplara ve sosyal ağlara katılım - Ataerkil normlarda değişim - Efsane ve ritüelde kadının sembolik temsiliyeti	- Kadın okuryazarlığı ve geniş kapsamlı eğitim seçeneklerine erişim -Kadınların rolleri ve katkıları konusunda olumlu medya imajları
Hane İçi/ Kişiler Arası	- Hane içi karar alma sürecine katılım -Kadının kendi bedeni üzerinde söz sahibi olması (çocuk doğurmaya karar verme, doğum kontrol yöntemlerini kullanma, kürtaj olabilme) - Eş seçim ve evlilik zamanlaması üzerinde kontrol - Aile içi şiddete maruz kalmama	- Evlilik ve akrabalık sistemlerinde, kadınların değerlerinin artması ve kadınların özerkliği konusundaki değişimler - Aile içi şiddete karşı yerel kampanyalar	- Evlenme zamanı ve boşanma seçeneği konusunda bölgesel/ulusal eğilimler, değişim yönünde politika, yasal ve dini destek (veya karşıtlığın olmayışı), - Doğum kontrolü, güvenli kürtaj, üreme sağlığı hizmetlerine kolay erişim sağlayan sistemlerin varlığı
Yasal	- Yasal haklara dair bilgi - Hakların uygulanmasında aile içi deste	- Haklar için Topluluk seferberliği; farkındalık kampanyaları ile yasal hakların etkili yerel yaptırımları	- Kadın haklarını destekleyen yasalar, - Kadınların kaynaklara ve seçeneklere erişimi destekleyen yasalar - Hak ve mevzuat savunuculuğu - Hak ihlallerini gidermek için yargı sisteminin kullanılması
Politik	- Politik sistem ve ona erişim araçlarına dair bilgi sahibi olmak - Politik katılım için hane içi destek, - Oy kullanabilme hakkı	- Kadınların yerel politik sistemde / kampanyalarda yer alması veya harekete geçirilmesi - Belirli adaylar veya mevzuatlar için destek -Yerel yönetim organlarında temsil	- Hükümetin bölgesel ve ulusal birimlerinde kadınların temsiliyeti - Bir oy grubu olarak güç sahibi olma - Etkili lobicilik faaliyetleri - Çıkar gruplarında kadınların çıkarlarının temsiliyeti
Psikolojik	- Öz saygı ve özgüven geliştirme - Psikolojik olarak rahat ve iyi olma	- Adaletsizlik ve örgütlenmenin potansiyeli konusunda kolektif bir bilinç	- Kadınların dahil olma ve yetkilenme bilinçlerinin gelişimi - Kadınların yetkilenme ve dahil olmalarının sistematik kabulü

Kaynak: Malhotra, Schuler ve Boender 2002: 13

Mayra Buvinic ve Rebecca Furst-Nichols ise 2015 yılında yayınladıkları Kadınların Ekonomik Güçlenmesinin Ölçülmesi (Measuring Women's Economic Empowerment) adlı çalışmalarında, güçlenmenin boyutlarından biri olan ekonomik güçlenmenin ölçülmesinde kullanılan göstergelere ve bu göstergeler arasındaki nedensellik ilişkisine değinmektedirler. Buvinic ve Furst-Nichols'e göre güçlenmenin

ölçülmesinde kullanılan göstergeler belirli bir nedensellik zincirine göre değerlendirilmeli ve yorumlanmalıdır. Buvinic ve Furst-Nichols nedensellik zincirine göre göstergeleri; direkt, orta dereceli ve kesin sonuç göstergeleri olmak üzere üç gruba ayırmaktadır. Direkt sonuç göstergeleri; belirli bir müdahale yoluyla edinilen bilgi, beceri veya varlıkları gösteren göstergeleri ifade etmektedir. Orta dereceli sonuç göstergeleri; direkt sonuçlardan kaynaklanan uygulama veya davranış değişikliklerini göstermektedir. Kesin sonuç göstergeleri ise hedeflenen başlıca etkileri içermektedir (Buvinic ve Furst-Nichols 2015: 3-5).

Tablo 3.4: Ekonomik güçlenmenin ölçülmesinde kullanılan göstergeler

Direkt Sonuç Göstergeleri	- Eğitimlerle spesifik bilgi ve tecrübe kazanma. - Eğitimlerle yetenekleri geliştirme. - Eğitim sonrası değerlendirmeler ve eğitime katılım kayıtları. - Teknolojinin etkin ve verimli kullanımı (kullanım sıklığı ile ölçülebilir).
Orta Dereceli Sonuç Göstergeleri	- İş yönetim uygulamalarında değişimler. - Eğitimle öğrenilenleri iş hayatında kullanmak. - Üretken amaçlar için teknoloji kullanımı. - Resmi ve gayriresmi iş ilişkileri. - Öz saygı değişim göstergeleri ve ev içi geleneksel cinsiyet rollerindeki değişim.
Kırsal Alandaki Kadınlar İçin Kesin Sonuç Göstergeleri	- Kadınların şahsi mülkiyetleri ve mülkiyet kontrolleri, hane içi mülkiyet. - Üretken, verimli varlıklara yatırımı içeren mülkiyet ve kontrol sorunları. - İstihdam, istihdam düzenliliğinin devamlılığı, çalışma saati ve kazanılan gelir.
Bütün Kadınlar İçin Kesin Sonuç Göstergeleri	- Hane içi gelir-gider kontrolü - Kişisel kazanımlar - Kadınların refahı, özsaygıyı içeren indikatörler, iş ve hayattan memnuniyet ve stres seviyeleri - Aile yaşamı ve kamusal yaşamda artan seçim ve karar verme kadınların güçlenme göstergelerindedir.

Kaynak: Buvinic ve Furst-Nichols 2015: 3-5

IV. BÖLÜM

4. YÖNTEM

4.1. Araştırma Deseni

Gerçekleştirilen araştırma ile kırsal alanda kadınlar tarafından kurulan ilk örgütlenme olan Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği örneği üzerinden Türkiye'de kırsal alanda yaşayan kadınların kurmuş oldukları örgütlenmelerin kadınların güçlenmesi ile olan ilişkisinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Görüşmecilerin derneğe katıldıkları günden bugüne kadar elde ettikleri deneyimlerin ve bu deneyimler sonucunda davranışlarını nasıl biçimlendirdiklerinin anlaşılması yapılan araştırma için oldukça önemlidir. Bu nedenle araştırmada “araştırılan konuyu, ilgili bireylerin bakış açılarından görebilmeye ve bu bakış açılarını oluşturan sosyal yapıyı ve süreçleri ortaya koymaya” olanak sağlayan “nitel araştırma” yöntemi kullanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek 2011: 40).

Nitel araştırma olarak tasarlanan araştırmalarda doğrudan gözlemlenemeyeni ortaya çıkarabilmek için görüşmecilere “neden” ve “nasıl” soruları yöneltilmektedir. Bu sorulara verilen cevaplar ışığında bireylerin kişisel deneyimlerinin sonucunda günlük yaşam pratiklerinde meydana gelen değişimlerin yanı sıra içinde yaşadıkları toplumu oluşturan diğer bireyler ve toplumsal kurumlarla birebir kurdukları ilişkiler ile bu ilişkilerde gerçekleşen karşılıklı etkileşimler ana hatları ile ortaya çıkarılabilmektedir (Kümbetoğlu 2015: 34).

Kırsal alanda kadınlar tarafından kurulan ilk kadın derneği statüsündeki Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği'ne üye olan kadınlara konu alan bu çalışma;

kadınların dernek içerisinde edindiği deneyimler ve bu deneyimlerin kadınların hem kamusal hem de özel alandaki günlük yaşam pratikleri üzerinde yarattığı etki üzerine odaklanmaktadır. Bu nedenle gerçekleştirilen çalışmada nitel araştırma desenlerinden biri olan ve “gerçekleşen olaylar zincirinin bireyler ve çıktılar arasında yarattığı etkileşimler ile nedensellik bağlarını ortaya çıkarma” ya olanak sağlayan “nitel etki analizi” yöntemi kullanılmıştır (Ellis 2015: 4).

Nitel etki analizi yöntemi, bir projenin veya kuruluşun çalışmalarının kullanıcısı veya yararlanıcısı olan bireyler üzerinde yarattığı uzun vadeli etkilerin ölçülmesine yönelik yapılan araştırmalarda kullanılmaktadır. Uzun vadeli etkilerin ölçülebilmesi için görüşmecilere “ne”, “nasıl” ve “neden” sorularının yanı sıra “hangi koşullarda” sorusu yöneltilmektedir (Baptist ve Befani 2015: 1). Yöneltilen bu sorulara alınan cevaplar çerçevesinde görüşmecilerde gözlemlenen davranış değişiklikleri üzerinde, incelenen proje veya kuruluş çalışmalarının ne derece etkili olduğu gün yüzüne çıkartılmaktadır.

Nitel etki analizi çalışmalarında görüşmecilerde gözlemlenen davranış değişikliklerinin incelenen proje veya kuruluş tarafından başlatılıp başlatılmadığının tespit edilmesi de oldukça önemlidir. Bunun tespit edilebilmesi için aynı zaman dilimi içerisinde ve aynı bağlamda, bireyler ve çıktılar arasında farklı nedensellik kombinasyonları kurularak bireyler üzerinde gözlemlenen değişimlere neyin sebep olduğuna dair kanıtlar sunulması gerekmektedir.

4.2. Evren ve Örneklem

Gerçekleştirilen araştırmanın amacı; kırsal alanda kadınların bir araya gelerek kurdukları örgütlenme içerisinde edindikleri deneyimler sonucunda gerçekleşeceği ön görülen örgütsel güçlenmenin, kadınların günlük yaşam pratiklerinde meydana gelen değişimlerin ve kadınlarda meydana gelen ekonomik, sosyal ve psikolojik güçlenmenin gün yüzüne çıkartılmasıdır. Meydana gelen değişimin sağlıklı bir şekilde gözlemlenip analiz edilebilmesi için kurulan örgütlenmenin “en az 10 yıllık bir geçmişinin olması” durumu araştırmacı tarafından kıstas olarak belirlenmiştir. Bu çerçevede; Bursa ili

Kestel ilçesine bağlı Saitabat Köyü'nde yaşayan, orada doğup büyüyen ya da köye evlilik yoluyla gelmiş gelin statüsünde olan kadınlar tarafından 2002 yılında kurulan ve kırsal alanda kadınlar tarafından kurulan ilk örgütlenme niteliği taşıyan Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği üzerinde çalışılması uygun bulunmuştur. 2018 yılı itibariyle 113 üyesi bulunan Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği araştırmanın evrenini oluşturmaktadır.

Araştırma Bursa şehir merkezine 22 km uzaklıkta bulunan Saitabat Köyü'nde gerçekleştirilmiştir. Saitabat Köyü 93 Harbi olarak da bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında Artvin'den Bursa'ya göç eden Gürcü kökenli aileler tarafından kurulmuştur. Deniz seviyesinden yüksekliği 636 metre olan Saitabat Köyü engebeli ve dağlık arazi yapısına sahiptir (www.haritamap.com, 10 Aralık 2018'de erişildi). 2017 yılı verilerine göre Saitabat Köyü'nün nüfusu 345 kişiden oluşmaktadır ancak köy nüfusu yaz ve kış aylarında değişim göstermektedir (www.nufusune.com, 10 Aralık 2018'de erişildi). Köy girişinde bulunan ve kaynağını Uludağ'dan alan Saitabat Şelalesi, köy için önemli bir su kaynağı olmasının yanı sıra, çevresinde yer alan restoranlar ve piknik alanlarıyla bölge turizmi açısından önemli bir yere sahiptir. Köyün ekonomisi meyvecilik – özellikle çilek, ahududu ve böğürtlen – ile turizmden elde edilen gelirlere dayanmaktadır.

Sosyal bilimler çatısı altında gerçekleştirilen, nitel araştırmalarda araştırmacılar genellikle örnekleme ihtiyaç duymayarak evrenin tümü ile çalışmayı tercih etmektedirler (Yıldırım ve Şimşek 2011: 77). Ancak araştırmacının, araştırma için ayırdığı süreyi verimli bir şekilde değerlendirebilmesi için araştırma sorusuna cevap oluşturabilecek kilit noktaları ve araştırmanın amacına uygun olarak görüşme gerçekleştireceği kitleyi belirlemesi gerekmektedir. Örgütün kuruluş aşamasından bugüne kadar geçen süreçte yer alan kadınların bu süreçte edindikleri deneyimlere ve bu deneyimlerin zaman içerisinde bireyin davranışları üzerinde yarattığı değişimlere odaklanan bu araştırmada görüşme gerçekleştirilecek hedef kitle belirlenirken “amaca uygun örneklem” yönteminin bir çeşidi olan “kartopu veya zincirleme örneklem” yöntemi tercih edilmiştir. Kartopu veya zincirleme örneklem yönteminde örneklem sayısı, anahtar görüşmecilerin referansıyla diğer görüşmecilere ulaşılması sayesinde bir

kartopu gibi büyüyerek artış göstermektedir (Kümbetoğlu 2015: 99). Örneklem seçiminde kartopu veya zincirleme örneklem yönteminin tercih edilmesi, zincirleme bir biçimde görüşmecilerin araştırmacıyı araştırma konusu ile ilgili bilgi sahibi olan diğer görüşmecilere yönlendirmesi nedeniyle, araştırmaya zengin veri kaynağı oluşturulması açısından avantaj sağlamaktadır.

2018 yılı itibariyle 113 üyesi bulunan Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği'nin kuruluş aşamasından bugüne kadar geçen süreçte, her aşamada ve görevde, yer alan ve dernek bünyesinde aktif olarak faaliyet gösteren kadınlar araştırmanın örneklemine oluşturmaktadır. Araştırma öncesinde örneklem için net bir sayı belirlenmemiş, kartopu veya zincirleme örneklem yöntemi ile ulaşılan görüşmecilerden elde edilen verilerde yeterlilik sağlanıncaya ve tekrara düşünceye kadar görüşmelerin devam ettirilmesi hedeflenmiştir. Bu çerçevede Saitabat Köyü Dayanışma Derneği üyesi olan 15 kadın ile görüşme gerçekleştirilmiştir.

4.3. Veri Toplama Teknikleri

Yapılan araştırmada; araştırmaya konu olan ve kırsal alanda kadınların kurduğu ilk örgütlenme niteliği taşıyan Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği'nin kuruluş aşamasından bugüne kadar geçen süreçte her aşamada ve görevde yer alan kadınların bu süreçte edindikleri deneyimlere ve bu deneyimlerin zaman içerisinde bireyin davranışları üzerinde yarattığı etkiler neticesinde kadınların günlük yaşam pratiklerinde meydana gelen değişimlere odaklanılmaktadır. Bu amaçla veri toplama tekniği olarak; araştırılan konu ile ilgili doğrudan gözlemlenemeyen olguları açığa çıkarabilmek için süreç içerisinde yer alan bireylerin kendi ifadeleri ile dile getirdikleri düşüncelerinin, bu süreçte gerçekleşen olayları algılama biçimlerinin ve bu olaylara yükledikleri anlamların bütüncül bir biçimde anlamlandırılmasını mümkün kılan “derinlemesine görüşme” tekniği kullanılmıştır (Kümbetoğlu 2015: 72). Nitel araştırmalarda en yaygın kullanılan veri toplama araçlarından biri olan derinlemesine görüşme tekniği bireyin belirli bir süreç içerisinde değişim gösteren davranışları ile içinde yaşadıkları toplumu oluşturan bireyler ve toplumsal kurumlarla birebir kurdukları ilişkilerin ve bu ilişkilerde

gerçekleşen karşılıklı etkileşimlerin araştırmacı tarafından kavranarak analiz edilebilmesini mümkün kılmaktadır.

Araştırma dahilinde görüşmecilerle gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerde araştırmacı tarafından hazırlanan, demografi, deneyim/davranış, fikir/inanç ve bilgi sorularını içeren sistematik veri elde etmek için önceden hazırlanmış açık uçlu toplamda 48 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış soru formu kullanılmıştır (bk. Ek 3). Dört ana bölümden oluşan soru formu görüşme gerçekleştirilen bireylerin demografik bilgilerini öğrenmek için sorulan soruların yanı sıra derneğin yapılanması ve bireyin dernek içerisindeki konumunun, kamusal alana katılma durumunun ve özel alanda cinsiyete dayalı rollerin değişiminin ölçülmesine yönelik soruları içermektedir. Ancak görüşme esnasında araştırmacı, görüşmenin seyrine göre, araştırma konusu ile ilgili soru çeşitlendirmesine giderek önceden hazırlanan soru formunda esnek bir uygulamayı tercih etmiştir.

Araştırma dahilinde yapılan görüşmeler 21 Ekim – 16 Aralık 2018 tarihleri arasında, toplam iki aylık bir süre zarfında, gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği'ne ait olan ve dernek merkezinin yanı sıra köy kahvaltısı hizmetinin verildiği dernek lokali olarak da kullanılan binada gerçekleştirilmiştir. Görüşme öncesinde bireyler araştırma hakkında bilgilendirilmiş ve görüşmeler bireylerin rızası alınarak gerçekleştirilmiştir. Görüşme gerçekleştirilen bireylerle kimlik bilgilerinin araştırmacının haricinde kimse ile paylaşılmayacağı ve her bir görüşmeciye ait kimlik bilgilerinin farklı kod adları verilerek kayıt altına alınacağı bilgisi paylaşılmıştır.

Araştırma dahilinde gerçekleştirilen görüşmelerin süresi 108 dakika ile 21 dakika arasında değişmektedir. Görüşmeler ortalama 1 saat sürmüştür. Derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak gerçekleştirilen görüşmelerde konuşmanın tam metnini korumak ve veri kaybının önüne geçebilmek amacıyla, görüşmecinin rızası alınarak, ses kaydı yapılmıştır. Yüz yüze gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerde yarı yapılandırılmış soru formunda yer alan 48 sorunun tamamı görüşmeciler tarafından cevaplandırılmıştır. Görüşmeler tamamlandıktan sonra ses kayıtları ile görüşme

esnasında araştırmacı tarafından gerçekleştirilen doğrudan gözlem notları yazıya geçirilmiştir.

4.4. Veri Analizi

Araştırma dahilinde gerçekleştirilen görüşmelerde elde edilen veriler nitel veri analiz yöntemlerinden biri olan “betimsel analiz tekniği” kullanılarak analiz edilmiştir. Betimsel analiz tekniğinde elde edilen veriler, saha çalışması öncesinde gerçekleştirilen hazırlık aşamasında belirlenen kavramsal ereve ve temalar baz alınarak sistematik bir biçimde ve neden-sonuç ilişkisi içerisinde açıklanarak analiz edilmektedir. Betimsel analiz tekniği kullanılan araştırmalarda, görüşme gerçekleştirilen bireylerden elde edilen veriler doğrudan alıntılama yapılarak sunulmaktadır (Yıldırım ve şimşek 2011: 224).

Yapılan araştırmada kırsal alanda kadınların kurduğu ilk örgütlenme niteliği taşıyan Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği’nin üyesi olan kadınların bu süreçte edindiği deneyimler ve bu deneyimlerin günlük yaşam pratikleri üzerinde yarattığı etkinin güçlenme yaklaşımı çerçevesinde değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Belirlenen amaç doğrultusunda öncelikle araştırmaya konu olan ve kırsal alanda yaşayan kadınlar tarafından tabandan kurulan örgütlenme niteliği gösteren Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği’nin kurumsal yapılanmasının özömlenerek örgütlenme içerisinde kadınların edindikleri deneyimler çerçevesinde örgütsel güçlenmenin gerçekleşip gerçekleşmediğinin ölçölmesine karar verilmiştir. Araştırma çerçevesinde, örgütsel güçlenmenin yanı sıra, araştırmaya konu olan örgütlenmenin yararlanıcısı olan kadınların güçlenmesi üzerindeki etkisinin sağlıklı bir şekilde ölçölbilmesi için güçlenmenin ölçölmesinde sıklıkla kullanılan güçlenme boyutları içerisinden ekonomik, sosyal ve psikolojik boyutun irdelenmesi uygun bulunmuştur. Araştırma ereversinde güçlenmenin örgütsel, ekonomik, sosyal ve psikolojik boyutlarının yanı sıra araştırmacı tarafından belirlenen; kurumlarla kurulan ilişkiler çerçevesinde “kamusal alanda güçlenme” ile toplumsal cinsiyet rollerindeki değişime bağlı olarak “özel alanda güçlenme” boyutları da kadınların güçlenmesinin ölçölmesinde kullanılmak üzere araştırmaya dahil edilmiştir. Belirlenen alanlarda

güçlenmenin ölçülebilmesi için, araştırmacı tarafından yapılan literatür taraması sonrasında her bir alan için farklı güçlenme göstergeleri belirlenmiştir (bk. Tablo 4.1).

Araştırma dahilinde gerçekleştirilen görüşmelerde alınan ses kayıtları ve gözlem notları yazıya geçirildikten sonra defalarca okunarak araştırma öncesinde belirlenen kavramsal çerçeve ve temalar baz alınarak kodlanmıştır. Yapılan kodlama sonrasında elde edilen veriler saha çalışması öncesinde araştırmacı tarafından oluşturulan güçlenme göstergeleri tablosu çerçevesinde neden sonuç ilişkisi içerisinde analiz edilmiştir. Veri analizinde betimsel analiz tekniğinin kullanıldığı bu çalışmada görüşme gerçekleştirilen bireylerden elde edilen veriler doğrudan alıntılama yapılarak sunulmuştur.

Tablo 4.1: Araştırma çerçevesinde belirlenen güçlenme göstergeleri

Örgütsel Güçlenmenin Ölçülmesinde Kullanılan Göstergeler
- Örgütlenme yoluyla yeni bilgi oluşturmak ve farkındalık geliştirmek (Allahdadi 2011)
- Örgüt üyesi bireylerce teknolojinin kullanımı (Allahdadi 2011)
- Hesap verebilirlik.
- Çatışmayla baş etme mekanizmaları geliştirme (Narayan 2005)
- Şeffaflık (Narayan 2005)
- Eşitlikçi karar verme mekanizmalarının oluşturulması
- Grup kimliğinin oluşumu
- Bireylerin farklı gruplarla bağ kurarak yeni kaynaklar erişim sağlaması (Narayan 2005)
- Kuruluş aşamasında teknik yardıma erişim (Allahdadi 2011)
- Bireylerin potansiyellerini ve ellerinde bulunan kaynakları verimli olarak kullanması
Özel Alanda Güçlenmenin Ölçülmesinde Kullanılan Göstergeler
- Ev içi sorumlulukları erkeklerle paylaşma (Anonuevo ve Bochynek 1995)
- Boş zaman aktivitelerinde meydana gelen değişim
Kamusal Alanda Güçlenmenin Ölçülmesinde Kullanılan Göstergeler
- Kamusal alanda serbest dolaşım (Kabeer 2001)
- Kurumlarla kurulan ilişkilerin seviyesi
Ekonomik Güçlenmenin Ölçülmesinde Kullanılan Göstergeler
- Ekonomik özgürlüğün elde edilmesi
- Ekonomik karar alma süreçlerine katılım
- Kadının kendi kazandığı gelirin nereye harcanacağına karar verebilmesi (Anonuevo ve Bochynek 1995) - Aile bütçesine katkı (Malhotra vd. 2002)
Sosyal Güçlenmenin Ölçülmesinde Kullanılan Göstergeler
- Kadınların sosyal alanlarda görünürlüğü ve bu alanlara erişimi (Malhotra vd. 2002)
- Hane dışı gruplara katılım (Malhotra vd. 2002)
- Sosyal ağlara katılım (Malhotra vd. 2002)
Psikolojik Güçlenmenin Ölçülmesinde Kullanılan Göstergeler
- Özgüven gelişimi (Malhotra vd. 2002)
- Psikolojik olarak rahat ve iyi olma (Malhotra vd. 2002)
- Ses çıkarma (Narayan 2005)
- İletişim becerilerinin gelişimi
- Yeni bilgiler edinme
- Farklı kültürler tanıma
- Yeni bakış açıları kazanma
- Özerklik kazanma
- Davranış değişiklikleri

V. BÖLÜM

5. BULGULAR

21 Ekim – 16 Aralık 2018 tarihleri arasında, Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği'ne ait olan ve dernek merkezinin yanı sıra köy kahvaltı salonu işletmesi olarak da kullanılan binada toplamda 15 dernek üyesi kadın ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın örneklemini oluşturan görüşmeciler başından itibaren dernekleşme süreci içerisinde yer almış olan dernek üyeleridir. Toplamda 15 dernek üyesi kadın ile görüşme gerçekleştirilmesine rağmen elde edilen verilerin yetersizliğinden dolayı 1 görüşme değerlendirme sürecine dahil edilmemiştir. Araştırmaya katılan görüşmecilere ait kimlik bilgileri farklı kod adları kullanılarak sunulmaktadır.

Araştırma dahilinde görüşmecilerle gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerde araştırmacı tarafından hazırlanan, dört ana bölüm ve toplamda 48 açık uçlu sorudan oluşan yarı yapılandırılmış soru formu kullanılmıştır. Araştırma dahilinde gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen veriler güçlenme yaklaşımı çerçevesinde betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Analiz sonucunda elde edilen veriler ışığında görüşmecilerin örgüt içerisinde, kamusal ve özel alanda güçlenmesinin yanı sıra ekonomik, sosyal ve psikolojik güçlenmelerinin ölçülmesi amaçlanmaktadır.

Bu bölümde araştırma dahilinde gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen verilerin araştırmanın amaçları doğrultusunda analiz edilmesi sonucunda ulaşılan bulgulara yer verilmektedir.

5.1. Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği

Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği; Bursa ili Kestel ilçesine bağlı doğal güzellikleriyle turistik bir bölge olan Saitabat Köyü'nde, derneğin kurulduğu

günden bugüne kadar dernek başkanlığı görevini üstlenen Havva liderliğinde bir araya gelen 8 köy kadını tarafından 2002 yılında kurulmuştur. 2018 yılı itibariyle 113 üyesi bulunan dernek, 2007 yılında inşaatı tamamlanan ve aynı zamanda dernek lokali olarak da kullanılan dernek binasında dernek üyesi olan 45 köy kadınına istihdam olanağı sağlamaktadır. 45 üye, 8'er kişiden oluşan 4 grup halinde dönüşümlü olarak dernek lokalinde aktif olarak çalışmaktadır. Dernek üyeleri turistik bir bölge olan Saitabat Şelalesi'nin yanında yer alan dernek lokallerinde misafirlerine köy kahvaltısı hizmeti vermektedirler. Ayrıca Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği'nin Bursa şehir merkezinde "Sultan Anneler" adında dernek üyelerince üretim faaliyetlerinin gerçekleştirildiği bir şubesi bulunmaktadır.

5.1.1. Derneğin Vizyonu

Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği'nin en önemli amacı yok olmaya yüz tutmuş kültürel değerlerini dernek çatısı altında yeniden canlandırmak ve böylece kültürel değerlerin gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamaktır. Dernek yönetimince derneğin tanıtımının yapılması ve aynı zamanda dernek üyeleri tarafından üretilen ürünlerin online satışının gerçekleştirilmesi amacıyla "www.saitabatkdd.org" adresi ile kurulan web sitesinde derneğin amaçları aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- Köydeki kadınların kendilerine olan özgüvenlerini arttırmak.
- Kadınların kendilerini geliştirmelerine katkıda bulunmak.
- Kadınlara istihdam yaratarak aile bütçesine katkıda bulunmak.
- Başta kadınlar olmak üzere okuyan gençlere istihdam sağlamak.
- Köyden kente göçü azaltmak.
- Yardıma muhtaç insanlara yardım etmek.
- Kültürlerine sahip çıkarak onları yaşatmak.
- Günümüzde önemini yitiren ve git gide bireyselleşen çalışmalarını köylerdeki imece usulü çalışmalara dönüştürerek dernek çatısı altında tekrar canlandırmak (<http://saitabatkdd.org/hakkimizda/#mision>, 18 Şubat 2019'da erişildi).

5.1.2. Derneğin Misyonu

Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneğinin en önemli misyonu Saitabat Köyü'nde yaşayan kırsal kökenli kadınların dernek çatısı altında gerçekleştirilecek olan çeşitli faaliyetlerle bilgi birikimlerini ve potansiyellerini arttırarak ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimlerine katkı sağlamaktır. Dernek üyeleri köyde yaşayan erkeklerin kadınların dernek kurma fikrine karşı olumsuz tutumlarına rağmen kadın iş gücü ve emeğiyle dernek çatısı altında kendi kültürlerini yaşatarak bir başarı örneği göstermektedirler. Toplumumuzda kadın olarak var olmanın ve hatta söz sahibi olmanın zor koşullarda gerçekleştiği dönemde azim ve kararlılığıyla dernek birçok köy kadınına örnek olmuştur (<http://saitabatkkdd.org/hakkimizda/#misyon>, 18 Şubat 2019'da erişildi).

5.1.3. Dernek Bünyesinde Üretilen Ürünler

Dernek çatısı altında dernek üyeleri tarafından üretilen ilk ürün gözlemedir. Dernek üyeleri, 2002 yılının Mayıs ayında dernek kurulduğu zaman, dernek binasının yapılmasının planlandığı arazi üzerinde yer alan meşe ağaçlarının altında sac üzerinde gözleme yaparak üretim faaliyetlerine başlamışlardır. Gözlemenin ardından daha önce kendi imkanlarıyla evlerinde sipariş usulü salça yapan kadınlar köyde atıl halde bulunan köy okulunun bahçesinde, dernek üyelerinin yanı sıra derneğe üye olmayan köy kadınlarının da katılımı ile Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği adı altında domates ve biber salçası ile karışık ve kahvaltılık salça yapmaya başlamışlardır.

Köyde yaşayan kadınların kendi imkanları ile ürettikleri ürünlerin satışının gerçekleştirilmesi için 2004 yılında dernek binasının yapımı için tahsis edilen arazi üzerine ahşap satış stantları kurulmuştur. Ancak farklı kadınlar tarafından üretilen ürünlerin dernek çatısı altında sunulması, dernek için önemli bir sorun olan, ürünlerde belirli bir standardın olmaması sorununu da beraberinde getirmiştir. Her ne kadar aynı ürün yapıyor olsa da kullanılan malzemelerin farklı yerlerden alınması ve farklı oranlarda kullanılması lezzet ve kıvam farklılıklarına neden olmaktadır. Bu farklılıkları ortadan kaldırmak ve dernek çatısı altında belirli bir standart yakalamak adına

üretimlerin dernekte yapılması ve üretime katılan kadınlara çalıştıkları saat karşılığında yevmiye verilmesine karar verilmiştir. Böylece Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği adı altında çilek, ahududu, böğürtlen ve kızılıçık reçelleri üretilmeye başlanmıştır.

2007 yılına kadar yaz aylarında dernek başkanlığı görevini üstlenen Havva'nın Saitabat Köyü'nde bulunan evinde, kış aylarında ise Bursa il merkezindeki evinde üretim yapılmaya başlanması ile birlikte daha önce kadınların evlerinde kendi imkanları ile hazırladıkları tarhana, erişte, mantı ve Gürcü mantısı olarak bilinen silor gibi kuru gıdalar dernek çatısı altında üretilmeye başlanmıştır.

2007 yılında içinde dernek merkezinin de yer aldığı dernek lokalinin binasının inşaatının tamamlanmasının ardından dernek lokalinde köy kahvaltısı hizmeti verilmeye başlanmıştır. Köy kahvaltısı dahilinde verilen, siyah ve yeşil zeytin dışındaki, bütün gıdalar dernek üyeleri tarafından üretilmektedir.

5.2. Görüşmecilerin Demografik Verileri

Tablo 5.1: Görüşmeciler ile ilgili demografik veriler

Görüşmeciler	Yaş	Eğitim Durumu	Medeni Hal	Çocuk Sayısı	Aile Tipi
Havva	61	İlkokul Mezunu	Evli	4	Çekirdek Aile
Gönül	58	İlkokul Mezunu	Evli	3	Çekirdek Aile
Öznur	62	İlkokul Mezunu	Evli	2	Çekirdek Aile
Sabahat	49	İlkokul Mezunu	Evli	2	Çekirdek Aile
İlknur	53	İlkokul Mezunu	Evli	2	Çekirdek Aile
Songül	44	İlkokul Mezunu	Evli	2	Geniş Aile
Meryem	53	İlkokul Mezunu	Evli	2	Çekirdek Aile
İkbal	66	İlkokul Mezunu	Evli	2	Çekirdek Aile
Belkı	55	İlkokul Mezunu	Evli	2	Çekirdek Aile
İnci	53	İlkokul Mezunu	Evli	2	Geniş Aile
Türkan	57	İlkokul Mezunu	Evli	2	Çekirdek Aile
Zümrüt	43	İlkokul Mezunu	Evli	0	Çekirdek Aile
Kısmet	52	İlkokul Mezunu	Evli	2	Çekirdek Aile
Münevver	55	İlkokul Mezunu	Evli	1	Çekirdek Aile

Araştırma dahilinde Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği başkanı, başkan yardımcısı, yönetim kurulu ve üyelerden oluşan toplam 14 kadın ile görüşme

gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılan dernek üyelerinin yaşları 43 ile 66 arasında değişmektedir.

Görüşme gerçekleştirilen dernek üyelerinden Meryem, İkbal, Songül, Gönül, Zümrüt ve Kısmet evlilik yoluyla Saitabat Köyü'ne gelin olarak geldiklerini, diğer görüşülen üyeler ise ailelerinin Saitabat Köyü'nden olduklarını belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan dernek üyelerinin doğum yerlerine bakıldığında Sabahat, Belkıs, İnci ve Münevver'in Bursa ili Kestel ilçesine bağlı Saitabat Köyü'nde; aileleri Saitabat Köyü'nden olan Havva, Öznur, İlknur, Türkan ve Zümrüt'ün Bursa şehir merkezinde; İkbal'in Artvin ili Ardanuç ilçesine bağlı bir köyde ve diğer görüşmecilerin ise Bursa iline bağlı farklı köylerde doğdukları görülmektedir. Görüşülen dernek üyesi kadınların hepsinin kırsal kökenli olduğu anlaşılmaktadır.

Görüşme gerçekleştirilen dernek üyelerinden Havva, Gönül, İkbal, İnci, Türkan ve Münevver şu anda Saitabat Köyü'nde, diğer görüşmeciler ise Bursa şehir merkezinde yaşadıklarını belirtmişlerdir. Ancak Bursa şehir merkezinde yaşayan Öznur ve Songül'ün Saitabat Köyü'nde evleri bulunmaktadır ve yaz aylarında buradaki evlerinde kalmaktadırlar. Saitabat Köyü'nde kendine ait evleri bulunmayan Meryem ve İlknur ise yaz aylarında dernekte çalıştıkları günlerde köyde yaşayan anne ve babalarının yanında kaldıklarını belirtmişlerdir.

Görüşmecilerden Havva, Türkan ve İnci Bursa şehir merkezinde yaşıyorken, farklı nedenlerle, Saitabat Köyü'ne geri dönüş yapmışlardır. Havva derneğin kurulması ile birlikte iş yükünün artması nedeniyle Saitabat Köyü'ne taşınırken, Türkan eşinin emekli olması, İnci ise annesinin vefat etmesi ile babasına bakabilmek için Saitabat Köyü'ne taşındığını belirtmiştir.

Araştırmaya katılan dernek üyelerinin hepsi ilkokul mezunudur. Gönül ve Zümrüt ise ortaokula başlamış ancak eğitimlerini tamamlamamışlardır. Gönül okuma-yazmayı öğrendiği için ailesinin ortaokula devam etmesine izin vermediğini belirtmiştir.

Gönül (58):

“Beşinci sınıftı bitirdim. Babam dedi ki ‘Okuma yazmayı öğrendin, bundan sonra seni okula göndermiyem.’ dedi ve ben tabi dayımın ısrarıyla, benim isteğimle bir yıl ortaokula gittim. Ondan sonra... Gidiyorum ama hep evden engelleniyorum yani büyükler tarafından. İşte ‘Okuma yazmayı öğrendin okulda ne işin var?’. Kız köylerde... Biliyorsunuz yani kız çocuklarını okutmazlar. Beni okuldan aldılar. O yılda annem çok hastalanmıştı. Ablalarım, iki tane ablam var, onlar evlenmişlerdi. Eee tabi köy yerinde çok iş olduğu için, anneme evde bakacak kimse yoktu. Beni okuldan aldılar. Hala çok üzülüyorum. Hala babama diyorum ki, öldü Allah nur içinde yatırsın, ‘Baba niye beni okuldan aldın?’. Hala onu... Kafamda bir yer yaptı yani.”

Araştırmaya katılan dernek üyelerinden İnci dikiş, dikiş-nakış ve kuaförlük; İlknur dikiş-nakış ve el sanatları; Zümrüt dikiş-nakış ve diksiyon; Havva, Belkıs ve Türkan dikiş-nakış; Songül ve Kısmet dikiş; Öznur ise terzilik kurslarına katıldıklarını belirtmişlerdir. Gönül, Sabahat, Meryem, İkbal ve Münevver ise herhangi bir kursa katılmamışlardır. Havva ilkokul eğitimini tamamladıktan sonra almış olduğu 2 yıllık dikiş-nakış eğitimi ile 25 yıl boyunca ailesi başta olmak üzere pek çok kişiye hiçbir ücret almadan dikiş diktiğini belirtmiştir.

Havva (61):

“Eeee... bekarken çok diktim. 25 yıl dikiş diktim. (...) Hani 25 yıl dikiş diktim ama 25 kuruşluk paralı dikiş diildi. Biraz aile olarak paylaşmayı seven bi aileyiz. Annem hep derdi ki işte “Aman kızım yap iyilik yap denize at.” Ben nişanlandım hiç çeyizim yoktu. Dikiş nakış bilmeme rağmen... Hep eşe dosta yardım etmekten kendime hiç bişey yapmamıştım. E bi gün geldi o da oldu zaten. Eee.. onun için hep paylaşırdık. Hep işte köyde bi gelin olacak birisi ya gelir burda kalırım. Onların işte çeyizlerini hazırlarım. Ya onlar bize gelir iş öğretirim falan öğle geçti hayatım genç kızlığında. Evlendim yine devam ettim dikiş dikmeye. Eşimin ailesi de buna katıldı.”

Görüşme gerçekleştirilen dernek üyelerinin hepsi evlidir ve evliliklerini resmi nikah ile gerçekleştirmişlerdir. Meryem ve Zümrüt dışında kalan diğer görüşmeciler evliliklerini görücü usulü ile gerçekleştirdiklerini belirtmektedirler.

Gönül (58):

“Görücü usülüyle evlendim. Daha, ee, istemeye geldiklerinde hatta bi iki yaş aralık bi abim var, küçük abim var. Beni görmeye geldiklerinde, eee, eskiden hani böyle tahta evler vardı ya, işte öylee, ee , şeyleri oluyodu böyle, tahtalarda hani ne diyolar ona? Şöyle delikli hani, böyle takoz yerleri oluyodu. Abimle ikimiz çocuğuz daha, 15-16 yaşındayım. Ondan sonra, delikten onlara bakıyoduk. Güldüm hatta ‘Hayatta ben bu gelen kişilere gitmem abi!’ dedim. İşte güldük filen, eğlendik. Ama gittim maalesef. Gittim ama gerçekten iyi ki de görücü usülüyle evlenmişim. Çok memnunum.”

Havva (61):

“Evlilik şeklim görücü usülü ile. (...) Ondan sonra geldiler, istediler. Söz oldu, nişan oldu. Nişandan sonra çıktık tabi görüşmeye. Şey, çıkıyorduk dışarıya ama eeee... bizim zamanımızda böyle çok şey yoktu. Yani vardı tabi ki severek evlenenler de vardı. Ama bizim biraz daha böyle ailemiz daha tutucuydu. Ben korkardım. Allah korusun babam ya görürse...”

Görüşmecilerin çocuk sayıları 4 ile 0 arasında değişmektedir. Araştırmaya katılan dernek üyelerinden Havva 4, Öznur 3, Münevver 1 çocuk sahibi iken diğer 10 görüşmeci 2 çocuk sahibi olduğunu belirtmektedir. Havva 4 kız, Öznur 3 kız, Türkan 2 kız, Münevver ise 1 kız çocuk sahibidir. Sabahat, İlknur, Songül, İnci ve Kısmet 2’şer oğlan çocuğa sahiptirler. Gönül, Meryem, İkbal ve Belkıs ise 1’i kız 1’i oğlan olmak üzere iki çocuğa sahiptir. Zümrüt ise çocuğunun olmadığını belirtmiştir.

Görüşme gerçekleştirilen dernek üyelerinden 12 tanesinin, ebeveynler ve onların bekar olan çocuklarının bir arada yaşadığı, çekirdek aile özelliği gösteren hanelerde yaşadıkları görülmektedir. Gönül, Öznur, İkbal, Belkıs, Türkan, Zümrüt ve Münevver eşleri ile birlikte yaşamaktadır. Sabahat, İlknur ve Kısmet eşlerinin yanı sıra bekar olan 1 çocukları, Meryem ise eşi ve 2 çocuğu ile birlikte yaşamaktadır. Eşi ile birlikte yaşayan Havva ise ev işlerinde ona yardımcı olan bir kadın ile aynı çatı altında yaşamaktadır.

Songül ve İnci'nin ebeveynler ve onların evli çocuklarının bir arada yaşadığı geleneksel aile özelliği gösteren hanelerde yaşadıkları görülmektedir. Songül eşi ve bekar olan 2 çocuğunun yanı sıra eşinin annesi ile birlikte yaşarken İnci eşi, 1 çocuğu ve babası ile birlikte yaşamaktadır.

5.3. Dernekleşme Süreci ve Görüşmecilerin Derneğe Üye Olma Süreçleri

5.3.1. Dernekleşme Süreci

5.3.1.1. Dernek Kurma Fikrinin Ortaya Çıkışı

Görüşme gerçekleştirilen dernek üyelerinin ifadelerinden anlaşıldığı üzere dernek kurma fikri, dernek kurulduğundan itibaren dernek başkanlığı görevini üstlenen Havva'nın eşi ve misafirleri ile birlikte Bursa ili Yıldırım ilçesine bağlı, tarihi ve turistik bir yerleşim yeri olan Cumalıkızık Köyü'ne yapmış oldukları bir ziyaret sırasında ortaya çıkmıştır.

Bursa'daki ilk yerleşim yerlerinden biri olan Cumalıkızık Köyünde Osmanlı sivil mimari geleneği çerçevesinde ahşap, kerpiç ve moloz taştan inşa edilmiş ve günümüzde hala konut olarak kullanılan bu tarihi yapılar ev sahiplerince köy kahvaltısı hizmeti verilen küçük bireysel işletmeler olarak değerlendirilmektedir. Eşi ve misafirleri ile Cumalıkızık Köyü'ne yapmış olduğu ziyarette köyün tarihi atmosferinden çok etkilendiğini belirten Havva tarihi bir dokuya sahip bu köyde gerçekleşen bireysel ticaret anlayışının kültürel değerleriyle örtüşmediğini düşünmektedir.

Havva (61):

“Bi gün Cumalıkızık Köyü'ne misafir götürmüştük eşimle birlikte. Iu... ve ordaki ortamdan çok etkilendim. Tarihi bi köy, Osmalı'dan kalan çok uu... yaklaşık 700 yıllık geçmişi olan bi köy. (...) Eee... evler falan hiç o şeyini bozmamış. Iu... kültürümüzü yaşatan bir ortam. Fakat işleyiş tarzı hoşuma gitmedi. İşleyiş tarzı bizim kültürümüze örtüşmüyodu. Bizim kültürümüzde insanlar imece usulü iş yapardı. Birbirine yardım

eder, ekmeğini paylaşır, her işini paylaşırdı. İu... köy olmasına rağmen o kültür kalmamış gibiydi orda. Eee... tamamen bireyselleşmiş, herkes kendine ticaret yapıyordu. Ve orda bi çekişme gördüm. Hani köy evlerini açmışlar, köy kahvaltısı veriyolar, kültürümüzü yaşatmaya çalışıyolar ama işleyiş tarzı çok kültürümüze örtüşmüyodu.”

Derneğin kurulduğu Bursa ili Kestel ilçesine bağlı olan Saitabat Köyü ise, köy girişinde bulunan ve kaynağını Uludağ’dan alan Saitabat Şelalesi ve şelalenin çevresinde yer alan restoranlar ve piknik alanlarıyla bölge turizmi açısından önemli bir yere sahiptir. Cumalıkızık Köyü’ndeki tarihi atmosferden etkilenen Havva, doğal güzellikleriyle yerli ve yabancı turistlerin ilgisini çeken Saitabat Köyü’nde de Cumalıkızık Köyü’nde olduğu gibi köy kahvaltısı hizmeti veren işletmelerin kurulabileceğine inanmaktadır. Ancak kurulacak olan işletmenin bireysel küçük işletme yerine kültürlerini yansıtan, köy kadınlarının imece usulü çalışabilecekleri kolektif bir işletme olması gerektiğini ve bu yapılanmanın da dernek çatısı altında gerçekleşmesinin daha doğru olduğunu düşünmektedir.

Havva (61):

“Eee... böyle bi şey görünce orda Cumalıkızık’ta ‘Böyle bi şey bizim köyde de olsa ne kadar güzel olur.’ dedim. Ve eşimle paylaştığımda, hani köy evlerinde köy kahvaltısı falan veriliyo. Eşim de köyü çok sevdiği için hemen atladı. Dedi ki ‘Çok iyi düşündün. Kendi köyün yap. Kendin sahip çıkın köyünüze.’ dedi. ‘Kadınıntıza sahip çıkın, köyünüze sahip çıkın.’ Eee... bende bi anda orda aklıma şey geldi. Hani günümüzde dernekler kurularak... (...) Bunu hani dernek kurarak yaparsak günümüzde hem kültü... şeyimizi kültürümüzü yaşatmış oluruz. İmece usulü insanlar beraber çalışarak, toplu halde uu... insanlara faydalı olmak için bişeyler yapıyo dernekler. Bunu dernek çatısı altında yapmayı düşündüm ki hem resmi, daha ciddi bir kuruluş olur hem de kültürümüzü yaşatırız düşüncesiyle dernek kurarak yapalım dedim.”

5.3.1.2. Derneğin Kuruluş Amaçları

Görüşmecilerin bir parçası oldukları derneğin amaçları hakkında bilgi sahibi olmaları onların derneğin kuruluş aşamasından itibaren dernekleşme sürecinin

içerisinde yer aldıklarını gösteren önemli bir ipucudur. Araştırma çerçevesinde gerçekleştirilen görüşmelerde görüşmecilerin dernekleşme süreci içinde yer alıp almadıklarının anlaşılabilmesi için yöneltilen “derneğin amaçları nelerdir?” soruna alınan cevaplar Tablo 5.2’de bir arada verilmiştir.

Tablo 5.2: Görüşmecilerin ifadeleriyle derneğin kuruluş amaçları

Derneğin Kuruluş Amaçları	Görüşmeciler
İhtiyaç sahiplerine yardım etmek	Havva, Sabahat, İlknur, Songül, İkbal, Belkıs, Türkan, Kısmet
Kadınlara ekonomik kazanç sağlamak	Sabahat, Meryem, Türkan, Zümrüt, Kısmet, Münevver
Evlenecek olan gençlere yardım etmek	Havva, Gönül, Sabahat, İkbal, Kısmet, Münevver
Kültürü yaşatmak/sahip çıkmak	Havva, Sabahat
Kadınları kalkındırmak	İnci, Zümrüt
Öğrencilere burs vermek	Havva, Münevver
Kadınlara bir uğraş yaratmak	Sabahat, Meryem
Köye ve köy insanına yardımcı olmak	Öznur, Belkıs
Kadınlara faydalı olmak	Öznur
Aile bütçesine katkıda bulunmak	Havva
Kadınları sosyalleştirmek	Zümrüt
Kadınlara sahip çıkmak	Havva
Kadınları topluma kazandırmak	Havva
Köylüleri topluma kazandırmak	Havva
Köy halkına kazanç sağlamak	Gönül

Araştırma dahilinde görüşme gerçekleştirilen Havva, İlknur, Songül, İkbal, Belkıs, Türkan, Sabahat ve Kısmet tarafından dile getirilen ihtiyaç sahiplerine yardım etmek, dernek üyelerince derneğin en önemli amaçlarından biri olarak görülmektedir.

Sabahat (49):

“Eee... yetim çocuklara yardım ettik aynı zamanda. (...) Eee... yetimler giydirdik, Allah kabul etsin. Ramazan’da iftarlar verdik. Yani bi çok insana faydalı olduk. Eee... dul, ihtiyacı var, işte alamıyo ya da bütçesinde yok elinde, onlara para yardımı... Onlar gibi bi çok insanlara da çok faydalı olduk.”

93 Harbi olarak da bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında Artvin’den Bursa’ya göç eden Gürcü kökenli ailelerin kurmuş oldukları Saitabat Köyü’nde günümüzde hala daha gündelik hayatın ve sosyal yaşamın Gürcü gelenek ve göreneklerine göre düzenlendiği görülmektedir. Görüşmecilerin tamamı daha önce hane dışında gelir getirici herhangi bir işte çalışmadıklarını belirtmişlerdir. Araştırma dahilinde elde edilen verilerden anlaşıldığı üzere görüşmecilerin dernekte çalışmadan

önce herhangi bir işte çalışmama nedenlerinin, Gönül ve İnci'nin de açıkça belirttiği üzere, kültürel öğretilerinin bir sonucu olan “kadınların ev dışında çalıştırılmaması” yargısına dayanmaktadır. Saitabat Köyü'nde hakim olan bu yargıdan dolayı kadınların, istemelerine rağmen, eşleri ve aileleri tarafından herhangi bir ücretli işte çalışmasına izin verilmemektedir.

İnci (53):

“Ki bizim şey Gürcü aileleri pek kızlarını dışarda çalıştırmazlar. Ya o zamanları, bizim zamanımızda pek öyle okumak da yoktu, dışarda çalışmak da ayıptı.”

Görüşmecilerden Havva, Sabahat, Meryem, Türkan, Zümrüt, Kısmet ve Münevver; köy kadınlarının bir araya gelerek kurmuş oldukları derneğin önemli amaçlarından birinin de kalıplaşmış olan “kadınların ev dışında çalıştırılmaması” ön yargısının kırılarak, kadınların ekonomik özgürlüklerini kazanabilmeleri için bir fırsat yaratılması olduğunu dile getirmektedirler. Görüşmelerden elde edilen veriler derneğin daha kuruluş aşamasında bu ön yargıyı kırdığını göstermektedir. Bu önyargının kırılmasını etkileyen en önemli faktör köy halkı tarafından sözü dinlenen, güvenilen ve saygı duyulan bir birey olan Havva'nın bu örgütlenmeye liderlik ediyor olmasıdır. Görüşmecilerin tamamı eşlerinin Havva'ya güvendikleri ve ona saygı duydukları için derneğe üye olmalarına izin verdiğini dile getirmektedir.

Kısmet (52):

“Ha işte derneğimizi kadınlara şey için burda... Yoksa ben başka yerde gidip çalışmam. İzin vermezler yani. Burası bizim köyümüz, beyimin köyü olduğu için. Öyle izin veriyolar.”

Öznur (62):

“Hani boş ev hanımıydık yani. Ev gezmelerine gidiyoduk, günlerimiz oluyodu oraya gidiyoduk. Eeee... köyümüz hani güzel bi köy böyle böyle yapalım. Hem köyümüzün bayanları eee... Elleri bi iş tutar, kendilerine de zamanlan faydası olur, ellerinde harçlıkları olur. Çünkü burda çalışan bayan yok, köyde. Bizler de çalışmadık. Dernek amaçlı olunca da köyümüzün de derneği olunca eşlerimiz de bize izin verdi.”

Derneğin bir diğerk önemli amacı ise Havva, Gönül, İkbâl, Kısmet, Sabahat ve Münevver'in belirttiğı üzere köyde evlenecek olan genç kadın ve erkeklere kuracakları yeni evleri için ihtiyaç duydukları eşyaları almak ya da kendilerinin bunları temin edebilmesi için maddi yardımda bulunmaktır. Şimdiye kadar evlenen 17 çifte evlenme aşamasında dernek tarafında maddi yardımda bulunulmuştur.

Gönül (58):

“Mesela köy halkından eee, gençler evleniyolar, hani biz diyoruz ki yönetim olarak toplanıyoruz, bi liste veriyoruz. Ne eksiğı varsa bize dönüp, verip, biz eksiklerini tamamlıyalım. Mesela çamaşır makinası, bulaşık makinası, koltuk mobilyası, hani bunları bütün köydeki evlenen gençlere, hep yardım ettik. He benim her eşyam var diyene para, maddi para yardımı yaptık.”

Görüşmecilerden Havva ve Sabahat modernleşmenin ve popüler kültürün etkisi ile son yıllarda yok olmaya yüz tutmuş olan maddi ve manevi kültürel değerlerinin dernek çatısı altında korunarak yaşatılmasının amaçlandığını belirtmektedirler.

Sabahat (49):

“En büyük amaçta başkanımızın arzusu, isteğı kültürümüz yaşasın istiyodu. İşte ben yurt dışına çok gittim, gördüm diye anlatıyodu bize. Hep gittim herkes kendi ülkesinin kültürünü, işte lezzetlerini ya da işte ne varsa kültüründe kıyafetinden tutun binanın içindeki dizaynını hep onu gördüğünü söyledi. ‘Hep kafamda...’ dedi ‘...öyle bi şey oluştu.’ demişti bize yıllar önce. ‘Bizim kültürümüz yaşasın.’ dedi. ‘Lezzet olarak bizim lezzetlerimizi tatsınlar insanlar. Biz başkalarını model almayalım, onlar bizi model alsınlar.’ diye istedi.”

Kültürel değerlerin korunması ve yaşatılması dernek üyelerinin, özellikle de dernek başkanlığı görevini üstlenen Havva'nın önemle üzerinde durduğu bir konudur. Bu nedenle dernek üyeleri temelden inşa edilen dernek lokali binalarının kültürel değerlerini yansıttığına inandıkları eski köy evlerini andıran bir yapıda olmasına özen göstermişlerdir. 2007 yılında tamamlanan dernek lokali binası ahşap yapısı ve mimari yapısıyla eski köy evlerini andırmaktadır.

Resim 5.1: Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği lokal binası
Kaynak: Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği Arşivi, 2 Aralık 2018

Dernek üyelerinin, en az dış mimari kadar, iç dekorasyonun da kültürlerini yansıtması için özen gösterdikleri gözlemlenmektedir. Dernek lokalinin içi üzerinde etnik desenlerin yer aldığı halıyla kaplıdır. Lokale gelen misafirlerin ağırlandığı salonun dört bir tarafı, eski köy evlerinde sıkça rastlanılan, ahşaptan yapılmış seki olarak adlandırılan minderlerle kaplıdır. Misafirlerin rahatlıkla yemek yiyebilmeleri için sekilerin önünde belirli aralıklarla ahşaptan yapılmış olan küçük sehpa konumlanmaktadır. Sekiler dernek üyeleri tarafından işlenmiş olan dantelli beyaz örtülerle kaplıdır. Pencereelerde de yine dernek üyeleri tarafından işlenmiş beyaz perdeler kullanılmaktadır. Dernek lokalinde misafirlerin ağırlandı salon tüm detaylarıyla eski köy evlerinin iç dekorasyonu ile büyük ölçüde benzerlik taşımaktadır.

Resim 5.2: Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği lokali iç dizaynı
Kaynak: Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği Arşivi, 2 Aralık 2018

Dernek lokalinde aktif olarak çalışan görüşmeciler 2007 yılında dernek lokalinin hizmete açılması ile birlikte bütün dernek üyelerinin tek tip giyinmeye başladığını dile getirmektedirler. Dernek üyeleri Gürcülerin geleneksel kıyafetleri olduğunu belirttikleri etek uçları işli, siyah renkte etek ve bluz giymekte ve başlarına da önu işli yazma örtmektedirler. Bu kıyafetlerin bütün Gürcü kadınlarının çeyizinde bulunduğunu dile getiren Songül dernek lokalinde çalışmaya başladıktan sonra dernek üyelerinin şimdiye kadar çeyiz sandıklarında duran ve hiç kullanmadıkları bu geleneksel kıyafetleri kullanmaya başladıklarını belirtmektedir.

Songül (44):

“Herkes burda aynı giyiyor. Önceden annelerimiz, babaannelerimiz böyle giyerlermiş. Hatta siyah ferace giyerlermiş. Bu önlerini de böyle içine teperlermiş. Ama biz şimdi ferace giymiyoruz. Mesela böyle beyaz örtü örtünürmüş herkes. Şimdi bunlardan hiç kimse örtmüyodu.(...) Hani hiç kimse kullanıp çıkartmadı bile. Benim mesela çeyizimde beş tane vardı. Ondan sonra anneme dedim benim o çeyizimdeki... Çeyiz gelirken getirmişim ama ondan sonra hiç elimi sürmemişim, bohçalamışım, anneme geri göndermişim. Ben bunları şeyapmıyoruz hani “Örtünmüyom ben bunları anne.” dedim. (...) Ama sonra dernek başlayınca bizim böyle örtü takma kararı... (...) Sonra yetmemeye başladı. Şu anda yapıyoruz yani kendimize böyle örtüler. (...) Yöresel bi kıyafet. Yani burda büyükler hep böyle takarmış. Böyle örtü, böyle işlemeli etekler....”

Resim 5.3: Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği üyeleri
Kaynak: Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği Arşivi, 2 Aralık 2018

Dernek üyeleri dernek lokalinde, rulo şeklinde sarılan hamurun belirli aralıklarla kesilip kurutulduktan sonra bol tereyağı ve yoğurtla fırında pişirilmesiyle hazırlanan ve silor olarak bilinen Gürcü mantısı servis etmektedirler. Kültürel değerlerini yaşatmak amacıyla bir araya gelerek dernek kurduklarını belirten görüşmeciler, dernek çatısı altında üretimini gerçekleştirdikleri silör ile yemek kültürlerine de sahip çıktıklarını dile getirmektedirler.

Araştırma çerçevesinde elde edilen veriler ve araştırmacı tarafından yapılan gözlemler dernek üyelerinin kültürel değerleri korumak ve yaşatma amaçlarıyla kastettiklerinin sadece dernek binasının dış mimarisi ile iç dekorasyonu, geleneksel kıyafetleri ve yemekleriyle sınırlı kaldığını göstermektedir. Dernek üyelerinin kültürel değerler olarak tanımladıkları değerlerin maddi kültürel değerler içerisinde yer aldığı görülmektedir.

Görüşmecilerden Havva ve Münevver kurmuş oldukları derneğin bir diğer amacının ise maddi durumu olmayan öğrencilere burs vererek eğitim hayatlarına devam edebilmelerini sağlayabilmek olduğunu belirtmektedirler. Ancak Havva öğrencilere dernek tarafından burs verilebilmesi için birtakım şartlarının olduğunu dile getirmiştir.

Dernekten burs alınabilmesi için öncelikle öğrencilerin Saitabat Köyü'nde yaşayan ya da o köyden olan bir ailenin çocuğu ya da torunu olması gerekmektedir. İkinci olarak Havva, dernekten burs alan öğrencilerin burs adı altında almış oldukları parayı hak etmeleri için hafta sonları köy kahvaltısı hizmeti verilen dernek lokalinde garson olarak çalışmalarını gerektiğini belirtmektedir.

Havva (61):

“Bize diyolar ki ‘Burs veriyö musunuz?’ diyolar. Ben diyorum ki böyle ‘İnternet kafelerde bilgisayar başında otururken ya da işte telefon ellerinde oynarken burs vermiyorum.’. Gelip talebelerimiz burda hafta sonu... Bak şurda çalışan talebelerimiz hepsi talebe genç çocuklarımız. Hafta sonu geliyolar, burda günlük çalışıyolar. İu... ya da işte yaz tatilinde sırayla dönüşümlü gruplar halinde çalışıyo onlarda burda. Günlük yövmiyeleri 50 lira, 2 günde 100 lira, haftada 400 lira onların. Bahşış kutuları da onlara ait. Yine aylık belki 500 liraya geliyo onların. İşte burs böyle. Böyle burs veriyoruz. Çalıştırarak böyle şeyle diil. Öyle burs vermiyoruz.”

Araştırma dahilinde gerçekleştirilen görüşmelerde görüşmeciler yukarıda belirtilen amaçların yanı sıra kurdukları derneğin; kadınları kalkındırmak, kadınlara bir uğraş yaratmak, köye ve köy insanlarına özellikle de köy kadınlarına faydalı olmak, aile bütçesine katkıda bulunmak, kadınlara sosyalleşebilecekleri bir ortam sağlamak, kadınlara sahip çıkmak ve köyde yaşayan insanları topluma kazandırmak gibi amaçları olduğunu belirtmişlerdir.

Araştırma dahilinde elde edilen veriler derneğin kuruluş amaçlarının, kültürel öğretileri çerçevesinde mantıksal olarak birbirleri ile çelişen, kültürel değerleri yaşatmak ve köy kadınlarına istihdam sağlamak üzerinde yoğunlaştığını göstermektedir. Derneğe katılmadan önce hane dışında herhangi bir gelir getirici işte çalışmadıklarını dile getiren görüşmeciler bunun nedeninin kültürel öğretilerinin bir sonucu olan “kadınların ev dışında çalıştırılmaması” yargısına dayandığını belirtmektedirler. Gürcü olan dernek üyeleri negatif olarak değerlendirdikleri manevi kültürel değerlerinin etkisini köy kadınlarına istihdam sağlamak amacıyla kurdukları dernek çatısı altında kırmayı hedeflemektedirler. Ancak köy kadınları tarafından kurulan derneğin bir diğer

önemli amacı maddi kültürel değerlerin yaşatılması ve gelecek kuşaklara aktarılmasıdır. Bu noktada derneğin iki temel amacı birbiri ile çelişmektedir.

Bulgular bölümünün başında yer alan “Derneğin Vizyonu” başlığı altında verilen derneğin kuruluş amaçları ile araştırma çerçevesinde görüşmecilerden edinilen bilgilerin büyük ölçüde paralellik gösterdiği görülmektedir. Görüşmecilerin üyesi oldukları örgütlenmenin amaçlarını biliyor olması örgütlenmenin kuruluş sürecine aktif katılım sağladıklarını gösteren önemli bir ipucudur.

5.3.1.3. Derneğin Kuruluş Süreci

Dernek başkanlığı görevini üstlenen Havva Saitabat Köyü’nde yaşayan kadınların hem derneğin lokalinde kültürel değerlerine uygun bir yardımlaşma çeşidi olan imece usulü çalışarak gelir elde edebileceği hem de köyde yaşayan ihtiyaç sahiplerine yardımda bulunabilecekleri bir dernek kurmak istemektedir. Havva liderliğinde köy kadınlarınca kurulacak dernek çatısı altında istihdam sağlamanın ve ihtiyaç sahiplerine yardımda bulunmanın yanı sıra kültürel değerlere sahip çıkmak amaçlanmaktadır.

Kafasında dernek kurma fikri beliren Havva bu fikri faaliyete geçirebilmek adına ilk olarak derneğin kurulmasında gerekli olan dernek tüzüğüne hazırlanması için gerekli araştırmalara başlamıştır. Havva tanıdığı birkaç dernek başkanıyla görüşerek ve üyesi olduğu derneklere danışarak dernek tüzüğüne hazırlanması konusunda yardımda bulunmalarını istemiştir. Bu süreç içerisinde birçok dernek tüzüğünü inceleyen Havva kurmayı düşündüğü derneğin amaçları ve faaliyet alanlarını göz önünde bulundurarak bir dernek tüzüğü hazırlamıştır.

Havva (61):

“Eee... onu aklıma geldiğinde, ama bir dernek işte nasıl kurulduğunu da bilmiyorum. Derneklere sorarak araştırdım. Tüzükler araştırdım. Bikaç tanıdığım dernek başkanlarından, işte onları aldım. Bize uygun maddeleri alarak işte bize yapacağımız işlerle ilgili maddeleri ekleyerek tüzük hazırladım.”

Yasal olarak dernek kurulabilmesi için “gerçek veya tüzel en az yedi kurucu” üye gerekmektedir (https://www.dernekler.gov.tr/tr/Anasayfalinkler/Dernek_kurulusu_icin_gerekli_belgeler.aspx, 7 Ocak 2019’da erişildi). Kafasında dernek kurma fikri beliren Havva yapmış olduğu araştırmalar neticesinde dernek tüzüğünü hazırladıktan sonra derneğin kurulabilmesi için gerekli olan azami üye sayısını sağlamaya çalışmıştır. Bunun için Havva köyün ileri gelen ailelerinden birer kişiyi arayarak dernek kurma fikrini onlarla paylaşmıştır. Havva aradığı kişilerin özellikle küçük çocuğu veya bir engeli olmayan, ona aktif olarak yardımda bulunacağını düşündüğü kişiler olduğunu belirtmiştir. Havva her aileden birer kişi ile görüşmesinin nedeni olarak ise aynı kültür içerisinde yetişmiş farklı kadınları bir araya toplayarak birlikteliği sağlamak olduğunu belirtmektedir.

Havva (61):

“Fakat bu arada köyümüzde insanları, hani kadınlarımızı daha doğrusu, arıyarak dernekle ilgili bilgiler verdim. Ne yapıcamızı. Eee... onları ararken şuna dikkat ettim. Köylerde insanlar lakaplarıyla anılırlar. Her ailenin bi ismi vardır. Mümkün olduğu kadar her aileden birini arayarak... Amacım burada toplayıcı olmak, birlikteliği sağlamaktı. Onun için aradığım kişilerde böyle biraz daha çocuklarını büyütmiş, işte müsait olan kişileri, alo dediğimde bana yardımcı olabilecek kişileri aramaya çalıştım.”

Derneğin kurulabilmesi için gerekli olan azami üye sayısı sağlandıktan sonra Havva bir diğer dernek kurabilme şartı olan köy içerisinde bir dernek merkezi adresi alabilmek amacıyla muhtar ile görüşmeler gerçekleştirdiğini belirtmiştir. Havva köyün girişinde yer alan ve turistik bir bölge olan Saitabat Şelalesi’nin yanında bulunan taşlık araziye köy muhtarından dernek binasının yapılabilmesi için kurulacak olan derneğe tahsis edilmesini istemiştir. Muhtar ve ihtiyar heyeti arazinin derneğe tahsis edilmesi konusunda Havva’ya söz vermişler ancak karar defterine yazılı olarak herhangi bir işlem gerçekleştirilmemişlerdir. Havva’nın ısrarları üzerine muhtar ve ihtiyar heyeti, kadınların dernek kursalar bile kısa bir sürede pes edeceklerini düşünmelerine rağmen, Saitabat Şelalesi’nin yanında bulunan araziye dernek binasına tahsis etmeyi kabul etmişlerdir.

Havva (61):

“Daha sonra işte adres gerekince baktım köye kuruyoruz ama köyün merkezinde diil de burası böyle şelalenin yanı başı, pek çok yerli ve yabancı turist buralara geliyo. Burda olmasını istedim. (...) Muhtara sordum. ‘Kimin yeri burası?’ dedim ‘Ahmet abi.’ dedim. Dedi ki ‘Köyün yeri.’ dedi. ‘A çok hoşuma gitti.’ dedim köyün yeri deyince. ‘Bize verir misiniz?’ dedim. ‘Napıcan?’ dedi. Dedim böyle böyle ‘bir dernek kurup...’ dedim ‘Cumalıkızık örneği olabilir.’ dedim. (...) İu... ‘Verir misiniz?’ dedim. ‘Tamam veririz.’ dedi. ‘Keşke yapın.’ dedi. Ondan sonra... Sonra baktım engeller çıkmaya başladı. İşte ‘Azalar hadi karar alın bize karar defterine.’ diyorum. ‘Burayı verdiğinizde, bize verdiğinizde dair.’ diyorum köyün yerini. İu... ‘Tamam.’ diyo ama bi türlü işte engeller çıkıyo. O diyo ki ‘Olmaz.’ diyo öteki ‘Verilmez.’ diyo bilmem ne. Tek tek onlarla görüşerek ikna ettim. Ben pes etmedim. Pes etmeyince onlar pes etti. Dediler ki ‘Verelim, nasıl olsa üç beş gün sonra bunlar dernek mernek kuramazlar, pes ederler.’ düşüncesiyle onlar pes etti. Neyse verdiler. Karar aldılar.”

Dernek kurabilmek için gerekli olan şatların sağlanması ardından 2002 yılının Nisan ayında Havva tarafından Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği'nin kurulması için ilgili yerlere başvuru yapılmıştır. Başvuru sürecinde gerekli olan bütün işlemler bizzat Havva tarafından gerçekleştirilmiştir.

5.3.1.3. Derneğin Yapılanma Süreci

2002 yılının Mayıs ayında Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği resmen kurulduğunda derneğin bir binası bulunmamaktadır. Derneğin kuruluş sürecinde de bahsedildiği gibi dernek kurma başvurusunun yapılabilmesi için muhtarlıktan köyün girişinde bulunan Saitabat Şelalesi'nin yanındaki arazi istenmiştir. Ancak köyün merası olarak görünen ve atıl durumda bulunan bu arazi engebeli ve taşlık bir arazidir. Dernek kurulduğunda herhangi bir geliri olmadığı için dernek binasının yapılabilmesi biraz zaman almıştır.

Araştırma dahilinde görüşme gerçekleştirilen dernek üyeleri dernek binası inşa edilene kadar dernek binasının yapılmasının planlandığı arazi üzerinde yer alan meşe

ağaçlarının altında sac üzerinde gözleme yaparak dernek çatısı altında ilk faaliyetlerini gerçekleştirmeye başladıklarını belirtmektedirler. Sadece hafta sonları burada gözleme yapıp satan dernek üyeleri yaptıkları gözlemeleri gençlere vererek köyün girişinde bulunan ve o dönemde çevresinde pek çok piknik alanı bulunan Saitabat Şelalesi'nin yakınlarına göndermektedirler. Böylece oraya gelen piknikçilerin gözleme yapıp sattıklarından haberdar olmasını sağlamaktadırlar.

Songül (44):

“2002 yılında yukarda ağacın altında gözleme yapılmaya başlandı. Ama dediğim gibi mesela bi küçücük bir leğende hamur yoğuruyodun akşama kadar bitmiyodu bile. Ve o zaman hafta sonları açılıyodu. Hafta arası değil hafta sonları açılıyodu. Dediğim gibi ben o zaman yeni gelindim. Çok biliyorum şu aşaya inip “Yukarda gözleme var.” hani “Gözleme yemeye gelin.” diye...”

Derneğin ilk üyelerinden olan Gönül ve İkbal o dönemde gözleme yapabilmek için gerekli olan malzemeleri karşılayabilecek gelirleri olmadığından ve gerekli hazırlıkları yapabilecekleri bir mutfakları bulunmadığından gözleme yapmak için gerekli olan malzemeleri ve gözlemeyi pişirmek için gerekli olan yakacak odunu kendi evlerinden getirdiklerini dile getirmektedirler. Mutfaklarının ve mutfak gereçlerinin olmadığını belirten Öznur ise çeşmeleri olmadığı için tabakları en yakın çeşmeden hortumla çektikleri su yardımıyla yıkayabildiklerini belirtmektedir.

Gönül (58):

“Patates haşlıyoruz gözleme için. Onları hep ben evde yapıyorum, patatesleri ben evde haşlayıp getiriyorum. Çünkü burda onu yapma imkanımız yok.”

İkbal (66):

“İşte yok bi şey... İlk evden getirdik her şeyimizi, evde yaptık getirdik burda... (...) Başta odunumuz dahi yoktu, çantalarlan odun getirdik. Tuvaletlerimiz yok. Burası kayalıktı, taşlıktı. Ondan sonra işte odunumuzu evden getiriyoz ya beylerimize söylüyo arabaylan getiriyorlar. O zaman para yok ki alasin yapasin herşeyi... İşte sonra sonra

zorluklar... Tabi odun yardığımız bile oldu, odun taşıdığımız... Hep kucaklarımızda odun taşıdık karın altından.”

Bu dönemde Bursa’da pek çok fabrikayı gezen Havva, Saitabat Köyü’nde kendi imkanlarıyla köy kadınları için bir dernek kurduklarını anlatarak dernek için bağış yapmalarını rica etmiştir. Ancak Havva cüzi miktarda yapılan bağışların dernek giderlerini karşılamada yetersiz kaldığını belirtmektedir.

Havva (61):

“Tabi baştan da derneği kurduk sıfırdan. Boş kıraç bi arazi, hiç bi şeyde yok, paramız da yok. Eee... bi kaç böyle fabrikalara falan gidip dernek kurduk bize bağış falan. Baktım çok büyük su fabrikaları bile 500 lira bağışta bulundular. 500 lirayla ne olur?”

Hafta sonları satılan birkaç gözleme ile bu işin yürüyemeyeceğini fark eden Havva köyde atıl halde bulunan okulun bahçesinde belirli zamanlarda salça ve reçel üretimi yapabilmek için muhtarlıktan izin istemiştir. Gerekli izinleri aldıktan sonra dernek üyeleri belirli zamanlarda okulunun bahçesinde toplanarak salça ve reçel yapmaya başlamışlardır. Havva ve Öznur salça ve reçel yapılacağı zaman camiden anons yapılarak köyde yaşayan tüm kadınların yardıma çağırıldığını belirtmektedir.

Havva (61):

“Mesela biz bi salça yapımında telefonla artık mesajlar atılıyo, eskiden hani duyuruyoduk çok fazla telefon herkes de yoktu. Caminin minaresinden duyuruluyodu, mesaj atılana atılıyodu, haberdar ediliyodu. ‘Salça yapımımız başlamıştır. Müsait olan herkesi bekliyoruz yardıma.’ diye çağırıyoduk. Ve köyün yaşlısı genci... mesela yaşlı teyzelerimiz, annelerimiz yaşındaki insanlar gündüz bahçesinde çalışsa da akşamları bıçağını eline alıp da buraya domates ayıklamaya biber ayıklamaya gelenler çok oluyo.”

Havva ayrıca dernek üyelerinin birlikte ürettiği ürünlerin yanı sıra kadınların kendi evlerinde ürettikleri salçaları, reçelleri ve makarna, tarhana gibi kuru gıdaları

buraya getirerek satabileceklerini duyurmuştur. Burada toplanan ürünler Havva tarafından Bursa il merkezinde ve İstanbul'da eş dost aracılığıyla satılmış, elde edilen gelirin bir kısmı üreticiye verilirken diğer kısmı ise derneğe bırakılmıştır.

Havva (61):

“Ve eee... okulun bahçesi atıl bi şekilde... Taşımacılık sistemiyle talebeler Kestel'e iniyodu. Okulun bahçesini muhtardan istedik orda. Orda, okulun bahçesinde salçalarımızı yaptık, reçeller yaptık. İşte köyümüzün kadınlarına dedim ki 'Sizler reçellerinizi, tarananızı, makarnanızı yapın getirin. Burda satıcaz, gelir elde edicez.' falan dedik.”

Gönül (58):

“Sona salça yaptık. 1 tondan salça yapalım dedik ama... Salça yapıyoruz ama köyün okulun bahçesinde yapıyoruz. Hani buraları hiç bişey yok daha. Sıfır yani. Okulun bahçesinde yapıyoruz. Eee, hani el kevgirlerinle geçiriyoruz. 1 ton salça, çok bi salçaydı o zaman. Ondan sona salçalarımızı yaptık. Başkanımızda herkeze o arabanın arkasını koyup hani götürüyoruz. İşte bak biz derneğimiz salça yaptık, hani tatturmak için, tadına baktırıyoruz. İstanbul'a gönderdik, Bursa'da bütün yani o başkanımızın çevresine gönderdik. Herkes çok beğendi o salçamızı.”

Bu süreçte Havva köy muhtarlığınca dernek için tahsis edilen araziye dernek binasının yapılabilmesi için çalışmalara başlamıştır. Engebeli ve taşlık araziye dernek binasının kurulabilmesi için öncelikle arazinin hafriyatının yapılması gerekmektedir. Havva hafriyatın yapılabilmesi için İl Özel İdaresi'nden iş makinesi talebinde bulunmuştur. Derneklere iş makinası göndermediklerini belirten İl Özel İdaresi, Havva'nın ısrarları üzerine, hafta sonları mesai saati dışında, iş makinelerinin yakıtlarını koymaları ve çalışacak olan operatörlerin yemek ve yevmiyesini vermeleri koşuluyla derneğe iş makine göndermeyi kabul etmiştir. Böylece dernek binasının yapılması için ilk adım atılmıştır. Havva arazinin hafriyatının yapılmasında, zorlu hava koşullarına rağmen, arazide bizzat bulunarak nerelerin temizleneceği ve düzeltileceği konusunda talimatlar vermiştir.

Havva (61):

“Daha sonra işte bahçe duvarlarıyla, harfiyatıyla başladığımız derneğimiz... O bahçe duvarlarını yapabilmek için harfiyat yapılıcak. Özel idareye gidiyorum. Diyolar ki biz işte ‘Biz öyle derneklere kepçe, kamyon yollayamayız.’ İşte ‘Muhtarlıklara yollarız.’ ‘Ya muhtar mı olmamız lazım? Biz köyümüze hizmet etmek istiyoruz.’ dedim. Neyse pes etmeden kapılarını sürekli çaldık. Dediler ki ‘Hafta sonları mesai saati dışında yollarız.’ İşte ‘Kamyonların benzinini koyun işte uu... şeyini koyun uu... karnını doyurun, yövmyesini verin, çalıştırın o zaman.’ dediler. Biz ona da razı olduk. Hafta sonu yolladılar. İşte böyle sisli, puslu, şeyli bi yağmurlu bi havada, amele çizmeleri ayağымda, şemsiye başымda tariflerle harfiyatını yaptırıyorum.”

Gönül derneğın kuruluş sürecinde dernek başkanlığı görevini üstlenen Havva'nın eşinin maddi destekte bulunduğunu dile getirmektedir. Gönül dernek binasının yapımı için tahsis edilen arazinin hafriyatının yapımı sırasında İl Özel İdaresi'nden alınan iş makinelerinin çalışabilmesi için gerekli olan yakıtın o dönemde akaryakıt istasyonları bulunan Havva'nın eşi tarafından ücretsiz olarak sağlandığını belirtmektedir.

Gönül (58):

“Onların, benzinliğinden, burdaki bütün çalışan, kepçeler olsun ne bileyim traktör olsun, kamyon olsun hep ordan varillerlen mazot getirdi buraya, ücretsiz. Onlara verdi, onlar mesai saatlerinde burda çalıştılar. Buranın harfiyatını yaptılar.”

Arazinin hafriyatının yapılmasının ardından Havva bahçe duvarlarının yapılması için harekete geçmiştir. Havva bahçe duvarlarının örülebilmesi için gerekli olan taşların temin edilebilmesi için taş ocaklarından yardım istemiştir. Başta ücretsiz olarak taş vermeyi kabul etmeyen taş ocakları dernek üyelerinin, özellikle de Havva'nın çabalarını gördükten sonra bahçe duvarlarının örülmesi için gerekli olan taşları vermeyi kabul etmişlerdir.

Havva (61):

“Bahçe duvarlarını çevirmek için işte taşocaklarına gittik, taş istedik. Baştan ‘Veremeyiz.’ dediler. Baktılar, gördüler, inandılar, gerçekten bi şeyler yapıyoruz. Ondan sonra dediler ki ‘Tamam taşlar bizden. Alo dediğinizde yollicaz.’ dediler.”

Dernek arazisinin hafriyatının yapılması ve bahçe duvarlarının örülmesi 2 yıllık bir süre zarfında gerçekleşmiştir. 2004 yılına gelindiğinde derneğe tahsis edilen arazinin üzerine dernek üyeleri tarafından üretilen ürünlerinin satışının yapılabilmesi için küçük stantlar yapılmasına karar verilmiştir. Stantlar için gerekli olan ahşap malzemeyi temin edebilmek için Orman İşletmesi'ne giden Havva bir dernek kurduklarını anlatarak onlardan stant kurabilmek için ahşap bağışında bulunmalarını istediğini belirtmiştir. Orman İşletmeleri bağışta bulunamayacaklarını, ahşap alabilmek ihaleye girmeleri gerektiğini ancak ihale öncesi almayı düşündükleri ahşaplara cüzi bir miktar teminat yatırdıkları takdirde ihalede hiç arttırmaya gidilmeden satış yapılarak bir kolaylık sağlayabileceklerini bildirmiştir. İhale öncesi gerekli işlemler yerine getirildikten sonra Havva ve o dönemde yönetimde olan Melek ihaleye katılarak istedikleri ahşap malzemeyi almışlardır.

Havva (61):

“İkincisi sene orman işletmesine gidip... Ahşaptan stantlar yapıcaz. Eee... ağaç lazım. Ama uu... nası ağaç olcak bilmiyorum. Orman işletmesine gittim, dedim ki ‘Bize bağışta bulunur musunuz ağaç istiyoruz.’ İşte uu... kereste böyle böyle ‘Stant yapcaz, Dernek kurduk bize ağaçtan...’ ‘Orman köyü.’ dedim ‘Ya taş olcak ya ağaç olcak.’ Ondan sonra dediler ‘Biz öyle bağış yapamayız.’ E napıcaz. ‘İhaleye girceksiniz. İhalede...’ dediler ‘...fiyatlar artmadan işte satış yaparız.’ Nası olcak. İşte ‘Teminat yatıracaksınız. Nası ağaç lazımsa depolardan gidip ağaçları beyenceksiniz. Numarasını yazcaksınız. O numarayla ağaca gelip teminat yatırıp ihale günü gelip ihalede işte sizin numara okunduğu zaman elinizi kaldıracaksınız. Biz de satıldı dicez. Direk artış olmadan ihale ile satıcaz.’ İyi peki. Biz tabi aynı dediklerini uyguladık. Ustamızı götürdük Orhaneli Keles yoluna, depolardan ağaçların numarasını aldık falan. Bi Melek ablamız vardı oda işte kuruculardan. Biz belki 150 kişilik iş adamları bi ihale günü gittik ki 2 tane biz örtülü bayan bakıyolar bunlarda nerden çıktı diye. Öyle bir şeylerimiz var anılarımız var. Eee... ondan sonra bizim tabi ağaçların numarası okununca hemen el kaldırdık satıldı dediler. Bize öyle bi yardımda bulundular. Ama tabi onları kamyonlara yükleyip de biçirdik. Ondan sonra getirdik burda ustalarımıza.”

Derneğe tahsis edilen arazinin üzerinde stantların yapımının tamamlanmasının ardından dernek üyeleri tarafından üretilen ürünler burada satışa sunulmuştur. Havva ayrıca tüm kadınlara çağrıda bulunarak evlerinde kendi imkanlarıyla ürettikleri ürünleri derneğe ait olan stantlarda, kazançlarının bir miktarını derneğe bağışlamaları şartıyla, satarak para kazanabileceklerini duyurmuştur. Ancak kadınların ürettiği ürünler, orada satış yapmaktan çekindikleri için, dernek tarafından satın alınarak stantlarda satışa sunulmuştur.

Havva (61):

“ ‘Gelin...’ dedik ‘...kadınlarımız orda ürünlerinizi satışa sunun, para kazanın. Biz derneğe de bir miktar işte bağışta bulunun.’ falan dedik. Utandılar, sıkıldılar gelip orda satış yapamadılar. Biz onlardan aldık, biz sattık. Ürünlerini paralarını, peşin paralarını ellerine verdik.”

2007 yılında aynı zamanda dernek lokali olarak da kullanılan dernek binasının inşaatının tamamlanmasının ardından dernek lokalinde dernek üyeleri tarafından köy kahvaltısı hizmeti verilmeye başlanmıştır. Ancak bir süre sonra lokalin ziyaretçileri ağırlama konusunda yetersiz kalması nedeniyle dernek üyelerince dernek binasına bir ikinci kat eklenmesine karar verilmiştir. 2010 yılında derneğin ikinci katının inşaatının başlatılmasında gerekli olan maddi desteğin sağlanabilmesi için dernek adına “Kırsalda Tarım ve Balıkçılık” başlığı altında Avrupa Birliği Projesi hazırlayarak hibe başvurusunda bulunulmuştur. Ancak Havva Avrupa Birliği Projeleri’nde inşaatlara hibe verilmediği için derneğe üye olan kadınların ahududu yetiştiriciliği ile ilgili eğitimler alarak ahududu yetiştirmeleri ve yetiştirdikleri ahududulardan dernek çatısı altında konsantre meyve suyu üretilerek bunun satışının gerçekleştirilmesini kapsayan bir proje hazırladıklarını belirtmiştir. Projenin kabul edilmesi durumunda alınacak hibe ve konsantre ahududu sularının satışından elde edilen gelir ile dernek binasının üst katının inşaatının tamamlanması amaçlanmaktadır. Havva gelmesi planlanan bu gelirlerin yanı sıra inşaat tamamlanana kadar dernek lokalinde çalışan üyelerden tekrar gönüllü çalışmalarını istediğini belirtmiştir.

Havva (61):

“Ahududunun ve konsantresinin üretilmesi için... Kırsalda tarım ve balıkçılık die bir hibe açılmıştı o yıl. Biz de kırsalda ahududu üretiliyö burda, ahududunun konsantresini üretilip proje olarak satışa sunucuz. Kadınlar işte çalışacaklar, gelir elde edecekler ve kadınlar aldıkları parayı buraya bağış yapacaklar. Eğitimlere işte eğitimciler para almıcak. İşte bizde üst katımızı ona güvenerek... Ahududu yetiştirir ordan da para kazanıcaz. Ve buraya gönüllü olarak çalışılcaz. Üst katı yapıcaz onun için proje hazırladık. İnşaatlara çok fazla vermiyolar projelerde şey ödeme. Eğitimlere veriyolar. Kadınlara uu... İşte bu tarımla ilgili böyle bi projeydi. Bizde ona güvenerek bütün kadınlarla tekrar toplantı yaptık hatta. Dedim “Tekrar gönüllü çalışırsanız üst katı yapalım. Daha çok kişiye iş imkânı doğacak. Daha çok para kazanacaksınız.” dedim. (...) Herkes tekrar gönüllü çalışmayı kabul etti 3 yıl sonra üst katı yapabilmek için.”

Kırsal alanda kurulan ilk kadın derneği oldukları için projelerinin kabul edileceğine ve hibe alacaklarına, çevrelerinden aldıkları olumlu yorumlardan dolayı, inandıklarını dile getiren Havva proje sonuçlarının açıklanmasını beklemeden ikinci katın inşaatı için bir müteahhit ile anlaştıklarını ve inşaatı başlattıklarını belirtmektedir. Ancak dernek tarafından Avrupa Birliği Projesi olarak hazırlanan ahududu yetiştiriciliği ve konsantre ahududu suyu üretimi ile satışını kapsayan proje hibe almaya hak kazanamamıştır.

Havva (61):

“Bu arada işte üst katı uu... başladık o arada proje de hazırladık. Müteahhimizde dedi ki yani uu... ‘Madem...’ dedi ‘...kararlısınız bir an önce başlayalım. Sezonu geçirmeyelim.’ dedi. ‘Tamam.’ dedik. Biz üst katın inşaatına başladık. ‘Proje de kesin...’ dediler ‘...size çıkar. Çünkü Türkiye’de ilksiniz, eee... örneksiniz, kadınsınız, kırsaldasınız yani uu... bu kadar örnek bir çalışma. Kesin. Size vermicekler de kime vercekler.’ dediler. Biz de ona güvenerek çok eminiz ya bize projeden şey Avrupa Birliğinden hibe gelecek diye. İnşaatı da başlamış bulduk. Sonra malesef projemiz onaylanmadı.”

Projenin onaylanmaması dernekte ciddi bir ekonomik krize yol açmıştır. Havva eşinin de kefil olması ile bankadan ilki 250 bin, ikincisi 350 bin olmak üzere toplamda 600 bin TL'lik kredi çekilerek derneğin ikinci katının inşaatının tamamlandığını belirtmektedir. 2002 yılında meşe ağaçlarının altında dernek üyeleri tarafından gözleme yapılarak faaliyetlerine başlayan Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği bugün 35 aktif çalışan üyesiyle yaklaşık olarak 300 kişiye hizmet veren iki katlı bir işletmeye sahiptir.

5.3.2. Görüşmeciler İle İlgili Bilgiler

5.3.2.1. Görüşmecilerin Derneğe Üye Olma Süreçleri

Bursa ili Yıldırım ilçesine bağlı Cumalıkızık Köyü'ne eşi ve misafirleriyle yapmış olduğu bir ziyaretten etkilenerek Saitabat Köyü'nde bir dernek kurmaya karar veren Havva dernek kurabilmek için gerekli evrakları hazırladıktan sonra köyün ileri gelen ailelerinden birer kişiyi arayarak dernek kurma fikrini onlarla paylaşmıştır. Havva dernek kurabilmek için gerekli olan azami üye sayısını sağlayabilmek için özellikle küçük çocuğu veya bir engeli olmayan, ona aktif olarak yardımda bulunacağını düşündüğü, aralarında hala aktif olarak dernekte çalışan Gönül ve Öznur'un da bulunduğu, 8 kişiyi arayarak bilgilendirmiştir. Gönül ilkokul mezunu olduğu için dernekçiliği yapamayacağını düşünmektedir. Ancak Havva'nın da ilkokul mezunu olduğunu ve dernek kurabilmek için bir tahsilin gerekmediğini duyan Gönül ve Havva'nın çocukluk arkadaşı olan Öznur eşlerinin ve çocuklarının da desteği ile derneğe katılmaya karar vermişlerdir.

Gönül (58):

"Mesela beni ilk aradığında başkanımız, 'Gönülcüm.' dedi. 'Biz bi dernek kurmak istiyoruz, ne dersin?' dedi. İlk söylediğim laf 'Ablacım ben...' dedim, '...ilkokul mezunuyum. Hani yapabilir miyim?' Düşündüm. Ben herşeyin tahsillen olduğunu biliyodum. Ama aslında hiç ilgisi yokmuş. Gerçekten yokmuş. Gönül isterse, insan ister, o tahsili de o üniversiteyi de hepsini beyninde yaşıyo, yaşatıyo. Sonra ee, 'Ben de ilkokul mezunuyum.' dedi başkanım. 'Benim de senden bi kalır yerim yok.' dedi. (...)

Çocuklarım büyüktü. Çünkü ee en büyük destekçim çocuklarım ve eşimdi. (...) Ve eşime sordum, 'İstersen katılabilirsin.' dedi. Ve 2002 yılında, ilk kurucu üyelerdenim. O gün bu gündür, bu gündür dernekteyim."

Dernek kurabilmek için gerekli olan şartların sağlanması ile birlikte 2002 yılının Nisan ayında derneğin kurulabilmesi için ilgili yerlere başvurunun yapılmasının ardından Havva yaklaşık 6 Mayıs'ta bir Hıdrellez Şenliği düzenleyerek köy kadınlarına dernekçiliği anlatmaya karar verdiğini belirtmektedir. 6 Mayıs'ta köyde bulunan piknik alanında Hıdrellez Şenliği yapılacağı duyurulmuş ve köy kadınları bu şenliğe davet edilmiştir. 1 çuval un ve 1 teneke yağ alınarak "lokmaların döküldüğü" Hıdrellez Şenliği'nde Havva kadınlara dernek kurma fikrinden bahsederek kadınları dernekçilik hakkında bilgilendirmiştir. Havva derneğin kurulma aşamasında hiçbir maddi gelirlerinin olmadığını belirterek kadınlardan kurulacak olan dernekte gönüllü olarak çalışmalarını istediğini dile getirmiştir.

Havva (61):

"Şimdi kadınlara dernekçiliği anlatmam gerekir. Çünkü dernekçiliğin ne olduğunu hiç kimse bilmiyo. Çoğunluğu bilmiyo. Belki bikaç tanesi, belki şehirde yaşayanlardan bilenler vardır belki. (...) Napıyım baktım önümüzde 6 Mayıs var. O güne kadar da köyümüzde hiç bi etkinlik, şenlik falan hiç bi şey yapılmamıştı. Dedim ki hemen bi hidrellez şenliği yapalım 6 Mayıs'ta. Bütün kadınlara haber verdik. Bi çuval un aldık, yağ aldık. İşte bi piknik alanında, aşada bi bahçede haber verdik duyurduk. Herkes gelen geldi. Orda çok güzel eğlenildi ve orda anlattım, dernekçiliği anlattım. 'Dernekçilik gönül işidir.' dedim. 'Gönüllü çalışılacak. Ama bir gün gelecek dernek sayesinde sizler para kazacaksınız.' dedim. 'Bi Cumalıkızık örneği olacak. Ama Cumalıkızıkta herkes bireysel yapıyo oysa biz dernek kurarak dernek çatısı altında bi işletme kurucaz.' Ve u... o gün için tabi belki bazıları olur olmaz bi şüphe ile bakanlar da olmuştur belki ama biz o gün 9 kişiyle derneği kurmuştuk zaten. Ve o gün herkes gönüllü çalışmayı da kabul etti gelenler."

Havva, Gönül ve Öznur'un yanı sıra İlknur, Meryem, İkbâl, İnci, Türkan ve Münevver derneğin kurulduğu 2002 yılından beri derneğe üyeler ve dernek

bünyesinde aktif olarak çalışmaktadırlar. İlknur, Meryem, İkbal, İnci, Türkan ve Münevver derneğin resmi olarak kurulduğu Mayıs 2002 tarihinden sonra, köy kadınlarını bilgilendirmek için, Havva tarafından düzenlenen toplantı sayesinde derneğin kurulduğundan haberdar olduklarını dile getirmişlerdir. O güne kadar kazanç sağlayacakları herhangi bir işte çalışmamış olan görüşmeciler köy kadınlarınca kurulacak olan ve kadınlara ekonomik kazanç sağlayabilecekleri bir fırsat sunan dernek fikrini büyük bir sevinç ile karşılamışlardır. Havva'ya her konuda güvendiklerini belirten görüşmeciler eşlerinin ve çocuklarının da desteği ile derneğe katılmaya karar vermişlerdir.

İlknur (53):

“Bi gün şurda karşıdaydı zaten, böyle bi şey vardı, oda gibi, orda... İşte çağırdı bizi Havva abla. Ondan sonra şeyi anlattı, dediğim gibi hani dernek işi gönül işidir falan. Bizde daha orda, hiç şey düşünmeden... Dediğim gibi güvendiğimiz için daha ordayken şey yaptık, karar verdik, tabi ki girelim diye... (...) Ya şöyle diyeyim Havva ablayı zaten biz çocukluğumuzdan beri tanıyoruz. Bi akrabalık var yani. Tanıdığım için yani çok sevdiğimiz bir ablamız. Eee... ona hakkaten şey eee güven duyuluyodu. Yani o ne dese sanki doğru yapıyomuş gibi... Hakkaten de öle zaten gözüküyo yani. Hiç bi şey yaşamadan... Eşim dahil şey dedi hani Havva abla varsa hani bi sorun olmaz. Gözü kapalı girdik bu işe. Çok şükür alnımızın akıylanda çıkıldı.”

Derneğin kurulduğu günden itibaren dernekten haberdar olduklarını dile getiren Belkıs ve Sabahat 2004 yılından beri dernekte aktif olarak çalıştıklarını belirtmişlerdir. Derneğin kurulduğu dönemde birlikte yaşadıkları Alzheimer hastası olan eşinin annesine baktığı için derneğe üye olamayan Sabahat, eşinin annesinin vefatından sonra ağır depresyon tedavisi görmüştür. Gittiği doktorların tavsiyesi üzerine çalışmayı düşünen Sabahat ilkokul mezunu olduğu ve rahatsızlıkları olduğu için bir işte çalışmasının zor olacağını düşünmektedir. Bu nedenle 2004 yılında dernek başkanı olan Havva ile görüşüp durumunu belirttikten sonra dernekte çalışmaya başlamıştır.

Sabahat (49):

“Ben 2004 yılında uu... üye oldum resmi olarak. Çünkü daha öncesi gelememiştim. (...) Iu... kayınvalidemle aynı evde yaşıyoduk. Rahatsızlanmıştı kendisi.

Alzaymır hastasıydı. Tıpkı bi bebek gibi 2 yıl çok ağır bir bakımı oldu kayınvalidemin. Ona bakmakla yükümlüydüm. O yüzden ben o yıllarda katılamadım. Kendisi vefat etti Allah rahmet eylesin. Onun, o dönem ona bakarken müthiş rahatsızlıklar yaşadım. Eee... aşırı derece psikolojim çöktü. Çok büyük travmalar geçirdim. (...) O kadar rahatsızlıklar yaşadım ki gittiğim her doktor kayınvalidem öldükten sonra bile bi işle meşgul olmamı tavsiye ettiler. İşte bi şey yapın, bi yerlere gidin, meşgul olun, bi işe girin... İşte ‘Ben ilkokul mezunuyum, napabilirim?’ diyodum. ‘Nerde çalışabilirim? Beni kimse almaz.’ ‘Sizin de...’ diyolardı doktorlar ‘... yapabilceniz bişeyler vardır mutlaka, uğraşın.’ 9 yıl ilaçlı tedavi gördüm. Gittiğim her doktor bana bunun çok güzel bi iş olcanı, bi işe girceğimi sadece bu sağlığımla onunla aşacağımı söylediler. Eee.. o yıllarda benim de sadece burası vardı. Ben hemen o geldi aklıma. Anca dedim yaparsam ben köyde derneğe üye olup köyde bişeyler yapabilirim. (...) Eee... ilk eee... kafamda şimşek çakan yer burası oldu. Eee... hem eee... kadınlara hitap eden bi yer, sadece kadınların çalıştığı bi yer. Bana da iyi gelceni düşündüm. Burası... Başka bi yer aklıma gelmedi.”

Derneğin kurulduğu günden itibaren dernekten haberdar olduklarını dile getiren Songül, Zümrüt ve Kısmet ise 2008 yılından beri dernekte aktif olarak çalıştıklarını belirtmişlerdir. Songül ve Kısmet derneğin kurulduğu yıllarda küçük çocukları olduğu için sadece dernek bünyesinde gerçekleştirilen üretim faaliyetlerine katılmaktadırlar. Songül çocuklarının emzirme dönemi bittikten sonra birlikte yaşadıkları eşinin annesinin çocuklarına bakması üzerine 2008 yılından itibaren dernekte aktif olarak görev aldığını dile getirmiştir.

Songül (44):

“Çok aktif olarak gelemediğim dönemler oldu. Çünkü çocuklarım oldu, bebek. Ama ben kayınvalidemle oturduğum için o zaman aktif olarak kayınvalidem geliyordu buraya yufka açmaya şeye. Zaten dernek bu kadar büyük değildi. Ama ben hep onlarla beraber hafta sonları gelip burda katılmaya çalışıyodum yani onlarla beraber. O zaman daha hani kayınvalidemin yaş grubu daha aktifti. Ama ondan sonra bebeklerimi emzirme dönemim bitti ondan sonra genelde burdayım. Kayınvalidem çocuklarıma baktı, ben aktif olarak görev almaya başladım.”

Derneğin en genç üyelerinden biri olan Zümrüt derneğin kurulduğu günden itibaren haberdar olduğunu dile getirmiştir. Zümrüt o dönemde kendi evinde arkadaşının çocuğuna baktığı için derneğe aktif olarak gelemediğini belirtmektedir. Köye gelin gelmiş olan Zümrüt derneğe üye olan eşinin akrabalarının ısrarları üzerine 2008 yılında derneğe üye olarak dernekte aktif çalışmaya başlamıştır.

Zümrüt (43):

“Evet evet içindeydim. Ama kurucu üyesi değilim yani normal bir üyeyim. (...) O dönem ben zaten çok şey yapıyodum arkadaşımın bi çocuğuna bakıyodum evde. Daha sonra herkes işte... Hani benim de çok fazla bi evde olduğum için herkes ‘Sen girmiyor musun? Herkes girdi.’. Çünkü hani eşimin tarafı herkes derneğe üye olmaya başladı. Böyle oldu yani. Sonra ben de üye oldum. Sonra tekrar biz de bu sefer çalışmaya başladık. (...) Burdaydık zaten sürekli. Ondan sonra işte daha aktif olarak çalışmaya başladık.

5.3.2.2. Görüşmecilerin Derneğe Üye Olma Nedenleri

Tablo 5.3: Görüşmecilerin derneğe üye olma nedenleri

Derneğe Üye Olma Nedenleri	Görüşmeciler
Derneğe katılmayı sosyal bir faaliyet olarak görmek	Öznur, Zümrüt, Kısmet
Dernek fikrinin heyecanlandırması	Sabahat, İnci, Türkan
Dernek başkanına duyulan güven	Songül, Zümrüt
Köyün derneği olması	Öznur, Kısmet, Münevver
Derneğe katılmayı bir terapi olarak görmek	Sabahat, Meryem
Maddi kazanç sağlamak	Meryem, Zümrüt
Arkadaşlar ile bir arada olmak	İlknur, Belkıs
Yardımlaşmak/yardımda bulunmak	Gönül, İkbal
İnsanlara ve topluma faydalı olmak	Havva
Derneğin başarılı olması	Havva

Araştırma dahilinde görüşme gerçekleştirilen dernek üyelerinden Öznur, Zümrüt ve Kısmet herhangi bir işte çalışmadıklarını ve ev gezmelerine gitmenin dışında zamanlarının büyük bir çoğunluğunu evlerinde geçirdiklerini dile getirmişlerdir. Herhangi bir sosyal aktivitelerinin olmadığını belirten Öznur, Zümrüt ve Kısmet derneğe katılmayı sosyal aktivite olarak gördüklerinden derneğe üye olmaya karar vermişlerdir.

Öznur (62):

“Hani boş ev hanımıydık yani. Ev gezmelerine gidiyoduk, günlerimiz oluyodu oraya gidiyoduk. (...) Derneğe katılmak bi faaliyet oldu bizler için.”

Dernek üyelerinden Sabahat, İnci ve Türkan köylerinde bir kadın derneği açılacağını duyduklarında çok sevindiklerini, heyecanlandıklarını ve heveslendiklerini bu nedenle de derneğe üye olmak istediklerini belirtmişlerdir.

İnci (53):

“Valla ablam onu düşünmüş, karar vermiş. Sonra geldi bize açıklama yaptı. Bizde çok sevindik. Yani nası deyim belki de yıllardır bekledimiz bi şey açığa çıktı. Onun için biz çok severek, sevinerek katıldık. Yani gönüllü olarak herkes katıldı. Bi şey beklentimiz yoktu. En azından kadınların bi şey yapceni düşünüyoduk. (...) Böyle bişey de ilk defa da duyulduğu için. (...) Hiç diyorum ya ilerisini gerisini sorgulamadık. Yani nolcaz, sonumuz netcek, nereye gelcez, nettez de... Onun sorgusunu yapmadık.”

Araştırma dahilinde görüşme gerçekleştirilen dernek üyelerinden Songül ve Zümrüt derneğe üye olmalarının en önemli nedeninin dernek başkanlığı görevini üstlenen Havva’ya duydukları güven olduğunu belirtmektedirler.

Songül (44):

“Derneğe üye olmamın nedeni tabi ki başkanımıza çok fazla güvenmem benim açıkçası. Yani mutlaka bu abla yaptığı zaman çok güzel bi şeyler yapar demem. Tamamen ona olan güvenim. Bu dedim bu yaptığı zaman çok mükemmel şeyler yapar. Hiç öyle... Dediğim gibi son derece güvenmem. Onun yanında olmak istemem yani. Tamamen onun yanında olmamız bile bize çok büyük bi ayrıcalık katıyo.”

Gerçekleştirilen görüşmelerde derneğe üye olan bütün üyelerin birbirleri ile akrabalık bağları olduğu gözlemlenmiştir. Dernek başkanı olan Havva bütün dernek üyelerinin akrabası olmasının yanı sıra prestijli bir ailenin gelini olmasından dolayı güvenilen ve saygı duyulan birisidir. Dernek üyelerinin hemen hemen hepsinin, derneğe üye olma nedenleri arasında açıkça belirtmeseler bile, kendilerinin ve eşlerinin

Havva'ya güvenmesi ve saygı duyması nedeniyle hiç düşünmeden derneğe üye olmaya karar verdikleri anlaşılmaktadır.

İlknur (53):

“Havva ablayı zaten biz çocukluğumuzdan beri tanıyoruz. Bi akrabalık var yani. Tanıdığım için yani çok sevdiğimiz bir ablamız. Eee... ona hakaten şey eee gü.. güven duyuluyodu. Yani o ne dese sanki doğru yapıyomuş gibi... Hakaten de öle zaten gözükiyo yani. Hiç bi şey yaşamadan... Eşim dahil şey dedi hani ‘Havva abla varsa hani bi sorun olmaz.’. Gözü kapalı girdik bu işe. (...) Ama zaten çok seviyoduk diyorum ya. Hani o nereye giderse gözü kapalı git gerçekten arkasından. Çok güvenilir bi insan. Çok şükür hiç şeyini de boşa çıkartmadı, güvenini de.”

Derneğe gelmenin onlara iyi geldiğini dile getiren Sabahat ve Meryem burasını bir terapi olarak gördükleri için derneğe üye olduklarını belirtmektedirler. Uzun yıllar ağır depresyon tedavisi gören Sabahat doktorunun bir uğraş, kendini meşgul edecek bir iş bulmasının tedavisi için oldukça önemli olduğunu belirtmesi üzerine derneğe üye olduğunu ve aktif bir şekilde çalışmaya başladığını dile getirmektedir.

Sabahat (49):

“Çok büyük travmalar geçirdim. Çok rahatsızlıklar geçirdim. Bazı haftalar haftada 3 gün ambulansla beni evden alıyolardı. O kadar rahatsızlıklar yaşadım ki gittiğim her doktor kayınvalidem öldükten sonra bile bi işle meşgul olmamı tavsiye ettiler. İşte bi şey yapın, bi yerlere gidin, meşgul olun, bi işe girin... (...) Gittiğim her doktor bana bunun çok güzel bi iş olcanı, bi işe girceğimi sadece bu sağlığımı onunla aşacağımı söylediler. (...) O akşam eve dönüşte iki omzuma kanat takıldığını hissettim. Sanki arabayla diil eve uçarak gittim. O kadar güzel geçti günüüm. (...) Bana iş hiç bi şey yapmadı. Yorulduğumu hissetmedim. Eşime diyorum ki ‘Bi şey oldu kalbimde de kuş var, omuzlarımda da kanat var sanki!’ diyorum.”

Araştırma dahilinde gerçekleştirilen görüşmelerde Zümrüt ve Meryem maddi kazanç sağlamak amacıyla derneğe üye olduklarını belirtmektedirler.

Zümriit (43):

“Hani ev... Biz ev hanımıyız sonuçta çalışan bi hanım değiliz. Daha çok çalışmak için para kazanmak için...”

Görüşme gerçekleştirilen dernek üyelerinden İlknur ve Belkıs arkadaşlarıyla beraber olmak ve onlarla birlikte vakit geçirebilmek için derneğe üye oldukları dile getirmişlerdir.

İlknur (53):

“Şey arkadaşlarımız falan hep beraber böyle hadi girelim die karar verince... Ben o zamanlar hep böyle arkadaşlarla bir arada olacağımız için... Hani düşünerek... Güllüş cümbüş öyle işin orasıydım.”

5.3.2.3. Üyelerin Dernek İçerisinde Üstlendiği Görevler

Araştırma dahilinde görüşme gerçekleştirilen dernek üyeleri, önemli kararların alınması dışında, dernek lokali içerisinde satışa sundukları ürünlerin üretiminden kahvaltılık sofrasının hazırlanmasına, lokale gelen misafirlerin ağırlanmasından, aynı zamanda dernek binası olarak kullanılan dernek lokalinin temizlenmesine kadar her işi birlikte gerçekleştirdiklerini belirtmektedirler. Dernek üyeleri aralarında kısmi bir görev paylaşımı yapmış olsalar da lokal içerisinde ve üretim yerinde kendilerine verilen her görevi titizlikle yerine getirmektedirler.

İnci (53):

“Valla dernek içinde her görevde çalıştım. Yufka açmada, silor yapmada, reçelde, salçada, mutfakta... Yapmadımız bi şey yok. Çünkü hepsini aynı insanlar yaptığımız için yapıyoruz yani. Her görevde çalıştık. (...) Ha ne yapılması gerekiyorsa yapıyoruz. O gün temizlikçi gelmesin temizlikçi işini yapıyoruz, mutfakta mısın mutfak işini yapıyorsun, yemekçi misin yemek işini yapıyorsun. (...) İşte bize ne görev verdilerse onu yaptık, nereye çağırdılsa oraya gittik. Ben öyle yani. Beyin takımında değildik, ayak takımındaydık. Yani öyle şeylerde... Onları yaptım.”

Derneğin en yaşlı üyelerinden biri olan İkbal 2011-2012 yıllarında dernek binasının ikinci katının inşaatı tamamlanana kadar dernek bünyesinde her görevde çalıştığını dile getirmektedir. Ancak İkbal dernek binasının ikinci katı tamamlandıktan sonra sadece gözleme yapımı için tasarlanan bölümde gözleme ve diğer hamur işlerinin (erişte, silör ve cevizli yokum) yapımında çalıştığını belirtmektedir.

İkbal (66):

“Eee... Tabi. Evet hep gözleme... Ama... Tabi ki o zaman böyle çok değildi. Serviste yapıyoduk ut... mutfakta da çalışıyoduk. Kendimiz hep 6-7 kişi olduğumuz için her işi biz yapıyoduk. (...) Eee... erişte yapıyoruz biz kendimiz yapıyoruz erişteyi gözlemeciler... (...) Bide şey erişte diyoz şey silor silor dedimiz... Hep kendimiz ürettiyoruz onları. (...) Sabahtan geliyoruz işte hamurumuz yoksa hamurumuzu yoğururuz, lokum yoksa lokum yaparız, eee... patlıcan yapılacak o, patatesimiz... İşte devamlı gözleme açarız misafire.”

Dernek üyelerinden Zümrüt ise dernek lokali içerisindeki görevlerinin yanı sıra bir dönem derneğin web sitesinin ve sosyal medya hesaplarının yönetimini gerçekleştirmiştir. Artık sosyal medya hesaplarının yönetimini gerçekleştirmediğini belirten Zümrüt bu görevin dernek lokalinin kasiyeri tarafından gerçekleştirildiğini dile getirmiştir.

Zümrüt (43):

“Bi ara medyadan sorumluydum. İnternet adreslerini takip ediyodum. Sonra kasaya eleman alınca o bakmaya başladı. Çünkü her gittiğimiz ilin resim çekiyoduk atıyoduk Face’e atıyoduk ya da şey öbür sayfamıza atıyoduk. O şekilde yani.

Dernek başkanlığı görevini üstlenen Havva derneğin yönetimi ile ilgili konularla ilgilenmenin yanı sıra, özellikle derneğin kurulma ve yapılanma sürecinde, elinden geldiğince her görevde zevkle yer aldığını belirtmektedir. Havva yeri geldiğinde, yapacak bir kimsenin olmamasından dolayı tuvaletlerin temizliğini bile kendisi yapmıştır. Havva derneğe sahip çıktığını göstermek ve üyelerine örnek olmak için elinden geldiğince dernek içerisindeki tüm görevlerde yer aldığını belirtmektedir.

Havva (61):

“O an yani gerektiği her yerde, bana ihtiyaç olduğu zaman, müsaitsem her göreve girdim. Ama dediğim gibi sırası geldi afedersin tuvaletleri bile yıkadım. Neden, çünkü yapmam gerekiyordu onun için. Bir yapan yoktu, ben yapmam gerekiyordu. (...) Ama ben burda misafire çayını ikram etmekten ya da hizmet etmekten zevk duyarım. Çünkü burada ona ihtiyaç var. Çünkü ben yapmazsam hiç kimse yapmaz. Ben örnek olmalıyım. Önce ben yapmalıyım ki arkamdan diğer insanlarda bu görevleri sahip çıksınlar, yapsınlar.”

Dernek başkanı, yönetim kadrosu ve üyeler arasında hiçbir ayırım olmadığını dile getiren İlknur özellikle salça üretiminde dernek başkanı olan Havva'nın “çizmelerini takarak” diğer üyelerle birlikte salça üretim faaliyetlerine katıldığını belirtmektedir.

İlknur (53):

“Ben bi beş senedir şeydeyim, yönetimdeyim. İlk günden beri zaten devam ediyorum her işte. Hani yönetimde deyip de şey değil... Herkes her işe giriyo yani. Eee... hani büyüklük küçüklük diye hiç bi şey yok aramızda. En başında Havva abla zaten... Bi salça yapılca zaman takıyo çizmelerini şeyini, giyiyo lastiklerini... Hiç bizden çok kendisi çalışıyo. Hani hiç aramızda şey yok öyle. Hani başkan, yönetim falan öyle bi şey yok. Her işe girebiliyoruz anlıycanız.”

Araştırma dahilinde gerçekleştirilen görüşmelerde görüşmecilerden alınan bilgilere göre dernek lokalinde dernek üyelerinin yanı sıra maaşlı ve sigortalı, biri şoför diğeri bekçi olmak üzere, iki erkek çalışan olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca hafta sonları ile sömestr ve yaz tatillerinde kız ve oğlan talebelerin dernek lokalinde garson olarak ücretli çalıştıkları görüşmeciler tarafından dile getirilmiştir.

Görüşmecilerden Havva, Öznur, İlknur, Songül ve Türkan dernek lokalinin ısıtılmasının sağlanmasının yanı sıra üretim faaliyetlerinde yakacak olarak kullanılan odunların kesilmesi ile kesilen odunların ve alınan kömürlerin taşınmasında; Gönül, Sabahat, Songül ve Zümrüt yakacak teminin yanı sıra üretim faaliyetlerinde gerekli olan

malzemelerin temini ve üretilen ürünlerin alıcılara gönderilmesi konusunda da dernekte çalışan erkeklerden yardım aldıklarını belirtmektedirler.

5.4. Örgütsel Güçlenme

5.4.1. Örgütsel Güçlenme Üzerinde Pozitif Etki Yaratan Beşeri Faktörler

5.4.1.1. Karizmatik Bir Liderin Varlığı

Yönetim ve işletme literatürü içerisinde “karizmatik liderlik” kavramından ilk söz eden isim Max Weber’dir. Weber “karizma” kavramını “makam otoritesine dayanmayan etki veya izleyenlerin liderde olağan dışı niteliklerin bulunduğu düşüncesine sahip olmaları” şeklinde tanımlamaktadır (Değirmencioğlu 2015: 53). Weber’e göre karizmatik liderler diğer bireylerden farklı olarak üstün güç ve niteliklere sahiptirler. Geniş bir misyon ve vizyon sahibi olan karizmatik liderler; yüksek özgüven sahibi, özellikle iletişim kurma konusunda yetenekli, ikna kabiliyeti yüksek, kriz dönemlerinde hızlı çözüm üretebilen ve kitleler üzerinde etkileme gücüne sahip olan bireylerdir (Cafoğlu 1997, Aktaran: Kaya ve Erdik 2014: 192-193).

Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği’nin kurucusu olan ve kurulduğu günden bugüne kadar dernek başkanlığı görevini üstlenen Havva, ait olduğu topluluk içerisinde yüksek bir sosyal ve kültürel sermaye ile eski milletvekili ve iş adamı olan eşi üzerinden belirli bir statüye sahiptir. Havva, görüşmecilerin ifadelerinden anlaşıldığı üzere, ait olduğu topluluk içerisinde sözü dinlenen, güvenilen, saygı duyulan ve sevilen bir bireydir. Görüşmeciler Havva’nın kendilerine göre daha akıllı, güvenilir, iletişim yeteneği ve ikna kabiliyeti yüksek, sağduyulu, sorunlara hızlı ve etkili çözümler üretebilen, ileri görüşlü ve mücadeleci bir kişiliğe sahip olduğunu dile getirmektedirler. Havva, belirtilen kişilik özellikleri itibariyle, yaşadığı topluluk içerisinde karizmatik bir lider profili çizmektedir.

Bir Gürcü köyü olan Saitabat Köyü'nde yaşayan pek çok erkek, kültürel öğretileri nedeniyle, kadınların hane dışında ekonomik anlamda gelir getirici bir işte çalışmasına izin vermemektedir. Ancak erkekler kadınların Havva liderliğinde köyde kurulan kadın derneğine, Havva'ya güvendikleri ve saygı duydukları için, katılmasına izin vermektedirler. Araştırma dahilinde gerçekleştirilen görüşmelerde dernek üyeleri dernek kurulmasına başka bir kadının liderlik ettiği bir durumda eşlerinin onların derneğe katılmalarına izin vermeyeceklerini belirtmektedirler.

Zümrüt (43):

“Eee üye olma nedenimiz özellikle başkanımız adına. Eşimin akrabası, amcasının kızı oluyo. O da çok büyük bir etki benim için. Tabi ki çok rol oynadı. Belki başka birisi olsaydı bilmiyorum gelebilir miydim.”

Görüşmecilerden elde edilen veriler derneğin kurulmasında ve kurulan derneğe köy kadınlarınca katılım sağlanmasında, karizmatik lider özelliklileri taşıyan Havva'nın önemli bir role sahip olduğu anlaşılmaktadır.

5.4.1.2. Grup Kimliği

Kırsal alanda kurulan örgütlenmelere katılım sağlayan örgüt üyelerinin homojen bir kitle olması grup kimliğinin oluşumunu pozitif yönde etkileyen önemli bir faktördür. Örgüt üyelerinin benzer sosyal ve kültürel özelliklere sahip olmaları örgüt üyeleri arasındaki birlik ve beraberlik duygusunu arttırmaktadır. Örgüt üyeleri arasında oluşan bu kuvvetli birlik ve beraberlik duygusu örgütsel güçlenmeyi arttırıcı bir faktör olarak değerlendirilmektedir.

Bir Gürcü köyü olan Saitabat Köyü'nde kurulan Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği'nin üyeleri aynı etnik kimliğe sahiptir. Dernek üyelerinin sosyal ve kültürel yapıları birbiri ile örtüşmektedir. Araştırma dahilinde gerçekleştirilen görüşmelerde dernek üyelerinin tamamının birbirleri ile akrabalık bağları olduğu anlaşılmaktadır. Aralarında akrabalık bağları bulunan, aynı etnik kimlik ile sosyal ve kültürel özelliklere sahip olan dernek üyelerinin aralarındaki birlik ve beraberliğin

yüksek seviyede olduğu gözlemlenmiştir. Dernek üyelerinin aynı etnik kimliğe sahip olması Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği'nde önemli bir avantaj sağlamaktadır.

5.4.1.3. Üye Profili

Örgüte üye olan kadınların doğurganlık çağında olması ya da daha okul çağına gelmemiş küçük çocuklarının bulunması örgüt faaliyetlerine katılım sağlamalarını kısıtlayan faktörlerin başında gelmektedir. Bekar veya doğurganlık çağını geçmiş olan kadınlar, sorumlulukları daha az olacağı için, dernek faaliyetlerine aktif bir şekilde katılım sağlayabilmektedir. Bu nedenle örgütlenmelerin yaşça genç ve aktif çalışan bireylerden oluşan bir kadrosunun olması örgütsel güçlenmeyi pozitif yönde etkileyebilecek önemli bir faktör olarak görülmektedir.

Derneğe üye olduğunda İkbal 50, Öznur 46, Havva 45, Gönül ve Kısmet 42, Türkan 41, Belkıs ve Münevver 39, İlknur, Meryem ve İnci 37, Sabahat 35, Zümrüt 33 ve Songül 28 yaşındadır. Görüldüğü üzere dernek üyelerinin derneğe üye olma yaşları 28 ile 50 arasında değişim göstermektedir. Kadınların derneğe üye olma yaşları doğurganlık yaşının geçmiş olduğu 37 ile 46 arasında yoğunlaşmaktadır.

Derneğe üye oldukları dönemde İkbal ve Gönül'ün çocukları lise öğrenimini tamamlamışlardır. Aynı dönemde Öznur, Türkan ve Kısmet'in en küçük çocukları lise; Münevver, Havva ve Sabahat'ın çocukları ortaokul; Belkıs, İlknur, Meryem ve İnci'nin çocukları ise ilkokul öğrenimine devam etmektedir. Songül 0-6 yaş grubunda iki çocuğunun olduğunu, Zümrüt ise çocuğunun olmadığını belirtmiştir.

Derneğin kurulduğu 2002 yılından beri dernekte aktif olarak çalışan ve o dönemde çocuklarının "fazla küçük" olmadığını dile getiren Meryem yoğun çalıştığı dönemlerde çocuklarının Saitabat Köyü'nde yaşayan eşinin annesinin yanında kaldıklarını belirtmiştir. Derneğe üye olduğu dönemde annesi ile birlikte yaşadıklarını dile getiren Münevver ise derneğe geldiği zamanlarda annesinin kızı ile ilgilendiğini ve bu yüzden gözünün arkada kalmadığını belirtmiştir.

Münevver (55):

“Beraber oturuyoduk, evet annem vardı. O zaten, annem büyüttü deyim yani kızımı da. Çalışmaya geldiğim zaman da hiçbir zamanda arkada kalmadı gözüm. Çünkü evde bakan vardı kızıma.”

İlknur’un derneğe üye olduğu zaman çocuklarının biri ilkokul diğeri ise ortaokul öğrenimine devam etmektedir. Derneğe üye olduğunda küçük çocukları bulunan İlknur çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamak için, dernekte çalıştığı günlerde, uykusundan fedakarlık ettiğini dile getirmektedir. İlknur özellikle çocuk bakımında en büyük destekçisinin eşi olduğunu belirtmektedir.

İlknur (53):

“Ya o dönem tabi ki yani anneye ihtiyaçları oluyodu. Ee tabi ki onların şeyini eksik etmiyoduk ama tabi sen anne olarak fedakarlık yapıyorsun tabi. Hani gece uykundan fedakarlık yapıp yemeğini geceden hazırlıyorsun. Biraz tabi orda babada çok şey fedakar oluyo. Biraz yardımcı oluyo anneye. Burdan hani geç gittimizde baba ilgileniyo falan.”

İnci derneğe üye olduğunda kendisi ile birlikte kalan küçük oğlunun 6 yaşında olduğunu belirtmiştir. İnci dernekte çalışmaya başladığında küçük çocuğu olduğu için zaman zaman dernek faaliyetlerine aktif bir şekilde katılamadığını dile getirmektedir. Songül ise dernek kurulduğundan itibaren dernek çatısı altında gerçekleştirilen üretim faaliyetlerine elinden geldiğinde katıldığını ancak o dönemde 0-6 yaş grubunda iki çocuğunun olduğunu ve çocuklarının emzirme dönemi bittikten sonra, birlikte yaşadıkları eşinin annesinin çocuklarına bakması üzerine, 2008 yılından itibaren dernekte aktif olarak görev aldığını dile getirmiştir.

Songül (44):

“Çok aktif olarak gelemediğim dönemler oldu. Çünkü çocuklarım oldu, bebek. (...) Ama ben hep onlarla beraber hafta sonları gelip burda katılmaya çalışıyodum yani onlarla beraber. O zaman daha hani kayınvalidemin yaş grubu daha aktifti. Ama ondan

sonra bebeklerimi emzirme dönemim bitti ondan sonra genelde burdayım. Kayınvalidem çocuklarıma baktı, ben aktif olarak görev almaya başladım.”

Araştırma dahilinde gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen veriler ışığında Münevver, Belkıs, İlknur, Meryem, İnci ve Songül dışında kalan diğer görüşmecilerin onları eve bağlayan küçük çocuklarının bulunmadığı ve bu nedenle dernek bünyesinde gerçekleştirilen üretim faaliyetlerine ve etkinliklere aktif bir şekilde katılım sağladıkları görülmektedir. Münevver, Belkıs, İlknur, Meryem ve Songül dernekte aktif olarak çalıştıkları dönemlerde çocuk bakımı konusunda aile fertlerinden yardım almaktadırlar. Bu bağlamda küçük çocuklarının olmasının, görüşmecilerin derneğe aktif katılımı üzerinde negatif bir etki yaratmadığını söylemek mümkündür. Ancak çocuk bakımı konusunda aile bireylerinden herhangi bir yardım görmemiş olan İnci çocuğu büyüyene kadar bazı dönemlerde dernek faaliyetlerine katılamamıştır.

5.4.2. Dernek Bünyesinde Gerçekleştirilen Üretim ve Hizmetlerin Kalitesinin Arttırılması İçin Alınan Eğitimler

Dernek üyeleri dernek bünyesinde ürettikleri ürünleri satışa sunabilmeleri için Tarım Bakanlığı tarafından belirlenen standartları sağlayabilmek amacıyla Türkiye'nin önemli şeflerinden aşçılık ve Tarım İl Müdürlüğü'nden hijyen eğitimleri almışlardır. Görüşmecilerden Meryem aldıkları hijyen eğitimlerinin ardından Tarım Bakanlığı tarafından yapılan hijyen ve kalite denetlemelerinden başarı ile geçtiklerini ve “beyaz tabak” ödülü aldıklarını dile getirmiştir.

Meryem (53):

“Bi kaç eğitimler aldık biz hijyen konusunda. Yani çok... Yani aldık bi kaç kere yani. Hatta eee... burda beyaz tabak şeyi de aldık yani. Ne derler ona... Hijyen şeyini... Beyaz tabak mı veriyolarmış ne. Hijyenik olduğuna dair.”

Kendilerini “ev hanımı” olarak tanımlayan görüşmeciler yemek pişirme ve temizlik konularında kendilerine güvendiklerini dile getirmişlerdir. Bu nedenle dernek bünyesinde almış oldukları aşçılık ve hijyen eğitimlerinin kendilerine bir fayda

sağlamadığını düşünmektedirler. Ancak dernek bünyesinde gıda maddeleri ürettiklerinden aşçılık ve hijyen sertifikalarını almaları gerektiği için bu eğitimlere katılmışlardır.

Öznur, Sabahat ve İlkur Tarım İl Müdürlüğü'nden dernek çatısı altında üretilen reçellerini belirli bir standarda oturtmaları amacıyla eğitim aldıklarını dile getirmişlerdir. Dernek üyelerine Tarım İl Müdürlüğü'nce verilen reçel üretimi eğitimleri dernek bünyesinde gerçekleştirilen reçel üretiminde verimliliğin artırılmasına önemli katkılar sağlamıştır. Öznur almış oldukları eğitim sonrasında reçel yapımında kullandıkları ekipmanları yenilediklerini belirtmiştir. Eğitim sonrasında Tarım İl Müdürlüğü tarafından derneğe ürettikleri reçellerin kıvamlarını ölçmeleri için tahsis edilen alet sayesinde üretilen reçellerin belirli bir standartta olması sağlanmıştır.

Öznur (62):

“Mesela önceden yaptığımız reçellerin falan kıvamlarını hani kendimiz belirliyoduk. Ama şimdi Tarım İl Müdürlüğü'nden eee... mühendisimizden beraber bi çalışmamız oldu. Eee... şimdi reçellerimizin kalitesi için bir alet verildi, onun ölçüm şeyi verildi. Ona göre eee... kazanlarımız onlara göre alındı. Onları hani şey olmasın diye kalitesinde bozukluk olmasın, ince kıvam şeyinde falan... Onlara alet verildi. Öyle... Bu sene de onlarla yapıyoruz.”

Araştırma dahilinde görüşme gerçekleştirilen dernek üyelerinden Öznur, İlkur, Meryem, İnci, Türkan ve Zümrüt yaşam koçundan, dernek lokaline gelen misafirlerini daha iyi ağırlamak için misafir ağırlama ve misafirlerle kuracakları iletişimi geliştirmek için iletişim eğitimleri aldıklarını belirtmektedirler. Görüşmecilerden Zümrüt dernek başkanlığı görevini üstlenen Havva'nın misafirlerle kurulan diyaloglara önem verdiğinin ve misafirlerle düzgün iletişim kurmaları konusunda dernek üyelerini sık sık uyardığının altını çizmektedir.

Zümrüt (43):

“Buraya protokol de çok geliyor. Onlarla da nasıl diyalogumuz... Zaten bunu bizim başkanımız çok uyarır bizi. Hani ‘Eğer sinirliyseniz dışarda müşteriye asla

konuşmucaksınız. İçeri girceksiniz, bir başka arkadaşınızı yollucaksınız. Konuşmayı öğreneceksiniz.’”

Dernek üyelerinin almış oldukları diksiyon ve misafir ağırlama eğitimleri iletişim becerilerinin gelişmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Kırsal alanda yaşayan ve kapalı bir topluluğun üyesi olan kadınlar almış oldukları bu eğitimler sayesinde dernek lokalinde ağırladıkları farklı sosyo-kültürel özelliklere sahip olan misafirleri ile etkili iletişim kurabilmektedirler.

Bursa'nın turistik yerlerinden biri olan Saitabat Şelalesi'nin yanında yer alan Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği, özellikle yaz aylarında dernek lokalinde yerli ve yabancı birçok turisti misafir etmektedir. Dernek üyeleri dernek lokaline gelen yabancı turistlerle iletişim kurabilmek için derneğin Bursa şehir merkezindeki şubesinde pratik İngilizce eğitimi aldıklarını dile getirmişlerdir. Dernek üyeleri pratik İngilizce eğitimi aldıkları yıl Hıdırellez Şenlikleri'nde misafir ağırlama diyaloglarından oluşan İngilizce bir tiyatro oyunu sergilemişlerdir.

Songül (44):

“Hiç yapmadığım şeylerden biri. İlk dernek kurduğumuz zaman. Tabi ki buraya Arap turist geliyor. Onlara yardımcı olmaya... Bi İngilizce kurs gördük. (...) O dönem burda ilk Hıdırellez kurarken biz burda tiyatro yaptık. Ve beni Arap yaptılar. Arap kıyafetler giydim. (...) İşte o İngilizce hocamız hazırladı. Biz hepimiz... Biri turist mesela Alman bi turist oldu. Biri Arap bi turist oldu. Biz tamamen İngilizce konuşarak.”

Kısa bir dönem İngilizce eğitimi alan dernek üyelerinden Gönül, Münevver, Türkan ve Öznur eğitim sırasında temel tanışma diyalogları ile dernek lokaline gelen misafirlerinin siparişlerini almak ve sunum yapabilmek için kullanabilecekleri temel cümleleri öğrendiklerini ancak geçen zaman içerisinde öğrendiklerini unuttuklarını dile getirmişlerdir. Görüşmeciler şu anda İngilizce konuşamamaktadırlar. Alınan İngilizce eğitiminin uzun vadede kadınlara bir fayda sağlamadığı görülmektedir.

Türkan (57):

“Mesela ilk önce şeye gittik mesela, İngilizce kursuna gittik ilk önce. Bursa’daydık o zaman. Hani gerçi öğrenemedik ama olsun. Onu bi denedik. (...) Ama hiç bişey öğrenemedik yani. O günlük 10 tane kullandığımız kelimeyi de unuttuk hani. Ama aklında tutan vardır belki. (...) Ama tabi fazla şey yapamadık. Algılayamadık yani.”

5.4.3. Dernek Bünyesinde Gerçekleştirilen Etkinliklere Katılımın Grup Kimliğinin Oluşumu Üzerindeki Etkileri

Araştırma dahilinde yapılan görüşmelerde dernek bünyesinde gerçekleştirilen etkinliklerin neler olduğu sorusu yöneltildiğinde görüşmecilerin hepsi sadece derneğe üye olan kadınların katıldıkları, gününbirlik ya da konaklamalı gezilerin düzenlendiğini dile getirmişlerdir. Dernek çatısı altında Konya, Ankara ve İstanbul’a gününbirlik; Karadeniz ve Kapadokya bölgeleri ile Denizli, Pamukkale, İzmir ve Antalya’ya konaklamalı; termal tesislere ise hem gününbirlik hem de konaklamalı geziler düzenlenmiştir. Konaklamalı geziler genellikle üretim faaliyetlerinin sonunda bu faaliyetlere katılan dernek üyelerinin yorgunluklarını atmaları amacıyla gerçekleştirilmektedir. Gerçekleştirilen gününbirlik ya da konaklamalı geziler dernek üyelerinin motivasyonlarını arttıran önemli bir faktördür.

Dernek üyeleri yaz aylarında genellikle Antalya iline tatil amaçlı düzenledikleri konaklamalı gezilerde, tesettürlü oldukları için, özellikle muhafazakar kesime hitap eden otelleri tercih ettiklerini belirtmektedirler. Dernek başkanlığı görevini üstlenen Havva ve başkan yardımcısı Gönül, dernek üyelerinin tesettürlü olduğu için konaklama yeri seçiminde buna dikkat ettiklerini vurgulamışlardır.

Gönül (58):

“Alanya’da da çok güzel eğlendik. Deniz çok güzeldi, otel çok güzeldi. Tabi bir hafta denize girdik biz. Hiç havuza girmedik. Tabi çok sıcak. Denize girdik yani hepimiz. Çok güzeldi çok eğlendik. E bize hani öyle bi otele götürüyo ki, tesettürlü. Orda istediğimiz şekilde, rahat şekilde denize giriyoruz.”

Araştırma dahilinde gerçekleştirilen görüşmelerde Gönül, Öznur, İlknur, Meryem ve Münevver dışında kalan görüşmeciler bütün dernek üyelerinin iki yıl ara ile iki farklı grup olarak Umre ziyareti gerçekleştirdiğini dile getirmişlerdir. Dernek üyeleri 2014 yılında dernek lokaline misafir olarak gelen Arap Turizm Birliği Başkanı'nın daveti üzerine ilk Umre ziyaretlerini gerçekleştirmişlerdir. Dernek lokaline yaptığı ziyarette derneğin kuruluş hikayesinden etkilenen Arap Turizm Birliği Başkanı dernek üyelerinin Arabistan'a gelmesini ve oradaki kadınlarla başarı öykülerini paylaşmalarını istemiştir. Turizm Birliği Başkanı bu vesile ile oraya gelecek olan 45 yaşın altındaki dernek üyelerinin Turizm Birliği'nin misafiri olarak Umre ziyaretlerini de gerçekleştirebileceklerini belirtmektedir. Bu teklif üzerine kısa sürede pasaport işlemlerini tamamlayan 42 dernek üyesi Turizm Birliği'nin misafiri olarak Arabistan'a gitmiş ve Umre ziyaretlerini gerçekleştirmiştir. 2016 yılı Ramazan ayında da ilk Umre ziyaretine katılmayan 25 dernek üyesi, masrafları dernek bütçesinden karşılanarak, 10 günlük Umre ziyareti gerçekleştirmişlerdir.

Havva (61):

“Gelen Avrupa Birliği şey, Arap Ülkeleri Turizm Birliği bakanıymış. Valiliğin getirdiği misafir. Hayran kaldı böyle şaşkınlıkla... Ben anlatıyorum tercüman işte onları tercüme ediyor falan. Anlatırken dedi ki ‘Bunları bizim kadınlara anlatmalısınız. Çok örnek bir çalışma.’ dedi. (...) ‘Burda çalışanlar benim misafirim.’ dedi. ‘Ben davet ediyorum.’ dedi. (...) ‘Kaç kişi davet ediyorsunuz?’. Dedi ki ‘Hepsi’. Şimdi şaka mı, gerçek mi? Tercümana ben dedim ki ‘Adam ciddi ciddi yani’. ‘Evet gerçek söylüyo, bakan.’ dedi. Dedim ki ‘Ama nasıl olur!’. ‘Evet hepsi.’ dedi. ‘Yalnız...’ dedi ‘...45 yaşın altında genç olmaz. Çünkü mahrem oluyor, eşlerin olması lazım. O yüzden hepsi...’ dedi ‘...45 yaşında altında olmayan herkesi davet ediyor. Pasaportlarınızı çıkartın. İşte biz size haber vericez.’. (...) Şaka mı gerçek derken inan ağladım. O kadar mutlu oldum, o kadar duygulandım ki. (...) Ve biz 42 kişi o sene, Umre’ye gittik. Bir hafta kendi otellerinde misafir ettiler. Beş kuruş para harcamadan Umre yaptık.”

2002 yılında dernek kurmak için gerekli şartların sağlanması ile başvuru yapılmasının hemen ardından 6 Mayıs'ta köyde Hidrellez Şenlikleri düzenlemiş ve köy

kadınları burada dernek ve dernekçilik hakkında bilgilendirilmiştir. O tarihe kadar köyde Hidrellez Şenlikleri'nin yapılmadığını belirten Havva 2002 yılından sonra bunun bir gelenek haline getirilerek her sene 6 Mayıs tarihinde Hidrellez Şenlikleri düzenlendiğini dile getirmiştir. Her yıl 6 Mayıs'ta yapılan Hidrellez Şenlikleri köyün bir geleneği halini almıştır. Hidrellez Şenlikleri'nde lokmalar dağıtılmakta ve mehter takımıyla, halk oyunları, konserlerle kutlamalar yapılmaktadır.

Havva (61):

“Mesela Hidrellez bugüne kadar köyümüzde hiç yapılan, kutlanan bi etkinlik olmamıştı. Daha doğrusu sadece Hidrellez değil hiç bi etkinlik yapılmamıştı. Biz bunun bu yıl 17.'cisini kutladık, geleneksel hale getirdik. Her yıl binlerce kişi ağırlıyoruz. Hele hafta sonuna denk geldiyse belki iki bin üç bin kişi misafir ağırlıyoruz burda. Orda imece usulü yine yapılan pişi derler bizde, bazı yerlerde lokma deniyo. Lokmalar pişiyolar yanında ayranı, peyniri, zeytini ikram ediliyo. İşte mehter takımıyla, halk oyunları, sanatçısıyla şenlik düzenliyoruz. Bunu da biz dernek olarak yapıyoruz yani.”

8 Mart Dünya Kadınlar Günü ve 12-24 Mart tarihleri arasında kutlanan Yaşlılar Haftası'nda dernek bünyesinde çeşitli etkinlikler düzenlenmektedir. Dernek üyeleri 8 Mart Dünya Kadınlar Günü'nde bir salon tutarak burada kadınlar için eğlence düzenlemektedir. Yaşlılar Haftası'nda ise dernek üyeleri huzur evlerini ziyaret etmekte ve orda kalan yaşlılara dernek lokallerinde gönüllü olarak kahvaltı hizmeti vererek eğlenceler düzenlemektedirler.

Görüşmecilerden Sabahat, Zümrüt, Songül, İlknur ve Gönül gönüllü olarak çalıştıkları dönemde dernek bünyesinde derneğe bir gelir sağlamak adına, 15 günde bir olmak üzere ayda iki kez kadınlar matinesi düzenlediklerini dile getirmişlerdir. Ancak son yıllarda kadınlar matinesi düzenlenmemektedir.

Sabahat (49):

“Eee... zaman zaman bazı kadın matineleri yaptık, düzenlendi. Şehirden araç tutuyoduk, otobüs kiralyoduk, buraya şehirden kadınlar getiriyoduk. Çarşamba günleri 15'te bi eee... kadın matineleri oluyodu. Yaklaşık iki yıldır kadar yok.”

Görüşmeciler dernek üyeleri arasında da birçok eğlence düzenlendiğini dile getirmektedirler. Dernek üyeleri yoğun bir şekilde çalıştıkları salça ve reçel üretimlerinden sonra yorgunluklarını atmak amacıyla dernek binasında toplanarak kendi aralarında müzikli eğlenceler düzenlemektedirler. Bütün dernek üyelerinin doğum günleri dernek lokalinde kutlanmaktadır. Dernek üyeleri yılbaşı akşamları dernek lokalinde toplanmakta ve kendi aralarında eğlenerek yeni yılı karşılamaktadırlar. Ayrıca dernek üyeleri kendi aralarında gün yaptıklarını belirtmişlerdir.

Muhafazakar bir topluluğun fertleri olan dernek üyeleri her ay dernek lokalinde mevlit okuttuklarını ve mevlitlere bütün köy kadınlarının katılım sağladığını dile getirmektedirler. Dini bayramlarda bütün dernek üyelerinin bir araya gelerek birbirleri ile bayramlaşmaları da dernek üyeleri için oldukça önemli bir etkinliktir. Görüşmeciler Ramazan ve Kurban Bayramlarında bayramın 3. günü dernek lokalinde bir araya gelerek bayramlaştıklarını belirtmektedirler. Dernekte büyük küçük bir araya gelen dernek üyeleri birbirleri ile bayramlaştıktan sonra yemek yiyerek eğlenmektedirler. Kurban Bayramlarında dernek için kurban kesilmektedir. Her yıl gerçekleşen bayramlaşma buluşması dernek için bir gelenek haline gelmiştir.

Dernek bünyesinde üyeler arasında gerçekleştirilen çeşitli etkinlikler grup kimliğinin oluşumunda önemli bir yere sahiptir. Dernek üyesi olan kadınların dernek bünyesinde gerçekleştirilen çeşitli etkinliklere ortak katılım sağlaması birlik ve beraberlik duygusunun yanı sıra aralarındaki arkadaşlık bağlarının da güçlenmesine olanak sağlamaktadır. Gerçekleştirilen her etkinliğe katıldıklarını dile getiren görüşmecilerin aralarında güçlü bir bağ olduğu gözlemlenmektedir. Gerçekleştirilen araştırma çerçevesinde dernek üyelerinin arasında var olan güçlü bağlar örgütsel güçlenmenin gerçekleşmesinde pozitif etki yaratan önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

5.4.4. Eşitlikçi Karar Alma Mekanizmalarının Varlığı

Araştırma dahilinde görüşme gerçekleştirilen dernek üyelerinden İnci dışında kalan diğer 13 görüşmeci, dernek içinde alınan kararların dernek yönetim kurulu

üyelerince ortaklaşa alındığını belirtmektedirler. İnci ise dernek içerisinde alınan kararların dernek başkanlığı görevini üstlenen Havva tarafından alındığını ve dernek üyelerinin alınan bu kararları uyguladığını açıkça dile getirmektedir.

İnci (53):

“Valla Havva Ablam alıyo kararları, uygulamak bize düşüyo. (...) İşte bize ne görev verdilerse onu yaptık, nereye çağırılarsa oraya gittik. Ben öyle yani. Beyin takımında değiliz, ayak takımındayız.”

Alınan kararların dernek yönetim kurulu üyelerince ortaklaşa alındığını belirten 13 görüşmeci içerisinde yer alan Havva, Gönül, Sabahat, İlknur, Meryem, İnci, Türkan ve Kısmet ile gerçekleştirilen görüşmelerden, açıkça dile getirmeseler bile, dernek başkanı olan Havva'nın her hafta düzenlenen yönetim kurulu toplantılarında kendi fikrini üyelerle paylaştığı ve üyeler arasında gerçekleşen fikir alışverişi sonucunda Havva'nın fikrinin kabul edildiği anlaşılmaktadır.

İlknur (53):

“Valla baştan bi şeyimiz topluyo başkanımız bizi. Kendi fikrini söylüyo. Ama diyo ‘Hani beyenmediyiz bir şey varsa şey yapabilirsiniz.’ Hani konuşuyoz onda bi sorun yok. Karşılıklı, öylemi olur böylemi olur tartışıyoruz. En sonunda bakıyoruz başkanımızın fikri bizden daha güzel, onaylıyoruz onu.”

Dernek ile ilgili alınan pek çok kararın fikrinin kendisinden çıktığını dile getiren Havva bu fikirlerin yönetim kurulunca tartışılarak onaylandığını belirtmektedir. Havva dernek üyeleriyle gerçekleştirilen aylık toplantılarda ilk zamanlarda birkaç “muhalif” üyenin, görünüşte yönetimce alınan aslında Havva'nın vermiş olduğu, kararları eleştirdiğini dile getirmiştir. Bunun üzerine dernek bir süre “muhalif” olarak nitelendirilen üyelerin ortaya attığı, kısa ömürlü, fikirler doğrultusunda yönetilmiştir. Ancak Havva gidişatın iyi yönde olmadığına gözlemlenmesi üzerine üyelerce derneğin, Havva'nın vermiş olduğu kararlar doğrultusunda yönetilmesine karar verildiğini belirtmektedir.

Havva (61):

“Mesela bi kaç kere bi kaç kişi böyle muhalefet olanlar oldu bu toplantılarda. Şey dediler mesela ‘Başkanın aldığı kararlara herkes evet diyo’ falan dediler. Dedim ‘Tamam. Sizin kararınıza uyalım bu sefer.’ Onların kararına uyduk. O aldığımız kararlar bir ay sürmedi bile. Herkes pes etti ‘Yok böyle olmaz bu iş.’ dediler. Ondan sonra benim cevap vermeme gerek kalmadan diğer üyelerimiz dediler ki yönetimdeki özellikle görev alan arkadaşlarım işte ‘Demek ki başkanımız doğru kararlar alıyomuş. Bizde onun için evet diyoruz.’ dediler. Tekrar benim hani önerime u... fikrime döndüler.”

Yönetim kurulu tarafından alınan kararlar her ay düzenli yapılan toplantılarda dernek üyeleri ile paylaşılmaktadır. Meryem, İnci ve Kısmet’e göre bu toplantılar sadece üyeleri bilgilendirmek amacıyla gerçekleştirilmektedir. Bu toplantılarda bilgi alışverişinin yaşanmadığını açıkça belirten Meryem dernek başkanı olan Havva’ya güvendikleri için onun vermiş olduğu kararların kabul edildiğini dile getirmektedir. İnci ve Kısmet ise Havva’nın kararlarının sorgulanmadan uygulandığını belirtmektedir.

Meryem (53):

“Toplantılarda konuşmuyoruz yani. Alındıysa bu karar yani başkanımızın kendi eee... yani bildiği bi karardır. Yani doğru bi karardır diyoz. Hiç kimse yani bi şey demez. Zate o itiraz etse, bu itiraz etse yürümez yani böyle.”

Örgüt içerisinde eşitlikçi karar alma mekanizmalarının oluşturulması, dernek bünyesinde alınan kararlarla ilgili hesap verebilirliğin ve şeffaflığın olması örgütsel güçlenmenin ölçülmesinde kullanılan önemli indikatörler arasında yer almaktadır. Gerçekleştirilen araştırma çerçevesinde görüşmecilerden elde edilen veriler, Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği’nde eşitlikçi karar alma mekanizmalarının gelişmediğini, alınan kararların dernek başkanlığı görevini üstlenen Havva tarafından alınıp dernek üyelerince uygulandığını göstermektedir.

Dernek bünyesinde her hafta dernek yönetim kurulu toplantısı, aylık olarak da bütün üyelerin katılım sağladığı genel toplantılar gerçekleştirilmektedir. Aylık olarak gerçekleştirilen genel toplantılarda yönetim kurulu tarafından alınan kararlar dernek

üyeleri ile paylaşılmaktadır. Bu çerçevede dernek içerisinde hesap verebilirliğin ve şeffaflığın yüksek düzeyde olduğu söylenebilir.

Havva (61):

“Ondan sonra genel bi toplantı yapıyoruz ayda bi işte iki ayda bi falan tüm üyelerimizle toplantı yapıyoruz. Bi bakıyoruz bu kararları aldık diyoruz.”

Görüşmecilerden yönetim kurulu üyesi olan Öznur yönetim kurulunca “derneğin menfaati” için alınan bazı kararların dernek üyeleri ile paylaşılmadığını dile getirmiştir. Öznur’un bu ifadesi derneğin, dernek bünyesinde alınan kararlarla ilgili, hesap verebilirliğin ve şeffaflığın sorgulanması gerektiğini göstermektedir.

Öznur (62):

“Evet aldığımız kararı sonra... Toplantı yapıyoruz böyle böyle... Ne gerekiyorsa üyelere söyle... Hani böyle bazı kararlar... Dernek içinde, derneğin menfaati için bi karar alınca hiç onu üyelerle paylaşmaya gerek kalmıyor. Ama yaptığımız kararların bazılarını dernek üyelerimiz olduğu zaman onlara da ayrıyetten toplantı yapıp anlatılıyor.”

5.4.5. Dernek Üyelerince Geliştirilen Çatışmayla Baş Etme Yöntemleri

Araştırma dahilinde görüşme gerçekleştirilen dernek üyelerinin tamamı dernek üyeleri arasında zaman zaman küçük problemlerin yaşandığını ancak bu problemlerin aşılamayacak büyük problemler olmadıklarını dile getirmektedirler. Havva, Öznur ve Zümrüt sadece kadınların çalıştığı bir ortamda hiç sorun yaşanmamasının mümkün olmadığını belirtmektedir.

Öznur (62):

“Bide bayanların çalıştığı bi dernek... Bayanların çalıştığı dernek olsun bi başka topluluk olsun biraz zor ama aşılyo yani o. Aşılmayacak... aşılmayacak bi duruma gelinmiyor.”

İnci ve Zümrüt dışında kalan tüm görüşmeciler dernek içerisinde başka üyelerle herhangi bir problem yaşamadıklarını belirtmektedirler. İnci ve Zümrüt'ün, yoğun iş temposundan dolayı yaşanan yorgunluk ve stres nedeniyle, diğer dernek üyeleri ile aralarında ufak sıkıntılar yaşanmıştır. Diğer dernek üyeleriyle küçük problemler yaşadıklarını dile getiren İnci ve Zümrüt bu sorunların fazla uzamadan kısa sürede tatlıya bağlandığını belirtmektedirler.

İnci (53):

“Aa ufak tefek olmuştur da onlarıda hallettik kendi aramızda. Öyle o büyük böyle şeyimizi aşıcak bişeyler olmadı yani. (...) Biraz yorulduğumuz zaman oluyo. Ya yorulunca ister istemez geriliyosun. Ama yarım saat sonra bitiy o şeylik. Diyorum dinlenmeye geldimiz zaman herkes bi dinlenir ya ondan sonra... O yorgunlukta şey tam müşterinin sıkı anında sofr a çıkıcak... He stres olduğu zaman. Sofra çıkıcak eee... herkes hemen istiy o, istedin hemen çıkmıyo, olmuyo. Sen hazırlıyosun ama karşıdaki götürmüyo. İşte bi tane eksik oldu mu öbürlerini şey yapıyo. İşte o anda... Ama saat 3-4 oldu mu ortalık yatıştı mı o stres bitiy o.”

Görüşme gerçekleştirilen dernek üyelerinden Meryem ve Zümrüt üyeler arasında yaşanan problemlerin nedeninin gerginlik olduğunu belirtirken İlknur üyelerin yaş ortalamasının yüksek olmasından dolayı çabuk yoruldukları için birbirleri ile ufak tefek problemler yaşadıklarını belirtmektedir. İnci ise üyelerin yoğun iş temposundan dolayı yorulduklarını ve bu durumun onlarda yaratmış olduğu gerginliğin üyeler arasında çıkan çatışmaların zeminini oluşturduğunu dile getirmektedir.

İlknur (53):

“O aslında önceden olmazdı. Sonradan sen çok çalıştın... Ya yorgunluğun verdiği şey... E sen az çalışıyon, sen çok çalışıyon gibilerden. Biraz onlar başladı. Ama biraz öyle bi birbirine hani böyle eee... kırıcı değil ama biraz sitem şey oluyo. Ondan sonra tekrar bi şey gülüş cümbüş tekrar geri dönüliyo yani. Eee... aşlamıycak bi konu değil. Ya da o da yorgunluğun verdiği şeylen bence. E 16 senedir artık. Önceden şey gibi, merdivenleri iki iki çıkarken şimdi biraz dizler falan tabi tutmamaya başladı artık.”

Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği homojen bir üye kitlesine sahiptir. Araştırma dahilinde gerçekleştirilen görüşmelerde dernek üyelerinin tamamının birbirleri ile akrabalık bağları olduğu anlaşılmaktadır. Dernek başkanlığı görevini üstlenen Havva dernek yönetimince alınan karar doğrultusunda derneğe üye olurken Saitabat Köyü'nden olmak ya da bu köye evlilik yoluyla gelin gelmiş olmak şartının arandığını dile getirmektedir.

Havva (61):

“Araya fitne girer diye düşünüyoruz. Biz bi kararımız var. Köyümüzün ya kızı ya gelini olacak, bu derneğe üye olmak için. Dışardan gelen birisi bizi tanımadığı için içeriye şey girer diye düşünüyoruz. Yoksa bi art niyetimiz yok.”

Dernek yönetimince aranan üyelik şartları üyelerin geliştirdikleri ve derneğin sürekliliği üzerinde pozitif etki yaratan önemli bir çatışma ile baş etme yöntemidir. Dernek üyeleri arasında var olan akrabalık bağları üyeler arasında, temeli saygı ve sevgiye dayanan, kuvvetli bir bağ oluşmasının en önemli nedenlerindedir. Dernek içerisinde üyeler arasında ufak tefek problemlerin yaşandığını kabul eden görüşmeciler bu problemlerin uzayıp daha büyük sorunlara neden olabilecek problemler olmadığını ve üyeler arasında oluşan bu kuvvetli bağ nedeniyle problemlerin kısa sürede taraflar arasında çözüme ulaştığını belirtmektedirler. Dernek üyelerinin arasında akrabalık bağlarının olması problemlerin kısa sürede çözülmesinin en önemli nedeni olarak görülmektedir.

İnci (53):

“Hiç kimse yabancı yok burda. Hepsi benim şimdi... Havva ablamda yabancım diil baba tarafımdan akraba eee... amcamın kızı var, işte halam var şeyler kurucu üyelerden. Hangisini kırabilirsin ki... Kimseyi kıramıyosun. Çünkü hepsi benim büyüğüm, hepsi de değer verdiğim insanlar. Onun için... Valla bugüne geldik. Bugüne geldik işte. Ha sorunlar oldu mu olma... oldu. Ama işte kendi aramızda hallettik şeyaptık.”

5.4.6. Dernek Gelirlerinin Değerlendirilmesi ve Hesap Verebilirlik

Araştırma dahilinde görüşme gerçekleştirilen dernek üyelerinden Meryem, İnci ve Zümrüt haricindeki görüşmeciler dernek gelirleriyle dernek binasının yapım aşamasında bankadan çektikleri kredinin ödemesinin gerçekleştirildiğini belirtmektedirler. Yaklaşık 7 yıl gönüllü çalışan dernek üyeleri dernek çatısı altında satılan ürünlerden ve dernek lokalinden elde ettikleri kazançlarla yüklü miktarda borçlar ödemişlerdir.

Münevver (55):

“E borcumuz vardı mesela. Üst kat, bu kat yoktu, bu kat yapıldı. Tabiki çok borçlanıldı. Borçlar ödendi. Ödeniyo da daha yani. Elde edilen gelirler. Borcumuzu ödüyöruz işte.”

Araştırma dahilinde görüşme gerçekleştirilen dernek üyelerinden Havva, Songül, Sabahat, Gönül, İnci, Türkan, Kısmet ve Münevver elde edilen gelirlerin aynı zamanda dernek lokali olarak kullanılan dernek binasının ihtiyaçlar doğrultusunda yenilenmesi için kullanıldığını dile getirmişlerdir. İnci yetersiz gelen mutfağın genişletildiğini Münevver ise lokalde çalışanların yemek yiyebilecekleri bir yemekhanenin yapıldığını belirtmektedir. Yemekhane ile birlikte gözleme yapımı için ayrı bir alanın yapıldığını belirten Kısmet ile bulaşikhane yapıldığını belirten Songül’ün yanı sıra Havva, Gönül, Sabahat ve Türkan dernek lokalinde misafirlerini ağırladıkları bölümde belirli aralıklarla konsept değişikliklerinin yapıldığını dile getirmektedirler.

Türkan (57):

“Daha çok dernek faaliyetlerinden elde edilen gelir daha çok, en çok binaya kullanıldı. Yani her sene binanın bi yeri yapıldı. Mesela bi taraftan yapıldı tekrar eskiyenler oldu. Mesela tekrar kadifeler değişti, sekiler değişti, perdeler değişti.”

Songül ve Kısmet dışındaki bütün görüşmeciler dernek çatısı altında satılan ürünlerden ve dernek lokalinden elde edilen gelirlerin, derneğin kuruluş amaçları doğrultusunda değerlendirildiğini dile getirmektedirler. Görüşmecilerden Havva, Gönül,

Öznur, Sabahat, İlknur, Meryem, İkbal, Türkan ve Münevver dernek çatısı altında satılan ürünlerden ve dernek lokalinden elde edilen gelirler ile köyde evlenme çağına gelmiş genç kadın ve erkeklere kuracakları yeni evleri için ihtiyaç duydukları eşyaları aldıklarını ya da kendilerinin bunları temin edebilmesi için maddi yardımda bulunulduğunu belirtmektedirler. Derneğin kurulduğu 2002 yılından bugüne kadar evlenme çağındaki 17 gence dernek tarafından maddi yardımda bulunulmuştur.

Havva (61):

“Biz şu ana kadar 16 gencimize hatta geçen gün 17.si oldu. İu... maddi manevi... İşte kimisine diyoruz ki ne eksigi varsa biz alıyoruz, kimisine para olarak diyo ki ben kendim alıcam diyo para olarak veriyoruz onlar kendileri alıyolar. Şu ana kadar kimine beyaz eşyasından tutun da mobilyasına kadar 16 gencin 17 gencimize destek olduk.”

Görüşmecilerden Havva, Öznur, Sabahat, İlknur, Belkıs, Zümrüt ve Münevver dernek çatısı altında üretilen ürünlerin satışından ve dernek lokalinden elde edilen gelirler ile tatil günlerinde dernek lokalinde garson olarak çalışan öğrencilere burs adı altında emeklerinin karşılığının ödendiğini dile getirmişlerdir.

Dernek faaliyetlerinden elde edilen gelirler ile, derneğin kuruluş amaçları doğrultusunda, çeşitli kurum ve kuruluşlara maddi yardımda bulunmaktadır. Havva dernek gelirleri ile kendi dernekleri adına engelli okuluna maddi yardımda bulduklarını belirtmektedir. Görüşme gerçekleştirilen Havva, Sabahat ve Meryem, öksüz çocuklara bayramlık alınabilmesi için başka bir sivil toplum örgütüne yardımda bulduklarını dile getirmişlerdir. Ramazan ayında dernek lokalinde düzenlenen ve dernek üyelerinin gönüllü çalıştıkları iftar yemeğinin gelirleri ile öksüz çocuklara bayramlık alınmıştır.

Havva (61):

“İşte mesela İu... Yine bu ramazan ayında 238 kişiye iftar verildi. O tamamen öksüz çocuklara bayramlık alınması için bir şeydi.”

Havva ve İlknur başka bir sivil toplum örgütü tarafından yetim çocuklar için yapılan bir yurdun inşaatı sırasında dernek olarak maddi yardımda bulduklarını belirtmektedirler. Havva, Gönül, İnci ve Sabahat ise dernek çatısı altında satılan ürünlerden ve dernek lokalinden elde edilen gelirler ile bir sivil toplum kuruluşu aracılığıyla ağır kurak dönemler geçiren Somali Cumhuriyeti'nde, oradaki insanlara faydalı olmak adına bir su kuyusu açtırdıklarını dile getirmişlerdir.

Gönül (58):

“Somalide eee, kuyu açtırdık. Ordaki ee, Müslüman kardeşlerimize... Şimdi düşünsene, benim tek başıma olsam, Somaliliye ben nasıl yardım yapabilirdim. Ama burda el birliğiyle yani hepimizin çalışmasınlan, oo, paramızı biriktirdik ve oraya hatta kaç milyardı valla bilemicem, 7-8 milyar bi bağış yaptık. Orda bir kuyu açtırdık.”

Dernek üyelerinin tam katılım sağladığı her ay düzenli bir şekilde yapılan genel toplantılarda aylık gelir gider hareketliliği dernek üyeleri ile paylaşılmaktadır. Görüşmecilere “dernek gelirlerinin nasıl değerlendirildiği” sorusu yöneltildiğinde dernek bünyesinde yapılan harcamalardan, aylık yapılan toplantılarda dernek başkanlığı görevini üstlenen Havva'nın açıklamaları ile haberdar olduklarını dile getirmektedirler. Bu çerçevede dernek içerisinde hesap verebilirliğin ve şeffaflığın yüksek düzeyde olduğu söylenebilir.

İnci (53):

“Toplantılar yapıyoruz. Toplantılar... düzenli toplantılarımız var. Senelik bi de aylık, günlük toplantılarımız. Senelik işte cüreyyi müreği onları açıklama yapıyorlar. Bi de her aylık toplantılarımız var düzenli olarak. İşte yaptıklarımız işlerden, aldıklarımızdan, ne sattık ne ettik onlar işte. Anlatıyo dilinin döndüğünce, bizim de kafamız aldığınca. Çünkü hiçbirimiz iş kadını değiliz. Eee... şeyden anlama... anladığımız kadar, gücümüz yettiği kadar dinliyoruz.”

5.4.7. Derneğin Diğer Örgütlenmelerle Kurduğu Sosyal Ağlar

2002 yılında kurulan Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği Türkiye'de kırsal alanda kadınlar tarafından kurulan ilk örgütlenme özelliği göstermektedir. Gerek

kırsal alanda kurulan ilk örgütlenme olması gerekse dernek üyelerince gösterilen azimle ve inançla hiçbir maddi destek almadan başarılı işlere imza atmış olan bir örgütlenme olması derneğin diğer kırsal alanda kurulan kadın derneklerinden ayrı bir noktada konumlanmasına neden olmuştur. Dernek başkanlığı görevini üstlenen Havva Bursa ili başta olmak üzere Türkiye'nin farklı bölgelerinde kırsal alanda kurulan birçok kadın derneği ile kuruluş aşamasında iletişim kurarak kendi deneyimlerini onlarla paylaştıklarını dile getirmiştir. Havva derneğin kuruluş aşamasında karşılaştıkları zorlukları diğer derneklerle paylaşarak olumsuzluklar karşısında pes etmemeleri, istikrarlı ve kararlı olmaları konusunda onlara cesaret verdiğini belirtmektedir.

Havva (61):

“Şimdi şöyle diyim. Bursa'daki kurulan derneklerin yüzde doksanı bize geldiler, anlattık öyle dernek kurdular diyebilirim. Hani sadece Bursa değil. Türkiye genelinde ya telefonlarla aradılar ya da duymuşlar geldiler. Gruplar halinde geldiler. Diğer illerden geldiler. (...) İsimlerini şimdi şu an tek tek sayamıycam ama. Öyle yani deneyimlerimizi paylaştık. Ve herkese yaparsınız, istikrarlı ve kararlı olun pes etmeyin diye böyle anlattım. Yani gerçekten bu tabii şey gerek istikrar gerekiyor. Şey sabırlı olmaları gerekiyor. Pes etmemeleri gerekiyo öyle ufak şeylere. Mutlaka engeller çıkacaktır ama o engelleri aşmak için var olmalıyız. Pes etmek için değil.”

Görüşmecilerden Havva ve Sabahat ürettikleri ürünleri satmakta zorluklar yaşayan kadın derneklerinin ürünlerini onlardan satın alıp kendi dernek lokallerinde satışa sunduklarını belirtmektedirler. Bu sayede diğer kadın derneklerine, yeni pazar alanları açarak, devamlılıklarını sağlamaları noktasında yardımcı olmaktadır.

Havva (61):

“Hatta bi dernek kurdular Doğançı köyü. ‘Sizden özendik. Hatta BEBKA’dan projemiz onaylandı. Ama şimdi...’ dedi ‘...şey yapamıyoruz. Yürütemedik, olmadı kapatacağız belki.’ falan dedi. Çok üzüldüm. ‘Olur mu öyle!’ falan dedim. Bize kuskus yapmışlardı, ikram ettiler. Çok beğendim. Dedim ki ‘Bakın siz...’ dedim, ‘Biz kuskus yapamıyoruz, yetiştiremiyoruz. Velahası zamanımız olmuyor. Siz...’ dedim ‘...bizim üretimimizi alın. Şartlarınız uygun.’. Zaten hijyen, temizlerdi de. ‘Siz yapın, biz satalım.

Fason çalışın bize.’ dedim. Şimdi kuskus yapmaya başladılar, kuskus yetiştiremiyorlar. Onlar da şimdi kahvaltı salonu açtılar. Diğer derneğimizden birinden turşu alıyoruz. Birinden işte bamya konservesi alıyoruz. Dernekler arasında bi dayanışma içersindeyiz.”

2014 yılında Bursa Valiliği, Bursa Büyükşehir Belediyesi, Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi ve Bursa İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü'nün destekleri ile aralarında Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği'nin de bulunduğu kırsal alanda kurulan 22 kadın derneği, hala aktif olarak faaliyet gösteren, Bursa Üreten Kadın Dernekleri Federasyonu altında bir araya gelerek güçlerini birleştirmiştir. Çeşitli kurumların iş birliği ile kurulan Bursa Üreten Kadın Dernekleri Federasyonu “kırsaldaki kadın çiftçilerin sosyal ve ekonomik statüsünün yükseltilmesi, tarımsal kalkınma içindeki rollerinin artırılması”nı hedeflemektedir (Oruç 2017, <http://www.bursa.com/makale/ureten-kadınlar-gucune-guc-katacak-1990/>, 25 Şubat 2019'da erişildi). Federasyonun üyesi olan dernekler üretim potansiyellerini arttırmak amacıyla Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi'nde çeşitli eğitimler almışlardır. Alınan eğitimlerin ardından federasyona üye olan derneklerin bünyesinde üretilen çeşitli ürünler tek bir çatı altında markalaştırılarak satışa sunulmuştur. Bursa Üreten Kadın Dernekleri Federasyonu kadın derneklerine yeni pazar alanları yaratarak kırsal alandaki kadınlara ekonomik anlamda katkı sağlamanın yanı sıra kırsal örgütlenmeler arasındaki sosyal ağların da gelişmesine olanak sağlamıştır.

Havva (61):

“Bursa’da birçok dernekler kuruldu. 66’ya ulaştı hatta dernekler, sadece Bursa’da. Bunların yirmi biriyle de federasyon kurduk. Şimdi 4 yıl oldu federasyonumuzda. Federasyonumuzun da amacı diğer köylerimizi aktifleştirerek, diğer derneklerimizi onlara da destek olup... Bursa merkezde hatta doğal ürünler marketi açıyoruz. Orda da satamayan derneklerimizin ürünlerini orda satışa sunucaz. (...) Dernek örnek olduğu için, birçok derneklere faydalı olmak için onlara ayda bir ziyarete gidiyoruz zaten federasyon olarak. Her ay bi toplantılarımız... Onlar neler yapıyo, yardımcı olmaya çalışıyoruz.”

Araştırma dahilinde elde edilen veriler Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği'nin Bursa ili başta olmak üzere Türkiye'nin farklı bölgelerinde kırsal alanda kurulan birçok kadın derneği ile bilgi paylaşımında bulunarak sosyal ağlar oluşturduğunu göstermektedir.

5.5. Ekonomik Güçlenme

Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği'nin, aynı zamanda dernek merkezi olarak da kullanılan, lokali Bursa şehir merkezine 22 km uzaklıkta bulunan ve önemli turistik bölgelerin arasında yer alan Saitabat Şelalesi'nin yanında konumlanmaktadır. Saitabat Şelalesi, pek çok yerli ve yabancı turistin ilgi odağı olan turistik bir bölge olması nedeniyle ulaşımın oldukça kolay olduğu bir bölgede yer almaktadır. Dernek lokalinin turistik bir bölgede yer alması ve bu bölgeye kolay ulaşım sağlanabilmesi, lokalin misafir ağırlama potansiyelini arttırmaktadır. Bu durum özellikle dernek lokalinde aktif görev alan üyelerin ekonomik güçlenmelerini kolaylaştıran bir faktör olarak değerlendirilmektedir.

5.5.1. Ekonomik Özgürlüğün Elde Edilmesi

Derneğe üye olmadan önce herhangi bir ücretli işte çalışmamış olan üyelerin dernek bünyesinde gerçekleştirilen faaliyetlerden maddi gelir elde etmeleri ekonomik güçlenmenin en önemli çıktısıdır. Ekonomik güçlenmenin çıktıları, somut ve ölçülebilir olduğundan diğer güçlenme boyutlarına oranla daha kısa zamanda ve daha kolay ölçülebilmektedir.

2002 yılında kurulan Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği'nin üyeleri, derneğin kuruluş aşamasında maddi bir destek almadıkları için, 2007 yılında aynı zamanda dernek binası olarak da kullanılan dernek lokalinin inşaatı bitene kadar dernek bünyesinde gönüllü olarak çalışmışlardır. Şu an itibariyle 113 dernek üyesi içerisinde sadece dernek başkanlığı görevini üstlenen Havva ve Gönül hiçbir ücret almadan aktif bir şekilde dernekte görev almaya devam etmektedir. 2007 yılında birkaç ay ücret

aldığını ve yaptığı işin karşılığını aldığı anda kendisini mutsuz hissettiğini dile getiren Gönül kendi isteği ile dernek bünyesinde gönüllü olarak çalışmaktadır.

Gönül (58):

“Mesela ben şu anda burda gönüllü çalışıyorum. (...) Ücretli, ne kadar desem size, çok az çalışmışumdur. Ve ilk ücret aldığımda 50 milyon para aldım. İnanır mısın o parayı alırken utandım. Başkanıma dedim ki, ‘Ha ben çok mutsuz oldum, bu parayı aldığımda’, gerçek bak. Bunu isterseniz başkanımıza da paylaşın. Sonra yönetim olarak güldük. Dedik hatta, ‘Bu ilk aldığımız 50 milyon. Bunu çerçeve yapıp duvara asalım.’ Ondan sonra baktım ki ben, paralı mutlu olmadım. Hiç mutlu... O bana... Gece yatağa yatınca, o para beni hep huzursuz etmiştir. Ve şu anda da parasız, ücretsiz çalışıyorum ve gerçekten çok mutluyum.”

Tablo 5.4: Görüşmecilerin ekonomik gelirlerinde meydana gelen değişim

Ekonomik Gelirde Meydana Gelen Değişim	Görüşmeciler
Ekonomik gelirden artış meydana geldi	Sabahat, İlknur, Songül, İkbâl, İnci, Türkan, Meryem, Belkıs, Zümrüt, Kısmet, Münevver
Ekonomik gelirden herhangi bir değişim yaşanmadı	Havva, Gönül, Öznur

Gerçekleştirilen araştırma çerçevesinde görüşmecilere ekonomik gelirlerinde bir değişimin olup olmadığı sorulduğunda Havva, Gönül ve Öznur dernekte çalışmaya başladıktan sonra ekonomik gelirlerinde herhangi bir değişimin yaşanmadığını dile getirmişlerdir. Dernek başkanlığını üstlenen Havva ve Gönül dernek bünyesinde gönüllü çalıştıkları için ekonomik gelirlerinde bir değişim yaşanmamıştır. Öznur ise ailesinden kendisine miras kalan ve şu anda kirada olan bir evi olduğunu belirterek dernek haricinde bir gelire sahip olduğunu dile getirmiştir. Öznur derneğe üye olmadan önce bir gelire sahip olduğu için derneğin kendisine ekonomik anlamda bir katkı sağlamadığını belirtmektedir.

Havva, Gönül ve Öznur dışında kalan diğer 11 görüşmeci; yaklaşık 6 senelik gönüllü çalışmanın ardından dernek bünyesinde gerçekleştirdikleri üretim ve hizmet faaliyetleri sonucunda ücret almaya başlamaları ile birlikte ekonomik gelirlerinde bir artış yaşandığını dile getirmektedir. Derneğe üye olmadan önce herhangi bir gelirleri olmayan kadınlar, sadece eşlerinin kendilerine verdiği “harçlık” ile hane içi ihtiyaçları

ve kişisel ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Ancak derneğe üye olduktan sonra para kazanmaya başlayan kadınlar artık eşlerinden “harçlık” almadıklarını, hatta hane giderleri için eşlerine maddi katkı sağladıklarını belirtmektedirler.

Zümriit (43):

“Benim ekonomik bi özgürlüğüm filan yoktu. (...) Kendi ihtiyaçlarımı karşılamaya başladım. Eşimden o parayı almamaya başladım kendi param oldu çünkü. İstediğim şekilde istediğim şeyi alıyorum yani. (...) Hani eşimde para kazanıyo ama ben kazandığımı kendim harcıyorum, herşeyi kendime yapıyorum, ne alırsam ... İnsanın ekonomik özgürlüğü diye bir şey vardır ya kesinlikle biz onu şu an yaşıyoruz yani. Hiç elimizden para asla eksik olmuyo.”

Sabahat (49):

“Eee... hiç 1 lira bile bir yerden geliri olmayan bi ev hanımı için çok güzel bi kazanç. Onu güzel eee... akıllı bi harcama yaparsanız çok da bereketli oluyo. Çok güzel şey kattı. Zaman zaman eşimin işleri bozuldu. (...) Burdan götürdüğüm paralarla ben pazar dizdim, faturalalarımı ödedim. Yani o kadar çok şeyler kattı. İşte eee... sürekli cebinizde para oluyo.”

Araştırma çerçevesinde gerçekleştirilen görüşmelerde görüşmeciler dernekte çalışmaya başladıktan sonra ekonomik özgürlüklerini kazandıklarını ve aile bütçesine katkıda bulduklarını açıkça dile getirmektedirler. Elde edilen veriler ışığında kadınların derneğe üye olmaları ile ekonomik güçlenmeleri arasında, ekonomik özgürlüğün kazanılması noktasında, pozitif yönde ilişki bir bağ olduğu görülmektedir.

5.5.2. Bireysel Gelir Kaynakları Üzerinde Kontrol Yeteneği

Ekonomik güçlenmenin bir diğer önemli göstergesi kadınların kendi kazançları üzerinde söz sahibi olmasıdır. Araştırmaya katılan görüşmecilerin tamamı dernek bünyesinde gerçekleştirdikleri üretim ve hizmet faaliyetlerinin karşılığı olarak elde ettikleri ekonomik kazançlarının yönetimini kendileri üstlenmektedirler. Görüşmeciler

ekonomik kazançlarını öncelikle kendi özel ihtiyaçlarının karşılanması noktasında değerlendirmektedirler.

Görüşme gerçekleştirilen dernek üyelerinin tamamı dernekten elde ettikleri gelire, ihtiyaçları olduğunda, kendileri için kıyafet alışverişi yapmaktadırlar. Öznur, Sabahat, Meryem, İkbâl, İnci, Türkan, Kısmet ve Münevver kendileri için kıyafetin yanı sıra ayakkabı ve çanta alışverişi de yaptıklarını dile getirmektedirler. Ayrıca Sabahat kozmetik ürünlerine, İlknur ise kişisel bakım için kuaföre para harcadığını belirtmektedir.

Sabahat (49):

“Kendim için örneğin ayakkabı, işte bi eee... üzerine bi kıyafet, eee... bi pantolon ya bi eşarp, işte ne biliyim bi deodorant... Eee... hani aylık şu kadar harcıyorum demiyorum. İhtiyacım olduğu her şeyi kendim temin etmeye çalışıyorum. Çünkü var benim yanımda param. Eşimi o manada sıkıntıya sokmak istemem. (...) Yani kendi paramı kendim rahatlıkla harcıyabiliyorum, istediğim her şeyi alabiliyorum. Ama şu kadar harcıyorum diye hiçbir zaman hesabını yapmadım. Bu ay örneğin bi örtüye ya da bi ayakkabıya ihtiyacım varsa onu alıyorum. Bi daha ki ay bi takım pantolonlu ceket bi takım alıksam...”

Görüşmecilerden elde edilen veriler görüşmecilerin ekonomik kazanç sağladıktan sonra, eşlerine hesap vermeden, kendileri için daha rahat harcama yaptıklarını göstermektedir. Derneğe üye olmanın görüşmeciler üzerinde, bireysel gelir kaynaklarının yönetiminde özerklik sağlama noktasında pozitif bir etki yarattığı görülmektedir.

5.5.3. Hane İçi Ekonomik Karar Alma Süreçlerine Katılım

Araştırma dahilinde görüşmecilerin hane içi ekonomik karar alma süreçlerine katılım sağlaması ekonomik güçlenmenin ölçülmesinde önemli bir gösterge olarak ele alınmaktadır. Gerçekleştirilen görüşmelerde, görüşmecilerin hane içi ekonomik karar alma süreçlerine katılım sağlayıp sağlamadığının ölçülebilmesi için, hane içi tüketim

maddelerinin dışında kalan mobilya, beyaz eşya vb. ürünlerin ve ev, arsa vb. taşınmaz mülkiyetlerin alımı ile hane içerisinde yapılacak olan tamirat ve tadilat işleri ile ilgili kararların kimler tarafından alındığına dair sorular yöneltilmiştir.

Tablo 5.5: Hane içi ekonomik karar alma süreçlerine katılım

Ekonomik Karar Alma Süreçlerine Katılım	Görüşmeciler
Ben karar veriyorum	Havva, Gönül, Meryem
Eşime danışırım ama son kararı ben veriyorum	İlknur, İnci, Zümrüt
Oğluma danışırım ama son kararı ben veriyorum	Kısmet
Eşimle birlikte karar veriyoruz	Öznur, Sabahat, İkbâl, Belkıs, Türkan, Münevver
Çocuklarımıza danışarak birlikte karar veriyoruz	Songül

Görüşmecilerden Havva, Gönül ve Meryem hane ile ilgili ekonomik kararları kendilerinin verdiklerini belirtmektedirler. Havva eşinin yoğun iş hayatından dolayı hane ile ilgili kararlara karışmadığını dile getirmektedir. Gönül eşinin ev idaresi konusunda kendisine tam yetki verdiğini belirtirken, eşiyile fikirleri uyuşmayan Meryem ise eve bir şeyin alınıp alınmaması konusunda kendi fikir ve istekleri doğrultusunda hareket ettiğini ve eşinin de bu kararlara karşı gelmediğini belirtmektedir.

Meryem (53):

“Valla bi iki kere söylüyo eşimize, babamıza. Eee... hiç fikirlerimiz uyuşmuyo. Onun beyendini ben beyenmiyom, benim beyendimi o beyenmiyo. Bazen ben alıyorum yani getiriyorum, koyuyorum. ‘Beyenmedim.’ diyo ama ‘Beyenmediysen git başka bi şey al.’ diyorum bende. O zaman sesini çıkarmıyo yani.”

İlknur, İnci ve Zümrüt hane içi ekonomik kararların alınmasında eşlerine, Kısmet ise oğluna danışmakta ancak son kararı yine kendileri vermektedirler. Gerçekleştirilen görüşmelerden İlknur, İnci ve Zümrüt’ün eşlerine göre daha baskın karakterler oldukları anlaşılmaktadır.

İnci (53):

“Eşimle oturuz konuşuruz. En sonunda derim ben bunu alcam. O da ister istemez bunu onaylıyo. Evet deyip gidiyoz alıyoz yani. Çoğunlukla benim dediğim oluyo. Çünkü evde diyom ya benim borum ötüyo. Doğruya doğru, benim borum ötüyo.”

Görüşmecilerden Öznur, Sabahat, İkbal, Belkıs, Türkan ve Münevver hane içerisinde harcamaların eşleri ile birlikte aldıkları ortak kararlar doğrultusunda gerçekleştiğini belirtmektedirler. Ortaklaşa karar almanın evliliğin yürütülebilmesi için oldukça önemli olduğunu düşünen, biri liseye diğeri ortaokula giden iki çocuk annesi, Songül hane içerisindeki harcamaların nasıl yapılacağıyla ilgili eşi ile birlikte karar aldıktan sonra çocuklarının da bu konudaki fikirlerini aldıklarını dile getirmiştir.

Sabahat (49):

“Bi şeye ihtiyaç olduğunda ben açıklarım ben eşime. Örneğin en basiti bi halı mı yenilememiz gerekiyor. Napmamız gerektiğini, nerlerden bakmamız gerektiğinin kararını alırız. (...) Gideriz, bakarız, hesabımıza uygunumuza bizim için bütçemize ne uygunsa ortaklaşa eşimle karar veririz, alırız.”

Songül (44):

“Biz çok konuşuruz eşimle. (...) Evlilik beraber alınan karalar bana göre. Ve Allah razı olsun. Hani gezmeye mi gitcez, önceden eşimle konu.... Bişey mi alcaz? Mutlaka bir değerlendirmesini yaparız. Ve çocuklarıma dahi fikir sorarım. (...) Mutlaka para konusunda bir değerlendirme yaparız ailece.”

Görüşmeciler hane içi ekonomik karar alma süreçlerinin derneğe üye olduktan sonra herhangi bir değişim göstermediğini dile getirmektedirler. Bu çerçevede derneğe üye olmanın hane içi ekonomik kararlar alma üzerinde bir etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır.

5.6. Kamusal Alanda Güçlenme

5.6.1. Kamusal Alanda Serbest Dolaşım

Araştırma çerçevesinde kamusal alanda güçlenmenin ölçülmesinde kullanılan en önemli güçlenme göstergesi; görüşmecilerin derneğe üye olduktan sonra hastahane, okul, belediye, valilik, kaymakamlık vb. resmi kurumlarda işlerini tek başlarına

karşılatabiliyor olmalarıdır. Araştırma dahilinde gerçekleştirilen görüşmelerde, belirlenen göstergenin sağlıklı bir şekilde ölçülebilmesi için, görüşmecilerin resmi kurumlarla kurdukları ilişkileri dernek öncesi ve sonrası olarak detaylandırmaları istenmiştir.

Tablo 5.6: Görüşmecilerin kamusal alanda serbest dolaşımı

	Kamusal Alanda Serbest Dolaşım	Görüşmeci
Dernek Öncesi	Hane dışı ihtiyaçları tek başına karşılayabiliyordu	Havva, Songül, Meryem, İnci, Türkan, Zümrüt, Kısmet, Münevver
	Hane dışı ihtiyaçları tek başına karşılayamıyordu	Gönül, Öznur, Sabahat, İlknur, İkbal, Belkıs,
Dernek Sonrası	Hane dışı ihtiyaçları tek başına karşılayabiliyor	Havva, Gönül, Öznur, Sabahat, İlknur, Songül, Meryem, İkbal, İnci, Türkan, Zümrüt, Kısmet, Münevver
	Hane dışı ihtiyaçları tek başına karşılayamıyor	Belkıs

Görüşmecilerden Gönül, Öznur, Sabahat, İlknur ve İkbal derneğe üye olmadan önce kendisi ya da aile bireyleri ile ilgili hane dışındaki ihtiyaçların eşleri tarafından karşılandığını ancak şimdi hane dışındaki ihtiyaçları kendilerinin karşılayabildiklerini belirtmektedirler. Gönül derneğe üye olmadan önce de kendisinde hane dışı ihtiyaçları tek başına giderebilecek cesareti bulunduğunu ancak eşi ve eşinin ailesi tarafından engellendiğini dile getirmiştir.

Gönül (58):

“Eşim. Eşim yapıyordu. Ama ben, ee şöyle söyleyim. Çünkü çok ee, aktif bir insanım. Yani, e çocukluğumda da öyle. Hep böyle şeyleri yapmak istediğim için. E ailemizde de çoğu işleri ben, başarıyla elde etmişimdir. (...) Ama eşimde o cesaret yoktu. Hala yok. Ben hep eşime derim bak. ‘Beni engellemeseydiniz. Ben şimdi çok çok farklı yerlerde olurdum. Çok başarı elde etmiş olurdum. Yani çok şeylerim olurdu.’”

Görüşmecilerden Havva, Songül, Meryem, Türkan, Zümrüt, Kısmet ve Münevver derneğe üye olmadan önce ve şimdi kendisi ya da aile bireyleri ile ilgili hane dışındaki ihtiyaçları, eşlerinin çalışmasından dolayı, kendilerinin karşıladıklarını belirtmektedirler. İnci ise evlendikten sonra eşinin ilgilenmemesi üzerine tüm hane içi sorumlulukların yanı sıra hane dışı sorumlulukları da üstlendiğini dile getirmektedir.

İnci (53):

“Herşey bana bakar. Onlar hep bana bakar. Hiç eşim onlardan anlamaz. (...) Evlendikten sonra herşeyi üstüme aldım. Eşim pek sevmez. Ondan beri faturamış, şeymiş hepsi bana bakar. Ki eşime bırakamam. Bıraksam bile 40 kere telefon eder. ‘Bunu nerde yapıyoruz İnci? Bu nasıl yapılacak İnci?’. ‘En iyisi otur.’ diyom, ‘Ben yaparım.’.”

Çekingen bir yapıya sahip olan Belkıs ise derneğe üye olmadan önce ve şimdi kendisi ya da aile bireyleri ile ilgili hane dışındaki ihtiyaçları eşinin karşıladığını, kendisinin bu sorumlulukları üstlenmediğini dile getirmektedir.

Elde edilen bilgiler ışığında görüşmecilerin derneğe üye olmalarının kamusal hayata katılımları üzerinde pozitif bir etki yarattığı anlaşılmaktadır. Derneğe üye olmadan önce kendisi ya da aile bireyleri ile ilgili hane dışındaki ihtiyaçları tek başına karşılayamadıklarını belirten Gönül, Öznur, Sabahat, İlknur ve İkbal derneğe üye olduktan sonra tek başlarına kamusal alanda varlık gösterebilmişlerdir. Daha önce kamusal hayata katılım sağlayabilen Havva, Songül, Meryem, Türkan, Zümrüt, Kısmet ve Münevver ise kamusal alanda kendilerini daha iyi ifade edebildiklerini belirtmektedirler.

5.6.2. Kurumlarla Kurulan İlişkiler

Araştırma çerçevesinde kamusal alanda güçlenmenin ölçülmesinde kullanılan bir diğer güçlenme göstergesi; görüşmecilerin derneğe üye olduktan sonra resmi kurumlarla kurdukları ilişkilerin seviyesinde değişimin gerçekleşip gerçekleşmediğidir. Araştırma dahilinde gerçekleştirilen görüşmelerde, belirlenen göstergenin sağlıklı bir şekilde ölçülebilmesi için, görüşmecilerden resmi kurumlarla kurdukları ilişkilerin seviyesini dernek öncesi ve sonrası olmak üzere yüksek, orta, düşük seviye ve ilişkisi yok şeklinde derecelendirmesi istenmiştir.

Tablo 5.7: Kurumlarla kurulan ilişkilerin seviyesinde meydana gelen değişimler

	Kurumlarla Kurulan İlişkilerin Seviyesi	Görüşmeciler
Dernek Öncesi	Orta seviye	Havva, Münevver
	Düşük seviye	İlknur, İkbal, İnci
	İlişki yok	Gönül, Öznur, Sabahat, Songül, Meryem, Belkıs, Türkan, Zümrüt, Kısмет
Dernek Sonrası	Üst seviye	Havva, Songül, İnci
	Orta seviye	Gönül, Öznur, Sabahat, İkbal, Münevver
	Düşük seviye	İlknur, Zümrüt
	İlişki yok	Meryem, Belkıs, Türkan, Kısмет

Araştırma dahilinde görüşme gerçekleştirilen dernek üyelerinden Meryem, Belkıs, Türkan ve Kısмет derneğe üye olmadan önce ve sonra herhangi bir kurum ve kuruluşla ilişki kurmadıklarını dile getirmektedirler. Görüşmecilerin kurumlarla olan ilişkileri eşleri üzerinden sağlanmaktadır.

Meryem (53):

“Hiç öyle bişey olmadı yani bugüne kadar. Yani eşlerimiz gittiği için... (...) Öyle ortamlarda her şeyi onlar hallediyo, eşlerimiz hallediyo yani.”

Kurumlarla hiçbir ilişkisi içerisinde olmayan Türkan kamu kurumunda halledilmesi gereken bir iş olduğunda ona yardım etmesi ve yol göstermesi için dernek başkanlığı görevini üstlenen Havva’dan yardım istediğini dile getirmektedir.

Türkan (57):

“Ortamda her şeyi onlar hallediyo, eşlerimiz hallediyo yani. Yok, yok. Öyle bişeyim olmadı, olmadı, olmadı. Benim şahsım olmadı. Olmadı. Ama şimdi mesela, ee. Bi ihtiyacımız olduğu zaman başkanımıza söyleyip. Mesela onun eğer tanıdığı bi şeyi varsa, gerekirse yapar yani. Ama benim yani, şahsı olarak bi, bi kurumda bişey benim kendi açımdan bana olmadı yani.”

Derneğe üye olmadan önce de kurumlarda işlerini kendilerinin halledebildiklerini belirten İlknur ve Münevver bu konuda herhangi bir değişiklik gerçekleşmediğini dile getirmektedirler. Münevver küçük yaşta babasını kaybetmesinin ardından hane dışı işlerin sorumluluğunu üzerine almış ve evlendikten sonra da bu durum devam etmiştir. Derneğe üye olmadan önce de kurumlarla ilişki içerisinde

olduğunu belirten İlknur ise çekingen bir yapıya sahip olduğu için derneğe üye olduktan sonra bu ilişkilerin aynı seviyede sürdüğünü dile getirmektedir.

Münevver (55):

“Giderdim evet, gidiyodum. Babamız yoktu bizim. Ben annemlen oturuyodum. 3 kızkardeşiz biz. Ee ... genelde dışarsının işine ben gidiyodum yani yapıyodum.”

Derneğe üye olmadan önce herhangi bir kurum ve kuruluşla ilişki kurmadıklarını dile getiren Zümrüt, Gönül, Öznur, Sabahat ve Songül derneğe üye olduktan sonra kurumlarda işlerini kendilerinin halledebildiklerini belirtmektedirler. Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği'nin yaşadıkları bölgede pek çok kişi tarafından bilindiğini dile getiren Songül dernek üyesi olduğu belirttiğinde kurumlardaki işlerini daha çabuk halledebildiğini belirtmektedir.

Songül (44):

“Şu anda mesela hani belirli yerlerde... Mesela Kestel belediyesine iniyosun. Ben Seyitabat derneğindeyim diyon, işin daha çabuk halloluyo.”

Derneğe üye olmadan önce de kurumlarda işlerini kendilerinin halledebildiklerini belirten İkbal, İnci ve Havva ise derneğe üye olduktan sonra kendilerine olan özgüvenlerinin ve kurumlarla kurdukları ilişkilerin seviyesinin arttığını dile getirmektedirler.

İkbal (66):

“Ben eskiden hastaneye giderdim yani yapamazdım ordan oraya ordan... Şimdi istediğim yere giderim, yaparım, ederim. (...) Daha rahatım tabi.”

Araştırma dahilinde gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen verilerden anlaşıldığı üzere Meryem, Belkıs, Türkan, Kısmet, İlknur ve Münever'in kurumlarla kurdukları ilişkilerin seviyesinde herhangi bir değişim yaşanmamıştır. Diğer görüşmecilerin ise kurumlarla kurdukları ilişkilerinin seviyesinde bir artış olduğu görülmektedir. Kurumlarla kurdukları ilişkilerinin seviyesinde bir artış olduğunu dile

getiren görüşmeciler dernek sayesinde pek çok kurum ve kuruluşla iletişime geçtiklerini belirtmektedirler. Bu çerçevede dernek içerisinde edindikleri deneyimlerin, kurumlarla kurulan ilişkilerin gelişmesi konusunda, görüşmeciler üzerinde pozitif bir etkisinin olduğu görülmektedir.

5.7. Özel Alanda Güçlenme

5.7.1. Hane İçi Görev Paylaşımında Meydana Gelen Değişimler

Dernek lokalinde toplam 35 dernek üyesi 4 grup halinde dönüşümlü olarak çalışmaktadırlar. Dernek üyeleri 1 ayda içerisinde 7-8 gün olmak üzere dernek lokalinde, lokale gelmedikleri haftalar ise haftada 2 gün Bursa şehir merkezindeki şubelerinde üretim faaliyetlerinde görev almaktadırlar. Bunun yanı sıra salça ve reçel üretim dönemlerinde de üretim faaliyetlerine katılmaktadırlar. Dernek üyeleri bir ay içerisinde toplam olarak yaklaşık 15 gün dernek bünyesinde çalışmaktadırlar.

Dernek başkanlığı görevini üstlenen Havva dışında, kendilerini “ev hanımı” olarak tanımlayan görüşmeciler hane içerisinde, toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında kadınlara atfedilen yemek yapmak, çamaşır ve bulaşık yıkamak, temizlik yapmak ve benzeri işlerle bizzat kendilerinin ilgilendiklerini dile getirmektedirler. Evinde yardımcısı bulunan Havva ise ev işlerinden yardımcısının sorumlu olduğunu belirtmiştir. Gerçekleştirilen görüşmelerde dernek bünyesinde aktif olarak çalıştıkları günlerde de bu durumun değişiklik göstermediği anlaşılmaktadır. Araştırma çerçevesinde elde edilen veriler kadınların dernek üyesi olduktan sonra ev içi sorumluluklarında herhangi bir değişim gerçekleşmediğini göstermektedir.

Görüşmeciler dernek lokalinde çalıştıkları ya da üretim faaliyetlerinde yer aldıkları günlerde de ev içi sorumluluklarını aksatmadan yerine getirmektedirler. Çocuk sahibi olan kadınların iş yükleri diğerlerine göre bir kat daha artmaktadır. Hem dernek bünyesinde çalışıp hem de hane içi sorumluluklarını aksatmadan yerine getirerek “çifte mesai” yapan kadınlar özellikle dernekte aktif olarak çalıştıkları dönemlerde hane içi

işlerini kolaylaştırıcı yöntemler ürettiklerini dile getirmektedirler. Görüşmeciler dernekte çalıştıkları günlerde hane içerisindeki bütün işlerini geceden halletmeye çalıştıklarını, eve yorgun geldikleri için birkaç gün idare edebilecek kadar yemeklerini yapıp dolaba koyduklarını dile getirmektedirler. Bu noktada İnci dernekte çalıştıktan sonra hane içi ihtiyaçların karşılanması konusunda daha düzenli ve disiplinli olduğunu belirtmektedir.

İnci (53):

“Buraya gelmeden önce, evimde herşeyimi yemeğimi hazırlıyorum. Kafam rahat oluyo en azından. Eve gittiğim zaman bi yemeğimi ısıtıyorum, bi salatamı yapıyorum o kadar. (...) Yorgun argın gittiğin için, çok verimli olamıyorsun. Ama geceden yaptığın zaman çok rahat oluyo herşeyin. Ona göre düzenliyorsun. En azından düzen sağlamaya başladım. Çalıştığın için herşeyi dengeli ve düzenli yapıyorsun, ona göre. Ama çalışmadığın zaman, aman nası olsa yarın gene yaparım işte, şunu gene yaparım, bunu.. Çalıştığın zaman her şeyini ona göre ayarlıyorsun. Tabi disiplin öğretti bize, çalışmak. En azından.”

Hane içi ihtiyaçların kendileri tarafından karşılandığını dile getiren görüşmeciler dernekte aktif olarak çalıştıkları dönemlerde aile fertlerinin hane içerisinde gerçekleştirilen işlerde kendilerine yardım etmesi nedeniyle sıkıntı yaşamadıklarını belirtmektedirler.

Tablo 5.8: Hane içi ihtiyaçların giderilmesinde eşlerinin görüşmecilere yardımcı olduğu noktalar

Görüşmeciler	Görüşmecilerin Dernekte Çalışmadan Önce Eşlerinin Yardımcı Olduğu İşler			Görüşmecilerin Dernekte Çalışmaya Başladıktan Sonra Eşlerinin Yardımcı Olduğu İşler						
	Yemek Hazırlama	Kahvaltı Hazırlama	Sofrayı Hazırlama ve Toplama	Yemek Hazırlama	Kahvaltı Hazırlama	Sofrayı Hazırlama ve Toplama	Bulaşık Yıkama	Temizlik	Çamaşır Yıkama	Ütü Yapma
Havva										
Gönül										
Öznur										
Sabahat	■			■	■	■	■	■		■
İlknur										
Songül										
Meryem										
İkbal				■	■	■	■	■		
Belkis										
İnci										
Türkan										
Zümrüt										
Kısmet										
Münevver	■	■		■	■	■				

Derneğe üye olmadan önce hane içi ihtiyaçların giderilmesinde eşinin kendisine yardımcı olmadığını belirten İkbal, derneğe üye olduktan ve özellikle de bel fitiğinden ameliyat olduktan sonra hane içerisinde yapılması gereken her işte eşinin ona destek olduğunu belirtmektedir.

İkbal (66):

“Her işi yaparız beraber. Gideriz bahçeye çapamız varsa çapamızı yaparız, kazırız fasulyemizi, işte ne varsa... Eve geliriz sofrayı ben hazırlarsam o götürür. Yemeklerimiz... Yanıma getirir götürür. İşte beraber, her şeyi beraber... (...) Baştan yapmazdı ama şimdi buraya başladıktan sonra sağ olsun... İşte rahatsız oldum biraz bel fitiğinden filan ameliyat oldum. İşte ondan sonra çok yardımcı oldu beyim de bana.”

Sabahat, İlknur ve Münevver dernekte aktif olarak çalışmadan önce ve şu anda, hane içi ihtiyaçların giderilmesi noktasında eşlerinin kendilerine yardımcı olduğunu dile getirmektedirler. İlknur’un eşi her zaman sofranın hazırlanması ve toplanması konusunda kendisine yardımcı olmaktadır. İlknur derneğe üye olduktan sonra, dernekte görevli

olduğu günlerde, gerektiğinde eşinin çamaşır makinesinde çamaşırını yıkayabildiğini belirtmektedir. Eşinin mutfak konusunda becerikli olduğunu dile getiren Münevver ise eşinin her zaman yemek hazırlama konusunda kendisine yardımcı olduğunu belirtmektedir.

Münevver (55):

“Eşim mutfakta yardımcı olur. Beceriklidir. (...) Burdan gidiyom mesela, geç gidiyoz, eee, bazen evde yemeğimin olmadığı... Gidiyom evde yemek yapmış oluyo yani. Soruyo telefonlan bana, yapabiliyor yani.”

Eşinin her zaman yemek hazırlama konusunda kendisine yardımcı olduğunu dile getiren Sabahat dernekte aktif olarak çalışmadan önce ağır depresyon tedavisi gördüğü için eşinin yemek yapma konusunda kendisine yardımcı olduğunu belirtmektedir. Sabahat'ın derneğe üye olması ile birlikte daha önce sadece yemek hazırlama konusunda kendisine yardımcı olan eşi sofranın hazırlanması ile toplanması, bulaşıkların yıkanması ve temizlik konularında da Sabahat'a yardımcı olmaktadır. Bunların yanı sıra Sabahat eşinin kendi giyeceği kıyafetleri ütülediğini dile getirmektedirler.

Sabahat (49):

“Eşim ben çalışmadan önce, dernekten önceki yıllarda, sadece makarna pişiriyodu birde patates kızartıyordu. O da çok rahatsızlıklar yaşadığım için aç kalıyolardı, 15 gün yemek pişiremiyodum çocuklarıma. Çünkü yatakta yatan bi hastalık dönemiymi. Eee... mecburiyetten yapıyodu. (...) Ama şimdi hepsini yapıyo. (...) Çok büyük değişim... (...) Biliyo ki ben burdan yorgun gidiyorum. Eğer gömleğini ütüleyemediysem, kurumadıysa... Örneğin ona ütü bastıyo mesela ki eşimin hiç yapmadığı işlerdi.”

Diğer görüşmecilerin ise eşleri ev işleri ile ilgilenmemektedir. Eşinin yanı sıra oğlunun da ev işleri ile ilgilenmediğini belirten Meryem toplumsal cinsiyette dayalı iş bölümünün bir gereği olarak erkeklerin ev işleri ile ilgilenmediklerinin altını çizmekte ve bu durumu normal karşılamaktadır. Hane içerisinde her şeyi kendisinin yaptığını ileri

süren Meryem ev işlerinin yanı sıra hane içerisinde küçük çaplı tamirat ve tadilat işleri ile de ilgilendiğini dile getirmektedir.

Meryem (53):

“Herşeyi, erkek işi de bayan işi de... Yani herşeyi ben yaparım. (...) Şimdi fayansların aralarını doldurcam, sarardı biraz. Eşime dedim “Doldurcam.” dedi. O doldurana kadar artık günler geçer geçer geçer. Onun için... Emekli eşim, evde oturuyo. Yani herşeyi kendim yaparım. Tamir işi de olsun yani ne olursa olsun kendim yaparım.”

Tablo 5.9: Hane içi ihtiyaçların giderilmesinde kız çocukların görüşmecilere yardımcı olduğu noktalar

Görüşmeciler	Görüşmecilerin Dernekte Çalışmadan Önce Kız Çocuklarının Yardımcı Olduğu İşler			Görüşmecilerin Dernekte Çalışmaya Başladıktan Sonra Kız Çocuklarının Yardımcı Olduğu İşler		
	Sofrayı Hazırlama ve Toplama	Bulaşık Yıkama	Temizlik	Sofrayı Hazırlama ve Toplama	Bulaşık Yıkama	Temizlik
Havva						
Gönül	■					
Öznur						
Meryem						■
İkbal						
Belkis						
Türkan						
Münevver			■			■

Not: Tabloda sadece kız çocuk sahibi olan görüşmecilerden elde edilen verilere yer verilmiştir.

Gönül, Öznur, İkbal ve Türkan derneğe üye olmadan önce kız çocuklarının hane içi ihtiyaçların giderilmesinde sofranın hazırlanması ile toplanması, bulaşıkların yıkanması ve temizlik konularında kendilerine yardımcı olduklarını dile getirmişlerdir. Münevver ise kızının evin temizlenmesi konusunda kendisine yardımcı olduğunu belirtmektedir. Derneğe üye olduklarında kız çocuklarının ilkokula gittiğini dile getiren Meryem ve Belkis, derneğe üye olmadan önce çocuklarının yaşça küçük olmasından dolayı kendilerine hane içi ihtiyaçların karşılanmasında yardımcı olamadıklarını belirtmişlerdir.

Evinde yardımcısı bulunan ve ev işlerinden yardımcısının sorumlu olduğunu belirten Havva, dernekte görev almadan önce ve şu anda, evlerinde yardımcıları bulunmadığı zamanlarda kızlarının sofranın hazırlanması ile toplanması ve bulaşıkların yıkanması konusunda kendisine yardımcı olduklarını dile getirmektedir.

Havva (61):

“Mesela, örnek veriyorum, ben akşam yemek yaptıysam hadi masayı hazırlar mısınız diyordum. Ya da işte masayı hazırladım, ola ki ben hazırladım hadi işte, akşamları masayı toplayayım, ben çekilirim onlara toplattırırım. Makineye zaten makinalara, makineye bulaşıkları koyarlar öyle ders yapcaksalar, öyle yaparlar. Yani kadın yokken de büyük çocuklarımla da öyle. Yazlıklara gidersen mesela yazın olmaz, gene öyle görev verirdim yani.”

Öznur derneğe üye olduktan sonra da kız çocuklarının sofranın hazırlanması ile toplanması, bulaşıkların yıkanma ve temizlik konularında; Münevver ise temizlik konusunda kendilerine yardımcı olduklarını dile getirmişlerdir. Derneğe üye olmadan önce kızının yaşça küçük olduğunu belirten Meryem ise derneğe üye olduktan sonra kızının, çalışması nedeniyle, özellikle temizlik konusunda kendisine yardımcı olduğunu belirtmektedir.

Meryem (53):

“Kızım işe başlamadan önce oluyodu da. Yani gene pazar günleri evde olduğu zaman ben evde olmadım mı yapıyo tabi. Abisinin odasının tozunu alır, kendi odasının tozunu alır. Hani toz falan alır ben süpürürken. Ben süpürdükten sonra o vileda yapar yani o şekilde.”

Kız çocuğa sahip olan görüşmecilerden Gönül, İkbâl, Belkıs ve Türkan derneğe üye olduktan sonra kızlarının evlendiğini, bu nedenle ev işlerinde kendilerine yardımcı olamadıklarını dile getirmişlerdir.

Tablo 5.10: Hane içi ihtiyaçların giderilmesinde oğlan çocukların görüşmecilere yardımcı olduğu noktalar

Görüşmeciler	Görüşmecilerin Dernekte Çalışmaya Başladıktan Sonra Oğlan Çocuklarının Yardımcı Olduğu İşler							
	Yemek Hazırlama	Kahvaltı Hazırlama	Sofrayı Hazırlama ve Toplama	Bulaşık Yıkama	Temizlik	Kendi Odasını Toplama	Ütü Yapma	
Gönül								
Sabahat	■		■		■		■	
İlknur								
Songül		■	■			■		
Meryem								
İkbal								
Belkıs								
İnci	■		■					
Kısmet								

Not: Tabloda sadece oğlan çocuk sahibi olan görüşmecilerden elde edilen verilere yer verilmiştir.

Derneğe üye oldukları yıllarda oğlan çocuklarının küçük olduğunu dile getiren Belkıs, Sabahat, İlknur, Songül, İnci ve Kısmet o dönemde çocuklarının kendilerine yardımcı olamadığını belirtmektedir. Ancak bugün hane içi ihtiyaçların giderilmesinde çocukları onlara yardımcı olmaktadır. İki oğlan çocuğa sahip olan Sabahat, çocuklarının yemek yapma, sofranın hazırlaması ile toplanması, bulaşıkların yıkanması ve evin temizlenmesi konusunda kendisine yardımcı olduklarını belirtmektedir. Tüm bunların yanı sıra Sabahat'ın çocukları kendi giyecekleri kıyafetlerin ütülenmesi konusunda da annelerine yardımcı olmaktadır.

Sabahat (49):

“Eee... örneğin ütülenmemiş bi pantolonu da varsa bi tişörtü de varsa alır ütüler. ‘Anne sen hiç kafanı yorma. Sen kendi işine bak. Sen yorgun geldin ben hallederim.’ der. İşte benden çay istemez. Örneğin karnı açsa masasını hazırlar, karnını doyurur, o bulaşık makinesine koyması gerekiyorsa orda yıkar, elde yıkanması gerekiyorsa elde yıkar... Eee... gerekirse süpürge de tutar. O manada oğlum da yardımcı Allah razı olsun.”

Görüşmecilerden Kısmet oğlan çocuğunun sofranın hazırlanması ile toplanması ve evin temizlenmesi konularında kendisine yardımcı olduğunu belirtmektedir.

Kısmet'in küçük oğlu ayrıca kendi kıyafetlerini ütölerek annesine yardımcı olmaktadır.

Kısmet (52):

“Küçük oğlum titizdir biraz. (...) Ona göre ben derneğe gelcem zaman, onun eşyaların hepsini hazırlarım. (...) Kendisi yıkanıp oraya ütülenceği zaman, kendisi ütüler.”

Songül oğullarının kahvaltı hazırlama ve sofranın hazırlanması ile toplanması konusunda kendisine yardımcı olduklarını belirtmektedir. Ayrıca Songül'ün oğulları kendi odalarını toparlayarak annelerine temizlik konusunda da yardımcı olmaktadır.

Songül

“Olurlar. Mesela en azından kendi odalarını toplarlar. Ondan sonra. Bu konuda küçük oğlum daha şey. Şimdi babaannesini de çok seviyo. Babbannesine çok acır. Mutfak masasını toplar. Kahvaltıyı hazırlar. Hani, alınması gereken her şeyi onlar alır. Dıştan, bakkaldan filan bi şey alıcaksa... Yani o konularda oluyolar çocuklarım da.”

İnci oğlunun sofranın hazırlanması ile toplanması ve yemek yapma konularında kendisine yardımcı olduğunu dile getirmektedir. İlknur ise oğlunun kendi giyeceklerini ütölerek kendilerine yardımcı olduğunu belirtmektedir.

İnci (53):

“Evde olduğu zaman yemeğimi hazırlar, salatamı yapar, soframı kurur. Eğer ben yorgunsam çayımı demler. Yani bi kızımın yaptığı herşeyi, benim bi oğlum yapar. Gerçekten yapar yani. Öyle bi yetiştirdim, öyle bi şeyaptım. Onun için hiç sıkıntı çekmem yani, oğlum evde olduğu zaman.”

Geleneksel aile özelliği gösteren hanelerde yaşayan Songül ve İnci dernekte aktif çalıştıkları dönemlerde hane içi ihtiyaçların giderilmesi konusunda hanede yaşayan büyüklerden yardım almaktadırlar. Babası ile birlikte yaşayan İnci'nin dernekte görev

aldığı günlerde babası, eşinin annesi ile birlikte yaşayan Songül'ün ise eşinin annesi akşam yemeğinin hazırlaması konusunda onlara yardımcı olmaktadır.

İnci (53):

“Ben yorgun gelcem diye, babamda kalkar yemek yapar. Yani hadi der, bi faydam olsun diye babamda yapar. Yani hiç öyl bi sıkıntı çekmedim yani.”

Araştırma dahilinde elde edilen veriler görüşmecilerin dernekte aktif olarak çalışmaya başladıktan sonra eşlerinin hane içerisinde üstlendikleri ve yerine getirdikleri görevlerde değişim olmadığını göstermektedir. Derneğe üye olmadan önce de eşlerinin hane içi ihtiyaçların giderilmesi konusunda kendilerine yardımcı olduğunu dile getiren Sabahat, İlknur ve Münevver'in eşlerinin ev işlerine yatkın ve bu konuda becerikli oldukları anlaşılmaktadır. 14 görüşmeci içerisinde sadece İkbal derneğe üye olmadan önce eşinin ev işlerinde kendisine yardımcı olmazken şu anda hane içerisinde her işi eşi ile ortaklaşa yaptıklarını dile getirmektedir.

Görüşmecilerden Gönül, İkbal, Belkıs ve Türkan'ın kız ve oğlan çocukları derneğe üye oldukları yıllarda evlenmiştir. Zümrüt'ün ise çocuğu bulunmamaktadır. Bu nedenle hane içerisindeki görev paylaşımı, görüşmecilerin eşleri ve kendilerinin üstlendiği görevler çerçevesinde değerlendirilmektedir. Türkan, Gönül, İkbal, Belkıs ve Zümrüt dışında kalan görüşmecilerin hepsi derneğe üye olduktan sonra, özellikle oğlan çocuklarının, hane içerisindeki ihtiyaçların karşılaması konusunda kendilerine yardımcı olduğunu belirtmektedirler. Kız çocuğa sahip olan Havva, Öznur, Meryem ve Münevver derneğe üye olmadan önce ve üye olduktan sonra; Sabahat, İlknur, Songül, İnci ve Kısmet oğlan çocuklarının derneğe üye olduktan sonra hane içerisinde kendilerine yardımcı olduklarını dile getirmektedirler. Sabahat, İlknur, Songül, İnci ve Kısmet'in oğlan çocuklarının hane içi iş bölümüne katılmasının kadınların derneğe üye olmasından sonra gerçekleşiyor olması, ilk bakışta iki durumun birbirleri ile ilişkili olduğunu düşündürmektedir. Ancak görüşmecilerin oğlan çocuklarının o dönemde yaşça küçük olduğu göz önüne alındığında bu ilişkisel bağ geçerliliğini kaybetmektedir.

Araştırma dahilinde elde edilen veriler göz önüne alındığında “hane içerisinde üstlenilen ve yerine getirilen görevlerde değişim olmaması” durumu görüşmecilerin hem eşlerinde hem de çocuklarında gözlemlenmektedir. Elde edilen veriler doğrultusunda ev içi rol paylaşımında herhangi bir değişimin yaşanmadığı kanısına varılmaktadır.

5.7.2. Boş Zaman Aktiviteleri

Görüşmecilerin rutinleşmiş olan gündelik hayat aktivitelerinde, derneğe üye olduktan sonra herhangi bir değişimin yaşanıp yaşanmadığının anlaşılması araştırma çerçevesinde özel alanda güçlenmenin ölçülmesinde kullanılan göstergeler arasında yer almaktadır.

Tablo 5.11: Görüşmecilerin ev işlerinden arta kalan zamanlarında gerçekleştirdikleri faaliyetler

Boş Zaman Aktiviteleri	Görüşmeciler
Aile ile zaman geçirmek	Sabahat, Songül, Zümrüt
Dikiş dikmek/el işi yapmak	Gönül, Öznur, İlknur, Meryem, İkbal, Türkan
Tarımsal faaliyetler	Sabahat, İkbal
Televizyon izlemek	Songül, İkbal, Belkıs, İnci, Münevver
Kitap okumak	Münevver
Telefon/sosyal medya/internet kullanmak	Kısmet, Münevver
Müzik dinlemek	Münevver
Alışveriş/ Pazar	Sabahat, İlknur, Meryem, Kısmet
Cemiyetlere katılmak	Gönül, Öznur, İkbal
Akraba ve arkadaş ziyareti	Songül, Kısmet, Gönül, Öznur, Sabahat, İlknur, İkbal, Belkıs, İnci, Zümrüt
Sinema/tiyatro	İnci
Dinlenmek	İkbal
Zamanım kalmıyor	Havva

Araştırma dahilinde gerçekleştirilen görüşmelerde Havva, Meryem, Türkan ve Münevver dışında kalan 10 görüşmeci dernekte aktif olarak çalışmadıkları günlerde cemiyetlere katılmakta, akraba ve hasta ziyaretlerinde bulunmakta ve arkadaşlarıyla görüşmektedir.

Terzilik kursuna gittiğini ve dikiş dikmekten hoşlandığını belirten Öznur boş zamanlarında kendisi ve çocukları için kıyafet dikmektedir. Gönül, İlknur, Meryem,

İkbal ve Türkan ev işlerini bitirdikten kanaviçe işlemekte, dantel örmekte veya yemeni oyalamaktadırlar. Öznur dikiş dikmenin kendisini dinlendirdiğini dile getirmektedir.

Öznur (62):

“Dikiş dikerim. Dikerim, fırsatım olursa dikerim. Gözlüğüümü takıyorum dikiyorum. (...) Dikiyorum dikiyorum. Bide zevk alıyorum, mutlu mutlu oluyorum diktiğim zaman. Ha ha dinlendiriyor. Daha hoş... Hoşuma gidiyo, onu yaparken kafayı dağıtıyorum böyle.”

Görüşmecilerden Songül, İkbal, Belkıs, İnci ve Münevver ev işlerinden arta kalan zamanlarda televizyon izlemekte; Sabahat ve Zümrüt ise ailesi ile birlikte zaman geçirmektedir. Songül ise boş zamanlarında ailesi ile birlikte televizyon izleyerek zaman geçirdiğini dile getirmiştir.

Songül (44):

“Mutlaka kahve, mutlaka meyve saatimiz vardır. Çocuklarım da alışkındır, eşim de. Mesela şimdi okuldan gelirler, akşam yemeğimizi falan yeriz. Büyük oğlum sabahçı. Hemen başlar, ‘Anne meyve saatini yapalım mı? Yatcam.’. Ondan sonra otururuz ailece. (...) Ama dediğim gibi kesintisiz, mutlaka ve mutlaka meyve saatimiz vardır. Hiç şaşmaz. Mevsimini göre ne meyve varsa, babaannemiz, çocuklar ben otururuz. Meyvemizi yeriz. Televizyon izleyen, izler. Yatan yatar. O şekilde.”

Kısmet ve Münevver boş zamanlarında cep telefonunda oyun oynamakta Münevver ise müzik dinlemekte ve kişisel gelişim kitapları okumaktadır. Derneğin en yaşlı üyelerinden biri olan İkbal ise ev işlerinden arta kalan zamanlarda dinlendiğini belirtmektedir. Dernek başkanlığı görevini üstlenen Havva yoğun bir çalışma temposunun bulunduğunu ve hiç boş vaktinin bulunmadığını dile getirmiştir.

Araştırma çerçevesinde gerçekleştirilen görüşmelerde görüşmecilerin boş zamanlarında gerçekleştirdikleri aktiviteler dernek öncesi ve sonrası olmak üzere detaylandırıldığında elde edilen veriler ışığında görüşmecilerin günlük rutinlerinde herhangi bir değişimin yaşanmadığı görülmektedir.

5.8. Sosyal Güçlenme

5.8.1. Sosyal Alanda Görünürlük Kazanmak

Araştırma çerçevesinde görüşmecilerin çeşitli sosyal ve kültürel aktivitelere katılım sağlayarak sosyal alanlarda görünürlük kazanması sosyal güçlenmenin ölçülmesinde kullanılan göstergeler içerisinde önemli bir yere sahiptir. Araştırma dahilinde gerçekleştirilen görüşmelerde, belirlenen göstergenin sağlıklı bir şekilde ölçülebilmesi için, görüşmecilerin katıldıkları sosyal ve kültürel aktiviteleri dernek öncesi ve sonrası olarak detaylandırmaları istenmiştir.

Tablo 5.12: Görüşmecilerin katıldıkları sosyal ve kültürel aktiviteler

Sosyal ve Kültürel Aktiviteler	Görüşmeciler
Dernek arkadaşlarıyla sinema	Havva, Gönül, Sabahat, İlknur, Songül, İnci, Türkan, Zümrüt, Münevver
Dernek arkadaşlarıyla tiyatro	Gönül, Sabahat, İlknur, Songül, Meryem, Türkan, Münevver
Dernek arkadaşlarıyla konser	Sabahat, Belkıs, Türkan
Dernek arkadaşlarıyla yüzme	İnci
Sinema	Öznur, Songül, Kısmet
Dışarıda yemek yemek	Zümrüt
Katılmıyorum	Meryem, Belkıs

Araştırma dahilinde görüşme gerçekleştirilen dernek üyelerinden Havva ve Zümrüt dernekten arkadaşları ile sinemaya, Meryem tiyatroya gittiklerini belirtmektedirler. Gönül, Sabahat, İlknur, Songül, Türkan ve Münevver dernek arkadaşlarıyla hem sinemaya hem de tiyatroya gitmektedirler. Sabahat, İnci ve Münevver dernek arkadaşlarıyla konserlere gitmektedir. İnci ise hep birlikte yüzmeye gittiklerini dile getirmiştir.

Sabahat (49):

“Konserlere de gidiyoruz, tiyatrolara da gidiyoruz, eee... sinemalara da gidiyoruz. Bi çok zaman hep vizyonda olan filmlere çok gittik, tiyatrolara katıldık. Dernek olarak çok gidiyoruz, hanımlar program yapıyoruz. Eee... o zamanlar hangisi güzelse eee... bize bi şey katıcaksa onları seçerek, irdeliyerek, inceleyerek... Bize hitab eden şeylere gidiyoruz.”

Görüşmecilerden Öznur, Songül ve Kısmet dernek arkadaşlarıyla sinemaya gitmenin yanı sıra bireysel olarak aile fertleri ile birlikte de beğendikleri, dikkatlerini çeken bir film olduğu zaman sinemaya gittiklerini belirtmişlerdir.

Kısmet (52):

“Yalnız da gidiyöz. Beyimle de gidiyöz sinemaya. (...) Filme göre beğendiğim, dikkatimi çeken bir şey olursa...”

Zümrüt eşi ve yeğenleri ile birlikte ayda bir dışarıda yemeye gittiklerini dile getirmektedir. İkbal ve Belkıs ise herhangi bir sosyal faaliyete katılmamaktadırlar.

Zümrüt (43):

“Eşimle yemeğe de giderim hani yiğenlerime de alıp giderim. Yaparız yani hani ayda 1 ya da 3 haftada bir mutlaka gidiyoruz.”

Araştırma çerçevesinde gerçekleştirilen görüşmelerde görüşmecilerin katıldıkları sosyal ve kültürel aktiviteler dernek öncesi ve sonrası olmak üzere detaylandırıldığında elde edilen veriler dernek sonrasında sosyal ve kültürel aktivitelere katılım noktasında pozitif yönde bir değişim olduğunu göstermektedir. İkbal ve Belkıs dışındaki görüşmeciler derneğe üye olduktan sonra dernek üyeleri ile birlikte pek çok sosyal ve kültürel aktiviteye katıldıklarını dile getirmektedirler.

5.8.2. Hane Dışı Sosyal Gruplara Katılım

Araştırma çerçevesinde yöneltilen en sık görüştükleri kişilerin kim olduğu sorusuna görüşmecilerin verdikleri cevapların birbirlerine paralel olduğu göze çarpmaktadır. Zümrüt ve Kısmet dışındaki 12 görüşmeci en çok görüştükleri kişilerin aynı zamanda akraba ve arkadaşları olan dernek üyeleri olduğunu dile getirmektedirler. Sabahat, Meryem, İkbal ve Kısmet dernek üyelerinin yanı sıra en çok komşularıyla, Gönül ise komşu ve arkadaşlarıyla görüşmektedir. Sabahat, Songül, Türkan ve Zümrüt en sık görüştükleri kişilerin kardeşleri; Gönül, Kısmet ve İkbal ise evli olan çocukları olduğunu belirtmektedirler. Görüşmecilerden Havva, Öznur ve Belkıs ise en sık

görüştükleri kişiler sorulduğunda kardeşleri ve evli olan çocuklarıyla sık görüştiklerini dile getirmişlerdir.

Araştırma çerçevesinde gerçekleştirilen görüşmelerde görüşmecilerin en sık görüştüğü kişilerin kimler olduğu ve bu kişilerle görüşme sıklıklarının derecesi dernek öncesi ve sonrası olmak üzere detaylandırıldığında sık görüşülen kişilerin değişmediği ancak görüşme sıklıklarının arttığı ortaya çıkmaktadır. Görüşme sıklığının artmasının en önemli nedeni görüşmecilerin dernekte bir araya gelmeleridir.

Türkan (57):

“Biz kardeş üç kız kardeşiz. Üç kız kardeşim. Yeğenlerim. Onların çocukları. Onlarla daha çok görüşürüz. Ama yine çevremde teyze kızı, amca kızı, işte dayı kızı. Onlarla da baya sık görüşürüz yani. (...) Dernekte daha çok bile sıklaştı. Çünkü bide burda denk geliyoruz ayrıyeten. Görüşmeden hariç, bide burda denk geliyoruz. Biz gene akraba olarak, kardeş olarak çok sık görüşürdük. Ama şimdi bide burda da denk geldiğimiz günler oluyo. Daha çok sık görüşmüş oluyoruz.”

5.8.3. Sosyal Ağlara Katılım

Araştırma çerçevesinde sosyal güçlenmenin ölçülmesinde kullanılan sosyal ağlara katılım göstergesi; edinilen yeni arkadaşlıklar sayesinde sosyal çevrenin genişlemesi ile internet ve sosyal medya üzerinden yeni sosyal ağlar oluşturmak olmak üzere iki farklı açıdan ele alınmaktadır.

Tablo 5.13: Görüşmecilerin sosyal çevresinde meydana gelen değişim

Güçlenme Göstergesi	Görüşmeciler
Sosyal çevrenin genişlemesi	Havva, Gönül, Sabahat, Songül, Meryem, Zümrüt

Araştırma çerçevesinde elde edilen verilerden, kendilerini “ev hanımı” olarak tanımlayan görüşmecilerin derneğe üye olmadan önce akrabaları ve komşularından oluşan dar bir sosyal çevreye sahip oldukları anlaşılmaktadır. Görüşmecilerin tamamı derneğe üye olduktan sonra dernek lokalinde pek çok insanla tanıştıklarını belirtmektedirler. Pek çok insanla tanıştıklarını dile getiren Havva, Gönül, Sabahat,

Songül, Meryem ve Zümrüt bu sayede sosyal çevrelerinin genişlediğini dile getirmektedir.

Görüşmecilere dernekte tanıştıkları yeni insanlarla dernek dışında da görüşüp görüşmedikleri sorulduğunda, sosyal çevrelerinin genişlediğini belirten görüşmeciler de dahil olmak üzere, bütün görüşmeciler yeni tanıştıkları insanlarla dernek dışında görüşmediklerini dile getirmişlerdir. Bu çerçevede her ne kadar Havva, Gönül, Sabahat, Songül, Meryem ve Zümrüt sosyal çevrelerinin genişlediğini dile getirirler de yeni insanlarla tanışmanın hiçbir görüşmeciye sosyal ağlar oluşturmak noktasında bir katkı sağlamadığı anlaşılmaktadır.

Tablo 5.14: Görüşmecilerin sosyal medya kullanımı

Sosyal Medya Kullanımı	Görüşmeciler
İnternet kullanıyor	Havva, Gönül, Öznur, Sabahat, İlknur, Songül, İnci, Türkan, Meryem, Zümrüt, Kısmet, Münevver
İnternet kullanmıyor	İkbal, Belkıs
Sosyal medya kullanıyor	Gönül, Öznur, Sabahat, İlknur, Songül, İnci, Türkan, Meryem, Zümrüt, Kısmet, Münevver
WhatsApp kullanıyor	Havva, Gönül, Öznur, Sabahat, İlknur, Songül, İnci, Türkan, Meryem, Zümrüt, Kısmet, Münevver
Instagram kullanıyor	Gönül, Öznur, İlknur, Türkan, Münevver, Sabahat, Songül, Meryem, İnci, Zümrüt, Kısmet
Facebook kullanıyor	Sabahat, Songül, Meryem, İnci, Zümrüt, Kısmet
Sosyal medya kullanmıyor	Havva, İkbal, Belkıs

İkbal ve Belkıs dışında bütün görüşmeciler internet kullanmaktadırlar. Hem bilgisayarda hem de telefonda interneti aktif olarak kullandığını belirten Zümrüt'ün dışında kalan ve internet kullandıklarını belirten görüşmecilerin hepsi akıllı telefonlarından internet erişimi sağlamaktadırlar.

İnternet kullanmadıklarını belirten İkbal, Belkıs ve Havva'nın sosyal medya hesapları bulunmamaktadır. Gönül, Öznur, İlknur, Türkan ve Münevver'in sadece Instagram hesapları bulunurken; Sabahat, Songül, Meryem, İnci, Zümrüt ve Kısmet'in hem Instagram hem de Facebook hesapları bulunmaktadır.

Araştırma dahilinde görüşme gerçekleştirilen dernek üyelerinden İkbal ve Belkıs haricindeki diğer bütün üyeler cep telefonlarına yükledikleri WhatsApp mesajlaşma uygulaması ile internet üzerinden haberleşme sağladıklarını dile getirmektedirler.

Songül (44):

“Mesela benim çocuklarımın hepsinin okul dönemleri oldu. Ve ben buraya geldiğim zaman bi Whatsapp arkadaş gruplarımla okulda neler döndüğünü filan takip edebiliyorum. Sınıf annelerine tembih ediyom, ‘Bişey olduğu zaman kızlar bana Whatsapp’tan atın. Hani çünkü ben bu hafta görevliyim dernekteyim.’.”

Kısmet (52):

“Whatsapptan grup var. Arkadaş, gelecekler yazıyo. Ben gelcem diye. Bi arkadaşımız da görevli, ona göre hamur yoğuruyor. Mesela 5 kişi gelecek, az yoğuruyo. 10 kişi gelecek çok yoğuruyo. Böyle ayarlandı, o da güzel oldu. Çünkü çok hamur yoğuruyosun, bazen e işin, işi oluyo. Benim doktor işim oluyo. Arkadaşımın başka işi oluyo gelemiyö. Hamurlar kalıyo. Şimdi böyle daha güzel oldu haberleşerek.”

Havva, İkbal ve Belkıs haricinde görüşme gerçekleştirilen bütün dernek üyeleri cep telefonlarından kullandıkları internet sayesinde WhatsApp uygulaması ile haberleşme sağlamanın yanı sıra sosyal medyayı takip ettiklerini belirtmektedirler. Sosyal medya kullanan bütün görüşmeciler sosyal medya kullanma amaçlarının arkadaşlarının paylaşımlarını takip etmek olduğunu dile getirmektedirler.

Türkan (57):

“Instagrama bakarım da. Fazla yazmayı falan beceremem. Sadece gezerim, resim bakarım.”

İnci (53):

“İnternetle çok işim olmaz ama şey, Facebook’um şeyim var. Onlarla da arkadaşlarımı arada bi takip ederim.”

Yaklaşık 10 yıldır interneti ve sosyal medyayı hem bilgisayardan hem de cep telefonundan aktif olarak kullandığını dile getiren Zümrüt internet ve sosyal medya üzerinden makyaj malzemeleri satışı gerçekleştirdiğini belirtmektedir. Özellikle dernek lokalinde çalışmaya başladıktan sonra müşteri kitlesi genişleyen Zümrüt interneti ve sosyal medyayı daha aktif olarak kullanmaya başlamıştır.

Zümrüt (43):

“Sattığım başka ürünlerde var benim. Hep internette işim. Ordan satışlar varya onlardan satıyorum. (...) Ben baya 11 seneden 10 seneden beri yapıyorum makyaj ürünleri filan satıyorum. Bu kadar değildi tabi bu ortama girince daha çok satışlarım da arttı. Hani burdan isteyenler de çok oluyor. O şekilde daha çok arttı benim internetle alakam daha çok çoğaldı.”

Araştırma çerçevesinde elde edilen veriler Zümrüt dışındaki görüşmecilerin internet ve sosyal medya kullanıyor olmalarının sosyal ağ oluşturmaları noktasında onlara herhangi bir katkı sağlamadığını göstermektedir. Yaklaşık 10 yıldır internet ve sosyal medya üzerinden makyaj malzemeleri satışı gerçekleştirdiğini belirten Zümrüt’ün ise özellikle dernek lokalinde çalışmaya başladıktan sonra müşteri kitlesinin genişlediği ve yeni sosyal ağlar oluşturduğu görülmektedir.

5.9. Bireysel ve Psikolojik Güçlenme

5.9.1. Özgüven Kazanmak

Araştırma çerçevesinde psikolojik güçlenmenin ölçülmesinde kullanılan göstergeler arasında yer alan ve güçlenme sürecinin önemli bir çıktısı olan özgüven, bireylerin kendi hayatları üzerinde kontrol yeteneğini elde etmelerinde kilit öneme sahiptir.

Tablo 5.15: Özgüven kazandığını dile getiren görüşmeciler

Güçlenme Göstergesi	Görüşmeciler
Özgüven gelişimi	Havva, Gönül, Sabahat, İlkur, Songül, İnci, Türkan, Meryem, Zümrüt, Kısmet, Münevver, İkbâl, Belkıs

Öznur dışındaki bütün görüşmeciler derneğe katıldıktan sonra, dernek içerisinde elde ettikleri deneyimler sonucunda, özgüven kazandıklarını dile getirmektedirler. Görüşmecilerin özgüvenlerinin artmasının en önemli nedeni hiçbir maddî destek almadan pek çok zorluğu aşarak kurdukları derneklerinin elde ettiği kazanımlar ile Türkiye genelinde kendinden başarılarıyla söz ettiren bir dernek olmasıdır.

Örgütlenmenin elde ettiği kazanımların kadınların özgüvenlerinin artması üzerinde pozitif bir etki yarattığı anlaşılmaktadır.

İnci (53):

“Özgüvenimiz tavan yaptı desek. Baya özgüven oldu. Her yerde de öyle diyo. Bazı yerlerde arkadaşlarım, tanıyan arkadaşlarım oldu yabancı. Çok özgüven şeysiniz. Kendinize çok özgüveniniz var. Evet diyorum, doğruya doğru var. Yani var. Gerçekten var. İnkâr etmiyorum var. Yaparım dediğimiz işi yapıyoruz. Yapamıycamız iş yok Allah a şükür.ama Allah fırsat verdikçe yaparız.”

İkbal ve Türkan derneğe üye olmadan önce hane dışında herhangi bir ihtiyacını tek başına gideremeyecek kadar özgüvensiz olduklarını belirtmektedirler. Artvin Ardanuç ilçesinin köylerinden Saitabat Köyü’ne gelin gelen İkbal derneğe üye olmadan önce yanında biri olmadan Bursa şehir merkezine bile gidemiyorken artık istediği yere tek başına gidebildiğini, bu konuda kendine olan özgüveninin arttığını dile getirmektedir.

İkbal (66):

“Özgüveni artıyo tabi. Herkesin özgüveni arttı burda. Tabi ki hep böyle değildik biz. Biz mesela şimdi sizlen konuşurken bile zor konuşurdum, ama burda çekimlerde şurda, burda derken aldık gittik. (...) Daha rahatım tabi. Ben yalnız Bursa’ya gitmeye çekinirdim arabalara binipte. Ama şimdi giderim, çarşığı filan her tarafa gezer, döner gelirim.”

Derneğe üye olmadan önce “güvensiz” biri olmadığını dile getiren Öznur derneğe üye olduktan sonra özgüven seviyesinde herhangi bir değişim olmadığını belirtmektedir. Öznur’un ifadelerinden özgüveni kendi başına hareket edebilme özgürlüğü olarak algıladığı ve bu çerçevede değerlendirdiğinde kendisinde herhangi bir değişim olmadığını dile getirdiği anlaşılmaktadır.

Öznur (62):

“Ya ne bileyim ben öyle çok güvensiz bir insan değildim yani. Dernekten önce de öle çok eve kapanan bi bayan değildim yani böyle. Ayda bi kere dışarı çıkan falan değildim öle. Gerektiğinde çıkardım. (...) Hani çıkıyoduk yani. Yani hiç bi çıkmayan böyle bi çok kapanan... Hani “Eşim yollamaz, ay ben buraya gidemem, şöyle yapamam.” öle bi tip olmadığım için...”

5.9.2. İletişim Becerilerinin Gelişimi

Araştırma çerçevesinde görüşmecilerin hem kamusal hem de özel alanda hemcinsleri ve karşı cins ile yüzyüze kurdukları birebir ilişkilerde kendilerini daha iyi ifade edebilmeleri ve sağlıklı ilişkiler kurabilmeleri olarak tanımlanan iletişim becerilerinin gelişimi, psikolojik güçlenmenin ölçülmesinde kullanılan önemli bir güçlenme göstergesidir.

Tablo 5.16: İletişim becerilerinin geliştiğini dile getiren görüşmeciler

Güçlenme Göstergesi	Görüşmeciler
İletişim becerilerinin gelişimi	Havva, Gönül, Öznur, Sabahat, İlknur, Songül, İnci, Türkan, Zümrüt, Kısmet, İkbâl

Meryem, Belkıs ve Münevver dışında kalan görüşmecilerin hepsi derneğe katıldıktan sonra iletişim becerilerinin arttığını ve yabancılarla daha rahat iletişim kurabildiklerini dile getirmektedirler. Görüşmecilerin dernek bünyesinde almış oldukları eğitimler ve dernek lokalinde pek çok insanla yüz yüze iletişim halinde olmaları iletişim becerilerinin gelişmesini pozitif yönde etkileyen en önemli faktörlerdir.

Çekingen bir yapıya sahip olduklarını dile getiren Gönül, Sabahat, Türkan ve Zümrüt dernek lokaline gelen, farklı kültürel yapılara sahip, misafirleriyle kurdukları iletişim sayesinde iletişim becerilerinin geliştiğini ve artık insanlarla daha rahat konuşabildiklerini belirtmektedirler. Çekingen bir yapıya sahip olan Belkıs ve Münevver ise derneğe üye olduktan sonra bile bunu yenememişlerdir ve yabancılar iletişim kurmakta zorlanmaktadırlar.

Gönül (58):

“İnşalara karşı olan, eee, o diyalogumuz arttı. Ne bileyim, önceden hani biriyle konuşurken böyle çok çekingen olurduk. Hani utanıyoduk, ediyoduk. (...) Çünkü öyle büyüdük, öyle yetiştik. Hep sıkılıyoduk yani, bi büyüğün yanında konuşamazdık. (...) Şimdi gayet rahat insanlarla konuşuyoruz. Sorduğu sorulara cevap veriyoruz. Hani çekinmeden, hani. Kendimizden emin olarak.”

Derneğe üye olmadan önce de yabancılarla rahat iletişim kurabilen Havva, Songül ve İnci bugün iletişim becerilerinin daha da geliştiğini dile getirmektedirler. Almanya’da yetişen Meryem ise hiçbir zaman bir iletişim problemi yaşamadığını belirtmektedir.

Tablo 5.17: Erkeklerle iletişim kurma becerilerinin geliştiğini dile getiren görüşmeciler

Güçlenme Göstergesi	Görüşmeciler
Erkeklerle iletişim kurma becerilerinin gelişimi	Havva, Gönül, Öznur, Sabahat, İlknur, İkbal, Türkan, Zümrüt, Münevver

Dernek lokalinde yeni insanlarla tanışma fırsatı yakaladığını dile getiren Havva, Gönül, Öznur, Sabahat, İlknur, İkbal, Türkan, Zümrüt ve Münevver ayıca daha önce iletişim kuramadıkları ya da kurmaktan çekindikleri erkeklerle daha rahat bir şekilde iletişim kurabildiklerini belirtmektedirler.

Sabahat (49):

“Dediğim gibi akrabamın dışında eee... ya da komşumun bi kaç komşumun dışında erkeklerle sohbet etmiyodum, açıkçası konuşamıyodum, iletişim kuramıyodum, konuşamıyodum, laf üretmiyodum. Ama burda her gün bi şey katıldı üzerine.”

5.9.3. Kendini Rahat ve İyi Hissetmek

Araştırma çerçevesinde görüşmecilerin özellikle derneğe üye olduktan sonra kendilerini psikolojik anlamda daha iyi ve mutlu hissedip hissetmediklerinin anlaşılabilmesi psikolojik güçlenmenin ölçülmesinde önemli bir yere sahiptir.

Tablo 5.18: Kendini rahat ve iyi hissettiğini dile getiren görüşmeciler

Güçlenme Göstergesi	Görüşmeciler
Kendini daha rahat ve mutlu hissetme	Havva, Gönül, Sabahat, Songül, İnci, Türkan, Zümrüt

Görüşmecilerden Havva, Gönül, Sabahat, Songül, İnci, Türkan ve Zümrüt dernek çatısı altında gerçekleştirilen üretim faaliyetlerine ve sosyal faaliyetlere katılmanın kendilerini mutlu hissettirdiğini dile getirmektedirler. Havva, Gönül, Sabahat, Songül, İnci, Türkan ve Zümrüt dernek bünyesinde gerçekleştirilen faaliyetlere aynı zamanda arkadaşları ve akrabaları olan dernek üyeleriyle birlikte katıldıkları için eğlenceli vakit geçirdiklerini ve bundan keyif aldıklarını belirtmektedirler.

Gönül (58):

“Bunlara katılmak, beni sonsuz bi şekilde mutlu etti. Eee, ya nasıl desem, ayaklarımızı yerden kesti desem. Bak bu kadar olur sana daha fazla yani... İnan her gittiğimiz yerde çok mutlu olduk. Her yaptığımız faaliyetlerle mutlu olduk. (...) Otobüste de eğleniyoruz. (...) Hatta o kadar eğleniyorduk ki, başkanımıza diyoduk ki, nolur bizi bi oo.. , otobüse toplanalım bursa da bi tur attır yine bi arada olalım. Eğlenelim yani. O bursa turu bize bi büyük bi mutluluk. Çünkü bi araya gelince çok eğleniyoruz. Çok vaktimiz çok güzel geçiyo.

İnci (53):

“Neler yapmıyoz ki? Ayy anında bi bando takımı kurarlar. Anında bir tiyatro yaparlar. Ya kendi kendimize, çok mutluyuz. Gerçekten bak. O kadan eğleniriz. Bir yolculuğa çıkalım, yabancı olmasın kendi kendimize kırılır gideriz. O arabanın içinde eğlencelerimiz. Ya anlatamam yani. Hem kendimize çok mutluyuz. Biz kendimiz yani. Ama bitane dışardan yabancı olunca, ister istemez değişik oluyo, çünkü hepimiz aynı dili konuşuruz, o başka dili konuşuyo. Anlamıyo bizim her söylediğimizi. Onun için, onla rahatsız oluyoz. Ama kendi kendimize. Diyorum ya gerçekten çok mutluyuz. Anında bi salça yaparken bi denk gelinde görün. Anında tiyatro kurulur. Anında bişey yapılır. Ordan birisi bi laf söyler. Öbürsü , öbür taraftan bi laf söyler. Derken böyle tatlı bi atışmalar, gülüşler, şeyler. Bi bakmışın dönbelekler şeyler. Yani diyorum ya, bi bambaşkayız ya biz.”

5.9.4. Sosyo-Kültürel Değişim

Araştırma çerçevesinde görüşmecilerin derneğe üye olduktan sonra tanıştıkları yeni insanlar sayesinde elde ettikleri kazanımlar, psikolojik güçlenmenin ölçülmesinde kullanılan sosyo-kültürel değişim göstergesi altında bütünsel bir şekilde incelenmektedir.

Tablo 5.19: Görüşmecilerde meydana gelen sosyo-kültürel değişimler

Güçlenme Göstergesi	Görüşmeciler
Yeni bilgiler öğrenmek	Sabahat, Songül, İnci, Gönül, Kısmet, Münevver
Düzenlenen geziler sayesinde yeni yerler görmek	Sabahat, İkbal, Belkıs ve Münevver
Farklı kültürler tanımak	İlknur, Songül, İnci
Yeni bakış açıları kazanmak	Havva, Öznur, Sabahat, Gönül, Songül

Görüşmecilerden Sabahat, Songül, İnci, Gönül, Kısmet ve Münevver derneğe üye olduktan sonra dernek lokalinde tanıştıkları yeni insanlarla bilgi alışverişinde bulduklarını ve onlardan yeni bilgiler edindiklerini belirtmektedirler. Görüşmeciler yemek yapmak gibi daha önceden bilgi sahibi oldukları konularda bile yeni tanıştıkları insanlarla, kendilerini geliştirmek adına, bilgi alışverişinde bulduklarını ve onlardan yeni şeyler öğrendiklerini dile getirmiştir.

Sabahat (49):

“Her yere gittiğinde farklı şeyler görüyün, farklı şeyler kapıyosun yani. İster istemez bu gördü. Veya burdaki ablalar. Birinin, hepsinin el becerisi farklı, her şeyi farklı. Onlardan bi şeyler alıyosun. Onlardan bi şey kapıyosun. Onları değerlendiriyon. Ay diyon, Sevim abla onu yapmıştı, ay Ayşe abla bunu yapmıştı hani bizim dernekte ki abla. Herkesin yaptığı bişeylerle, farklılıkları görüyün.”

Derneğe üye olmadan önce Bursa il sınırlarından dışarı çıkmadıklarını dile getiren Sabahat, İkbal, Belkıs ve Münevver dernek bünyesinde gerçekleştirilen günübirlik ya da konaklamalı geziler sayesinde Türkiye’de pek çok yer görme fırsatı yakaladıklarını belirtmişlerdir.

İkbal (66):

“Hiç gezmemiştik hiç. Hiç bi yere gittiğimiz yok. Git Bursa’ya gel eve. (...) Gitmediğimiz yer yok bizim. Batum’a kadar gittik. Artvin, Batum, Erzurum... Her yeri gezdik. (...) Hiç bi şey yer kalmadı gezmediğimiz, her yere gittik.”

Görüşmecilerden İlknur, Songül ve İnci turistik bir bölgede yer alan dernek lokallerinde misafir olarak ağırladıkları yerli ve yabancı pek çok turist ile iletişim kurarak farklı kültürler hakkında bilgi sahibi olduklarını dile getirmişlerdir.

İnci (53):

“Kültürel olarak işte diyorum ya. Herkesin işte onu diyorum ya kültürünü... Çok yabancılar, şeyler geldikçe... İşte diyorum ya, bir şeyler öğrenmeye çalıştık onlardan. Diyorum ya bizde onlardan, onlarlar da bizlerden bir şeyler almaya çalıştık.”

Görüşmecilerden Havva, Öznur, Sabahat, Gönül ve Songül dernek çatısı altında gerçekleştirilen faaliyetlere katılmanın ve dernek lokali bünyesinde tanıştıkları yeni insanlarla kurdukları ilişkiler sayesinde farklı bakış açıları kazandıklarını ve ufuklarının genişlediğini belirtmektedirler.

Öznur (62):

“Tabi ki yani. Hani mesela katkısı olanlar da fikir kendi... Mesela konuşulan kelimelerden, konuşulan şeylerden fikir olarak belki bazı bazı zaman hani çağrışıyo tabiki. Eee... hakikaten böyle olsaymış ya da böyle daha iyimiş gibi fikirlere sahip olabiliyosun.”

5.9.5. Özerklik Kazanmak

Araştırma çerçevesinde psikolojik güçlenmenin ölçülmesinde kullanılan özerklik kazanmak göstergesi ile görüşmecilerin, özellikle derneğ üye olduktan sonra, hem kamusal hem de özel alanda eşlerinden bağımsız hareket edebilme kabiliyetlerini kazanıp kazanmadıklarının ölçülmesi amaçlanmaktadır.

Tablo 5.20: Özerklik kazandığını dile getiren görüşmeciler

Güçlenme Göstergesi	Görüşmeci
Özerklik kazanmak	İnci, Türkan, Zümrüt

Görüşmecilerden İnci, Türkan ve Zümrüt dernek bünyesinde gerçekleştirilen faaliyetlere katılmanın onları özellikle bağımsız hareket etme noktasında özgürleştirdiğini dile getirmektedirler. İnci dernekte ücretli olarak çalışmaya başladıktan sonra ekonomik özgürlüğünü kazanmasıyla birlikte artık eşine sormadan hareket edebildiğini ve istediği yere gidebildiğini belirtmiştir.

İnci (53):

“Valla geziler bize özgürlüğümü kattı. ‘Hadi biz gidiyoruz.’ diyoz, gidiyoz. Hiç hesap sormuyoz. Kendi paramız var, kendi paramızla gidiyoruz. Kimi parasız götürüyo, kimi parayla götürüyo. Yani kocalarımızın hiç yani ‘Oraya yolla bizi. Para ver.’ dediğimiz olmadı. Kendi paramızla, kendi gücümüzle gidiyoz. (...) Daha önce o kadar çıkamıyoduk doğruya doğru.”

Türkan derneğe katıldıktan sonra dernek içerisinde edindiği deneyimler sonucunda ifade özgürlüğünü kazandığını belirtmektedir. Derneğe üye olmadan önce eşi tarafından bastırıldığını dile getiren Türkan artık kendini, özellikle de eşine karşı, rahat bir şekilde ifade edebilmektedir.

Türkan (57):

“Daha özgür olduk. Bide şimdi daha özgür oldum derken neyi söyleyim ben, en önce mesela. Biz bişe bilmiyomuşuk. Biz eşimiz ne derse ona eh deyip, eş ne verirse onu kabullenip, onlan idare edip, onlan geçinmeyi sağlıyomuşuk. (...) Yani bi tek diyorum ya bitek, serbestlik oldu yani. Azcık hani böyle kabuğundan çıkarsın ya, ezik kabuğun olur, bi bastırılmış halin olur. Bide rahatlamış bi halin olur. Biz rahatladık biraz yani.(...) Bastırılmış bi insandık yani. Gene de hani, bastırılmış derken eziklik değil. Çok böyle bi değil de. Gene de böyle bi evine karşı, bi çekinme eşinden, evinden. Ama burda rahatlayınca, eşine de söylerken rahat rahat söyleyebiliyosun her şeyi.”

5.9.6. Seslerini Duyurabilme

Araştırma çerçevesinde psikolojik güçlenmenin ölçülmesinde kullanılan seslerini duyurabilme/ses çıkarma göstergesi ile görüşmecilerin hem kamusal hem de özel alanda düşünceleri ile bireysel hak ve özgürlüklerini ne derece savunabildiklerinin ölçülmesi amaçlanmaktadır.

Tablo 5.21: Seslerini duyurabildiklerini dile getiren görüşmeciler

Güçlenme Göstergesi	Görüşmeci
Ses çıkarmak	İlknur, Sabahat

Derneğe üye olduktan sonra özgüvenlerinin arttığını dile getiren İlknur ve Sabahat hem kamusal hem de özel alanda haklarını savunabilme yeteneği kazandıklarını belirtmektedirler. Derneğe üye olmadan önce sadece hane içerisinde varlık gösterebildiğini belirten İlknur artık kamusal ve özel alanda varlık gösterebilmekte ve girdiği ortamlarda düşüncelerini savunabilmektedir.

İlknur (53):

Her ortama rahat bir şekilde giriyosun, her şeyi konuşabiliyorsun. Dediğim gibi, önceden evde kapalıydık çok bi aktifliğimiz yoktu. Şimdi hiç çekinmeden, neden her türlü şeyleri tartışabiliyorsunuz. Hani konuşsak şeyiniz var hiç değilse.”

Derneğe üye olduktan sonra özgüveninin geliştiğini ve cesaretlendiğini dile getiren Sabahat artık bir birey olarak haklarının farkında olduğunu belirtmektedir. Sabahat uğradığı haksızlıklar karşısında kendini savunabilmek için gerekli olan gücü kendisinde görmektedir.

Sabahat (49):

“Yani başın dara düştüğünde nereye gidicemi biliyorum, napmam gerektiğini biliyorum, haklarımı biliyorum, kendimi nasıl savuncamı biliyorum, eee... ihanete uğrarsam bi şeyle suçlanırsam napmam gerektiğini... Her konuda cesaret aldım.”

5.9.7. Görüşmecilerde Meydana Gelen Davranış Değişiklikleri

Araştırma çerçevesinde dernek çatısı altında edindikleri deneyimler sonrasında görüşmecilerde gerçekleşen davranış değişiklikleri, psikolojik güçlenmenin ölçülmesinde kullanılan davranış değişiklikleri göstergesi altında bütünsel bir şekilde incelenmektedir

Tablo 5.22: Davranış değişikliklerinin gerçekleştiğini dile getiren görüşmeciler

Davranış Değişiklikleri	Görüşmeciler
Hane içi ihtiyaçların giderilmesinde disiplin sahibi olmak	İnci
Toplum içerisinde dikkatli davranmaya özen göstermek	İnci
Zaman yönetimini geliştirmek	Songül

Kendini “ev hanımı” olarak tanımlayan İnci derneğe üye olduktan sonra, yoğun iş temposu nedeniyle, hane içi ihtiyaçların giderilmesinde aksamalara sebebiyet vermemek için daha disiplinli hareket ettiğini dile getirmektedir. İnci dernekte çalıştığı günlerde hane içerisindeki bütün işlerini geceden halletmeye çalışmakta ve eve yorgun geldiği için birkaç gün idare edebilecek kadar yemeğini yapıp dolaba koymaktadır.

İnci (53):

“Buraya gelmeden önce, evimde herşeyimi yemeğimi hazırlıyorum. Kafam rahat oluyo en azından. Eve gittiğim zaman bi yemeğimi ısıtıyorum, bi salatamı yapıyorum o kadar. (...) Yorgun argın gittiğin için, çok verimli olamıyorsun. Ama geceden yaptığın zaman çok rahat oluyo herşeyin. Ona göre düzenliyorsun. En azından düzen sağlamaya başladım. Çalıştığın için herşeyi dengeli ve düzenli yapıyorsun, ona göre. Ama çalışmadığın zaman, aman nası olsa yarın gene yaparım işte, şunu gene yaparım, bunu.. Çalıştığın zaman her şeyini ona göre ayarlıyorsun. Tabi disiplin öğretti bize, çalışmak. En azından.”

İnci ayrıca dernek lokalinde aktif olarak çalışmaya başladıktan sonra farklı kültürlere sahip pek çok insanla aynı ortamı paylaştığı için davranışlarında ve konuşmalarında daha dikkatli davranmaya özen gösterdiğini dile getirmektedir.

İnci (53):

“Ya konuşmanı, oturmanı, kalkmanı. Bazı şeylere daha dikkat emene bakıyo. Sana şey yapıyo. Gözlemlmelerini ona göre yapıyosun. Yani herkese ona göre davranıyosun yani. Yani diyorum ya mahalle ağzıyla şeyiyle konuşamıyosun yani. Daha bi düzenli daha bi şey... Bence daha bi eğitici oldu.”

Görüşmecilerden Songül ise derneğe üye olduktan sonra sorumluluk bilincinin arttığını ve sosyal hayatını işine göre düzenlediğini belirtmektedir.

Songül (44):

“Şimdi mesela ablamlar bi araya geliyolar. Dediğim gibi Bursa’da hepsi beraberler. Ama ben dernekte görevliyim diyom. Hani burdaki görevli olduğum zamanı bırakıp gitmem. Bu bana kural. Ben bu derneğe girdiysem, öncelik buraya vermem lazım. Mesela 8 yıldır bekarlık arkadaşlarımla gün yapıyodum. Burdaki işler büyüdü, burdaki işler çoklaştı, ister istemez burda daha çok şey. Mecburen o günden çıktım. Çünkü her zaman onların dediği tarihlerde, orda bulunamıycam. Ama ben bu dernekte bi görev aldım, bi sorumluluk aldım. Ben burda olmak zorundayım.”

5.10. Güçlenmeyi Engelleyen Dışsal Faktörler

Araştırma dahilinde gerçekleştirilen görüşmelerde görüşmeciler köylerinde, kendi derneklerinden daha önce kurulan, erkeklerin üye olduğu bir tarım kooperatifi bulunduğunu dile getirmişlerdir. Köy kadınları erkek egemenliğinde yönetilen tarım kooperatifine üye olmak istemişler ancak kadınların üyelik talepleri, kadınların kooperatife üye kabul edilemeyeceği gerekçesiyle, reddedilmiştir. Bu durumu kabullenemeyen kadınlar ilgili mercilere şikayet dilekçesi yazmak istemişlerdir. Ancak kooperatif üyelerinin akrabaları olması onları bu durumda çaresiz bırakmıştır.

Havva (61):

“Ve oraya da bizim kadınlarımızdan üye olmak istemişler. Kadınları üye yapmıyoruz demişler. Eee... bana sitemde bulun dediler, birkaç dernek uu...”

üyelerimizden köyümüzün kadınlarından daha doğrusu. İşte sen bilirsin, birkaç yere başvursak niye bizi üye yapmıyorlar falan. Dedim ki 'Kadın erkek eşittir. Başvursak nolacak. Bunu biliyoruz zaten. Böyle bi hakları yok. Hani ayırım yapma gibi yapmama gibi üye yapmama gibi.' Ama dedim 'Şikayet etsek kimi kime şikayet etcez?'. Birilerinin eşi, birilerinin abisi, babası, kardeşi yani o erkekler, onlar o ailelerden çıkan insanlar. Onun için hiç hoş olmaz zaten şikâyet edilse."

Belirli bir süre sonra köy kadınları Havva liderliğinde dernek kurma fikri etrafında birleşerek, sadece köy kadınlarının üye olarak kabul edileceği bir dernek kurmak için harekete geçmişlerdir. Görüşmecilerden Havva, Gönül, Öznur ve İlknur dernek kurma fikrinin ortaya çıktığı zaman özellikle köyün erkeklerinin bu fikre sıcak bakmadığını dile getirmektedirler. Havva, Gönül, Öznur ve İlknur köyün erkeklerinin kadınların dernek kuramayacağını düşündüklerini, kursalar bile bunu yürütemeyeceklerine inandıklarını açıkça dile getirdiklerini belirtmektedirler. Köyün erkekleri bu olumsuz tutum ve davranışlarını, dernekleşme süreci başlığı altında belirtildiği üzere, dernek binası için yer tahsisi konusunda sıkıntılar çıkartarak ve eşlerinin derneğe üye olmalarına izin vermeyerek yansıtmaktadırlar.

Öznur (62):

"İşte 'Yapamazsınız!' yani 'Erkeklerin yapamadığı şeyi siz bayanlar yapamazsınız.' dediler. Güvensizlik oldu yani. (...) Muhtarlar o zaman yani pek yapamazsınız gözüyle baktılar. Hani böyle bu dernekçiliğe... Bu yapılacak işlerin bayanların... Hani bunların hakkından gelincek gibi şeylen bakmadılar yani."

Görüşmeciler, köyün erkeklerinin olumsuz tutumlarının yanı sıra, derneğin kurulma sürecinde kadın olmalarından dolayı çeşitli güçlüklerle karşılaştıklarını dile getirmişlerdir. Karşılaşılan güçlüklerle verilebilecek en somut örnek; dernek için tahsis edilen arazinin hafriyatı sırasında arazide bulunan taşların dinamit ile patlatılması için görüşülen kişinin işin bitiminde baştan anlaşılan ücretin çok üstünde bir ücret talep etmesi ve talep edilen ücretin ödenmesi için dernek başkanı olan Havva'yı silahla tehdit etmesidir. Havva dernek olarak bu ücreti tek seferde karşılayacak paralarının olmadığını, ödemeyi ancak taksitle yapabileceklerini söylemesine rağmen bu kişinin

ödemenin tek seferde yapılacağı konusunda ısrarcı olduğunu ve onu silahla tehdit ettiğini belirtmektedir.

Havva (61):

“Burda harfiyatını yaparken bi taş çıktı, böyle sivri. O kırılması gerekiyo. İşte bi taş kırmak için usta geldi. Dedi ki ‘Bu dinamitle kırılır.’ İşte ‘Kaç tane?’ İşte ‘Bi 10 tane falan belki 15 tane atılarak kırılır.’ dedi. ‘Kaça?’ İşte ‘100 lira.’ ‘En fazla 1000 lira 1500 lira olsun.’ dedim. Sonra bi kaç gün sonra geldi, bitti iş. Kaç tane ‘70 tane attım 7000 lira.’ ‘Sen napyosun?’ dedim. ‘Bana böyle bi şey demedin.’ yani. Bu kadar dedin. Sen bunu nasıl... ‘Ben zaten paramız yok. Yeni bi derneğiz. Sana paramız yok taksitle ödiycem dedim.’ dedim. ‘Mümkün değil veremem.’ Hayır verirsin, veremezsin falan baya bu böyle telefonlarla rahatsız etti. Dedi ‘Gel.’ dedi ‘Konuşalım.’ Sen gel burda konuşup... buraya geldi. Karşıda çay bahçesine geldi. Öyle otururken böyle işte açtı ceketini u... silahını gösterdi. Dedi ki ‘Ben...’ dedi işte ‘... canını alırım paramı bırakmam.’ dedi. Ben dedim ki ‘Benim...’ dedim ‘... Allah’a bi can borcum var. Senin elindeyse alırsın. Ama haksız yere de benim paramı alamazsın.’ dedim. ‘Çünkü haksız yere...’ dedim ‘... para istiyorsun. Çünkü böyle konuşmadık seninle. Senin elindeyse alırsın ama haksız yere de paramı alamazsın.’ dedim.”

Gerçekleştirilen araştırma çerçevesinde Saitabat Köyü halkının, özellikle de köyde yaşayan erkeklerin, kadınlara karşı olumsuz tutum ve davranışları ile derneğin kurulma sürecinde dernek üyelerinin kadın olmalarından dolayı yaşadıkları sorunlar güçlenmenin önünde engel oluşturabilecek iki önemli dışsal faktör olarak göze çarpmaktadır. Dernek üyeleri derneğin kuruluş sürecinde kendilerine yönelik olumsuz tutum ve davranışlar karşısında asla pes etmemişlerdir. Görüşmeciler olumsuz tutum ve davranışların onları yıldırma yerine daha da kamçıldığını belirtmektedirler. Dernek üyelerinin azmini, çabalarını ve hiçbir yardım almadan kendi ayakları üzerinde durabildiklerini gören köylüler eşlerini derneğe göndermeye başlamışlardır. Bu çerçevede dernek üyelerinin dik duruşları sayesinde güçlenmenin önünde engel oluşturabilecek dışsal faktörleri ortadan kaldırdıkları açıkça görülmektedir.

5.11. Derneğin Sürdürülebilirliği

2018 yılı itibariyle Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği'nin toplam 113 üyesi bulunmaktadır. Ancak 113 üyeden sadece 35 tanesi dernek lokalinde aktif olarak çalışmaktadır. Dernekte aktif olarak çalışmayan üyeler ise özellikle salça ve reçel üretimlerine katılım sağlamaktadırlar. “Grup Kimliği” ve “Üye Profili” başlıklarının altında ayrıntılı olarak incelendiği üzere, dernek üyelerinin aynı etnik kökene ve soyo-kültürel yapıya sahip, doğurganlık yaşını geçmiş olan ve onları eve bağlayabilecek küçük yaşta çocukları bulunmayan bu nedenle de dernek bünyesinde gerçekleştirilen üretim faaliyetleri ile kültürel faaliyetlere aktif katılım sağlayan bireylerden oluştuğu gözlemlenmektedir. Dinamik bir üye kitlesinin var olması derneğin sürdürülebilirliği üzerinde pozitif etki yaratan bir etken olarak değerlendirilmektedir.

Araştırma dahilinde gerçekleştirilen görüşmelerde görüşmecilerin tamamı bugüne kadar herhangi bir nedenle dernekten ayrılmayı düşünmediklerini dile getirmektedirler. Ancak İkbal, Türkan ve Zümrüt geçirmiş oldukları çeşitli rahatsızlık nedeniyle bir dönem dernekte aktif görev alamadıklarını belirtmektedirler.

Türkan (57):

“Yok, hiç düşünmedim. Ama gücüm biter... Bi tek ameliyat geçirdim iki tane o zamanlar yani bir ay bir buçuk ay geledim. İşte o zamanlar yani ‘Gidemedim, gidemedim.’ diye kendime hani etki yaptı. Hiç bi zaman düşünmedim. Ama tabi ki sağlığımız... Artıkın yaşımız gidiyo. Hani sağlığımız el verdiği sürece gelmeyi düşünüyorum yani.”

Hiçbir zaman dernekten ayrılmayı düşünmediklerini belirten görüşmeciler büyük emeklerle kurdukları derneklerinin devamlılığının sağlanması için kız çocuklarının derneğe üye olmalarını istediklerini dile getirmektedirler. Görüşmecilerin kız çocukları resmi olarak derneğe üyedirler ancak çeşitli nedenlerle dernek bünyesinde aktif olarak çalışmamaktadırlar. Kızlarının okul çağında çocuklarının olduğunu dile getiren Öznur ve Türkan kızlarının çocukları büyüdüğü zaman dernekte aktif olarak çalışabileceklerini belirtmektedir. Diğer görüşmecilerin kız çocukları ise şehir dışında yaşadıkları için

dernekte aktif olarak görev almamaktadırlar. Görüşmecilerden elde edilen bu bilgiler ileriki yıllarda dernek üye sayısında bir düşüş olma ihtimalinin yüksek olduğunu göstermektedir.

Türkan (57):

“İki tane kızım var. Üyeler ama fazla gelip çalışmıyorlar. Üye oldular ama belki... Onlarında şimdi çocukları var, kocaları çalışıyor, çocuklar okula gidiyo. Ama ilkerki zamanlarda çocuklarını büyüttükleri zaman...”

Tablo 5.23: Derneğin kapatılması durumunda görüşmecilerin vereceği tepkiler

Derneğin kapanmasına verilecek olan tepkiler	Görüşmeciler
Üzülürüm/üzüntüden hasta olurum	Gönül, Öznur, İlknur, Meryem, Türkan, Zümrüt, Kısmet
Kapanmasını hiç istemem	İkbal
Kapanmaması için elimden geleni yaparım	Belkıs, İnci
Mücadelesinde başkanın yanında olurum	Meryem
Gerekli yerlere müracat ederim	Meryem, İnci, Münevver
Sonuna kadar mücadele ederim	Havva, Sabahat, Songül

Derneğin sürdürülebilirliğinin anlaşılabilmesi için görüşmecilere derneklerinin herhangi bir nedenle kapatılması durumunda vereceği tepkilerin ne olduğu sorusu yöneltilmiştir. Görüşmecilerden Gönül, Öznur, İlknur, Meryem, Türkan, Zümrüt ve Kısmet herhangi bir nedenle derneklerinin kapatılması durumunda derneğe vermiş olduğu emeklerin boşa gideceğini düşünerek büyük üzüntü duyacaklarını dile getirmişlerdir. İkbal ise derneklerinin kapatılmasını hiçbir zaman istemediğini belirtmiştir.

İlknur (53):

“Ben çok üzülürüm. Neden... çok emek var gerçekten. Düşünmesi bile hiç şey u... hiç hoş değil. İnşallah öyle bi şey olmaz. İnşallah. Çünkü hakkaten çok emek var. Doğuşundan beri içinde olunca insan hani kıyamıyosun.”

Görüşmecilerden elde edilen veriler Meryem dışında kalan ve derneklerinin kapatılması durumunda üzüntü duyacaklarını belirten görüşmecilerin bu durumun engellenebilmesi için harekete geçmeyi düşünmediklerini göstermektedir. Derneklerinin

kapatılacağına üzüleceğini belirten Meryem ise bu durumu engelleyebilmek için gereken yerlere müracaat edeceğini dile getirmektedir.

Meryem (53):

“Olmaması için tabi başkanımızın yanında oluruz, her şeye her yere gittiğinde de yanında gideriz yani. Nerelere başvuracaksa gideriz yanında yani her tarafa.”

Görüşmecilerden Havva, Sabahat, Songül, Belkıs, İnci ve Münevver büyük emekler sarf ederek kurdukları derneklerinin herhangi bir nedenle kapatılması durumunda gereken yerlere müracaat ederek derneklerinin kapatılmaması için sonuna kadar mücadele edeceklerini belirtmektedirler.

Sabahat (49):

“Ooo... elimden geldiğince eee... var gücümle karşı koyardım. Maddi manevi ne gerekiyorsa eee... yapmam gereken ne varsa onu yapardım. Eee... yani öyle bi yere getirirse Yaradan... İnşallah gelmez öyle yerlere.”

Derneğin sürdürülebilirliğinin anlaşılabilmesi için görüşmecilere dernek başkanlığı görevini yürütüp yürütemeyecekleri sorusu yöneltilmiştir. Dernek başkanlığı görevini üstlenen Havva'nın haricinde görüşülen 13 görüşmeciden sadece Sabahat ve Songül dernek başkanlığı görevini yürütebileceklerini düşündüklerini dile getirmişlerdir.

Sabahat başkanlık görevinin ona devredileceği takdirde bu görevin altından kalkabileceği konusunda kendine güvenmektedir. Ancak başkan olmak gibi bir arzusunun olmadığını dile getirmektedir.

Sabahat (49):

“Tabi ki. İnsan da o özgüven, cesaret oluşuyo. Hani eee... insanların... Yaradan öyle bi şey vermiş ki, duygu hisler... Eee... yapabilirim ama ben o yerde yer almak istemem. İstemem derken başkanımızın o kadar güzel şeyi var ki... Hani kendinize güveniyosunuz, o güven var. Ama eee... ben orda kendimi görmek istemiyorum ben. Başkanımız bu onun hayalidi, onun başarısıydı. Tabi ki bi gün olur da bişi gerektirir,

görev almak gerekirse, üstümüze görev düşerse... Yapma arzusu yok. Aman başkanımız çekilsin, ben yapıyorum. Asla öyle düşünmeyin. İğne ucu kadar öyle bi düşüncem olamaz. Ama bi görev verilirse yapmam için mücadele ederim. O cesaretim var.”

Fevri bir yapıya sahip olduğunu belirten Songül ise başkanlığın büyük sabır gerektirdiğinin altını çizmektedir. Songül derneklerinin zorlu süreçleri atlattığını ve bu seviyede dernek başkanlığı görevini üstlenebileceğine inandığını dile getirmektedir.

Songül (44):

“Ya yürütebilir miyim derken. Evet yürütebilirim ama, bi başkanla kendimi kıyasladığımda yok. Ya bizim başkanımız ne bileyim, çok sabırlı. Yani nası söylüyom. Ben bazen böyle kendimi fevri miyim. Hani arkadaşlara hitap şeklimde filan bile şimdi ben yönetimdeyim, yönetimdeki arkadaşlara konuştuğum zaman. Hani ay diyom daha mı farklı söylemem gerekiyodu? Ablam söylerken böyle mi söyledi. Bizim bu birlikteliğimiz bu raddelere gelmesinin sebebi başkan. (...) Yoksa diğer türlü artık zaten rayına oturmuş dernek. Çok fazla sıkıntısı kalmadı artık bizim derneğin. (...) Bundan sonra yürüyebilir tabi.”

Songül ve Sabahat dışında kalan diğer 11 görüşmeci bu görevi üstlenemeyeceklerini belirtmektedirler. Başkanlık görevini yerine getiremeyeceğini belirten görüşmecilerden İkbâl Havva'nın üyesi oldukları topluluk içerisinde belirli bir saygınlığının ve statüsünün olduğunu dile getirmektedir. İkbâl'e göre Havva'nın belirli bir statüye sahip olması ve kendisi ile kıyasladığında yüksek bir sosyal ve kültürel sermayeye sahip olması derneklerinin başarısının altında yatan önemli bir faktördür. İkbâl kendisini Havva ile aynı statüde görmediği için başkanlık görevini üstlenemeyeceğini belirtmektedir.

İkbâl (66):

“Yürütemem. Benim... Onun her yerde tanıdığı var, her yere girip çıkar, sözü geçer. Bizim sözümüz nerde geçer? Kim tanır beni? Ama onu... Başbakanlığa gidiyo tanıyorlar orda, Havva Hanım diye buyuruyorlar. Bana, yüzüme bile bakmaz kimse

orda. Evet maşallah akıllı, konuşmasını bilen, işini yapan, sözünde duran... Başkanımız akıllı sağolsun.”

Havva'nın dışında kalan 13 görüşmecinin tamamı Havva'nın başkanlığı bırakması durumunda derneklerinin dağılacığını ya da kendilerinin dernek üyeliğinden ayrılacaklarını dile getirmektedirler.

Gönül (58):

“Yapmam, çünkü o başkanımızın başkanlığı gibi, hiç kimse başkan olamaz. Hiç kimse olamaz. (...) Yok ben yapamam. Yapmam yani. Ne yaparım derim. Mümkün değil. O başkanımın olmadığı yerde, ben hiç bi yerde olmam.”

Meryem (53):

“Çok zor. Hayır. Asla. Başkanımız olmadan biz kabul etmeyiz. Yok yok. Bizim başkanımız, bi tane başkanımız var. Yok. Biz de bırakırız başkanımızla beraber. Zate başkanımız olmasa burası yürümez asla.”

Bir örgütlenmenin tek bir birey ile özdeşleştiriliyor olması ve örgüt üyelerinin kapalı bir topluluğa ait bireyler olması örgütün sürdürülebilirliğinin sağlanmasının önündeki en büyük engellerdir. Çalışma özelinde ele alınan Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği üyelerinin aynı etnik kökene ve soyo-kültürel yapıya sahip olduğu göze çarpmaktadır. Bu durumun güçlenme üzerinde pozitif etki yaratan bir durum olarak değerlendirilmesine rağmen dernek yönetimince derneğe üye olma şartı olarak belirlenen “Saitabat Köyü’nden olmak ya da bu köye evlilik yoluyla gelin gelmiş olmak” şartının ileriki yıllarda dernek üye sayısında bir düşüş yaratabileceği öngörülmektedir. Bu çerçevede Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği'nin sürdürülebilirliğinin olmadığı kanısına varılmaktadır.

5.12. Elde Edilen Bulguların Güçlenme Göstergeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi

Araştırma dahilinde elde edilen veriler araştırma öncesinde hazırlanan ve kamusal alan, özel alan, örgütsel, ekonomik, sosyal ve psikolojik olmak üzere 6 farklı

alanda kadınların güçlenmesinin ölçülmesinde kullanılması planlanan göstergelerin yer aldığı “Güçlenme Göstergeleri” tablosu ele alınarak değerlendirilmiştir.

Tablo 5.24: Elde edilen verilerin kadınların güçlenmesinin ölçülmesinde kullanılan güçlenme göstergeleri çerçevesinde değerlendirilmesi

Güçlenme Göstergeleri	Gözlenen Göstergeler	Gözlenemeyen Göstergeler
Örgütsel Güçlenmenin Ölçülmesinde Kullanılan Göstergeler		
Örgütlenme yoluyla yeni bilgi oluşturmak ve farkındalık geliştirmek		
Örgüt üyesi bireylerce teknolojinin kullanımı		
Hesap verebilirlik.		
Çatışmayla baş etme mekanizmaları geliştirme		
Şeffaflık		
Eşitlikçi karar alma mekanizmalarının oluşturulması		
Grup kimliğinin oluşumu		
Bireylerin farklı gruplarla bağ kurarak yeni kaynaklar erişim sağlaması		
Bireylerin potansiyellerini ve ellerinde bulunan kaynakları verimli olarak kullanması		
Özel Alanda Güçlenmenin Ölçülmesinde Kullanılan Göstergeler		
Ev içi sorumlulukların paylaşımı		
Boş zaman aktivitelerinde meydana gelen değişim		
Kamusal Alanda Güçlenmenin Ölçülmesinde Kullanılan Göstergeler		
Kamusal alanda serbest dolaşım		
Kurumlarla kurulan ilişkiler		
Ekonomik Güçlenmenin Ölçülmesinde Kullanılan Göstergeler		
Ekonomik özgürlüğün elde edilmesi		
Ekonomik karar alma süreçlerine katılım		
Kadının kendi gelirlerini nereye harcanacağına karar verebilmesi		
Aile bütçesine katkı		
Sosyal Güçlenmenin Ölçülmesinde Kullanılan Göstergeler		
Kadınların sosyal alanlarda görünürlüğü ve bu alanlara erişimi		
Hane dışı gruplara katılım		
Sosyal ağlara katılım		
Psikolojik Güçlenmenin Ölçülmesinde Kullanılan Göstergeler		
Özgüven gelişimi		
İletişim becerilerinin gelişimi		
Psikolojik olarak rahat ve iyi olma		
Yeni bilgiler edinme		
Farklı kültürler tanıma		
Yeni bakış açıları kazanma		
Özerklik kazanma		
Ses çıkarma		
Davranış değişiklikleri		

Araştırmanın evrenini oluşturan Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği'nin örgüt kültürünün çözümlenebilmesi için araştırma çerçevesinde

görüşmecilere yöneltilen sorulara alınan cevaplar araştırma öncesinde araştırmacı tarafından hazırlanan güçlenme göstergeleri tablosunda yer alan örgütsel güçlenmenin sağlanabilmesi için gerekli görülen göstergelerle karşılaştırılmıştır. Bu bağlamda görüşmecilerden elde edilen verilerin “eşitlikçi karar alma mekanizmalarının oluşturulması” dışında kalan göstergelerle uyumluluk gösterdiği görülmektedir. Görüşmeciler dernek içerisinde bütün kararların dernek başkanlığı görevini üstlenen Havva tarafından alındığını ve dernek üyeleri tarafından sorgulanmadan uygulandığını dile getirmişlerdir. Güçlenme yaklaşımı çerçevesinde “eşitlikçi karar alma mekanizmalarının geliştirilmemesi”nin örgütsel güçlenmeyi negatif yönde etkileyen bir gösterge olduğu varsayılmaktadır. Ancak Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği özelinde dernek içerisinde bütün kararların karizmatik lider vasıfları taşıyan Havva tarafından alınıyor olması örgüt içerisindeki fikir ayrılıklarından doğabilecek çatışmaları önleyerek örgütün devamlılığını sağlayan pozitif bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Araştırma dahilinde elde edilen veriler, araştırma öncesinde hazırlanan güçlenme göstergeleri tablosunda yer alan göstergelerle karşılaştırıldığında, dernek üyesi olan kadınların kamusal alanda ve psikolojik güçlenmelerinin ölçülmesinde kullanılacak olan göstergelerin tamamında pozitif yönde bir değişim olduğu gözlemlenmektedir. Ancak derneğe üye olmanın kadınların hane içi ekonomik karar alma süreçleri ile hane dışı sosyal grup ve ağlara katılım sağlaması ile hane içinde gerçekleştirilen görev paylaşımında cinsiyetler arası eşitliğin sağlanması noktalarında kadınlar üzerinde herhangi bir etki yaratmadığı göze çarpmaktadır.

VI. BÖLÜM

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma ile örnek bir örgütlenme üzerinden, kırsal alanda yaşayan kadınlar tarafından kurulan örgütlenmelerin kadınların güçlenmesi üzerine olan etkilerinin sosyalist feminist kuram çerçevesinden analiz edilmesi amaçlanmaktadır. Üretim ilişkileri üzerine odaklanan Marksist feminizm ile kadın bedeninin sömürülmesi üzerine odaklanan radikal feminizmin kesiştiği yerde konumlanan sosyalist feminizm; kapitalizmin ve ataerkilliğin bir araya gelerek, gücü elinde bulunduran erkekler tarafından, kadınlar üzerinde baskı ve hakimiyet oluşturduğunu ileri sürmektedirler. Sosyalist feminist teorisyenlerden Iris Young ataerkil sistem içerisinde kadınların erkekler tarafından nasıl baskılandığının çözümlenebilmesi için özellikle özel alanda cinsiyetler arası iş bölümünün irdelenmesi gerektiğini savunmaktadır (Young 1994: 223). Erkek hegemonyasının hakim olduğu ataerkil toplumsal düzen içerisinde kadınların sadece kadın oldukları için pek çok alanda ikincil konumda konumlandırıldıklarını vurgulayan sosyalist feministler gücün cinsiyetler arasında yeniden dağıtılması yoluyla mikro düzeyde özel alanda açıkça gözlemlenen cinsiyete dayalı iş bölümünün ve makro düzeyde ise toplumsal yapıların dönüştürülmesi gerektiğinin altını çizmektedirler.

1980'lere kadar kalkınma plan ve programlarında temel alınan Kalkınmada Kadın ile Kadın ve Kalkınma Yaklaşımları, var olan toplumsal düzen içerisinde kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsizliklerin giderilmesi yoluyla kalkınmanın sağlanması amaçlanmaktadır. 1980'lerin sonlarında ortaya çıkan ve cinsiyetler arası eşitsizliklere vurgu yapan Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma Yaklaşımı ile kalkınma plan ve programları toplumsal cinsiyet perspektifi kazanmıştır. Aynı dönemde kalkınma plan ve programlarında kendine yer bulan güçlenme yaklaşımı ise ataerkil toplumsal yapı

içerisinde hem kamusal hem de özel alanda var olan cinsiyetler arası eşitsizliklerin giderilebilmesi için gücün yeniden dağıtılması yoluyla mevcut sistemin dönüşümünün gerçekleştiği bir süreci işaret etmektedir. Güçlenme “güçsüz” olan bireylerin özgürlüklük alanlarını genişleterek güçsüz olma durumlarının üstesinden gelebilmeleri olarak tanımlanabilecek “yoksunlukla mücadele” etme sürecidir. Bu çerçevede güçlenme yaklaşımında özne sosyal ve kültürel sermayesi düşük olan, ekonomik olarak başkasına bağımlı, hem kamusal hem de özel alanda birçok hak ve özgürlükten yoksun olan yetişkin kadınlardır (Stromquist 1995: 14-16).

Güçsüz olarak nitelendirilen dezavantajlı konumdaki kadınların bir araya gelerek kurmuş oldukları örgünlükler güçlenme yaklaşımı çerçevesinde güçlenme sürecini hızlandırıcı bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Benzer yoksunluklara sahip olan kadınların, kurdukları örgütlenmelerin çatısı altında bir araya gelerek birbirleri ile paylaştıkları kişisel deneyimleri yoksunluklarını giderebilmek için kolektif olarak harekete geçmelerini tetiklemektedir. Kadınların bir araya gelerek kurmuş oldukları örgütlenmelerin çatısı altında kolektif bir şekilde gerçekleştirdikleri organizasyonlar güçsüzlüğün ve sessizliğin aşılmasında büyük öneme sahiptir (Narayan, 2005: 6).

Dünya genelinde hakim olan ataerkil toplumsal yapı içerisinde var olan erkek egemen güç ilişkileri; kadının hem sınırlı katılım sağlayabildiği ya da katılım sağlayamadığı kamusal alanda hem de kendileri ile özdeşleştirilen özel alanda ikincil olarak konumlanmasına neden olmaktadır. Bu nedenle kadınlar erkeklere sağlanan birçok imkandan yoksun kalmakta ve “özgürlük yoksunluğu”nu derinden yaşamaktadırlar. “Özgürlük yoksunluğu”nu en derin yaşayanlar kırsal alanda yaşayan kadınlardır. Kırsal alanda yaşayan ve sosyal güvenceden yoksun, eğitim ve sağlık hizmetlerine kısıtlı erişim sağlayan, kamusal ve özel alanda karar alma süreçlerine dahil edilmeyen ve kendi hayatı üzerinde tercih hakkı bulunmayan kadınlar yoksunluğu daha derin ve şiddetli olarak yaşamaktadırlar. Dünya genelinde yapılan birçok araştırma kırsal alanda yaşayan kadınların bir araya gelerek kurmuş oldukları örgütlenmelerin bünyesinde elde ettikleri kazanımlar sayesinde yoksunlukların giderilmesi ve özgürlüklerin genişlemesi noktasında pozitif yönde bir ilerleme kaydettiklerini göstermektedir.

Dünya’da ve Türkiye’de kadın güçlenmesi oldukça yeni bir çalışma alanıdır. Türkiye’de sayısı her geçen gün artan nitel ve nicel yöntemler kullanılarak gerçekleştirilen kadın girşimciliği çalışmaları, kadınların ekonomik güçlenmelerine katkı sağladığı gerekçesiyle güçlenme çalışmaları arasında değerlendirilmesi nedeniyle, kadın güçlenmesi alanında yapılan çalışmalar arasında yer almaktadır. Ancak kırsal alanda kadınlar tarafından kurulan örnek bir örgütlenme çerçevesinde kadın güçlenmesini tüm boyutlarıyla ele alan bu çalışma ile aynı nitelikleri gösteren ve kadınların güçlenmesini konu alan çalışma sayısı oldukça azdır. Türkiye’de kırsal alanda kadınlar tarafından kurulan örgütlenmelerin kadın güçlenmesi üzerine olan etkilerinin incelendiği en kapsamlı araştırmalar Mina Furat ve Firdevs Gümüşoğlu tarafından gerçekleştirilmiştir. Furat’ın Türkiye genelinde 36 kırsal kalkınma kooperatifinin kadınların güçlenmesi üzerindeki etkilerini analiz ettiği doktora tezinde güçlenmenin kamusal alan ve özel alan boyutlarını irdelemediği göze çarpmaktadır. Gümüşoğlu’nun ise kırsal alanda kurulan ilk kadın kooperatifinin kadınların güçlenmesi üzerinde etkilerini değerlendirdiği çalışmasında sosyal güçlenmeyi ele almadığı görülmektedir. Sosyalist feminist kuram çerçevesinde gerçekleştirilen bu araştırmada, güçlenme çalışmalarında sıklıkla kullanılan güçlenme boyutlarının yanı sıra, ataerkil toplumsal yapı içerisinde var olan cinsiyete dayalı iş bölümünde gerçekleşen çözümlerin görünür kılınması için; kurumlarla kurulan ilişkiler çerçevesinde “kamusal alanda güçlenme” ile toplumsal cinsiyet rollerindeki değişime bağlı olarak “özel alanda güçlenme” boyutları ele alınmıştır. Gerçekleştirilen araştırma bu yönü ile diğer araştırmalardan farklılaşmaktadır.

2002 yılında Bursa ili Kestel ilçesine bağlı Saitabat Köyü’nde yaşıyan kadınlar tarafından kurulan ve Türkiye’de ilk kırsal kadın örgütlenmesi olarak bilinen, 2018 yılı itibariyle 113 üyeye sahip olan Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği bu araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Nitel etki analizi olarak tasarlanan bu çalışmada evrenin belirlenmesindeki en önemli faktör yaklaşık olarak 17 yıllık bir geçmişe sahip olan derneğin etkinlik süresi itibariyle nitel etki değerlendirmesinin yapılabilmesi için oldukça elverişli olmasıdır. Nitel araştırma özelliği gösteren bu çalışmada araştırmaya başlarken bir örneklem sayısı belirlenmemiştir. Ancak nitel etki değerlendirilmesinin sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi için araştırmacı tarafından “görüşmecinin

örgütlenmenin kuruluş sürecinden bugüne kadar örgütlenme içerisinde aktif görev alması” bir kriter olarak belirlemiştir. Belirlenen kriter itibariyle 14 dernek üyesi ile derinlemesine mülakat tekniği kullanılarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen araştırmada kullanılan nitel etki analizi tekniği; örgüt içerisinde edindikleri deneyimlerin kadınların örgütsel, ekonomik, sosyal ve psikolojik güçlenmeleri üzerindeki etkisinin yanı sıra toplumsal cinsiyet rollerinin değişimi çerçevesinde özel alanda ve kamusal alanda görünürlük kazanma noktasında meydana gelen değişimlerin gün yüzüne çıkartılmasına olanak sağlamıştır. Araştırmada kullanılan nitel etki analizi tekniğinin sağlamış olduğu veri zenginliği çok boyutlu bir güçlenme analizinin gerçekleştirilmesini mümkün kılmıştır.

Araştırmaya katılan ve kırsal kökeli olan dernek üyelerinin yaşları 43 ile 66 arasında değişmektedir. Görüşmecilerin hepsi evlidir ve 2 görüşmecinin aile tipi geniş aile özelliği göstermektedir. 13 görüşmecinin çocuğu vardır ve görüşmecilerin çocuk sayısı ortalaması 2’dir. Görüşmecilerin hepsi ilkokul mezunudur. 9 görüşmeci ayrıca ilkokulu bitirdikten sonra dikiş-nakış, terzilik ve el sanatları gibi çeşitli kurslara katılmışlardır ancak görüşmecilerin katıldıkları kursların toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü sonucunda ev içerisinde kadınların sorumluluk alanları olarak tanımlanan işlerin bir uzantısı olduğu görülmektedir.

Araştırma dahilinde gerçekleştirilen görüşmelerde görüşmeciler tarafından dile getirilen derneğin kuruluş hikayesinin birbiri ile bire bir örtüştüğü ve görüşmecilerin belirttiği dernek amaçları ile dernek vizyonunun paralellik gösterdiği görülmektedir. Görüşmecilerin dernek hikayesini dernek kurulma fikrinin ortaya çıkışından itibaren ayrıntılı bir şekilde biliyor olmaları ve üyesi oldukları örgütlenmenin kuruluş amaçlarına hakim olmaları, örgütlenmenin kuruluş sürecine aktif katılım sağladıklarını gösteren önemli ipuçlarıdır.

Araştırma dahilinde elde edilen veriler derneğin kuruluş amaçlarının kültürel değerleri yaşatmak ve gelecek kuşaklara aktarmak ile köy kadınlarına istihdam sağlamak üzerinde yoğunlaştığını göstermektedir. Derneğe katılmadan önce hane dışında herhangi bir gelir getirici işte çalışmadıklarını dile getiren görüşmeciler bunun

nedeninin kültürel öğretilerinin bir sonucu olan “kadınların ev dışında çalıştırılmaması” yargısına dayandığını belirtmektedirler. Gürcü kökenli olan dernek üyeleri negatif olarak değerlendirdikleri manevi kültürel değerlerinin etkisini köy kadınlarına istihdam sağlamak amacıyla kurdukları dernek çatısı altında kırmayı hedeflemektedirler. Bu çerçevede derneğin iki temel amacı olan kültürel değerleri yaşatmak ve gelecek kuşaklara aktarmak ile köy kadınlarına istihdam sağlamak amaçlarının kültürel öğretileri çerçevesinde mantıksal olarak birbirleri ile çeliştiği göze çarpmaktadır. Buna rağmen dernek üyelerinin kurmuş oldukları dernek çatısı altında köy kadınlarına istihdam olanağı sağlamayı ve maddi kültürel değerlerini yaşatmayı başardıkları görülmektedir.

Araştırma çerçevesinde elde edilen veriler dernek üyelerinin derneğe üye olma süreçlerinin büyük ölçüde benzeştiğini ancak derneğe üye olma nedenlerinin birbirinden farklılaştığını göstermektedir. Görüşmecilerin genel olarak maddi kazanç sağlamak, sosyal çevrelerini genişletmek ve psikolojik olarak kendini iyi hissedecekleri düşüncesi ile derneğe üye oldukları görülmektedir. Açıkça dile getirilen nedenlerin dışında görüşmecilerin hepsinin dernek başkanlığı görevini üstlenen ve kişilik özellikleri itibarıyla karizmatik lider vasıflarını taşıyan Havva’ya duydukları saygı ve güven nedeniyle derneğe üye oldukları anlaşılmaktadır. Görüşmeciler eşlerinin Havva’ya güvendikleri ve saygı duydukları için onların derneğe katılmasına izin verdiklerini dile getirmişlerdir. Görüşmecilerden elde edilen veriler derneğin kurulmasında ve kurulan derneğe köy kadınlarınca katılım sağlanmasında, karizmatik lider özelliklileri taşıyan Havva’nın önemli bir role sahip olduğunu göstermektedir.

Bir Gürcü köyü olan Saitabat Köyü’nde kurulan Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği’nin üyelerinin aynı etnik kimliğe sahip oldukları ve sosyo-kültürel yapılarının birbiri ile örtüştüğü anlaşılmaktadır. Aralarında akrabalık bağları bulunan aynı etnik kimlik ile sosyal ve kültürel özelliklere sahip olan dernek üyelerinin aralarındaki birlik ve beraberliğin yüksek seviyede olduğu gözlemlenmiştir. Dernek üyelerinin aynı etnik kimliğe sahip olması Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği’nde grup kimliğinin oluşumu noktasında önemli bir avantaj sağlamaktadır. Etnik kimliğin yanı sıra dernek bünyesinde üyeler arasında gerçekleştirilen çeşitli

etkinlikler de grup kimliğinin oluşumunda önemli bir yere sahiptir. Dernek üyesi olan kadınların dernek bünyesinde gerçekleştirilen çeşitli etkinliklere ortak katılım sağlaması birlik ve beraberlik duygusunun yanı sıra aralarındaki arkadaşlık bağlarının da güçlenmesine olanak sağlamaktadır. Gerçekleştirilen her etkinliğe katıldıklarını dile getiren görüşmecilerin aralarında güçlü bir bağ olduğu gözlemlenmektedir.

Araştırma dahilinde görüşmecilerin derneğe üye olma yaşları, doğurganlık yaşının geçmiş olduğu 37 ile 46 arasında yoğunlaşmaktadır. Elde edilen veriler dahilinde 8 görüşmecinin derneğe üye oldukları dönemde onları eve bağlayan küçük çocuklarının bulunmadığı ve bu nedenle dernek bünyesinde gerçekleştirilen üretim faaliyetlerine ve etkinliklere aktif bir şekilde katılım sağladıkları görülmektedir. 5 görüşmecinin ise dernekte aktif olarak çalıştıkları dönemlerde çocuk bakımı konusunda aile fertlerinden yardım aldığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda küçük çocuklarının olmasının, görüşmecilerin derneğe aktif katılımı üzerinde negatif bir etki yaratmadığını söylemek mümkündür. 1 görüşmeci ise çocuk bakımı konusunda aile bireylerinden herhangi bir yardım görmediğini, bu nedenle çocuğu büyüyene kadar bazı dönemlerde dernek faaliyetlerine katılmadığını dile getirmiştir.

Yukarıda belirtilen dernek üyelerinin karizmatik bir lider etrafında birleşmeleri, derneğe üye oldukları yaş aralığının doğurganlık yaşının üzerinde olması ve aynı etnik kimlik ile sosyal ve kültürel özelliklere sahip olmaları örgütsel güçlenmenin üzerinde pozitif etki eden beşeri faktörlerdir.

Gerçekleştirilen görüşmelerde dernek üyeleri dernek bünyesinde gerçekleştirilen üretim ve hizmetlerin kalitesinin artırılması amacıyla iletişim eğitimleri ve üretim faaliyetlerinin geliştirilmesine yönelik eğitimler aldıklarını dile getirmişlerdir. Dernek üyeleri ürettikleri ürünlerin kalitesini arttırmak için almış oldukları eğitimler ile öğrenmiş oldukları yeni bilgiler sayesinde, dernek bünyesinde ürettikleri gıda maddelerinin standartlaştırılmasını sağlamışlardır. Alınan iletişim eğitimleri ise üyelerin dernek lokalinde ağırladıkları farklı sosyo-kültürel özelliklere sahip olan misafirleri ile etkili iletişim kurabilmelerine olanak sağlamıştır. Eğitimler sonrasında gerçekleşen davranış değişikliklerinin, derneğin müşteri potansiyelinin artması ile pazar alanlarının

genişlemesi üzerinde etkili olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum hem ekonomik hem de örgütsel güçlenme üzerinde pozitif etki yaratmaktadır.

Örgüt içerisinde eşitlikçi karar alma mekanizmalarının oluşturulması, dernek bünyesinde alınan kararlarla ilgili hesap verebilirliğin ve şeffaflığın olması örgütsel güçlenmenin ölçülmesinde kullanılan önemli güçlenme göstergeleri arasında yer almaktadır. Gerçekleştirilen araştırma çerçevesinde görüşmecilerden elde edilen veriler dernek içerisinde alınan kararların dernek başkanlığı görevini üstlenen Havva tarafından alınıp dernek üyelerince uygulandığını göstermektedir. Bu durum dernek içerisinde karar alma süreçlerine katılım noktasında eşitlikçi karar alma mekanizmalarının gelişmediğini açıkça gösteren önemli bir bulgudur.

Dernek bünyesinde her hafta dernek yönetim kurulu toplantısı, aylık olarak da bütün üyelerin katılım sağladığı genel toplantılar gerçekleştirilmektedir. Her ay düzenli yapılan toplantılarda yönetim kurulu tarafından alınan kararlar ve aylık gelir gider hareketliliği dernek üyeleri ile paylaşılmaktadır. Araştırma dahilinde görüşmecilerin dernek gelirlerinin nelere harcadığı sorusuna vermiş oldukları detaylı bilgiler dernek üyelerinin gelir gider hareketliliğinden haberdar olduklarının en önemli göstergesidir. Bu çerçevede dernek içerisinde hesap verebilirliğin ve şeffaflığın yüksek düzeyde olduğu söylenebilir. Ancak yönetim kurulunda yer alan 1 görüşmecinin yönetim kurulunca “derneğin menfaati” için alınan bazı kararların dernek üyeleri ile paylaşılmadığını dile getirmesi dernek bünyesinde alınan kararlarla ilgili şeffaflığın sorgulanması gerektiğini göstermektedir.

Örgütlenmelerde örgüt üyeleri tarafından örgüt içerisindeki çatışmaların önlenmesi için bir çatışma ile baş etme yöntemi geliştirilmesi, örgütün devamlılığının sağlanması noktasında, örgütsel güçlenme üzerinde olumlu etki yaratan bir güçlenme göstergesi olarak ele alınmaktadır. Görüşmeciler dernek içerisinde üyeler arasında pek fazla sorun yaşanmadığını, yaşanan sorunların da en kısa sürede çözüme ulaştırıldığını belirtmektedirler. Görüşmeciler herhangi bir sorun yaşansa bile aralarında var olan akrabalık bağlarından dolayı birbirlerine saygı duydukları için alttan alarak sorunları büyütmediklerini dile getirmektedirler. Üyeler arasında akrabalık bağlarının

olması dernek içerisinde yaşanan çatışmaların kısa sürede çözüme ulaştırılması üzerinde etkili olan en önemli faktör olarak görülmektedir. Dernek başkanlığı görevini üstlenen Havva dernek yönetimince alınan karar doğrultusunda derneğe üye olurken “Saitabat Köyü’nden olmak ya da bu köye evlilik yoluyla gelin gelmiş olmak” şartının arandığını dile getirmektedir. Dernek yönetimince aranan üyelik şartları üyelerin geliştirdikleri ve derneğin sürekliliği üzerinde pozitif etki yaratan önemli bir çatışma ile baş etme yöntemi olarak göze çarpmaktadır.

Örgütlenmenin diğer örgütlerle kurdukları sosyal ağlar örgütsel güçlenmenin ölçülmesinde kullanılan önemli bir güçlenme göstergesidir. Türkiye’de kırsal alanda kurulan ilk kadın örgütlenmesi niteliği gösteren dernek Bursa ili başta olmak üzere Türkiye’nin farklı bölgelerinde kırsal alanda kurulan birçok kadın derneği ile kuruluş aşamasında iletişim kurarak kendi deneyimlerini onlarla paylaşmaktadır. Ayrıca dernek, ürettikleri ürünleri satmakta zorluklar yaşayan kadın derneklerinin ürünlerini onlardan satın alıp kendi bünyesinde satışa sunarak diğer kadın derneklerine, yeni pazar alanları açma ve devamlılıklarını sağlamaları noktasında yardımcı olmaktadır. Araştırma dahilinde elde edilen veriler derneğin Bursa ili başta olmak üzere Türkiye’nin farklı bölgelerinde kırsal alanda kurulan birçok kadın derneği ile bilgi paylaşımında bulunarak sosyal ağlar oluşturduğunu göstermektedir.

Görüşmecilerden elde edilen ve bulgular bölümünde detaylandırılan veriler bir arada değerlendirildiğinde Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği’nde örgütsel güçlenmenin varlığından söz etmek mümkündür.

Araştırma çerçevesinde özellikle örgütsel güçlenmenin ölçülmesinde kullanılan güçlenme göstergeleri, Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği’nin kuruluş aşamasında belirlenen dernek vizyon ve misyonunun gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğine dair ipuçlarının elde edilmesine olanak sağlamıştır. Saha çalışması öncesinde Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği ile ilgili bilgi edinmek amacıyla gerçekleştirilen araştırmalar ve dernek üyeleri ile gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular derneğin, özellikle 2007 yılında inşaatı tamamlanan dernek lokalinin hizmete açılması ile birlikte, kuruluş aşamasında belirlenen amaçlarını

gerçekleştirdiğini göstermektedir. 2002 yılında kurulan ve kırsal alanda kadınlar tarafından kurulan ilk örgütlenme niteliği gösteren Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği, kuruluş aşamasında belirlenen ilkeler doğrultusunda varlığını sürdürmekte ve başarı hikayesi ile kırsal alanda kurulan diğer kadın örgütlerine örnek teşkil etmektedir.

Derneğe üye olmadan önce herhangi bir ücretli işte çalışmamış olan görüşmecilerin dernek bünyesinde gerçekleştirilen faaliyetlerden maddi gelir elde etmeleri ekonomik güçlenmenin en önemli göstergesidir. Dernek üyeleri derneğin kuruluş aşamasında maddi bir destek almadıkları için, 2007 yılında aynı zamanda dernek binası olarak da kullanılan dernek lokalinin inşaatı bitene kadar dernek bünyesinde gönüllü olarak çalışmışlardır. Şu anda 2 görüşmeci dışındaki görüşmeciler dernek lokalinde ücretli olarak çalışmaktadırlar. Dernekte gönüllü çalışan 2 görüşmecinin dışında derneğe üye olmadan önce de geliri olduğunu belirten 1 görüşmeci dışında kalan bütün görüşmeciler, yaklaşık 6 senelik gönüllü çalışmanın ardından dernek bünyesinde gerçekleştirdikleri üretim ve hizmet faaliyetleri sonucunda ücret almaya başlamaları ile birlikte ekonomik gelirlerinde bir artış yaşandığını dile getirmektedir. Görüşmeciler dernek lokalinde çalışmalarını karşılığında elde ettikleri maddi kazancı kendi ihtiyaçları ile hane giderlerini karşılamak için kullandıklarını belirtmektedirler. Elde edilen veriler kadınların derneğe üye olmaları ile ekonomik güçlenmeleri arasında, ekonomik özgürlüğün kazanılması noktasında, pozitif yönde ilişki bir bağ olduğunu göstermektedir. Bu çerçevede derneğe üye olmanın kadınların ekonomik olarak güçlenmesine katkı sağladığı görülmektedir.

Derneğin, aynı zamanda dernek merkezi olarak da kullanılan, lokali Bursa şehir merkezine 22 km uzaklıkta bulunan ve önemli turistik bölgelerin arasında yer alan Saitabat Şelalesi'nin yanında konumlanmaktadır. Saitabat Şelalesi, pek çok yerli ve yabancı turistlerin ilgi odağı olan turistik bir bölge olması nedeniyle ulaşımın oldukça kolay olduğu bir bölgede yer almaktadır. Dernek lokalinin turistik bir bölgede yer alması ve bu bölgeye kolay ulaşım sağlanabilmesi, lokalin misafir ağırlama potansiyelini arttırmaktadır. Bu durum özellikle dernek lokalinde aktif görev alan üyelerin ekonomik güçlenmelerini kolaylaştıran bir faktör olarak değerlendirilmektedir.

Araştırma çerçevesinde kamusal alanda güçlenmenin ölçülmesinde kullanılan en önemli güçlenme göstergesi; görüşmecilerin derneğe üye olduktan sonra hastahane, okul, belediye, valilik, kaymakamlık vb. resmi kurumlarda işlerini tek başlarına karşılayabiliyor olmalarıdır. Derneğe üye olmadan önce kendisi ya da aile bireyleri ile ilgili hane dışındaki ihtiyaçları tek başına karşılayamadıklarını belirten 5 görüşmeci derneğe üye olduktan sonra tek başlarına kamusal alanda varlık gösterebilmektedirler. Daha önce kamusal hayata katılım sağlayabilen 7 görüşmeci ise kamusal alanda kendilerini daha iyi ifade edebildiklerini belirtmektedirler. Kırsal alanda yaşayan ve derneğe üye olmadan önce yaşadıkları köyden dahi dışarı çıkmadıklarını belirten görüşmecilerin artık Bursa şehir merkezi dahil olmak üzere pek çok yere yalnız başına gidiyor olmaları ve hane dışındaki işleri tek başlarına hiçbir aile ferdinden yardım almadan gerçekleştirebiliyor olmaları, araştırma çerçevesinde, kamusal alanda güçlenmenin en çarpıcı göstergesi olarak görülmektedir.

Araştırma çerçevesinde kamusal alanda güçlenmenin ölçülmesinde kullanılan bir diğer güçlenme göstergesi; görüşmecilerin derneğe üye olduktan sonra resmi kurumlarla kurdukları ilişkilerin seviyesinde değişimin gerçekleşip gerçekleşmediğidir. Görüşme gerçekleştirilen 6 görüşmeci kurumlarla kurdukları ilişkilerin seviyesinde herhangi bir değişimin yaşanmadığını, diğer görüşmeciler ise kurumlarla kurdukları ilişkilerinin seviyesinde bir artış olduğunu dile getirmişlerdir. Elde edilen veriler görüşmecilerin kurumlarla kurdukları ilişkilerinin seviyesinde de pozitif bir yönde değişim olduğunu göstermektedir. Kamusal alanda güçlenmenin ölçülmesinde kullanılan güçlenme göstergelerinde meydana gelen değişim görüşmecilerin derneğe katıldıktan sonra kamusal hayata katılım konusunda güçlendiklerini göstermektedir.

Araştırma çerçevesinde özel alanda güçlenmenin ölçülmesi için kullanılan en belirgin gösterge hane içerisinde toplumsal cinsiyet ilişkilerinde herhangi bir değişimin yaşanıp yaşanmadığıdır. Elde edilen veriler görüşmecilerin dernekte aktif olarak çalışmaya başladıktan sonra eşlerinin hane içerisinde üstlendikleri ve yerine getirdikleri görevlerde değişim yaşanmadığını göstermektedir. 5 görüşmeci derneğe üye olmadan önce ve üye olduktan sonra; 6 görüşmeci ise derneğe üye olduktan sonra çocuklarının hane içerisinde kendilerine yardımcı olduklarını dile getirmektedirler. Derneğe üye

olduktan sonra çocuklarının hane içi işlerde kendilerine yardımcı olduğunu belirten 6 görüşmecinin çocuklarının görüşmeciler derneğe üye olmadan önce yaşça küçük olduğu anlaşılmaktadır. Elde edilen veriler bu çerçevede göz önüne alındığında “hane içerisinde üstlenilen ve yerine getirilen görevlerde değişim olmaması” durumu görüşmecilerin hem eşlerinde hem de çocuklarında gözlemlenmektedir. Elde edilen veriler doğrultusunda ev içi rol paylaşımında herhangi bir değişimin yaşanmadığı kanısına varılmaktadır. Aynı durum görüşmecilerin boş zamanlarında gerçekleştirdikleri aktiviteler için de geçerlidir. Araştırma çerçevesinde gerçekleştirilen görüşmelerde görüşmecilerin boş zamanlarında gerçekleştirdikleri aktiviteler dernek öncesi ve sonrası olmak üzere detaylandırıldığında elde edilen veriler ışığında görüşmecilerin günlük rutinlerinde herhangi bir değişimin yaşanmadığı görülmektedir. Elde edilen veriler araştırma çerçevesinde ele alınan güçlenme göstergeleri tablosuna göre değerlendirildiğinde özel alanda herhangi bir güçlenmenin yaşanmadığı görülmektedir.

Araştırma çerçevesinde görüşmecilerin sosyal alanda görünürlük kazanması, sosyal güçlenmenin ölçülmesinde kullanılan önemli bir güçlenme göstergesi olarak ele alınmıştır. Derneğe üye olmadan önce hiçbir sosyal ve kültürel aktiviteye katılmayan görüşmeciler derneğe üye olduktan sonra dernek bünyesinde gerçekleştirilen etkinlikler sayesinde sosyal ve kültürel aktivitelere katılmaya başladıklarını dile getirmektedirler. Araştırma çerçevesinde gerçekleştirilen görüşmelerde görüşmecilerin katıldıkları sosyal ve kültürel aktiviteler dernek öncesi ve sonrası olmak üzere detaylandırıldığında elde edilen veriler dernek sonrasında sosyal ve kültürel aktivitelere katılım noktasında pozitif yönde bir değişim olduğunu göstermektedir.

Araştırma çerçevesinde sosyal güçlenmenin ölçülmesinde kullanılan bir diğer gösterge ise görüşmecilerin hane dışı gruplara ve sosyal ağlara katılım sağlayıp sağlamadığıdır. Gerçekleştirilen görüşmelerde görüşmecilerin en sık görüştüğü kişilerin kimler olduğu ve bu kişilerle görüşme sıklıklarının derecesi dernek öncesi ve sonrası olmak üzere detaylandırıldığında sık görüşülen kişilerin değişmediği ancak görüşme sıklıklarının arttığı ortaya çıkmaktadır. Görüşme sıklığının artmasının en önemli nedeni görüşmecilerin en çok görüştüğü kişiler arasında yer alan akrabaları ile dernekte bir araya gelmeleridir. Bu noktada kadınların yeni sosyal gruplara katılım sağlamadıkları

görülmektedir. Ayrıca araştırma çerçevesinde elde edilen veriler 1 görüşmeci dışında kalan diğer görüşmecilerin internet ve sosyal medya kullanıyor olmalarının sosyal ağ oluşturmaları noktasında onlara herhangi bir katkı sağlamadığını göstermektedir. Gerçekleştirilen araştırmada Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği'nin üyelerinin kapalı toplum özelliği gösteren bir topluluğun üyesi olmaları ve dernek üyeleri arasında akrabalık bağlarının bulunması, yeni sosyal gruplara katılım sağlanamamasının en önemli nedenleri olarak öne çıkmaktadır.

Naila Kabeer, güçlenme yaklaşımı çerçevesinde bir bireyin güçlenmiş sayılabilmesi için güçlenme süreci öncesinde “güçsüz olma” durumunu deneyimlemesi gerektiğinin altını çizmektedir. Kabeer'e göre bir bireyin güçlenmiş sayılabilmesi için mutlak güce sahip olan bir birey olmaması ya da stratejik karar alma süreçlerine katılmıyor olması gerekmektedir. Kabeer'in güçlenme anlayışını irdeleyen Aradhana Sharma, güçsüz olan bireylerin güçlendikleri kanısına varılabilmesi için güçlenme göstergelerinin herhangi birinde eskisine göre pozitif yönde bir değişimin gözlemlenmesinin yeterli görülebileceğini vurgulamaktadır. (Sharma 2008; Aktaran: Beşpınar Karaoğlu 2012: 69). Araştırma dahilinde elde edilen veriler, araştırma öncesinde hazırlanan sosyal güçlenmenin ölçülmesinde kullanılacak olan güçlenme gösterleri ile karşılaştırıldığında yalnızca “sosyal alanda görünürlük kazanma” göstergesinde pozitif yönde bir değişim olduğunu göstermektedir. Gerçekleştirilen araştırma çerçevesinde, Sharma'nın güçlenme konusundaki görüşleri baz alındığında, araştırma öncesinde belirlenen ve sosyal güçlenmenin ölçülmesinde kullanılan “sosyal alanda görünürlük kazanma” göstergesinde pozitif yönde bir değişimin gözlemleniyor olması görüşmecilerde sosyal güçlenmenin gerçekleştiği kanısına varılması için yeterli görülmektedir.

Bireysel ve psikolojik güçlenmenin ölçülmesi noktasında görüşmeciler derneğe katıldıklarından sonra özgüven kazandıklarını, iletişim becerilerinin geliştiğini, kendilerini daha rahat ve iyi hissettiklerini, tanıştıkları yeni insanlar sayesinde kültürel birikimleri ile bilgi birikimlerinin arttığını, yeni bakış açıları kazandıklarını, özerkliklerini kazandıklarını ve kendilerine yönelik bir haksızlık ile karşılaştıklarında kendilerini savunabildiklerini dile getirmişlerdir. Araştırma dahilinde gerçekleştirilen

görüşmelerde özgüven kazandıklarını dile getiren 13 görüşmecinin özgüveni “kendi başlarına hareket etmek” olarak algıladıkları anlaşılmaktadır. Bu çerçevede kadınların kamusal alana katılım konusunda özgüven kazandıkları görülmektedir. Özerkliğini kazandığını dile getiren 3 görüşmecinin de özerkliği “eşlerinden bağımsız hareket etme” olarak algıladıkları ve bu çerçevede derneğe üye olduktan sonra ekonomik özgürlüklerini kazanmaları ile birlikte kamusal alana katılım konusunda özerkliklerini kazandıkları görülmektedir. Derneğe üye olduktan sonra iletişim becerilerinin geliştiğini dile getiren 11 görüşmeci hem karşı cins hem de hemcinsleri ile daha rahat iletişim kurduklarını belirtmektedir. Görüşmeciler kamusal alanda yeni tanıştıkları insanlarla, özel alanda da eşleri ile kurdukları ilişkilerde kendilerini daha iyi ifade etmektedirler. Derneğe üye olduktan sonra özgüvenlerinin arttığını dile getiren 2 görüşmeci ise hem kamusal hem de özel alanda haklarını savunabilme yeteneği kazandıklarını belirtmektedir. Araştırma çerçevesinde elde edilen veriler görüşmecilerde, farklı alanlarda ve farklı düzeylerde olmak üzere, psikolojik güçlenmenin gerçekleştiğini göstermektedir.

Görüşmeciler derneğin kuruluş sürecinde köyde yaşayan erkeklerin olumsuz tutum ve davranışlarının yanı sıra kadın olmalarından dolayı çeşitli güçlüklerle karşılaştıklarını dile getirmişlerdir. Ancak dernek üyeleri derneğin kuruluş sürecinde kendilerine yönelik olumsuz tutum ve davranışlar karşısında asla pes etmemişlerdir. Dernek üyelerinin azmini, çabalarını ve hiçbir yardım almadan kendi ayakları üzerinde durabildiklerini gören köylüler eşlerini derneğe göndermeye başlamışlardır. Bu çerçevede dernek üyelerinin dik duruşları sayesinde güçlenmenin önünde engel oluşturabilecek dışsal faktörleri ortadan kaldırdığı açıkça görülmektedir.

Bir örgütlenmenin tek bir birey ile özdeşleştiriliyor olması ve örgüt üyelerinin kapalı bir topluluğa ait bireyler olması örgütün sürdürülebilirliğinin sağlanmasının önündeki en büyük engellerdir. Çalışma özelinde ele alınan Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği üyelerinin aynı etnik kökene ve soyo-kültürel yapıya sahip olduğu göze çarpmaktadır. Bu durumun örgütsel güçlenme üzerinde pozitif etki yaratan bir durum olarak değerlendirilmesine rağmen dernek yönetiminin derneğe üye olma şartı olarak belirlenen “Saitabat Köyünden olmak ya da bu köye evlilik yoluyla gelin gelmiş

olmak” şartının ileriki yıllarda dernek üye sayısında bir düşüş yaratabileceği öngörülmektedir. Ayrıca görüşmeciler özgüven kazandıklarını dile getirmiş olsalar da dernek başkanlığı görevini yürütemeyeceklerini belirtmektedirler. Görüşmecilerin tamamı şu anda dernek başkanlığı görevini üstlenen Havva'nın dernek başkanlığını bırakması durumunda dernekten ayrılacaklarını dile getirmektedirler. Bu çerçevede elde edilen tüm veriler doğrultusunda Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği'nin sürdürülebilirliğinin olmadığı kanısına varılmaktadır.

Nitel etki analizi olarak tasarlanan bu araştırma elde ettiği veriler itibariyle araştırma öncesinde belirlenen araştırma sorularına cevap üretebilmiştir. Elde edilen veriler araştırmaya konu olan ve kırsal alanda kadınlar tarafında kurulan Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği'nin; dernek üyesi olan kadınların kamusal alanda görünürlük kazanması ile örgütsel, ekonomik, sosyal ve psikolojik güçlenmelerinin gerçekleşmesinde pozitif etki yarattığı görülmektedir. Ancak cinsiyet rollerinin değişimi noktasında özel alanda herhangi bir güçlenme etkisine rastlanmamıştır. Güçlenme literatüründe önemli bir yere sahip olan özel alanda toplumsal cinsiyet rollerinin değişimine bağlı olarak kadınların güçlenmesinin daha detaylı bir şekilde ölçülebilmesi için, kadınların yanı sıra hane içerisindeki erkeklerden de alınacak veriler ışığında çok boyutlu analizlerin yapılması ileri araştırmalar olarak önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Adaçay, Funda Rana (2014). *Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Allahdadi, Fatemeh (2011). "Women's Empowerment for Rural Development". *Journal of American Science* 7 (1): 40-42.
- Allen, Amy (2016). "Feminist Perspectives on Power", (<https://plato.stanford.edu/archives/fall2016/entries/feminist-power/>, 1 Mart 2019'da erişildi).
- Alptekin, Duygu (2008). "Üçüncü Dünya Ülkelerinde Kadın Hakları Bağlamında Feminizm". *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 20: 21-33.
- Arıkan, Zeki (1989). "İzmir'de İlk Kooperatifleşme Çabaları". *Tarih İncelemeleri Dergisi* 1 (4): 31-42
- Aslan, Seyfettin (2010). "Türkiye'de Sivil Toplum". *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 31 (9): 260-283.
- Atan, Meltem (2015). "Radikal Feminizm: 'Kişisel Olan Politikadır' Söyleminde Aile". *The Journal of Europe-Middle East Social Science Studies* 2 (1): 1-21.
- Aydın Can, Bahar. Engindeniz, Sait ve Can, Onur (2017). "Kırsal Kalkınmada Kooperatiflerin Rolü Ve Önemi; Ss Çavuşlu Tarımsal Kalkınma Kooperatifi Örneği". *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi Özel Sayı (52)*: 120-139.
- Aysan, Ahmet Faruk ve Dumludağ, Devrim (2014). "Giriş". *Kalkınmada Yeni Yaklaşımlar*. Ed. A. F. Aysan ve D. Dumludağ. Ankara: İmge Kitabevi. 9-13.

- Baltacı, Nediha Özgün (2011). *Kadınları Güçlendirme Mekanizması Olarak Mikrokredi*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.
- Baptist, Carrie ve Befani, Barbara (2015). “Qualitative Comparative Analysis – A Rigorous Qualitative Method for Assessing Impact”, (<https://www.coffey.com/assets/Ingenuity/Qualitative-Comparative-Analysis-June-2015.pdf>, 14 Şubat 2019’da erişildi).
- Başaran, Burçin ve İnan, İsmail Hakkı (2014). “Kırsal Alanda Sanayileşme; S.S. Mursallı Tarımsal Kalkınma Kooperatifi Örneği”. *XI. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi 3-5 Eylül 2014 Samsun Cilt 1*. Ed. V. Ceyhan, E. Hazneci, K. Hazneci ve Ç. Yıldırım. Samsun: Erol Ofset Matbaacılık. 275-281.
- Beneria, Lourdes ve Sen, Gita (1981). Accumulation, Reproduction, and "Women's Role in Economic Development": Boserup Revisited. *Journal of Women in Culture and Society* 2 (7): 279-298.
- Berktaş, Fatmagül (2013). “Feminist Teoride Açılımlar”. *Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları*. Ed. Y. Ecevit ve N. Karkıner. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1309. 2-23.
- Beşpınar Karaoğlu, Zeynep (2012). *2000’ler Türkiye’sinde Gap Bölgesi’nde Kadın Projeleri ve Kadının Güçlenmesi: Valilikler, Belediyeler ve Çatom İstihdam Proje Örnekleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bilgin, Necdet ve Tanıyıcı, Şaban (2008). “Türkiye’de Kooperatif ve Devlet İlişkilerinin Tarihi Gelişimi”. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 15 (10): 136-159.

- Bingöl, Orhan (2014). “Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye’de Kadınlık”. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi Özel Sayı 1 (16)*: 108-114
- Bora, Aksu ve Üstün, İlknur (2005). “*Sıcak Aile Ortamı*” *Demokratikleşme Sürecinde Kadın ve Erkekler*. İstanbul: Tesev Yayınları.
- Bora, Aksu (2011). “Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık”, (<http://secbir.org/images/haber/2011/01/15-aksu-bora.pdf>, 5 Kasım 2018’de erişildi).
- Buvinic, Mayra ve Furst-Nichols, Rebecca (2015). *Measuring Women’s Economic Empowerment Companion to a Roadmap for Promoting Women’s Economic Empowerment*. United Nations Foundation ve ExxonMobil Foundation.
- Connelly, M. Patricia vd. (2000). “Feminism and Development: Theoretical Perspectives”. *Theoretical Perspectives on Gender and Development*. Ed. J. L. Parpart, M. P. Connelly ve V. E. Barribeau. Ottawa: International Development Research Centre. 51-160.
- Cornwall, Andrea (2016). “Women’s Empowerment: What Works?”. *Journal of International Development* 28: 342–359.
- Çavdar, Duygu (2013). *Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları ve Romantik İlişkilerde Akılcı Olmayan İnançları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çetin, Hakkı (2009). “Kalkınma Sürecinde Kooperatifçiliğin Sosyal, Ekonomik ve Demokratik Etkileri Üzerine Genel Bir Değerlendirme”. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi* 2 (4): 35-50.
- Çıkm, Ayhan (2003). “Atatürk Dönemi Ekonomi Politikaları ve Kooperatifçilik”. *YAR Müdafaa-i Hukuk Dergisi* 62: 25-32.

- Danielsson, Lina ve Jakobson, Hanna (2008). *GADering WID Boserup: Three Perspectives On Women And The Gender İmpasse İn The Mozambican District Of Nacala Porto*. Växjö University School of Social Sciences: Master Thesis in Peace and Development Studies.
- Değirmencioğlu, Emre Can (2015). “Karizmatik Liderliğin Yönetmel Açısından Değerlendirilmesi”. *Uluslararası Akademik Yönetim Bilimleri Dergisi 1 (1)*: 52-69.
- Demirgöz Bal, Meltem (2014). “Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Genel Bakış”. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi 1(1)*: 15-28.
- Deshmukh-Ranadive, Joy (2005). Gender, Power, and Empowerment: An Analysis of Household and Family Dynamics. *Measuring Empowerment Cross-Disciplinary Perspectives*. Ed. D. Narayan. Washington, DC: The World Bank. 103-121
- Dijkstra, Lewis ve Poelman, Hugo (2014). *A Harmonised Definition Of Cities And Rural Areas: The New Degree Of Urbanisation*. Regional and Urban Policy: Regional Working Paper.
- Dikici, Erkan (2016). “Feminizmin Üç Ana Akımı: Liberal, Marxist ve Radikal Feminizm Teorileri”. *The Journal of Academic Social Science Studies 43*: 523-532.
- Dökmen, Zehra Y. (2010). *Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Duguid, Fiona. Durutaş, Gökçe ve Wodzicki, Michael (2015). *Türkiye’de Kadın Kooperatifleri’nin Mevcut Durumu*. The World Bank.
- Duymaz, İsmail (1994). *Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliklerinin Yeniden Yapılanması*. İstanbul: Friedrich Ebert Vakfı Yayınları.

- Ecevit, Yıldız (2011). “Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç”. *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*. Ed. Y. Ecevit ve N. Karkıner. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1304. 2-30.
- Eker Karadağ, Şirin (2011). *II. Meşrutiyet Döneminde Kadın Dernekleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ellis, Jean (2015). “Using Qualitative Methods to Assess Impact”, (<https://blogs.ncvo.org.uk/wp-content/uploads/sally-cupitt/qualitative-methods-of-assessing-impact.pdf>, 14 Şubat 2019’da erişildi).
- Er Ülker, Funda (2011). *Kooperatif İşletmelerde İşgörenlerin İş Tatmini ile Örgütsel Bağlılık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma: Tarım Kredi Kooperatifleri Tekirdağ İli Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Tekirdağ: Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Erhan, Çağrı (1996). “Orta Ya Çıkışı ve Uygulanışıyla Marshall Planı”. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi 1(51): 275-287*.
- Erkan, Erol (2012). “Bir Sivil Toplum Kuruluşu Olarak Din Dernekleri”. *Erciyes Üniversitesi Bilimname Dergisi 1 (2012): 241-250*.
- Ertürk, Yakın (1996). “Alternatif Kalkınma Stratejileri: Toplumsal Cinsiyet, Kadın ve Eşitlik”. *Orta Doğu Teknik Üniversitesi Gelişim Dergisi 23(3): 341-356*.
- Escobar, Arturo (1994). *Encountering Development: The Making And Unmaking Of The Third World*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Esen, Erol (2013). “Avrupa Birliği ve Türkiye’de Kırsal Kadının Durumu ve Almanya’dan Proje Uygulama Örnekleri”. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi 1 (12): 105-127*.

- European Communities (2003). *Factsheet Rural Development in The European Union*. Office for Official Publications of The European Communities, Luxembourg: Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Freire, Paulo (2016). *Ezilenlerin Pedagojisi*. Çev. D. Hattatoğlu ve E. Özbek. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gelişli, Yücel (2014). “Türkiye’de Kadın Eğitimin Bugünkü Durumu”. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi* 40: 1-20.
- Gülçubuk, Bülent (2015). “Tarımdaki Kadınlar: Tohum'un Yaşatıcısı ve Çoğaltıcısı”. *Türkiye Tohumcular Birliği Dergisi* 16: 6-9.
- Gülpak, Mehmet (1997). *Türkiye’de Kooperatifçilik Hareketinin Gelişimi ve Bu Gelişimde Ahmet Hamdi Başar’ın Yeri ve Rolü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hashemi, Syed M. Schuler, Sidney Ruth ve Riley, Ann (1996). “Rural Credit Programs and Women’s Empowerment in Bangladesh”. *World Development* 24 (4): 635-653.
- Hazar, Nurettin (1970). *Kooperatifçilik Tarihi*. Ankara: Tarım Kredi Kooperatifleri Yardımlaşma Birliği Yayınları No.1.
- Helgeson, Vicki S. (2004). *The Psychology of Gender*. Amerika Birleşik Devletleri: Pearson Education.
- Hepşen, Özlem (2010). *Tevrat, İncil ve Kuran-ı Kerim’de Kadın Bedeni*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

History.com Editors (2009). “Truman Doctrine is Announced”, (<https://www.history.com/this-day-in-history/truman-doctrine-is-announced>, 23 Ocak 2018’de erişildi).

<http://nufus.mobi/dunya/nufus>, 23 Mayıs 2018’de erişildi.

Ibrahim, Solava ve Alkire, Sabina (2007). *Agency & Empowerment: A Proposal for Internationally Comparable Indicators*. OPHI Working Paper Series.

International Co-operative Alliance (b.t). “What is a cooperative?”, (<https://www.ica.coop/en/cooperatives/what-is-a-cooperative>, 10 Eylül 2018’de erişildi).

Kabeer, Naila (2001). “Resources, Agency, Achievements: Reflections on the Measurement of Women’s Empowerment”. *Discussing Women’s Empowerment – Theory and Practice*, SIDA Studies no. 3. Navum Grafiska. AB, Stockholm. 17-57.

Kabeer, Naila (2003). *Gender Mainstreaming in Poverty Eradication and the Millennium Development Goals A Handbook for Policy-Makers and Other Stakeholders*. Canadian International Development Agency: Commonwealth Secretariat.

Kadın Kooperatifleri İletişim Ağı (2010). *Türkiye’de Kadın Kooperatifleri*. İstanbul: Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı /Kadın Kooperatifleri İletişim ve Destek Merkezi.

Kalyon, Levent (2010). “Truman Doktrini Üzerine Bir Analiz”. *Güvenlik Stratejileri Dergisi 11(6): 7-26*.

Kama Özelkan, Fulya (2014). “Kadın Eksenli Kalkınma Projeleri: KAMER ve Mor Çatı Örneği”. *Kalkınmada Yeni Yaklaşımlar*. Ed. A. F. Aysan ve D. Dumludağ. Ankara: İmge Kitabevi. 433-448.

- Kan, Arzu (2014). “Kırsal Yoksulluğun Tarım ve Kadın Boyutu”. *Yoksulluk ve Kadın*. Ed. A. Topçuoğlu, G. Aksan ve D. Alptekin. İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 211-227.
- Kan, Arzu (2015). “Kırsal Alanda Kadın ve Yoksulluk”. *Türkiye Tohumcular Birliği Dergisi 16*: 52-56.
- Kara, Mehmet Akif (2016). “Toplumsal Dayanışma Kavramı Temelinde İmece Kültürü: Tirebolu-Doğankent Yöresi Örneği”. *International Journal of Social Science 53*: 377-386.
- Karaçay, Hatice. Zülfikar, Berna Şafak ve Aydın, Derya Güler (2014). “Post-Neoliberal Kalkınma Paradigmasında “Kalkınmada Kadın Ve Güçlenme” Algısı: Dünya Bankası Örneği”. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 16 (2)*: 15-29.
- Kavas, Asmin (2018). *Karşılaştırmalarla 81 İl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi-2018*. Tepav.
- Kaya, İbrahim ve Erdik, Cengiz (2014). “Öğretmenlerin Kullandıkları Öğretme Stratejilerine Göre Sahip Oldukları Liderlik Türleri”. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi 34 (2)*: 185-209.
- Kayıkçı, Sabrina (2009). *Türkiye’de Kırsal Alan Yönetimi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kendirici Uğurman, Sema. Tarihçe, (<http://www.turkkadinlاربirligi.org/tr/kurumsal/1/Tarih%C3%A7e>, 28 Mayıs 2018’de erişildi).
- Kocacık, Faruk (2003). *Toplumbilim Ders Notları*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları No:92.

- Koç, İsmet vd. (2005). *Türkiye Ulusal Anne Ölümleri Çalışması 2005 Ana Rapor*. Ankara: Elma Teknik Basım Matbaacılık.
- Köymen, Oya (2012). *Kapitalizm ve Köylülük: Ağalar, Üretenler ve Patronlar*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Kurt Topuz, Senem ve Erkanlı, Hülya (2016). “Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadın ve Erkeğe Atfedilen Anlamların Metafor Yöntemiyle Analizi”. *Alternatif Politika Dergisi* 2(8): 300-321.
- Kümbetoğlu, Belkıs (2015). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. Ankara: Bağlam Yayıncılık.
- Lennie, June (2002). “Rural women’s empowerment in a communication technology project: some contradictory effects”. *Rural Society* 12 (3): 224-245.
- Macit, Mustafa (2010). “Geleneksel Hayır Anlayışının Modern Görünümleri: Kermesler”. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 42: 175-190.
- Majurin, Eva (2012). *How Women Fare in East African Cooperatives: The Case of Kenya, Tanzania and Uganda*. Switzerland: International Labour Organization.
- Malhotra, Anju. Schuler, Sidney Ruth ve Boender, Carol (2002). *Measuring Women’s Empowerment as a Variable in International Development*. Background Paper Prepared for the World Bank Workshop on Poverty and Gender: New Perspectives.
- Marchand, Marianne H.ve Parpart, Jane L. (1995). “Exploding The Canon: An Introduction/Conclusion”. *Feminism/Postmodernism/Development*. Ed. M. H.Marchand ve J. L.Parpart. London and New York: Routledge. 1-22.

- Markell, Lynne (2004). *Building Assets in Low-income Communities Through Co-operatives: A Policy Framework*. Kanada: Canadian Co-operative Association.
- Marshall, Gordon (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. Çev. O. Akınhay ve D. Kömürcü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları
- Medel-Anonuevo, Carolyn ve Bochynek, Bettina (1995). "The International Seminar On Women's Education and Empowerment". *Women, Education and Empowerment: Pathways towards Autonomy*. Ed. C. Medel-Anonuevo. Hamburg: UNESCO Institute for Education. 5-12.
- Mishra, Raj Kumar (2013). "Postcolonial Feminism: Looking into within-beyond-to Difference". *International Journal of English and Literature* 4 (4): 129-134.
- Molyneux, Maxine (1985). Mobilisation Without Emancipation? Women's Interests, State And Revolution In Nicaragua. *Feminist Studies* 2(11): 227-254.
- Moser, Caroline O.N. (1993). *Gender Planning And Development Theory, Practice & Training*. London and New York: Routledge.
- Mülayim, Ziya Gökalp (1992). *Kooperatifçilik*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Narayan, Deepa (2005). "Conceptual Framework and Methodological Challenges". *Measuring Empowerment Cross-Disciplinary Perspectives*. Ed. D. Narayan. Washington, DC: The World Bank. 3-38.
- Nippierd, Anne-Brit (2012). Gender Issues in Cooperatives, (<https://www.aciamericas.coop/IMG/pdf/genderissues.pdf>, 8 Ekim 2018'de erişildi).
- Nussbaum, Martha C. (2006). Poverty and Human Functioning: Capabilities as Fundamental Entitlements. *Poverty and Inequality*. Ed. D. B. Grusky and R. Kanbur. Stanford California: Stanford University Press. 47-75.

- Organisation for Economic Co-operation and Development (1994). *Creating Rural Indicators for Shaping Territorial Policy*. France: OECD Publication.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (2011). *OECD Regional Typology*. Directorate for Public Governance and Territorial Development.
- Oruç, Cansel (2017). “Üreten Kadınlar Gücüne Güç Katacak”, (<http://www.bursa.com/makale/ureten-kadinlar-gucune-guc-katacak-1990/>, 25 Şubat 2019’da erişildi).
- Oxaal, Zoë ve Baden, Sally (1997). *Gender And Empowerment: Definitions, Approaches And Implications For Policy*. Brighton: Institute of Development Studies Report No 40.
- Özalp, Asaf ve Yılmaz, İbrahim (2014). “Yeni Nesil Kooperatifler ve Türkiye’de Tarımsal Kooperatiflerin Sorunlarının Analizi”. *XI. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi 3-5 Eylül 2014 Samsun Cilt 1*. Ed. V. Ceyhan, E. Hazneci, K. Hazneci ve Ç. Yıldırım. Samsun: Erol Ofset Matbaacılık. 1266-1273.
- Özbudun, Sibel (2014). “BM, DB ve IMF’ nin Dilinde Kadın Yoksulluğu”. *Yoksulluk ve Kadın*. Ed. A. Topçuoğlu, G. Aksan ve D. Alptekin. İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 272-289.
- Özcan, Orhan (2007). *Türkiye’de Kooperatifçiliğin Tarihi Gelişimi ve Cumhuriyet Dönemi Kooperatifçiliği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özdemir, Gülen (2013). “Women’s Cooperatives in Turkey”. *Procedia - Social and Behavioral Sciences 81*: 300-305.
- Özdemir, Gülen (2016). *Kooperatifçilik*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Özdemir, Gülen ve Yılmaz, Emine (2010). Kadın Girişimciliği ve Kooperatifler. *Uluslararası II. Trakya Bölgesi Kalkınma-Girişimcilik Sempozyumu Bildiriler Kitabı I*. Ed. M. Öztel ve H. Burgazuğlu. İstanbul: Erkam Matbaası. 71-79.
- Özdemir, Gülen. Yılmaz, Emine ve Er Ülker, Funda (2015). “Kadının Ekonomiye Kazandırılmasında Kadın Kooperatiflerinin Katkısı”. *Türkiye’de ve Dünyada Kadın Araştırmaları*. Ed. G. Ağrıdağ. Adana: Çukurova Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi. 222-227.
- Özkişiraz, Ahmet ve Arslanel, M. Nazan (2015). “Türkiye’de 1945-1960 Döneminde Sivil Toplum Örgütlerinin Varlığı Meselesi”. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi 10 (1)*: 100-120.
- Özyurt, Cevat (2007). “Durkheim Sosyolojisinde Ahlâkî Kontrol Sorunu”. *Değerler Eğitimi Dergisi 13(5)*: 95-121.
- Parpart, Jane L. ve Marchand, Marianne H. (1995). “Exploding The Canon: An Introduction/Conclusion”. *Feminism Postmodernism Development*. Ed. M. H. Marchand ve J. L. Parpart. London and New York: Routledge. 1-22.
- Porter, Marilyn (1999). “Caught in yhe Web? Feminists Doing Development”. *Feminists Doing Development*. Ed. M. Porter ve E. Judd. London and New York: Zed Books. 1-14.
- Rathgeber, Eva M. (1989). *WID, WAD, GAD: Trends In Research And Practice*. Ottawa: International Development Research Centre.
- Ritzer, George (2011). *Sosyoloji Kuramları*. Çev. H. Hülür. Ankara: De Ki Basım Yayım.
- Rowlands, Jo (1997). *Questioning Empowerment Working with Women in Honduras*. UK and Ireland: Oxfam Print Unit.

- Saitabat Nerede Haritası, (<https://www.haritamap.com/yer/saitabat-kestel>, 10 Aralık 2018’de erişildi).
- Sen, Amartya (2004). *Özgürlükle Kalkınma*. Çev. Y. Alogan. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Serinikli, Nilüfer (2016). “Kadın Yoksulluğunu Önlemede Girişimciliğin Önemi: Kadın Kooperatifleri ve Mikro Kredi Uygulamaları”. *Balkan Journal of Social Sciences*. 598-609.
- Serinikli, Nilüfer ve İnan, İsmail Hakkı (2012). “Küreselleşmenin Diğer Yüzü: Kadın Yoksulluğu ve Kadın Yoksulluğunu Önlemede Girişimciliğin Önemi”. *X. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi 5-7 Eylül 2012 Konya Cilt 1*. Ed. C. Oğuz, Z. Bayramoğlu ve Z. Karakayacı. 339-345.
- Simojoki, Hanna-Kaisa (2003). *Empowering Credit – More Than Just Money. The Socio-Economic Impact of Micro-Finance On Women In Nairobi, Kenya*. Finlandiya: University of Jyväskylä, Department of Social Sciences and Philosophy.
- Stromquist, Nelly P. (1995). “The Theoretical and Practical Bases For Empowerment”. *Women, Education and Empowerment: Pathways towards Autonomy*. Ed. C. Medel-Anonuevo. Hamburg: UNESCO Institute for Education. 13-22.
- Swingewood, Alan (2010). *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*. Çev. O. Akınhay. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Şen, Süniye (2008). *Yoksullukla Mücadelede Sivil Toplum Kuruluşlarının Yeri ve Önemi İzmir’deki Yoksullara Yardım Dernekleri Üzerine Bir Çalışma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Manisa: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Şener, Ülker (2009). *Kadın Yoksulluğu*. Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı Değerlendirme Notu.
- Şentürk, Burcu (2016). “Türkiye’de Kadın Emeğine Genel Bir Bakış”. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 31(4): 194-209.
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. (2000a). *Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001 – 2005*. Ankara.
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (2000b). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara.
- T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2008). *Kadın ve Yoksulluk Politika Dokümanı*. Ankara.
- T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (2012). *Kırsal Alanda Kadının Güçlendirilmesi Ulusal Eylem Planı (2012 - 2016)*. Ankara.
- T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (2017). *Türkiye Kooperatifçilik Raporu 2016*. Ankara.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü. “Dernek Kuruluşu İçin Gerekli Olan Belgeler”, (https://www.dernekler.gov.tr/tr/Anasayfalinkler/Dernek_kurulusu_icin_gerekli_belgeler.aspx, 7 Ocak 2019’da erişildi).
- T.C. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü. “Derneklerin Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı”, (<https://www.dernekler.gov.tr/tr/AnasayfaLinkler/derneklerin-faaliyet-alanina-gore.aspx>, 2 Ekim 2018’de erişildi).
- T.C. Ticaret Bakanlığı Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü (2012). *Kadın Girişimi Üretimi ve İşletme Kooperatifi Anasözleşmesi*. Ankara.
- Talas, Mustafa (2011). “Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye Perspektifi”. *Türklük Bilimi Araştırmaları* 29: 387-401.

- Tallichet, Suzanne E. ve Willits, Fern K. (1986) Gender-Role Attitude Change of Young Women: Influential Factors from a Panel Study. *Social Psychology Quarterly* 3(49): 106-133.
- Tekin Önür, Huriye (2010). “Kadın Dernekleri Gözüyle Kadın ve Şiddet: Afyonkarahisar Örneği”. *e-Journal of New World Sciences Academy* 3 (5): 425-446.
- The Editors of Encyclopaedia Britannica (1998). “Point Four Program”, (<https://www.britannica.com/event/Point-Four-Program>, 23 Ocak 2018’de erişildi).
- Toksöz, Gülay (2011). *Kalkınmada Kadın Emeği*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Toprakçı, Erdal ve Akçay, Aysun (2016). “Türkiye’de Kamu Yararına Çalışan Derneklerin Eğitim Faaliyetlerinin Yönetimi ve Denetimi (Yasal Belgeleri Temelinde Nitel Bir Analiz)”. *Cumhuriyet International Journal of Education* 5 (1): 29-52.
- Tutar, Filiz vd. (2014). “Türkiye’de Yerel Kalkınmanın Yeni Aktörü Üçüncü Sektör: Kooperatifler”. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 1 (2): 501-524.
- Türk, Hüseyin (1990). “Güneyevler Köyünde Yardımlaşma Gelenekleri”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Dergisi* 1-2 (33): 493-504.
- Türk Dil Kurumu (2005). *Türkçe Sözlük* (10. Baskı). Ankara: Akşam Sanat Okulu Matbaası.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2017). *Yıllara ve Cinsiyete Göre İl/İlçe Merkezleri ve Belde/Köy Nüfusu, Genel Nüfus Sayımları – ADNKS*.

Türkiye Nüfusu İl İlçe Mahalle Köy Nüfusları (2017). “Mahallelere Göre Bursa Kestel Nüfusu”, (<http://www.nufusune.com/kestel-ilce-nufusu-bursa>, 10 Aralık 2018’de erişildi).

Türkiye’de Köylü Kadınlar Tarafından Kurulan İlk Dernek: Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği, (<http://saitabatkdd.org/hakkimizda/#mision>, 18 Şubat 2019’da erişildi).

United Nations (1976). *Report Of The World Conference Of The International Women’s Year Mexico City, 19 June -2 July 1975*. New York: United Nations Publication.

United Nations (1980). *Report of The World Conference of The United Nations Decade for Women: Equality, Development And Peace Copenhagen, 14 to 30 July 1980*. New York: United Nations Publication.

United Nations (1986). *Report of The World Conference To Review And Appraise The Achievements of The United Nations Decade for Women: Equality, Development And Peace, Nairobi 15 to 26 July 1985*. New York: United Nations Publication.

United Nations (1996). *Report of the Fourth World Conference On Women, Beijing, 4 to 15 September 1995*. New York: United Nations Publication.

United Nations Development Programme (1995). *Human Development Report 1995*. New York: Oxford University Press.

Urry, John (1999). *Mekanları Tüketmek*. Çev. R. Ögdül. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Vijayamohanan, Pillai N. Asalatha, B. P. ve Ponnuswamy, B. (2009). *Women in Development – Dissecting the Discourse*. Munich Personal RePEc Archive: Centre for Development Studies, Prasanth Nagar, Ulloor, Trivandrum, Kerala, India.

- Yasa, İbrahim (1962). “Toplum Kalkınması ve Köylerimizde Yardımlaşma Gelenekleri”. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi 1 (17)*: 89-115.
- Yavilioğlu, Cengiz (2002). “Kalkınmanın Anlambilimsel Tarihi ve Kavramsal Kökenleri”. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi 1(3)*: 59-77.
- Yıldırım, Ali ve Şimşek Hasan (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım Kocabaş, Özlem (2003). Türkiye’de Kooperatifçilik Düşüncesinin Gelişimi, (http://www.tarimarsiv.com/wp-content/uploads/2017/03/2003_01_02.pdf, 13 Nisan 2018’de erişildi). 15-24.
- Young, Iris (1994) “Beyond the Unhappy Marriage: A Critique of the Dual System Theory”. *Feminism*. Ed. S. M. Okin ve J. Mansbridge. An Elgar Reference Collection. 217-241.
- Yuva, Gözde (2005). *Kadınların Toplumsal ve Siyasal Katılımlarının Bir Göstergesi Olarak Antalya’da Kadın Dernekleri ve Üye Yapılarının Sosyo-Ekonomik Analizi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yücer, A. Ahmet ve Yıldırak, Nurettin (2002). “Kırsal Kesimde Kadınlar Arası Yardımlaşma ve Bunu Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma (Niksar Ovası Örneği)”. *Erzurum: Türkiye 5. Tarım Ekonomisi Kongresi Bildiri Kitabı*. 449-457.
- Yücel, Yelda (2016). “Ekonomik Kalkınma ve Toplumsal Cinsiyet”. *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları*. Ed. F. Saygılıgil. Ankara: Dipnot Yayınları. 85-102.

Zafir, Ceran Zeynep (2014). “Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımı”. *Kalkınmada Yeni Yaklaşımlar*. Ed. A. F. Aysan ve D. Duumludağ. Ankara: İmge Kitabevi. 243-275.

Ziraat Mühendisleri Odası. (b.t.). “Avrupa Birliğı Kırsal Kalkınma Politikaları ve Değışim Eğilimleri”, (http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/e406957d45fcb6c_ek.pdf?tipi=14, 27 Mayıs 2018’de erişildi).

EKLER

Ek 1: 2016 yılı faaliyet alanlarına göre kooperatif ve kooperatif ortak sayıları

Faaliyet Alanlarına Göre Kooperatifler	Kooperatif Sayısı	Ortak Sayısı
Konut Yapı Kooperatifi	27.361	1.273.274
Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	7.201	775.563
Motorlu Taşıma Kooperatifi	5.803	171.265
Sulama Kooperatifi	2.523	303.586
Tüketim Kooperatifi	2.170	183.463
Tarım Kredi Kooperatifi	1.625	1.001.418
Toplu İşyeri Yapı Kooperatifi	1.161	84.035
Kredi Kefalet Kooperatifi	1.004	659.406
Küçük Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifi	922	125.632
İşletme Kooperatifi	655	116.368
Su Ürünleri Kooperatifi	553	30.889
Üretim Pazarlama Kooperatifi	408	17.591
Karayolu Yolcu Taşıma Kooperatifi	390	7.873
Turizm Geliştirme Kooperatifi	309	17.002
Tarım Satış Kooperatifi	306	323.596
Temin Tevzi Kooperatifi	256	22.807
Küçük Sanat Kooperatifi	233	7.770
Karayolu Yük Taşıma Kooperatifi	75	2.117
Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi	55	640
Eğitim Kooperatifi	49	2.880
Pancar Ekicileri Kooperatifi	31	1.448.171
Yaş Sebze Meyve Kooperatifi	29	3.066
Gayrimenkul İşletme Kooperatifi	26	922
Yayıncılık Kooperatifi	23	508
Yardımlaşma Kooperatifi	18	13.449
Deniz Yolcu Taşıma Kooperatifi	17	381
Yenilenebilir Enerji Üretim Kooperatifi	13	95
Hizmet Kooperatifi	11	145
Tedarik Kooperatifi	8	606
Sigorta Kooperatifi	6	827.765
Hamal Taşımacılığı Kooperatifi	6	522
Pazarcılar İşletme Kooperatifi	5	67
Sağlık Hizmetleri Kooperatifi	2	53
Bilimsel Araştırma ve Geliştirme Kooperatifi	2	31
Deniz Yük Taşıma Kooperatifi	1	8
Basın Yayın İletişim Kooperatifi	1	23
Fikri Mülkiyet Hakları ve Proje Danışmanlığı Kooperatifi	1	7
Toplam	53.259	7.422.994

Kaynak: T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, 2017

Ek 2: 2017 yılı faaliyet alanlarına göre dernek ve dernek üyesi sayıları

FAALİYET ALANI	DERNEK SAYISI	ÜYE SAYISI
Mesleki ve Dayanışma Dernekleri	33.247	6.099.622
Spor ve Spor ile İlgili Dernekler	21.642	1.440.668
Dini Hizmetlerin Gerçekleştirilmesine Yönelik Faaliyet Gösteren Dernekler	17.612	590.302
Eğitim Araştırmaları Dernekleri	5.814	253.856
Kültür, Sanat ve Turizm Dernekleri	5.305	255.381
İnsani Yardım Dernekleri	5.155	357.777
Sağlık Alanında Faaliyet Gösteren Dernekler	2.406	331.771
Bireysel Öğreti ve Toplumsal Gelişim Dernekleri	2.371	169.869
Toplumsal Değerleri Yaşatma Dernekleri	2.199	272.783
Çevre Doğal Hayat Hayvanları Koruma Dernekleri	2.144	127.893
İmar, Şehircilik ve Kalkındırma Dernekleri	1.620	96.886
Hak ve Savunuculuk Dernekleri	1.425	202.709
Engelli Dernekleri	1.292	199.755
Kamu Kurumları ve Personelini Destekleyen Dernekler	1.099	140.610
Düşünce Temelli Dernekler	1.078	192.912
Gıda, Tarım ve Hayvancılık Alanında Faaliyet Gösteren Dernekler	651	45.619
Dış Türkler ile Dayanışma Derneği	609	147.407
Uluslararası Teşekkürler ve İşbirliği Dernekleri	609	59.680
Şehit Yakını ve Gazi Dernekleri	363	82.481
Yaşlı ve Çocuklara Yönelik Dernekler	306	13.237
Çocuk Dernekleri	10	279
TOPLAM	106.957	11.081.497

Kaynak: İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2018.

Ek 3: Görüşme Formu**Kırsal Örgütlenmelerin Kadının Güçlenmesi Üzerine Etkilerinin
Değerlendirilmesi: Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği Örneği****YARI YAPILANMIŞ SORU FORMU****Demografik Yapı**

- 1) Doğum yılınız nedir?
- 2) Doğum yeriniz neresidir? Şu anda nerede yaşıyorsunuz? (Kır/Kent İlişkisi)
- 3) Eğitim durumunuz ve varsa katılmış olduğunuz kurslar?
- 4) Medeni haliniz? Evlilik Şekli
- 5) Hanede kaç kişi yaşıyorsunuz? Hanede yaşayan bireylerin yakınlık derecesi nedir?
- 6) Çocuk Sayı?
- 7) Dernek ile çalışmaya kaç yaşında başladığı? (Çocuklar büyüdükten sonra mı önce mi?)

Kadının Örgüt İçinde Güçlenmesinin Ölçümü

- 1) Dernek kurma fikri nasıl gelişti? (neden dernek?)
- 2) Siz bu fikir gelişirken hangi aşamada yer aldınız?
- 3) Derneğin kuruluş amacı/amaçları nelerdir?
- 4) Derneğin kurulma sürecini anlatır mısınız? (bu cevap içinde özellikle kendini nasıl konumlandığına dikkat edilecek)
- 5) Derneğin kurulma aşamasında karşılaşılan zorluklar nelerdi? Karşılaşılan zorluklar nasıl aşılmıştır?
- 6) Derneğe üye olma nedeniniz nedir?
- 7) Derneğe üye olma sürecinizi anlatır mısınız?

- 8) Derneğin kurulduğu günden bugüne kadar gerçekleştirmiş olduğu faaliyetlerde siz hangi faaliyetler içinde yer aldınız ve bu faaliyetlerin size en çok hangi açıdan fayda sağladığını düşünüyorsunuz?
- 9) Dernek içinde hangi görevlerde çalışıyorsunuz/çalıştınız?
- 10) Dernek içerisinde karar alma süreci nasıl işliyor? (üyelerin hepsi karar alma süreçlerine katılıyor mu, bütün üyelerin seçim yapabilme hakları var mı?)
- 11) Dernek faaliyetlerinden elde edilen gelirler nasıl değerlendirilir? Siz bu gelirin yönetiminde söz sahibi misiniz/miydiniz?
- 12) Dernek içinde üyeler arasında sorunlar yaşandığında bunlar nasıl çözülür? Çözülemeyen sorunlar oldu mu? Siz bu sürecin neresinde yer alıyorsunuz
- 13) Üye olduğunuz süreç boyunca sizi etkileyen bir sorun oldu mu?
- 14) Sizce diğer kadınlar derneğimize üye olmalı mı? Evetse onlara en çok hangi açılardan katkı sağlayacağını düşünüyorsunuz
- 15) Varsa Kızınız/Oğlunuz dernek içinde aktif yer alsın ister misiniz?
- 16) Dernekten herhangi bir nedenle ayrılmayı düşündünüz mü? (Süreç sorulacak)
- 17) Bugün herhangi bir nedenle derneğiniz kapanmak zorunda kalsa nasıl bir tepki verirsiniz?

Kadının Kamusal Alana Katılımında Güçlenmenin Ölçümü

- 1) Dernek içinde yer almak sizin bireysel olarak daha önce bilmediğiniz/ihtiyaç duymadığınız kurumlar ile ilişki kurmanızı sağladı mı? Evetse hangileri (Diğer stk'lar da buna dahil edilecek ve bu kurumlarla ilişkilerini (birey olarak) 5'li sistemde dün/bugün ve kadın/erkek olarak puanlamaları sağlanacak
- 2) Dernek içinde çeşitli etkinlik (tiyatro eğlence, gezi vb) üyeler için eğlenceler düzenliyor musunuz? Siz bu etkinliklerin neresinde yer alıyorsunuz? bu etkinliklerde erkekler de yer alıyor mu? Hayırsa sizce yer almalı mı?
- 3) Dernek faaliyetlerinde kadın/erkek ortak yapılan işler nelerdir?

- 4) Cep telefonu, bilgisayar ve interneti ne sıklıkla ve hangi amaçlarla kullanıyorsunuz?
- 5) Sosyal Medya'yı kullanıyor musunuz? Dernek üyesi olmadan önce de kullanırdınız mı? (Evetse nasıl ve ne sıklıkla kullandığı sorulacak)
- 6) On-line satışlarda aktif yer alıyor musunuz? (Evetse süreç sorulacak)
- 7) Farklı kurum/kuruluşlardan eğitimler alıyor musunuz/aldınız mı?
- 8) Derneğinizi yurt içi ve yurt dışında verdiği eğitimlerde siz hangi rollerde yer alıyorsunuz/aldınız?
- 9) Dernek size yeni insanlarla tanışma fırsatı sağladı mı? (Evetse; bu ilişkiler kadının sosyal-kültürel-ekonomik gelişmesine bir katkısı olmuş mu?)
- 10) Kendiniz ve ailenizle ilgili hastane/alışveriş/ belediye ile ilişkiler gibi hane dışındaki farklı ihtiyaçlarınızı tek başınıza karşılayabiliyor musunuz? Bu durum dernek üyeliğinizden önce de benzer şekilde miydi?

Kadının Özel Alanda Toplumsal Cinsiyet Rollerine Bağlı Güçlenmenin Ölçümü

- 1) Dernekte çalışmaya başladıktan sonra ekonomik gelirinizde nasıl bir değişiklik meydana geldi?
- 2) Rutin bir gününüzü anlatır mısınız?(Dernek öncesi ile bağ kurması sağlanarak süreç detaylandırılacak)
- 3) Aile içerisinde ekonomik kararları nasıl alıyorsunuz? (öncesi/ sonrası ve Süreç detaylandırılacak)
- 4) Ev içerisinde kimler hangi işleri üstleniyor? (öncesi/ sonrası ve Süreç detaylandırılacak)
- 5) Ev işlerinden arta kalan zamanınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?
- 6) Çalışmadığınız günlerde (izin gününüzde) neler yapıyorsunuz?
- 7) Ne tür sosyal ve kültürel faaliyetlere katılıyorsunuz? Hangi sıklıkla? (sinema, tiyatro, konser vb.)

- 8) En sık görüştüğünüz kişi sayısı nedir ve en çok görüştüğünüz kişiler kimlerdir?
Bu kişilerle ne sıklıkta görüşüyorsunuz? Derneğe katılımınızdan sonra bunda herhangi bir değişim yaşandı mı?
- 9) Kendiniz için aylık ortalama ne kadar harcama yapıyorsunuz? Genellikle nerelere harcama yapıyorsunuz?
- 11) Ev içinde kız/oğlan çocuklar yemek /çamaşır/ bulaşık vb süreçte size eşit oranda yardımcı olurlar mı?
- 12) Eşiniz/Çocuklarınız dernek içinde yer almanızı destekliyor mu? Destekledi mi?
- 13) Derneğin kuruluşundan bugüne kadar kendinizde bir değişim olduğunu düşünüyor musunuz? (Evetse bunu geçmiş/ bugün; ekonomik/ilişkiler ağı/özgüven üzerinden detaylandırması ve 5 li sistemle puanlaması istenecek)
- 14) Bugün dernek başkanlığını size devretseler derneği yürütebileceğinize inanıyor musunuz?
- 15) Hanede sizin adınıza kayıtlı taşınmaz mal, motorlu araç, arazi vb. var mıdır?

EK 3: Etik Kurul Onayı

Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Sosyal Bilimlerde İnsan Araştırmaları Etik Kurulu

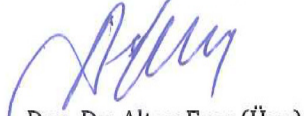
Melike KUKLEN
 Abant İzzet Baysal Üniversitesi
 Sosyal Bilimler Enstitüsü
 Sosyoloji ABD

Sayın Melike KUKLEN,

“Kırsal Örgütlenmelerin Kadının Güçlenmesi Üzerine Etkilerinin Değerlendirilmesi: Saitabat Köyü Kadınları Dayanışma Derneği Örneği” konulu araştırmanız ile ilgili olarak Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimlerde İnsan Araştırmaları Etik Kuruluna 20.01.2017 tarihli yapmış olduğunuz başvuru (Protokol NO. 2017/38). Kurulumuzun 07.02.2017 tarihli ve 2017/02 toplantısında değerlendirilerek etik olarak uygun bulunmuştur. Bilgilerinize sunarız.

 Prof. Dr. Hamit COŞKUN (Başkan)

 Prof. Dr. Mehmet ERYİĞİT(Üye)

 Doç. Dr. Altay Eren(Üye)

 Doç. Dr. H. Birol YALÇIN (Üye)

 Doç. Dr. Seval ALKOY(Üye)

 Y. Doç. Dr. Abdullah DURAKOĞLU (Üye)

 Av. Zuhale Demirci(Üye)

ÖZ GEÇMİŞ

Adı ve Soyadı : Melike KUKLEN

Doğum Tarihi : 05.06.1992

Doğum Yeri : Bursa

Eğitim Durumu: 2015-2019 **Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi (Bolu) Sosyoloji Yüksek Lisans Eğitimi**

2010-2014 **Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi (Bolu) Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Lisans Eğitimi**

2006-2010 **İMKB Gürsu Anadolu Lisesi (Bursa)**

1998-2006 **İbn-i Sina İlköğretim Okulu (Bursa)**

Deneyimler :

Mart 2018

Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) İdaresi ve Hüsnü M. Özyeğin Vakfı - Adıyaman Besni İlçesi ve Köyleri Kırsal Kalkınma Yatırım Planlaması: Toplumsal Cinsiyet Temelli Strateji Analizi Saha Araştırması - Proje Planlama Asistanı.

Subat 2018

Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) İdaresi ve Hüsnü M. Özyeğin Vakfı - Mardin Ömerli İlçesi ve Köyleri Kırsal Kalkınma Yatırım Planlaması: Toplumsal Cinsiyet Temelli Strateji Analizi Saha Araştırması - Proje Planlama Asistanı.

Akademik Yayınlar ve Konferanslar:

Eroğlu, D. ve Kuklen, M. (2018). “Kırsal Turizmin Gelişiminde Kadınların Kamusal Alanda Güçlenmesinin Önemi: Çini Ustası Kadın Hikayeleri”. *The Second International Congress on Future of Tourism: Innovation, Entrepreneurship and Sustainability Bildiriler Kitabı*. Ed. K. Birdir. Mersin: Mersin Üniversitesi. 750-751.

The Second International Congress on Future of Tourism: Innovation, Entrepreneurship and Sustainability, 27-29.09.2018, Mersin/TURKEY

Eroğlu, D. Kuklen, M. ve Atalay, E. (2018). Analysis of the Effects of Environmental Factors on Rural Rice Producers in the Context of Gender: eltikdere Case Study in Turkey. *Journal of Sociological Research* 9 (1): 142-156. ISSN 1948-5468

XIV. European Conference on Social and Behavioral Sciences, 23-26.08.2017, Odessa/UKRAİN

